IOAN C. POPA

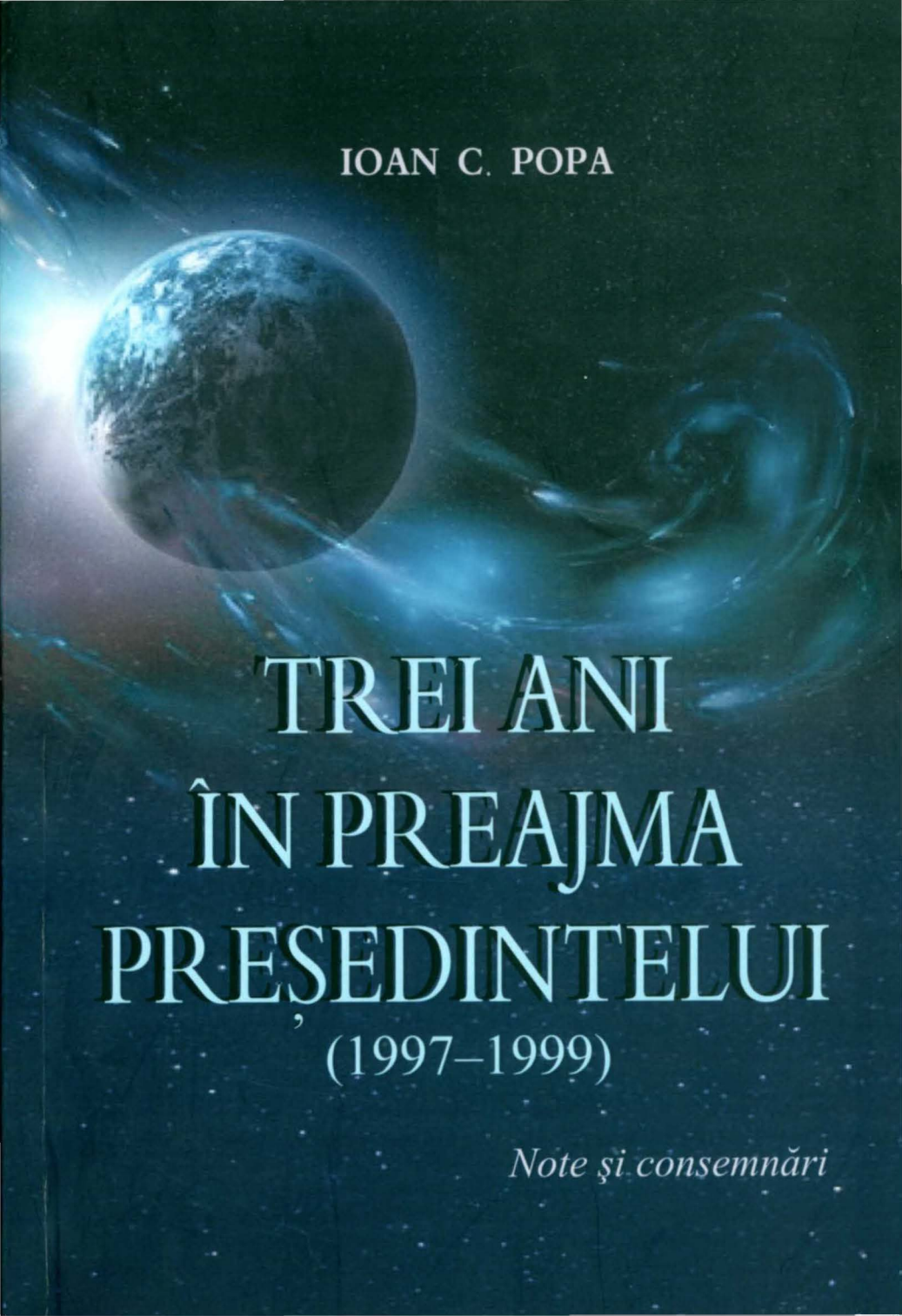

TREI ANI ÎN PREAJMA PREȘEDINTELUI

(1997–1999)

Note și consemnări

Prof. univ. dr. Emil Constantinescu,
Preşedintele României (1996–2000)

„Voinţa noastră politică nu mai este prizoniera trecutului... Voinţa noastră politică se poate consacra în întregime viitorului. Prin deciziile noastre, prin efortul de construcţie democratică determinăm condiţiile în care voinţa urmaşilor noştri se va putea manifesta în plan intern şi internaţional".

(Discurs rostit la Institutul Nobel din Oslo, 26 octombrie 1998)

TREI ANI ÎN PREAJMA PREŞEDINTELUI

IOAN C. POPA

Trei ani în preajma președintelui
(1997–1999)

Note şi consemnări

Cuvânt-înainte
de **Prof. univ. dr. Zoe Petre**

Editura Artemis
București 2014

Copyright © 2014, **Editura Artemis**
Responsabilitatea şi toate drepturile asupra textului revin autorului.

Culegere şi corectură: LUIZA POPA (NIŢĂ)
Tehnoredactare şi copertă: MARIANA ŞERBĂNESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
POPA, IOAN
Trei ani în preajma preşedintelui: (1997-1999): note şi consemnări / Ioan Popa. - Bucureşti: Artemis, 2014
ISBN 978-973-566-252-3

821.135.1-94

Editura ARTEMIS
Str. Barbu Delavrancea nr. 24
Sector 1, Bucureşti
Tel./Fax: 021 318 83 44
email: office@semneartemis.ro, web: www.semneartemis.ro
Difuzare: Tel./Fax: 021 223 41 16, 021 311 49 36
email: semneartemis@yahoo.ro,
difuzare@semneartemis.ro
COMENZI ONLINE
www.semneartemis.ro

Tiparul executat la S.C. SEMNE '94 SRL
Tel./Fax: 021 667 08 20
Bucureşti, 2014

SUMAR

CUVÂNT-ÎNAINTE **11**

INTRODUCERE **17**

CAPITOLUL I **21**
LA ORIZONT – NATO. „NOT YET!" *(Madrid, 7–9 iulie 1997)* 21
Contextul internaţional al extinderii NATO spre Est 22
Un nou climat strategic
Declanşarea procesului de extindere
Integrarea în NATO, prioritate absolută pentru români 29
Madrid, iulie 1997 33
„Germanii sunt cheia!"
Opoziţia Rusiei, negată în declaraţii, recunoscută în culise
De la ţară-problemă la model regional
Clinton la Bucureşti 40
Lansarea Parteneriatului strategic româno-american
„România a fost incredibilă"

CAPITOLUL II **46**
„PACEA ESTE NUMELE LUI DUMNEZEU" *(Padova, 5 octombrie 1997)* 46
Renaşterea valorilor spiritualităţii creştine 48
Lecţia portugheză: ieşirea din dictatură 50
Recurs la memorie
Armata pregăteşte operaţiunea „Sfârşitul regimului"

Soluția se află în popor: unitate și renaștere națională
Un model de redobândire a libertății
„Să descoperim ceea ce ne unește" 59
„Armonia dintre culturi", amenințată
Spiritul de la Assisi întrupat de Maica Tereza
O experiență unică pentru România 64
Să identificăm împreună chipul răului
Războiul este nebunie, sfântă este numai pacea!

CAPITOLUL III 71
ÎN ORAȘUL SIMBOL AL RECONCILIERII ȘI CONCORDIEI EUROPENE *(Strasbourg, 9–11 octombrie 1997)* 71
Consiliul Europei – prima treaptă spre lichidarea divizării continentului 72
Modelul franco-german al depășirii adversității istorice 75
Un garant al ireversibilității democrației 77
„Dormez au sol de France, enfants de Roumanie" 81
Programul *„Europa, un patrimoniu comun"*, lansat la București 84

CAPITOLUL IV 87
AMERICA, AMERICA *(New York, Washington, San Francisco, Chicago, iunie – iulie 1998)* 87
Largă poartă de intrare pe pământul Statelor Unite 88
Riscul sugrumării tinerelor democrații de rețelele criminale
O țară la intersecția Drumului Ambrei cu Drumul Mătăsii
Omul de stat european al anului
Nicolae Iorga onorat la Columbia University
În Congresul SUA și la Casa Albă 94
„O flacără a speranței"
Mărturii ale luptei comune pentru libertate
Pledoarie pentru România în Biroul Oval

America văzută la ea acasă 102
O necesitate imperativă: să prevenim marile tragedii ale istoriei
„Nu suntem pasageri pe naveta pământ, suntem chiar echipajul"
Delta Dunării privită la National Geographic
Asimilarea tehnologiilor de vârf – șansa spre un viitor prosper

CAPITOLUL V 109
TURNEU NORDIC *(Norvegia, 25–27 octombrie; Finlanda, 27–28 octombrie 1998)* 109
Fascinația Nordului 111
Pledoarie la Institutul Nobel din Oslo 113
„România – o reușită a desprinderii de trecutul totalitar"
Apartenența la blocul comunist le-a fost impusă românilor
Rezistența în fața opresiunii totalitare – o experiență unică și indivizibilă
România și Finlanda – un destin european comun 119
Mărturii ale unui trecut eroic
Contacte româno-finlandeze îndelungate
La Societatea „Paasikivi" din Helsinki 129
„Războiul are încă un prezent și chiar un viitor imediat"
Cine sunt dușmanii noștri astăzi?
Războiul nu oferă soluții, pacea trebuie să devină un bun colectiv
„Ne vom regăsi în cadrul cooperării europene" 132
La mormântul mareșalului Mannerheim
Coincidențe semnificative

CAPITOLUL VI 137
LA ORIGINILE UNIFICĂRII EUROPEI *(Aachen, 31 ianuarie 1999)* 137
În capitala lui Carol cel Mare 138
Unificator și luptător pentru credință
Axa Aachen – Roma, prima coloană vertebrală a unității europene

Biserica – un pilon al reconstrucției morale pe continent.... 142
O amplă deschidere spre lume
„Ora et labora" versus „labora et labora"
Tradiția pelerinajului la Santiago de Compostella 146
Primatul unității spirituale
„Tempora bona veniant!"
Aici s-a născut „Europa politică" 148
Legenda unei prințese
Alianța cu Occidentul, șansa Estului european

CAPITOLUL VII 154
ORIZONTURI ARABE *(La funeraliile regelui Hussein. Amman, 8 februarie 1999)* 154
Un vechi prieten al României 155
„Campion al păcii" 157
Alături de *Air Force One* pe cerul Iordaniei 158
Surpriza președintelui Clinton 161

CAPITOLUL VIII 164
NATO LA 50 DE ANI *(Washington, 23–25 aprilie 1999)*... 164
România încă spera 165
Securitatea europeană văzută la Viena
Repetiție generală la Bruxelles
Criza iugoslavă tulbură apele 171
Nu poți să fii profet în țara ta
„Cartagina trebuie distrusă!"
Stare de alertă
New-York, Boston, Washington, 23–25 aprilie 178
Să ne pregătim pentru pace în timp de război
Mitul zidirii prin jertfă, evocat la Harvard
Ușile NATO rămân deschise, reconstrucția Balcanilor este o urgență
De la Pactul de la Varșovia la Pactul Nord-Atlantic 192

CAPITOLUL IX 197
BALCANII – DE LA RĂZBOI LA RECONSTRUCȚIE *(Summit-ul de la Sarajevo, 29–30 iulie 1999)*.... 197
Premierul britanic și Papa de la Roma sosesc la București 198
În fosta Iugoslavie revine pacea 202
România trece testul de credibilitate
„Actor cheie în scenariul zbuciumat al Balcanilor. Nu vom uita acest lucru"
Pactul de Stabilitate se lansează la Sarajevo 207
„Summit-ul care poate deveni istoric pentru viitorul regiunii"
Un univers balcanic în miniatură
„Libertatea nu este posibilă în sărăcie"

CAPITOLUL X 214
FRANȚA ȘI ROMÂNIA: „MAI MULT DECÂT O PRIETENIE" *(Paris, 27–28 septembrie 1999)*..... 214
La France d'abord 215
Spații simbolice pentru români 217
La Sorbona, în sanctuarul științei
În Atelierul Brâncuși, la Centrul Georges Pompidou
„Este greu să desparți inima de rațiune" 220
Solidaritate și încredere
Parteneri privilegiați
„Un reper și o lumină" 223
Spre o nouă modernitate
Am demonstrat vocația noastră europeană

CAPITOLUL XI 226
PORȚILE ÎNCEP SĂ SE DESCHIDĂ *(Istanbul, 18–19 noiembrie; Helsinki, 10 – 11 decembrie 1999)*..... 226
Participanți activi la edificarea propriului viitor 227
Promotor al noii culturi a încrederii și a dialogului 229

La orizont – Uniunea Europeană 232
Cel mai important proiect istoric al românilor prinde contur
Fără epilog

BIBLIOGRAFIE 237

GLOSAR DE TERMENI ŞI ABREVIERI 239

INDICE DE PERSOANE 242

LISTA FOTOGRAFIILOR DE LA ÎNTÂLNIRI ŞI REUNIUNI INTERNAŢIONALE 247

CUVÂNT-ÎNAINTE

Autorul evocărilor intitulate *Trei ani în preajma preşedintelui (1997–1999)* le numeşte, mult prea modest, *Note şi consemnări*. În realitate, suntem în faţa unei scrieri care îmbină memorialistica, observaţia atentă de teren şi analiza, şi care izbuteşte astfel ca, la aproape două decenii de la evenimentele pe care le înfăţişează, să ofere cititorului argumentele cele mai importante pentru a verifica teza fondatoare a demersului d-lui Ioan C. Popa – anume că *în privinţa acţiunilor politice externe, deschiderile înfăptuite sub mandatul preşedintelui Constantinescu rămân un reper fundamental, fără de care nu ar fi fost posibilă evoluţia României din anii care au urmat.*

Departe de a se limita la această afirmaţie, demersul întreprins de autor se organizează în jurul unor argumente cât se poate de pertinente, care relevă atât caracterul întrucâtva neaşteptat al progresului pe care îl semnalează, cât şi faptul că e vorba de un progres decisiv şi ireversibil. În fine, dar nu în ultimul rând, cartea evaluează lucid rolul pe care personalitatea preşedintelui Emil Constantinescu l-a jucat în acei ani, şi locul pe care acesta îl merită cu prisosinţă în istoria reconstrucţiei democratice a României. *Un intelectual, fără susţinerea unor grupuri financiare, adus pe val de o nestăvilită voinţă populară de schimbare, este omul chemat să reprezinte ţara chiar în această etapă definitorie a procesului de reintegrare în lumea*

civilizată. Iar faptele arată că, pentru prima dată, un intelectual are puterea să pună capăt unei îndelungate tradiții de alianțe conjuncturale, prin asumarea curajoasă, explicită și consecventă, a responsabilităților care decurg din voința majorității românilor de aderare la structurile europene și euroatlantice.

Cartea evocă, în ordine deopotrivă logică și cronologică, etape definitorii ale unui demers de politică internațională care își relevă astfel coerența și viziunea călăuzitoare. Începe la Madrid, în iulie 1997, cu importante incursiuni în lunile care preced reuniunea la vârf a NATO, continuă la București cu vizita istorică a președintelui Clinton, care inaugurează Parteneriatul Strategic România – SUA, pentru a rememora apoi o succesiune de acțiuni a căror contribuție la a deschide calea României spre NATO și UE nu a fost probabil percepută înainte de relatarea lor în paginile acestei cărți, dar care, cum corect a conchis dl. Popa, au fost tot atâtea trepte necesare ale acestui proces: e vorba de marea manifestare desfășurată la Padova, în octombrie 1997 cu tema PACEA ESTE NUMELE LUI DUMNEZEU, de prezența președintelui României în același octombrie 1997 la Consiliul Europei de la Strasbourg, la ceremoniile de la Aachen, capitala lui Carol cel Mare, în ianuarie 1999 și, în luna următoare, la Amman, la funeraliile regelui Hussein.

Consecințele marii manifestări ecumenice de la Padova nu intră în economia relatărilor acestui volum, dar se cade să le amintesc pe scurt, ca pe un *crescendo* al unei înaintări tot mai hotărâte. În anul următor, într-adevăr, reuniunea *Oameni și Religii* a avut drept loc de desfășurare București, unde s-au întrunit mari adunări publice care au adus laolaltă reprezentanți ai tuturor marilor confesiuni și religii ale lumii, iar în 1999, acest

proces a culminat cu vizita papei Ioan Paul al II-lea în România. Despre această vizită, autorul relatează elementele esențiale și propune o evaluare foarte favorabilă, la care nu am decât un minim detaliu de adăugat: e vorba de discursurile Papei, despre care dl. Popa își amintește că au fost citite în limba română, notând și că Suveranul Pontif ar fi spus, zâmbind, că i-au trebuit mai multe luni de strădanii pentru a le învăța. În anul 2000, când Președintele a făcut la rândul lui o vizită oficială la Vatican, Papa i-a spus că la București i s-a părut că se vorbește latinește cu un accent oarecum neașteptat. În România, Papa și-a **rostit** discursurile în românește fără vreo foaie de hârtie în față: efortul lui fusese nu să le citească, asta n-ar fi fost prea greu pentru cineva care vorbea liber și latina, și italiana, ci **să vorbească** în limba țării pe care o vizita. De la De Gaulle, nu știu ca vreun alt înalt oaspete să fi onorat în asemenea mod limba și cultura română.

În legătură cu scurta vizită de la Amman, dl. Popa evocă un episod pe care nu știu să-l mai fi relatat cineva, și care aruncă o lumină neașteptată asupra locului pe care președintele Constantinescu îl ocupa în contextul internațional de atunci. Îmi permit să citez: *După un timp, sosește momentul în care suveranul trebuie condus pe ultimul drum. Moscheea din complexul regal, unde va fi depus trupul său pentru o ultimă ceremonie, se află undeva, pe un vârf de deal, la aproape un kilometru și jumătate de palat. Procesiunea funerară se pune tăcut în mișcare. Sub soarele blând al amiezii, zecile de delegații șerpuiesc în ordine pe urmele regelui. Delegația română este pe la mijlocul convoiului. Șirul multicolor de persoane pare fără sfârșit, nu reușim să-i vedem nici începutul, nici coada. Deodată, în spatele nostru se aud pași grăbiți. Deslușim parcă suflarea unui sportiv de cursă lungă, care încearcă să ne ajungă și poate chiar să ne depășească. „Mister*

president! Mister president!". Un bărbat chipeş, cu faţa surâzătoare, îşi face loc în mijlocul delegaţiei române şi îl îmbrăţişează pe preşedintele Constantinescu. Surpriza este totală: lângă noi se află preşedintele Clinton în persoană, însoţit de unul dintre bodyguarzii săi. „Nu ştiam că România este capabilă să ţină Statele Unite în aer timp de oră", afirmă preşedintele Clinton pe un ton glumeţ, referindu-se la episodul intrării în spaţiul aerian al Iordaniei şi la aşteptarea pe care Air Force One cu delegaţia americană a trebuit să o suporte înainte de aterizare, după aeronava delegaţiei române. Preţ de câteva minute, cei doi preşedinţi schimbă câteva gânduri pe care nu au avut posibilitatea să şi le comunice pe timpul prezenţei în Palatul Raghadan. Apoi, preşedintele Clinton se retrage pentru a se alătura din nou delegaţiei SUA.

Cum nu-l însoţisem pe preşedintele Constantinescu la Amman, şi cum nimeni nu ştiu să o fi relatat, cu atât mai puţin preşedintele însuşi, scena îmi era cu totul necunoscută, şi presupun că va fi la fel de surprinzătoare şi pentru cititori. Din asemenea observaţii atente se recompune în mare măsură imaginea unei epoci şi a unor întâlniri care, fiecare în felul ei, a marcat o etapă în înaintarea României spre formalizarea şi desăvârşirea procesului de integrare europeană şi euroatlantică. Am mai găsit în carte şi alte întâmplări pe care nu le ştiam, fie fiindcă nu participasem la ele, cum e cazul vizitelor oficiale în ţările din nordul Europei, mult prea adesea uitate de cei care se ocupă de evenimentele acelor ani, cu iluzia prea răspândită a faptului că accesul nostru în NATO, şi chiar în UE, ar fi depins exclusiv de SUA. Nimic mai inexact, şi dl. Popa, cu experienţa sa de analist de politică internaţională, o ştie şi o subliniază excelent. Statele din nordul Europei, cu devotamentul lor nelimitat faţă de regulile democratice, nu s-au lăsat convinse uşor de faptul că România era pe cale să îndeplinească o masă

critică de precondiţii pentru aderare. Cum spuneam, la acest turneu septentrional nu am participat, dar ştiu în ce măsură prezenţa şi discuţiile directe cu oficialii români, în frunte cu preşedintele Constantinescu, au contribuit la înţelegerea valorii strategice pe care o reprezenta consolidarea flancului de sud al celor două organizaţii.

Alteori, cartea evocă episoade la care am avut privilegiul de a fi de faţă, înainte de toate cele trei călătorii oficiale ale preşedintelui Constantinescu în SUA, în 1998 şi 1999. Vizita oficială în SUA din 1998 a fost fără dubiu momentul central al acestei prezenţe în complicatul context american. Ceea ce se ştie mai puţin este că această vizită a fost urmarea directă a reuniunii de la Madrid, şi iată de ce: imediat după anunţul făcut la Sintra de către dna. Albright în legătură cu faptul că SUA susţin în acea etapă doar integrarea a trei ţări, Cehia, Polonia şi Ungaria, au început şi eforturile americane pentru a limita descurajarea în România şi în Slovenia. Preşedintele Constantinescu a fost contactat pentru a i se propune să facă o vizită – de lucru, probabil – la Washington, chiar înainte de Madrid. Spre deosebire de omologul său sloven, care a acceptat ideea, preşedintele Constantinescu a răspuns însă că nu crede că e potrivit să vină în acel moment în SUA, că i se pare preferabil ca, eventual, preşedintele SUA să vină în România, ca să arate tuturor românilor că soarta lor îl interesează, şi că el va veni la Washington cu plăcere, dar nu pentru a fi consolat.

Spre deosebire de ambasadorul Alfred Moses, căruia nu i-a prea plăcut acest răspuns, Casa Albă a înţeles, se pare, că data aderării la NATO poate fi negociabilă, nu însă şi demnitatea României, şi vizitele s-au desfăşurat aşa cum propusese preşedintele Constantinescu: în 1997, după Madrid, preşedintele Clinton a venit la Bucureşti, unde a fost întâmpinat de o mare de oameni care scandau „NATO, NATO! ", iar în

1998, preşedintele Constantinescu a fost într-o vizită „upgradată" ca oficială după ce ar fi trebuit să fie „de lucru", ceea ce a dat mult de furcă presei, pornită atunci să minimalizeze pe cât posibil acest eveniment. Dl. Popa descurajează această pornire tipic post-decembristă, relatând, fără adjective, dar cu mare pregnanţă, succesiunea de întâlniri care au culminat cu discursul preşedintelui României în Congres şi cu discuţia din Biroul Oval, consolidându-şi punctele de vedere cu citate din amintirile ambasadorului James Rosapepe, un alt observator atent, imparţial şi explicit în a evalua pozitiv împrejurările la care asistase.

Anul 1999 apare în aceste însemnări ca punctul culminant al prezenţei internaţionale a preşedintelui României, evocând în corelarea lor evenimentele care au dus la intervenţia NATO în fosta Iugoslavie, poziţia curajoasă a României, prezenţa delegaţiei române la Washington şi Sarajevo, Summit-ul OSCE de la Istanbul. Se încheie astfel o experienţă în acelaşi timp personală şi naţională, fără de care statutul internaţional al ţării noastre ar fi fost cu totul diferit.

Azi, când linia strategică care porneşte de la Ţările Baltice şi coboară, pe frontiera răsăriteană a Poloniei şi României, până în Turcia, a redevenit brusc extrem de semnificativă pentru securitatea europeană şi euro-atlantică, efortul politic şi diplomatic al anilor Administraţiei Constantinescu, cei care au deplasat durabil graniţa NATO şi UE de pe Tisa pe Prut, capătă un nou relief; evocarea din paginile care urmează este cu atât mai importantă şi ca document, şi ca evaluare a rolului jucat de Preşedintele României în acei ani decisivi.

Prof. dr. Zoe Petre

Consilier de politică internă şi internaţională
al preşedintelui Emil Constantinescu, 1996–2000

INTRODUCERE

Se împlinesc, nu peste mult timp, două decenii de la prima alternanţă democratică la guvernare în România de după 1989.

În decembrie 1996, odată cu schimbarea coloraturii politice a forţelor chemate prin vot să preia frâiele guvernării, în fruntea României este ales Emil Constantinescu, un intelectual, profesor şi rector la Universitatea din Bucureşti, îndemnat să se angajeze în activităţi politice mai mult dintr-un simţ de responsabilitate civică decât de o experienţă de *politician de profesie*. Opţiune populară curajoasă, o schimbare radicală ce avea să se răsfrângă favorabil, într-un timp foarte scurt, asupra imaginii României în lume. Un semnal clar că România este capabilă să accepte pluralismul, diferenţierea şi diversitatea de opinii, libertatea de expresie, într-un cuvânt *democraţia*.

Paginile care urmează nu-şi propun un inventar al unor acţiuni de politică externă înfăptuite cu mai mult sau mai puţin succes. Ele reconstituie mici fragmente ale unui mozaic politic, cultural şi intelectual ce a dat culoare acţiunilor externe ale României într-o fază crucială a evoluţiei sale democratice. O epocă de speranţă, de mari aşteptări, dar şi de mari provocări, care necesitau decizii politice pe care mulţi dintre cei aflaţi în ierarhia puterii refuzau sau ezitau să şi le asume. Un intelectual, fără susţinerea unor grupuri financiare, adus pe val de o nestăvilită voinţă populară de schimbare, este omul chemat să reprezinte ţara chiar în această etapă definitorie a procesului de reintegrare în lumea civilizată. Iar faptele arată că, pentru prima

dată, un intelectual are puterea să pună capăt unei îndelungate tradiții de alianțe conjuncturale, prin asumarea curajoasă, explicită şi consecventă, a responsabilităților care decurg din voința majorității românilor de aderare la structurile europene şi euroatlantice.

Reconstituirea, din fragmente, a unor activități din această epocă a istoriei recente a României, nu reprezintă neapărat un elogiu adus celui care şi-a asumat răspunderea în fruntea statului. Faptele vorbesc de la sine, iar relatarea unor episoade nu înseamnă nimic altceva decât o prezentare cât se poate de veridică a unor întâmplări care au marcat destinul de azi şi de mâine al României.

Anii 1997–1999 au reprezentat o etapă decisivă pentru desprinderea definitivă a României de trecutul totalitar şi de avânt spre orizonturile democratice, spre regăsirea locului său propriu în marele concert planetar. Este epoca în care România se afla în anticamera NATO şi a Uniunii Europene, când bătea insistent la uşile celor două mari organizații emblematice ale spațiului european şi euroatlantic, revendicând recunoaşterea dreptului său de apartenență la comunitatea democratică occidentală. Dintr-o țară apăsată de un trecut totalitar împovărător, România devine în scurt timp un partener credibil, demn de a fi invitat să participe la construcția noii Europe şi la reaşezarea arhitecturii de securitate pe continent. Experiența dureroasă a trecutului, va afirma permanent preşedintele Emil Constantinescu, nu reprezintă neapărat un handicap ci, dimpotrivă, constituie o *experiență unică,* din care românii pot împărtăşi învățăminte şi altor popoare. Un astfel de mesaj l-a determinat pe Jean Claude Juncker, prim-ministru al Luxemburgului, în prezent preşedinte al Comisiei Europene, să declare la 30 septembrie 1997, cu ocazia vizitei oficiale în țara

sa a preşedintelui Constantinescu: *„România, această țară care a suferit atât de mult, are nevoie de sprijinul nostru. Ea merită şi trebuie să fie sprijinită".*

La aproape două decenii de la schimbarea survenită, în decembrie 1996, s-a creat o distanță apreciabilă pentru a putea vedea mai limpede anumite lucruri. De pildă, în pofida votului masiv în favoarea schimbării, este foarte probabil ca atunci, la doar câțiva ani de la căderea comunismului, societatea românească să nu fi fost totuşi pregătită, cel puțin în planul mentalului colectiv, pentru un preşedinte provenit din rândul intelectualilor. Poate că, din acest punct de vedere, preşedintele Emil Constantinescu a venit prea devreme. Oricum, omologii şi prietenii săi din țări vecine, precum Vaçlav Havel, în Cehia, sau Arpad Goncz, în Ungaria, nu s-au confruntat în interior cu problemele pe care le-a avut România în acei ani. În schimb, în privința acțiunilor politice externe, deschiderile înfăptuite sub mandatul preşedintelui Constantinescu rămân un reper fundamental, fără de care nu ar fi fost posibilă evoluția României din anii care au urmat.

Într-un succint bilanț comunicat națiunii la finalul mandatului său în fruntea statului, în decembrie 2000, preşedintele exprima opinia că anii care vor veni vor confirma roadele acestei perioade de speranțe şi provocări. Astăzi am impresia că această confirmare s-a şi produs.

Într-o epocă cum este a noastră, în care timpul s-a accelerat, nu are răbdare, este mereu grăbit şi digeră cu aviditate evenimente, întâmplări, personaje, alimentând necontenit tolba nesățioasă a Istoriei, avem nevoie de borne călăuzitoare, care marchează drumul nostru, de unde venim, unde ne aflăm şi încotro ne îndreptăm. De obicei, mulți dintre noii lideri politici care intră în scenă încearcă mai degrabă să-şi închipuie că

fiecare epocă începe cu ei, decât să se considere verigi dintr-un lanț mai lung ce însoțește și marchează destinul și evoluția unui popor. La fel de adevărat este și faptul că oamenii sunt înclinați să uite ușor, să simplifice sau să se mulțumească cu adevăruri comune ce devin repede prejudecăți. Uneori deliberat, dar de cele mai multe ori din cunoaștere insuficientă. Sunt însă lucruri și evenimente care nu ar trebui să cadă în uitare, mai ales când este vorba de istoria noastră recentă, în devenire, care nu și-a spus ultimul cuvânt.

Fiind unul dintre cei care au avut privilegiul de a se afla, o perioadă, în preajma unora din aceste evenimente, consider că aducerea lor, fie și episodică, în atenția cititorului, reprezintă o îndatorire de ordin moral și, deopotrivă, un demers de interes științific, pentru cunoașterea unei perioade așa cum a fost.

CAPITOLUL I

LA ORIZONT – NATO. „NOT YET!"
(**Madrid,** 7–9 iulie 1997)

- **Contextul internațional al extinderii NATO spre Est**
  Un nou climat strategic
  Declanșarea procesului de extindere
- **Integrarea în NATO, prioritate absolută pentru români**
- **Madrid, iulie 1997...**
  „Germanii sunt cheia!"
  Opoziția Rusiei, negată în declarații, recunoscută în culise
  De la țară-problemă la model regional
- **Clinton la București**
  Lansarea Parteneriatului strategic româno-american
  „România a fost incredibilă"

Integrarea României în NATO a reprezentat primul act fundamental care a consfințit renașterea României democratice și reintrarea ei în lumea civilizată, ca subiect activ la edificarea unei noi arhitecturi politice și de securitate la scară europeană și internațională. Apartenența României la cea mai puternică alianță politico-militară de pe planetă, considerată astăzi un fapt de normalitate, de nimeni pus la îndoială, a fost rezultatul unui efort și al unei concentrări de voință din partea poporului român care va rămâne ca unul din momentele de vârf ale parcursului

său milenar prin istorie şi, totodată, definitoriu pentru destinul multor generaţii de acum înainte.

Contextul internaţional al extinderii NATO spre Est

Un nou climat strategic. Evenimentele istorice din 1989, care au dus la căderea blocului comunist în Europa Centrală şi de Est, la dizolvarea structurilor sale suprastatale (a Consiliului de Ajutor Economic Reciproc – CAER, la 28 iunie 1991, şi a Organizaţiei Tratatului de la Varşovia – OTV, la 1 iulie 1991), precum şi la destrămarea URSS (26 decembrie 1991), au generat o situaţie cu totul nouă în Europa şi în lume, pe care majoritatea statelor erau chemate să o înfrunte.

Sensibili la schimbările profunde ce se succedau cu rapiditate pe continent, la 6 iulie 1990, şefii de stat şi de guvern ai ţărilor membre ale NATO, reuniţi în capitala Marii Britanii, au adoptat „Declaraţia de la Londra" asupra Alianţei Atlanticului de Nord transformate, în scopul adaptării acesteia la *„noua şi mai promiţătoarea eră ce se deschisese în Europa"*. Declaraţia conţinea propuneri vizând dezvoltarea unei game largi de activităţi de cooperare politică şi militară cu statele Europei Centrale şi de Est, în primul rând stabilirea de legături între aceste ţări şi NATO. Totodată, liderii nord-atlantici au declanşat *„o reexaminare strategică aprofundată"* privind impactul evenimentelor în curs de desfăşurare în Europa asupra modalităţilor de înfăptuire a obiectivelor şi principiilor fundamentale statuate de Alianţă la crearea sa.

La 19 noiembrie 1990, în cadrul reuniunii la vârf a Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare în Europa (CSCE, devenită OSCE în 1994) desfăşurată la Paris, liderii ţărilor membre ale NATO şi ale OTV au semnat un important Tratat

asupra forţelor armate convenţionale în Europa şi au dat publicităţii o declaraţie comună de neagresiune. Două zile mai târziu, la 21 noiembrie, semnând *„Carta de la Paris pentru o nouă Europă"*, beligeranţii de până mai ieri consemnau formal încheierea Războiului Rece şi a confruntării Est-Vest, care dominaseră planeta timp de o jumătate de secol.

La 7 şi 8 noiembrie 1991, întrunit în reuniune la vârf la Roma, Consiliul Atlanticului de Nord a adoptat noul Concept strategic al Alianţei şi a dat publicităţii o Declaraţie asupra păcii şi cooperării. Examinând situaţia generală din Europa, liderii nord-atlantici consemnau că mutaţiile politice profunde produse după 1989 (foştii sateliţi ai URSS îşi regăsiseră deplina suveranitate, republicile baltice îşi redobândiseră independenţa, forţele sovietice fuseseră retrase deja din Ungaria şi Cehoslovacia) *„au ameliorat în mod radical contextul de securitate"*, conturând astfel un *„nou climat strategic"*. În mod special, se sublinia faptul că *„toate aceste ţări, care înainte erau adversarele NATO, nu numai că au dezmembrat Tratatul de la Varşovia, dar au abandonat şi orice ostilitate ideologică faţă de Occident"*, iniţiind totodată politici pentru instaurarea democraţiei pluraliste şi a statului de drept, respectarea drepturilor omului şi trecerea la economia de piaţă. Era astfel *„depăşită divizarea politică a Europei"*, care s-a aflat *„la originea confruntării militare pe timpul Războiului Rece"*.

O stare generală de entuziasm s-a instalat rapid în cancelariile occidentale, în timp ce în statele eliberate de totalitarism euforia firească era însoţită de aşteptări incomensurabile legate de integrarea lor, într-un termen cât mai scurt, în structurile occidentale. În fapt, însă, niciuna dintre cele două lumi aflate o perioadă atât de lungă în opoziţie totală nu era pregătită şi, în multe privinţe, nici dispusă să accepte

angrenarea într-un asemenea proces amplu, ale cărui riscuri, durată şi reverberaţii nu puteau fi deocamdată anticipate. Despărţirea şi înstrăinarea instalate timp de decenii între cele două tabere ridicau, în primul rând, mari dificultăţi de percepţie şi acceptare reciprocă. *„La începutul anilor '90"* – scrie în Memoriile sale Madeleine Albright, fost secretar de stat al SUA – *„Europa Centrală era încă văzută de mulţi americani ca o entitate colectivă misterioasă, caracterizată de castele medievale, sosuri picante şi limbi lipsite de vocale. În realitate, fiecare dintre aceste ţări îşi are propria istorie, cultură şi limbă; fiecare are propriul panteon de eroi şi inamici; şi fiecare încearcă propriul sentiment de a fi fost, la un moment dat, trădată. Timp de secole, pentru aceste naţiuni s-au dat lupte, au fost dezmembrate şi supuse de vecini puternici... Acum lumina revenise şi libertatea putea înflori, dar în egală măsură puteau înflori nemulţumirile trecutului. Exista pericolul ca vechile adversităţi să reapară în întreaga regiune, tentându-i pe demagogi, sporind teama şi stimulând eforturile de a obţine securitate prin forţă"*[1].

Declanşarea procesului de extindere. După dizolvarea Organizaţiei Tratatului de la Varşovia, care oricum devenise de mai mult timp caducă, un veritabil vid de securitate s-a instalat în Europa Centrală şi de Est. Majoritatea ţărilor din regiune, ieşite de sub umbrela protectoare sovietică, erau în căutarea asiduă a unor noi garanţii de securitate, care să le asigure continuarea drumului nou început şi să le apere mai ales de eventuale răbufniri de furie ale „Marelui Urs", obligat să se restrângă într-un bârlog mai mic şi mai la nord-est decât până de curând.

Schimbările survenite cereau fără echivoc o altă ordine de securitate în Europa, care să consfinţească noile realităţi şi să prefigureze cu claritate liniile directoare ale evoluţiilor viitoare

pe continent. Alianţa Nord-Atlantică reprezenta pentru cei mai mulţi centrul de atracţie, simbolizând singura forţă capabilă să impună mersul sigur pe o cale nu lipsită de riscuri şi, deopotrivă, garantul unor transformări graduale cu respectarea standardelor şi valorilor democratice.

SUA au adoptat din start o atitudine favorabilă deschiderii şi apropierii NATO de statele central şi est-europene eliberate de totalitarism. *„Încă de la începutul preşedinţiei mele"* – îşi va aminti mai târziu William Clinton, în cartea sa de memorii – *„mă pronunţasem în favoarea extinderii NATO şi eram convins că acest pas avea să contribuie atât la unificarea Europei, cât şi la consolidarea Alianţei trans-atlantice"*[2].

Instalată la putere după câştigarea alegerilor de către democraţi la finele anului 1992, Administraţia Clinton a aprobat, în iunie 1993, o nouă strategie menită să stimuleze evoluţiile democratice în ţările Europei Centrale şi de Est, atât prin oferirea unor avantaje de ordin economic, cât şi prin proiectarea unei perspective asupra relaţiilor acestora cu Alianţa, aflată şi ea în pragul unor schimbări majore în raport cu cerinţele vremii. Schiţa noului cadru de cooperare între tinerele democraţii europene şi NATO avea la bază patru principii:

- NATO rămânea elementul central al sistemului de securitate european.
- Alianţa urma să-şi deschidă porţile pentru primirea de noi membri din rândul tinerelor democraţii, în condiţiile în care acestea vor îndeplini standardele politice şi de securitate la nivelul statelor deja membre.
- Perspectiva integrării în structurile NATO avea să reprezinte un stimulent puternic pentru candidaţi în vederea aprofundării şi accelerării reformelor politice, economice şi militare (modernizarea forţelor armate şi

numirea la comandă a unor persoane civile, liberalizarea economiei, consolidarea instituțiilor democratice, respectarea drepturilor omului şi ale minorităților, dezvoltarea de relații pașnice cu vecinii ş.a.).

- Lărgirea Alianței urma să se realizeze gradual, în funcție de performanțele individuale ale candidaților, concomitent cu menajarea susceptibilităților Moscovei şi convingerea acesteia că extinderea va fi un pas spre Rusia, nu împotriva ei.

Era evident pentru toată lumea că procesul va fi de durată, urmând să fie depăşite numeroase obstacole, inclusiv în ceea ce priveşte mentalitățile, atât în tabăra noilor candidați, cât şi în cea a membrilor consacrați ai Alianței. Deoarece insistențele majorității statelor situate decenii la rând dincolo de „Cortina de Fier" erau aproape agasante, generalul John Shalikashvili, succesorul lui Colin Powell la comanda Statului Major Reunit al forțelor armate americane, a avansat ideea creării unei structuri preliminare, Parteneriatul pentru Pace (PpP), în cadrul căruia statele nord-atlantice şi foştii adversari urmau să participe la exerciții militare comune, să-şi armonizeze pozițiile şi să netezească asperitățile cultivate deliberat într-o perioadă de îndelungată ostilitate. Practic, PpP adăuga o nouă dimensiune colaborării în cadrul Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic (NACC), creat la finele anului 1991 pentru stimularea dialogului între aliați şi noii parteneri estici, permițând dezvoltarea unei componente militare, în funcție de interesele şi posibilitățile fiecărei țări care va adera la noua inițiativă. PpP urma astfel să se constituie într-o structură prin care însăşi Alianța demara un proces de redefinire a rolului său într-o lume complet schimbată, reprezentând, deopotrivă, o anticameră pentru selecționarea şi pregătirea noilor membri.

Ideea creării PpP a fost agreată de preşedintele William Clinton şi de aliați, iar la Summit-ul de la Bruxelles, din 10–11 ianuarie 1994, şefii de stat şi de guvern din țările NATO lansau Parteneriatul pentru Pace, însoțit de un *Document-cadru* al acestei structuri şi de invitațiile adresate statelor aspirante să se alăture programului. La numai două săptămâni (26 ianuarie 1994), România semna, la sediul NATO din Bruxelles, Documentul-cadru al Parteneriatului pentru Pace, devenind astfel prima țară din fostul bloc comunist care adera la noua structură de securitate euroatlantică. România a fost urmată a doua zi de Lituania, apoi de Polonia (2 februarie), Estonia (3 februarie), Ungaria (8 februarie), Slovacia (9 februarie), Bulgaria şi Letonia (14 februarie) etc.

Crearea PpP nu era întâmpinată pretutindeni cu entuziasm. Preşedintele Poloniei, Lech Walesa, considera insuficientă deschiderea operată de NATO, în timp ce balticii, în primul rând lituanienii, insistau pentru primirea imediată ca membri cu drepturi depline ai Alianței. Punctul nevralgic rămânea reacția Rusiei, care revenea ca un laitmotiv în toate discuțiile şi la toate nivelurile. *„Aveam în vedere"* – scrie preşedintele Clinton în Memoriile sale – *„punerea bazelor unui proces de deschidere a uşilor NATO spre națiunile din Europa Centrală într-un fel care să nu-i cauzeze prea multe dificultăți lui Elțîn în Rusia. Eram hotărât să fac tot posibilul pentru a crea o Europă unită, liberă, democratică şi sigură pentru prima dată în istorie. Trebuia să mă asigur că extinderea NATO nu avea să însemne doar mutarea liniilor de demarcație mai spre est"*. Reacția de respingere a preşedintelui Rusiei, Boris Elțîn, nu avea să întârzie prea mult. În decembrie 1994, cu ocazia Summit-ului de la Budapesta al CSCE, Elțîn riposta cu duritate, reproşându-i preşedintelui Clinton că, accelerând extinderea NATO în Europa Centrală, nu făcuse decât să schimbe

„războiul rece" cu o *„pace rece". „Eram surprins şi furios"* – mărturiseşte Clinton – *„întrucât nu fusesem avertizat despre discursul lui Elţîn şi pentru că vorbise după mine... nu avusesem şansa să-i răspund".*

Administraţia Clinton avea de învins, însă, nu doar opoziţia de acum făţişă a Rusiei sau reţinerile unora dintre partenerii nord-atlantici. Membri importanţi ai elitei politice americane puneau la îndoială utilitatea NATO şi, cu atât mai mult, strategia revigorării sale ca piatră unghiulară a securităţii euroatlantice, în condiţiile în care inamicul principal care motivase crearea Alianţei dispăruse de pe scena istoriei. O scrisoare, redactată de fostul senator Sam Nunn şi semnată de 50 de personalităţi politice şi academice americane reprezentative, califica intenţia de extindere a NATO drept *„o greşeală de proporţii istorice"*, George Kenan o denunţa ca fiind *„cea mai gravă eroare a politicii occidentale din întreaga perioadă de după Războiul Rece"*, iar ziarul *New York Times* o caracteriza ca fiind *„necugetată"*. Însăşi Madeleine Albright a avut într-o primă perioadă, când era ambasador al SUA la ONU, o atitudine rezervată, şi abia după ce dezbaterea a luat amploare, iar decizia de extindere a fost luată a devenit *„o susţinătoare puternică"*, contribuind la implementarea ei în calitate de secretar de stat. O rezistenţă semnificativă se înregistra la nivelul eşaloanelor inferioare, ale funcţionarilor publici şi experţilor, adică al celor care urmau să fie chemaţi să transpună în practică efectiv deciziile politice.

În mod evident, pentru înfăptuirea acestui adevărat pas istoric în structurarea unui nou sistem de securitate în Europa era nevoie de o mare voinţă politică din partea liderilor occidentali şi, deopotrivă, de o extraordinară determinare, coerenţă şi evoluţie convingătoare spre democraţie şi stabilitate din partea statelor care băteau cu nerăbdare la porţile Alianţei.

Integrarea în NATO, prioritate absolută pentru români

Relaţiile României cu NATO au debutat la scurt timp după schimbările radicale survenite în 1989 în Europa Centrală şi de Est. La 24 iulie 1990, primul-ministru român, Petre Roman, îi trimitea o scrisoare secretarului general al NATO, Manfred Worner, prin care îl invita să viziteze România şi îi propunea, totodată, acreditarea unui ambasador român pe lângă Cartierul General al Alianţei.

Un an mai târziu, la 20 decembrie 1991, România participa ca membru fondator la inaugurarea Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic (*North Atlantic Cooperation Council* – NACC), alături de cei 16 membri ai Alianţei şi alte opt state din Europa Centrală şi de Est.

La 18 septembrie 1993, preşedintele României, Ion Iliescu, adresa o scrisoare secretarului general al NATO, solicitând oficial primirea ţării ca membru al Alianţei Nord-Atlantice. Scrisoarea califica Alianţa drept organizaţia politico-militară cea mai capabilă să genereze securitate şi stabilitate pentru tinerele democraţii central şi est-europene. România a înţeles de la început că aderarea sa la cea mai puternică alianţă militară din istorie va însemna nu doar punerea sub umbrela protectoare a acesteia, ci şi un aport propriu la consolidarea securităţii democratice în zona sa geografică şi în lume. Tocmai de aceea, în limbajul politico-diplomatic al oficialilor români, orice demers în direcţia integrării în structurile nord-atlantice va fi asociat permanent cu sintagma *„România, factor de stabilitate şi furnizor de securitate în regiune"*, punându-se pe un plan secund postura sa de potenţial beneficiar de securitate.

Această viziune, în deplină concordanţă cu opiniile aliaţilor despre aspiranţii la integrare, avea să se materializeze

într-un amplu efort de angajare a țării în susținerea misiunilor pacificatoare ale NATO în diverse zone de conflict, sub auspiciile ONU sau OSCE (Somalia, Angola, Bosnia, Kosovo, Afganistan, mai apoi și Irak), România asumându-și deliberat un comportament de membru *de facto* al Alianței, cu mult timp înainte de a deveni membru *de jure*.

În privința atuurilor, era evident că România dispune de o poziție geografică ce îi conferă valențe strategice unice în Bazinul Carpatic și zona Mării Negre. În plus, forțele armate dovediseră o mare mobilitate și flexibilitate în procesul de reformare și adaptare la noile cerințe ale epocii, angajându-se cu succes în acțiuni de cooperare pe diverse teatre de operațiuni, cu impact extrem de puternic în rândul aliaților nord-atlantici, mai ales în SUA. Nu existau temeri reale în privința capacității de suportare a cheltuielilor de aderare, iar existența unei forțe de muncă în general bine instruite era un argument suplimentar pentru sporirea șanselor de calificare în procesul de aderare.

Cu toate acestea, țările cele mai frecvent evocate oficial ca având șanse mari de a fi invitate cu ocazia primului val de aderare erau aproape sistematic Cehia, Polonia și Ungaria, în timp ce numele României apărea rar și, cel mai adesea, în conexiune cu o serie de condiționări legate în special de accelerarea reformelor economice și combaterea corupției. Formal, România a îndeplinit destul de curând criteriile politice de aderare (crearea instituțiilor democratice, afirmarea libertății de expresie, alternanță la guvernare etc.), dar în fapt s-a confruntat o lungă perioadă cu o anumită reticență, uneori accentuată, în privința stabilirii orizontului de aderare mai întâi la NATO, apoi la Uniunea Europeană.

În pofida imensului val de simpatie cu care a fost întâmpinată schimbarea de regim din decembrie 1989, o serie de

evoluții atipice survenite pe plan intern, îndeosebi „mineriadele", au repus cu pregnanță în discuție moștenirea trecutului totalitar, România lăsând impresia că se desparte mai greu de vechile mentalități. Această imagine era agravată de extinderea rapidă și pe scară largă a rețelelor de corupție și crimă organizată, care au atins niveluri ce nu puteau fi imaginate sau anticipate în perioada manifestărilor populare care au dus la răsturnarea regimului totalitar. Umbra unui regim represiv și dogmatic, cu urme adânci în conduita și mentalitatea oamenilor din toate sferele societății, se regăsea cu regularitate în relatările mass-media străine ori de câte ori era vorba de corupția din administrație, orfelinate, copiii străzii, cămine și aziluri de bătrâni, persoane cu handicap, cerșetori și hoți, câini vagabonzi etc., aducând în prim plan o lume pestriță care descurajează turiștii și investitorii, sporind suspiciunile și neîncrederea față de români în rândul opiniei publice din multe state.

O mare doză de neîncredere persista inclusiv în rândul unor experți străini care, deși cunoșteau mai bine evoluțiile din România, priveau totuși cu o nedisimulată surprindere insistențele diverșilor reprezentanți români în susținerea candidaturii pentru aderarea la Alianță. *„Dumneavoastră chiar vă vedeți în NATO?"*, și-a exprimat cu sinceritate nedumerirea un expert politico-militar german la una din întâlnirile bilaterale desfășurate în toamna anului 1996.

Alternanța democratică la guvernare survenită în noiembrie 1996 a sporit capitalul politic de încredere al României la nivelul cancelariilor occidentale, asigurând premisele unei noi ofensive politico-diplomatice în perspectiva Summit-ului NATO de la Madrid, din iulie 1997, când urma să fie anunțată componența primului val al statelor invitate să adere la Alianță. Măsurile inițiate de guvernarea anterioară au fost

continuate şi amplificate, s-au intensificat contactele politice, diplomatice şi militare cu toate statele membre ale Alianţei, s-a dat un nou impuls reformelor economice şi luptei anticorupţie.

În privinţa reformelor şi a pregătirii pentru aderare a forţelor armate şi a structurilor de siguranţă naţională, în general, lucrurile cunoscuseră o evoluţie mai rapidă şi convingătoare decât în alte domenii. Aspect subliniat de preşedintele Emil Constantinescu la 23 iunie 1997, în cadrul unui Atelier NATO organizat la Praga pe tema securităţii în Europa Centrală, cu doar două săptămâni înaintea Summit-ului de la Madrid: *„Modernizarea militară s-a dovedit a fi cea mai rapidă dintre componentele reformei din România. Tradiţia şi valorile militare naţionale, păstrate în mare măsură nealterate chiar şi în anii comunismului (în condiţiile în care propria cultură militară a fost ferită, începând cu anii '60, de amprenta sovietică) au uşurat accesul la cultura militară occidentală care a fost asimilată pe toată scara ierarhică a corpului militar. În numai câţiva ani, reforma armatei a cuprins atât schimbarea radicală a structurii de comandă şi control, cât şi configuraţia unităţilor de luptă. Vocaţia de pace şi solidaritate a militarilor români a fost exprimată cu succes, începând din 1991, în misiuni internaţionale de pace şi management al crizelor, atât pe continentul european, cât şi în Africa sau Golful Persic".*

La sugestia unor prieteni din cadrul NATO, unii dintre membrii guvernului (ministrul de externe, ministrul apărării, şefii serviciilor de informaţii) au devenit veritabili „miniştri zburători", colindând pe rând capitalele statelor membre pentru a convinge, pe bază de argumente, şi a obţine sprijinul acestora. Pornind de la premiza că proliferarea corupţiei şi a crimei organizate reprezintă un risc major, capabil să vicieze profund şi chiar să deturneze întregul edificiu al democraţiei şi al instituţiilor

statului de drept abia înfiripate, încă de la începutul mandatului, preşedintele supune analizei în Consiliul Suprem de Apărare a Ţării revigorarea luptei şi asigurarea cadrului legislativ necesar în acest domeniu. Drept urmare, în ianuarie 1997 ia fiinţă, în regim de urgenţă, Consiliul Naţional de Acţiune Împotriva Corupţiei şi Crimei Organizate, care coordonează întreaga activitate şi contabilizează lunar rezultatele înregistrate. Timpul scurt până la Summit-ul de la Madrid nu a permis totuşi schimbarea percepţiei la nivelul principalilor membri ai Alianţei, în primul rând al SUA, în privinţa şanselor de nominalizare a României în primul val de aderare.

Madrid, iulie 1997...

La Madrid, candidatura României era susţinută puternic de grupul ţărilor latine, în frunte cu Franţa. În pofida demersurilor multiple întreprinse de SUA pentru armonizarea poziţiilor înainte de Summit şi evitarea unor controverse deschise în plenul reuniunii finale pe tema nominalizării candidaţilor, în tabăra aliaţilor domnea un calm doar aparent. Era „calmul de dinaintea furtunii", cum va spune Ronald Asmus, asistent al adjunctului secretarului de stat american pentru probleme europene, unul dintre cunoscătorii culiselor reuniunii, participant direct la eveniment. Preşedintele Jacques Chirac făcuse din susţinerea candidaturii României o cauză a Franţei şi era ferm decis să meargă până la capăt.

„Germanii sunt cheia!". Fostul secretar de stat al SUA, Madeleine Albright, redă cu lux de amănunte în memoriile sale percepţia care prevala în cercurile decizionale americane cu privire la România în preajma Summit-ului din capitala Spaniei: *„Nu ne aşteptam să întâlnim vreo opoziţie faţă de cei trei candidaţi pe care intenţionam să-i sprijinim – Polonia, Ungaria*

şi Republica Cehă – dar ştiam că vor exista nemulţumiri legate de refuzul nostru de a-i sprijini şi pe alţii. Era cazul României, a cărei candidatură era sprijinită de preşedintele Franţei, Jacques Chirac. România avea noi lideri care iniţiau reforme economice şi care încercau reconcilierea cu rivalii tradiţionali din regiune. Poporul român era mai entuziast în ceea ce priveşte intrarea în NATO decât, îmi pare rău să o spun, cehii. Din nefericire, după sfârşitul Războiului Rece, România a petrecut şapte ani pe linia de start. Între 1989 şi 1996, economia sa stagnase. În 1997 românii începuseră să facă ceea ce trebuie, dar nu făcuseră aceste lucruri suficient de mult timp".

O anumită incertitudine persista şi în privinţa poziţiei Germaniei, extrem de reţinută în precizarea deschisă a opţiunilor sale vizând extinderea. Cu ocazia vizitei întreprinse de preşedintele Emil Constantinescu la Bonn, la 2 iulie 1997, cu doar câteva zile înaintea Summit-ului de la Madrid, cancelarul Helmut Kohl anunţase sprijinul Germaniei pentru „intrarea mai devreme" a României în NATO, exprimare cu o anumită doză de ambiguitate ce avea să dea multă bătaie de cap oficialilor americani până la clarificarea deplină. Până la urmă, preşedintele Clinton i-a telefonat lui Kohl şi i-a repetat poziţia americană privitoare la susţinerea doar a trei candidaţi în prima etapă. *„Cred că putem merge pe această linie"* – a răspuns cancelarul –, *„dar pur şi simplu trebuie să dăm un mesaj referitor la perspectivele României şi Sloveniei"*. Răspunsul lui Kohl l-a mai liniştit puţin pe Clinton, care a insistat: *„Sunt de părere că ar trebui să spunem că cele trei ţări sunt mai pregătite, dar că avem interes să consolidăm flancul sudic al Alianţei, motiv pentru care vom reanaliza această chestiune în 1999. Apoi putem da un semnal clar celorlalte state că vor fi candidaţi excelenţi dacă îşi menţin democraţia şi drumul spre*

reformă". Clinton, ca şi nordicii, era mereu preocupat *„să nu se creeze alte probleme cu statele baltice"* (Ron Asmus).

La Madrid, înaintea începerii festivităţilor oficiale din seara zilei de 7 iulie, Clinton s-a întâlnit cu secretarul general al NATO, Javier Solana. *„Cred că germanii sunt cheia"*, a declarat preşedintele american, care nu era încă suficient de convins de poziţia finală a cancelarului. Solana împărtăşea pe deplin punctul de vedere al lui Clinton, dar spera că lucrurile vor decurge relativ liniştit, iar Comunicatul final va fi definitivat chiar în prima seară, astfel încât dezbaterile din ziua de 8 iulie să fie mai mult o formalitate. N-a fost, însă, să fie aşa, deoarece francezii au blocat orice acord final, sporind la maximum presiunea asupra SUA în privinţa nominalizării României. Spiritele s-au încins, iar *„chestiunea s-a transformat repede într-un diferend între Statele Unite şi Franţa"* (Ron Asmus). Către orele patru dimineaţa, discuţiile s-au întrerupt, fără nici un rezultat.

La 8 iulie, către prânz, când delegaţia României ateriza la Madrid, dezbaterile din prima sesiune plenară a Summit-ului erau în toi. *„Acum trei ani şi jumătate am început să clădim o nouă Alianţă pentru o nouă Europă, un continent care ar putea să fie nedivizat, democratic şi liber"*, declara cu acest prilej preşedintele Clinton, menţinându-şi însă opţiunea pentru invitarea doar a trei candidaţi să adere în prima etapă a extinderii NATO.

Preşedintele Franţei şi premierul italian Romano Prodi au susţinut invitarea a cinci ţări. Argumentele invocate de Jacques Chirac în favoarea României sunt evocate amănunţit de Ron Asmus în cartea sa de memorii, din care am citat mai înainte[3]: poporul român a făcut o alegere clară în favoarea democraţiei şi a economiei de piaţă; opinia publică din România şi-a exprimat sprijinul covârşitor pentru NATO, într-o manieră chiar mai entuziastă decât cea din Cehia şi Ungaria; România

are un rol esențial în stabilizarea flancului sudic al NATO, iar autoritățile de la București și-au demonstrat angajamentul participând la o serie de operațiuni în Balcani; pe scurt, România îndeplinește criteriile de calificare la fel de bine ca și Cehia, Ungaria și Polonia și este important ca Alianța, în încercarea de a depăși vechea divizare Est-Vest, să nu creeze o nouă divizare Nord-Sud pe continent.

Premierul italian a insistat, la rândul său, asupra rolului esențial ce revine Sloveniei și României în stabilizarea Balcanilor, *„regiune în care riscurile actuale și potențiale sunt cele mai mari"*. Romano Prodi s-a dovedit un vizionar, iar evoluțiile din următorul deceniu și jumătate au confirmat supozițiile sale: Balcanii, a spus el, sunt *„regiunea în care NATO s-a angajat cel mai serios și, până acum, cu succes, de la sfârșitul Războiului Rece. Trebuie să ne așteptăm la noi provocări generate în acest spațiu mai mult decât în oricare altul. De aceea, Italia este convinsă că acceptarea României și Sloveniei în cadrul acestei runde corespunde evoluției logice a procesului de extindere și principiilor fundamentale ale Alianței. Extinderea trebuie să fie un proces geografic echilibrat și nu ar fi o decizie rațională să nu includem acele zone care sunt cruciale pentru noi, în scopul prevenirii instabilității continentului european"* (Ron Asmus). Șeful guvernului de la Roma era consecvent poziției pe care Italia o luase cu mult înainte de Summit-ul de la Madrid. Încă de la prima întâlnire, cu ocazia Consiliului European de la Dublin (decembrie 1996), Prodi îi mărturisea cu sinceritate președintelui Constantinescu: *„Italia are o mare afecțiune pentru România, dar nu vă lăsați înșelat, pledăm pentru integrarea voastră nu pentru că vă iubim, ci fiindcă este interesul Italiei să consolideze flancul sudic al NATO și granița estică a Uniunii Europene, așa că puteți avea*

toată încrederea că nu ne vom schimba punctul de vedere după cum bate vântul".

A urmat un *„tour de table"*, poziția SUA în favoarea celor trei state fiind susținută de Marea Britanie și de grupul țărilor nordice (Danemarca, Norvegia și Islanda). Această poziție nu semnifica nicidecum un „nu" față de aderarea României la NATO, ci un „not yet" exprimat explicit de președintele american. SUA și celelalte țări care se pronunțau pentru limitarea primului val la trei candidați nu-și ascundeau preocuparea în legătură cu perspectiva invitării republicilor baltice, manifestând o deosebită precauție să nu transmită semnale care să fie interpretate ca o eventuală discriminare sau abandonare a intereselor acestora. În schimb, șefii de guvern din Canada, Spania și Portugalia s-au raliat pozițiilor Franței și Italiei, pronunțându-se pentru invitarea a cinci candidați, incluzând România și Slovenia.

Opoziția Rusiei, negată în declarații, recunoscută în culise. În aceste circumstanțe, șefii de stat și de guvern ai țărilor NATO s-au retras într-o ședință cu ușile închise, în care rolul de mediator i-a revenit cancelarului german Helmut Kohl. Într-o pledoarie succintă, el a subliniat că, în absența NATO, istoria postbelică ar fi fost alta, iar reunificarea Germaniei nu ar fi devenit posibilă. Schimbarea radicală în bine a lumii, a spus cancelarul, se datorează în mare măsură NATO, care a fost *„ca o licărire de speranță într-o lume sumbră"*. După o astfel de introducere, Kohl i-a invitat pe participanți să se gândească la ceea ce este bine pentru NATO: decizia de invitare a Poloniei, Ungariei și Republicii Cehe reprezenta deja *„un miracol"*, greu de anticipat cu doi sau trei ani în urmă. Experimentatul cancelar a propus să se pună accent pe mesajul politic ce urma să fie transmis celorlalți candidați, în sensul că opțiunile lor pentru

aderare vor fi luate serios în considerare dacă vor continua reformele. Românii, a continuat Kohl, s-au eliberat de un trecut oprimator şi acţionează intens pentru a construi un sistem democratic; ei au nevoie de un mesaj clar care să le deschidă perspectiva viitoarei candidaturi. În mod asemănător trebuie abordat şi cazul Sloveniei.

Premierul britanic Tony Blair a accentuat importanţa invitării doar a trei candidaţi, un pas uriaş, dar şi o mare provocare pentru gestionarea integrării lor în NATO. Acceptarea României şi Sloveniei, a adăugat Blair, va fi un alt pas uriaş, iar Alianţa recunoaşte progresele enorme înregistrate în aceste state. Marea Britanie, a subliniat Tony Blair, se numără printre cei mai mari susţinători ai invitării României, consideră că ea are nevoie să i se dea speranţă pentru viitor, dar deocamdată nu este pregătită pentru aderare.

Preşedintele Franţei nu era însă dispus să cedeze uşor. El a reluat argumentele că extinderea este o chestiune de natură politică şi că Alianţa are nevoie de o abordare echilibrată, care să includă România şi Slovenia. În ultimă instanţă, a admis în cele din urmă preşedintele Chirac, Alianţa trebuie să dea un mesaj clar celor două ţări că vor fi admise în următorul val, proiectat pentru 1999.

Grupul ţărilor nordice, prin vocea primului-ministru al Danemarcei, Poul Nyrup Rasmussen, a reafirmat sprijinul doar pentru trei candidaţi şi a respins ideea de a nominaliza doar două ţări pentru viitorul val al extinderii, accentuând că o asemenea decizie ar lăsa republicile baltice vulnerabile şi supuse presiunilor Rusiei. El a insistat asupra ideii de a-i nominaliza ori pe toţi viitorii candidaţi, ori pe niciunul.

Şeful Casei Albe a reluat ideea că lărgirea primului grup la cinci invitaţi ar spori tensiunile în regiunea baltică şi ar putea

transmite un semnal greşit că, datorită opoziţiei Rusiei, acestea vor fi excluse de la aderare. De altfel, după cum afirmă Clinton în Memorii, în cadrul discuţiilor sale de la Helsinki cu preşedintele rus Boris Elţîn, purtate în a doua parte a lunii martie 1997, cei doi reuşiseră să ajungă la înţelegeri care asigurau *„precondiţiile pentru Summit-ul de la Madrid"*. Elţîn acceptase în principiu ideea extinderii NATO la foştii membri ai OTV, dar îi ceruse lui Clinton să excludă din acest proces fostele republici sovietice, precum ţările baltice sau Ucraina. Preşedintele rus mai declarase că, spre deosebire de America, ţara sa fusese invadată de două ori, de Napoleon şi de Hitler, iar *„trauma acelor evenimente bântuia încă mentalul colectiv şi influenţa viaţa politică"*. Asigurările şi menajamentele lui Clinton faţă de Elţîn au permis semnarea de către cei doi, la Paris, a Actului Fondator dintre NATO şi Rusia, cu o lună înainte de Summit-ul de la Madrid. În finalul intervenţiei sale la reuniunea cu uşile închise din capitala Spaniei, Clinton atrage atenţia că derapajele democratice survenite de curând în Slovacia arată că, atunci când invită un stat, aliaţii trebuie să fie absolut siguri că acesta este pe drumul cel bun. Ce s-ar întâmpla, se întreba preşedintele american, dacă în România, de pildă, naţionaliştii şi extremiştii antidemocratici s-ar întoarce la putere la un moment dat? În acest fel, preşedintele Clinton nu-şi putea ascunde definitiv doza de neîncredere care mai persista în legătură cu parcursul viitorilor candidaţi: Casa Albă susţine România şi Slovenia, dar pentru aderarea acestor ţări la NATO este nevoie de mai mult timp.

Soluţia consensuală avansată de cancelarul Kohl şi fermitatea manifestată până la capăt de preşedintele Chirac s-au materializat în textul Comunicatului final, prin invitarea celor trei state central europene să înceapă negocierile pentru aderare, concomitent cu reafirmarea continuării procesului de extindere,

în baza articolului 10 al Tratatului Nord-Atlantic, prin stabilirea principiului „uşilor deschise" pentru ceilalţi candidaţi. România era nominalizată explicit, împreună cu Slovenia, pentru progresele înregistrate în procesul de pregătire şi menţinerea şanselor pentru includerea lor cu prioritate în următorul val de aderare.

De la ţară-probemă, la model regional. La 9 iulie, cu ocazia prânzului inaugural sub egida Consiliului de Cooperare Euro-Atlantic (*Euro-Atlantic Cooperation Council* – EAPC), noua denumire pentru NACC, cu participarea şefilor de stat şi de guvern din ţările NATO şi partenere, preşedintele Clinton avea să evoce România ca model de reconciliere istorică cu vecinii şi de rezolvare a problemei minorităţilor etnice, în contextul preocupărilor pentru întărirea securităţii şi stabilităţii în oricare din regiunile aflate în raza operaţională a Alianţei. O afirmaţie asupra căreia preşedintele american va mai reveni şi în alte ocazii.

De la Madrid, în drum spre ţară, delegaţia română face o escală la Salzburg (Austria) unde, în ziua de 10 iulie, preşedintele participă la sesiunea plenară cu tema „Priorităţi pentru o regiune în creştere", în cadrul forumului internaţional la nivel înalt dedicat problemelor economice din Europa Centrală şi de Est. Gândurile tuturor sunt însă îndreptate spre noua întâlnire de a doua zi cu preşedintele Statelor Unite ale Americii.

Clinton la Bucureşti

S-a pus de multe ori întrebarea dacă Summit-ul de la Madrid a însemnat pentru politica externă şi de securitate a României un succes sau, dimpotrivă, un eşec dureros. O bună perioadă a prevalat opinia că România ar fi fost pe nedrept ignorată în 1997, deoarece în plan militar era cel puţin la fel de

bine pregătită ca şi cele trei state care au primit invitaţii pentru începerea negocierilor de aderare. Ceea ce era adevărat, fapt recunoscut chiar şi de oponenţii integrării în NATO la momentul respectiv.

Lansarea Parteneriatului strategic româno-american. Răspunsul nu poate fi totuşi simplu şi necesită o evaluare complexă atât a nivelului de calificare a României, cât şi a situaţiei internaţionale de atunci, inclusiv a stadiului de pregătire şi a capacităţii Alianţei însăşi de a accepta şi integra noi membri. În primul rând, decizia Summit-ului NATO din iulie 1997 nu a constituit o surpriză pentru politicienii români, fiind cunoscută dinainte. Sugestia prietenilor noştri din Alianţă era însă permanent ca România să se pregătească temeinic şi fără încetare, ca şi cum decizia finală se va lua chiar în cadrul Summit-ului de la Madrid. Mai mult, în cazul unei amânări, sfaturile tuturor îndemnau la calm şi la continuarea fără întrerupere şi fără sincope a reformelor pentru a ajunge la un rezultat final favorabil. În al doilea rând, însă, după cum va afirma în mai multe rânduri preşedintele român, *„fie că acceptăm sau nu, decizia de la Madrid a tras o nouă linie de demarcaţie de-a lungul Europei Centrale"*. O demarcaţie ce s-a dovedit nefericită pe timpul războiului din Kosovo, dar căreia i s-a pus capăt destul de rapid, în contextul evoluţiilor dramatice din spaţiul ex-iugoslav şi, pe plan mai larg, din sud-estul Europei.

Pe de altă parte, semnificaţia momentului Madrid pentru România nu poate fi pe deplin înţeleasă fără a lua în calcul vizita la Bucureşti a preşedintelui William Clinton, survenită la două zile după summit. La 11 iulie, preşedintele american ateriza la Bucureşti, venind din Polonia, pentru a semna Parteneriatul Strategic SUA – România, prin care securitatea României intra sub protecţia Statelor Unite, marcând astfel atingerea unui

moment de vârf şi propulsarea relaţiilor de cooperare bilaterală într-o eră nouă, necunoscută până atunci. Pentru prima dată în istoria sa, România avea un garant al securităţii proprii care suplinea apartenenţa la o alianţă militară şi, în plus, câştiga un susţinător de prim rang pentru poziţionarea sa viitoare în noua arhitectură politico-economică şi militară în curs de edificare la scară internaţională. Stabilirea Parteneriatului Strategic SUA – România avea să joace în anii următori un rol major în dezvoltarea unei relaţii bilaterale puternice în plan politic, economic şi militar-strategic, precum şi a încrederii reciproce, cu impact direct şi semnificativ în finalizarea pregătirilor şi a demersurilor României de aderare la NATO.

Deşi scurtă, vizita preşedintelui Clinton la Bucureşti nu a fost lipsită de emoţii, mai ales din partea americană, care avea o serie de temeri cu privire la posibila reacţie a românilor după decizia de la Madrid. „Dacă preşedintele avea să fie huiduit pe străzile Bucureştilor?", se întrebau unii responsabili de la Departamentul de Stat, după cum mărturiseşte Ron Asmus. Desigur, sentimentele românilor nu puteau să nu fie marcate de amânarea pronunţată de aliaţi în capitala Spaniei. Vizita preşedintelui celui mai puternic stat din lume, prima de acest gen după ce România a păşit pe calea dezvoltării democratice, a generat însă o atmosferă de însufleţire în faţa căreia Summit-ul de la Madrid a rămas un episod pe un drum cu sens unic. *„Preşedintele Clinton este un strateg al păcii. Este preşedintele care a gândit deschiderea Alianţei Nord-Atlantice către noile democraţii europene, făcând din aceasta punctul central al politicii sale externe. Este preşedintele care a înţeles că România a optat definitiv pentru democraţie, economie de piaţă, pace şi toleranţă. A venit la Bucureşti pentru a ne aduce personal acest mesaj"*, declară preşedintele Constantinescu în

faţa mulţimii numeroase prezente la mitingul din Piaţa Universităţii, devenită între timp un simbol al libertăţii, democraţiei şi credinţei. Entuziasmul popular atât de vizibil este, neîndoielnic, mai convingător decât orice argumente politico-diplomatice sau militare despre voinţa românilor de a păşi, alături de aliaţi, la construcţia unei lumi mai sigure, bazată pe respectul valorilor sacre ale democraţiei şi libertăţii. Este şi motivul pentru care preşedintele le mulţumeşte românilor: *„Datorită dumneavoastră este astăzi aici preşedintele Statelor Unite ale Americii. Fiecare dintre dumneavoastră sunteţi, de fapt, gazdele lui şi dumneavoastră îl primiţi cu vechea şi calda ospitalitate românească"*. România mai face astfel un pas spre viitor, pe valul irezistibil al voinţei populare care are întotdeauna un acut simţ al oportunităţilor istorice. *„Peste un ocean aşezat între noi de Dumnezeu, s-a născut o punte construită de oameni: puntea valorilor comune, în care credem şi pe care suntem capabili să le transformăm în instituţii, într-un Parteneriat Strategic SUA – România... Nimic nu se poate face de unul singur. Există o singură cale: împreună spre mileniul trei"*, îşi încheie preşedintele român discursul.

„România a fost incredibilă". Fireşte că înalţii oaspeţi de peste ocean au fost impresionaţi de valul de simpatie populară faţă de America. Doamna Madeleine Albright relatează cu extremă sinceritate şi culoare: *„Dacă Polonia a fost minunată, România a fost incredibilă. Decizia preşedintelui de a merge acolo prezenta unele riscuri. Românii ar fi putut reacţiona cu ostilitate la decizia NATO. În schimb, mulţimile erau chiar mai mari şi mai entuziaste decât în Polonia. Ne-au făcut pe toţi să ne simţim vinovaţi. Ştiam că urmasem raţionamentul corect pentru moment, dar speram cu tărie că România avea să adere cât mai curând"*.

Președintele Clinton va consemna, la rândul său, în Memorii: *„În Polonia se sărbătorea aderarea țării la NATO. La București, 100 000 de oameni au scandat «SUA! SUA!» ca să-și demonstreze sprijinul pentru democrație și dorința de a adera la NATO cât mai curând posibil".*

Evoluțiile ulterioare aveau să confirme din plin că Summit-ul de la Madrid și lansarea Parteneriatului strategic româno-american la București au reprezentat, împreună, unul din momentele istorice care au marcat decisiv drumul nostru către NATO, România fiind propulsată de atunci la loc de frunte în preocupările premergătoare următoarei decizii de extindere a Alianței. La 11 iulie 2000, adică exact la împlinirea a trei ani de la prezența sa la București, președintele Clinton îi scria președintelui Constantinescu: *„... În timpul memorabilei mele vizite la București, am lansat împreună Parteneriatul Strategic între Statele Unite și România.* ***Călduroasa primire de care am avut parte a deschis drumul pentru acest parteneriat*** (subl. ns.), *care se bazează pe angajamentul nostru comun cu privire la libertate, democrație și economie de piață. Parteneriatul Strategic definește relația de durată dintre țările noastre și creează cadrul pentru o cooperare bilaterală întărită".* Președintele american își reafirma și cu acest prilej hotărârea de a susține integrarea deplină a României în structurile europene și euroatlantice: *„Acum trei ani am garantat că Statele Unite vor susține eforturile României de a adera la instituțiile Parteneriatului Euro-Atlantic. Angajamentul nostru nu s-a schimbat. Împreună, ca parteneri, vom continua să construim fundamentul păcii, stabilității și al dezvoltării economice în România și în restul Europei".*

La rândul său, la încheierea mandatului în fruntea statului, în decembrie 2000, președintele Constantinescu își

amintea despre acest eveniment marcant din istoria recentă a României: *„În 1997, președintele Clinton a venit la București și am lansat împreună Parteneriatul Strategic dintre SUA și România. Acest nou cadru a asigurat cel mai înalt nivel al relațiilor româno-americane din istorie, oferind României cu totul alt statut decât acela din vara anului 1996, când încă mai solicitam Congresului american clauza națiunii celei mai favorizate. Acum, Congresul consideră că integritatea, suveranitatea și susținerea intereselor României reprezintă un domeniu de interes pentru Statele Unite ale Americii".* Mai târziu, în mai 2005, prezent pentru a doua oară la București, de această dată pentru lansarea versiunii românești a cărții sale de memorii (*Viața mea*), fostul președinte Clinton mărturisea: *„România este o țară importantă pentru mine... Am sprijinit intrarea sa în UE și NATO".*

Note

[1] *Madam Secretary* (2003), New York; *Doamna Secretar de Stat,* versiunea în limba română (2004), București, Editura RAO.

[2] *My life* (2004); *Viața mea,* versiunea în limba română (2005), București, Editura RAO.

[3] *Opening NATO's Door – How The Aliance Remade Itself for a New Era* (2002), New York, Columbia University Press, în special Cap. VII – „Confruntarea de la Madrid".

CAPITOLUL II

„PACEA ESTE NUMELE LUI DUMNEZEU"[1]
(Padova, 5 octombrie 1997)

- **Renaşterea valorilor spiritualităţii creştine**
- **Lecţia portugheză: ieşirea din dictatură**
  - *Recurs la memorie*
  - *Armata pregăteşte operaţiunea „Sfârşitul regimului"*
  - *Soluţia se află în popor: unitate şi renaştere naţională*
  - *Un model de redobândire a libertăţii*
- **„Să descoperim ceea ce ne uneşte"**
  - *„Armonia dintre culturi", ameninţată*
  - *Spiritul de la Assisi întrupat de Maica Tereza*
- **O experienţă unică pentru România**
  - *Să identificăm împreună chipul răului*
  - *Războiul este nebunie, sfântă este numai pacea!*

Încă nu s-au stins ecourile întâlnirii trilaterale la nivel înalt de la Varna (România, Bulgaria, Turcia, 3 octombrie 1997), şi aparatul AN-24 este din nou pregătit de zbor. De această dată, destinaţia este Padova, via Veneţia. Organizaţia catolică Sant'Egidio[2] este iniţiatoarea unei noi conferinţe internaţionale cu titlul incitant *„Pacea este numele lui Dumnezeu"*, care are doi invitaţi speciali de marcă: preşedintele României, Emil Constantinescu, şi Mario Soares, fost preşedinte al Portugaliei[3].

Decolăm dimineaţa în zori. Este o zi însorită, care îndeamnă la călătorie. Timp de patru ore şi jumătate traversăm Balcanii, peste spaţiul fostei Iugoslavii şi al Albaniei, îndreptându-ne spre Italia. Preşedintele este însoţit de un grup restrâns de consilieri şi experţi. Zgomotele motorului şi ale elicelor ne împiedică să dialogăm. În afară de preşedinte, aşezat pe un fotoliu, ceilalţi improvizăm câte un loc, după cum ne pricepem. Eu şi cameramanul ne aşezăm pe o roată de rezervă. Pentru cine nu cunoaşte scopul deplasării, am putea părea un grup de comando ce urmează să fie debarcat undeva în Europa de Vest. Timpul se scurge totuşi repede şi, în curând, aterizăm pe aeroportul „Marco Polo" din Veneţia. Avioneta noastră pare o libelulă pe lângă aparatele moderne care aterizează şi decolează fără încetare în acest punct căutat de turiştii din întreaga lume.

O coloană de maşini pregătită de organizatori şi de Ambasada României din Roma preia delegaţia şi porneşte în trombă spre Padova, punctul terminus al călătoriei noastre. Lăsăm în urmă Veneţia, cu nelipsitele ei gondole pe canale, dominată de imaginea Palatului Dogilor, una dintre cele mai frumoase clădiri gotice de pretutindeni, şi a grandioasei Basilici di San Marco[4], reazem spiritual şi simbol al puterii, autorităţii şi continuităţii statului venetian, cea mai longevivă republică din lume, după cum consemnează ghidurile oraşului. Suntem însoţiţi de o echipă de protecţie a serviciilor de securitate italiene, care ne deschide drumul, transmiţând tuturor un aer de siguranţă şi bună dispoziţie.

După un scurt popas la un cochet hotel situat la jumătatea drumului, ne deplasăm cu toţii la Palatul Regional din Padova, construcţie din 1218, unul dintre cele mai mari edificii medievale din Italia, locul unde, la orele 17.00, va începe ceremonia inaugurală a reuniunii iniţiate de Comunitatea Sant'Egidio.

Renașterea valorilor spiritualității creștine

Comunitatea Sant'Egidio, cu filiale răspândite astăzi pe toate continentele, și-a propus să contribuie la reformarea morală a lumii moderne pe baza reînvierii și promovării spiritului evanghelic, activitățile sale fiind jalonate de câteva repere fundamentale:

- rugăciunea, ca element central care orientează comunitatea umană în căutarea unei vieți autentice, prin solidaritatea indestructibilă a ființei umane;
- comunicarea Evangheliei, îndemnul adresat tuturor celor care caută un sens în viață de a trăi și a comunica Cuvântul lui Iisus;
- solidaritatea cu cei săraci, în spiritul evanghelic al Bisericii, prietenia fără frontiere și fără îngrădiri, deschiderea largă spre întreaga lume pornind de la premiza că toți oamenii, indiferent de religie sau statut social, aparțin unei singure familii, împărtășesc cu toții un destin comun;
- serviciul în favoarea păcii, ecumenismul în căutarea unității între creștinii din întreaga lume, promovarea dialogului ca un drum al colaborării între religii, ca mod de viață și metodă de mediere a conflictelor.

Prietenia și solidaritatea cu cei săraci s-a extins treptat la toate categoriile de oameni năpăstuiți, aflați în suferință: handicapați, fizic sau mental; oameni fără locuință; străini emigrați; bolnavi aflați în fază terminală; oameni aflați în închisori, azile de bătrâni, tabere de nomazi, câmpuri de refugiați etc. Comunitatea Sant'Egidio împărtășește convingerea că, în fond, războiul este la rădăcina tuturor formelor de sărăcie, iar solidaritatea cu cei săraci înseamnă, de fapt, a lucra în

favoarea păcii, apărând-o când este amenințată, reconstruind-o acolo unde este distrusă. *Pacea este numele lui Dumnezeu!* Nu cred că se putea găsi o sintagmă mai fericită pentru a mobiliza lideri politici, conducători și practicanți ai diverselor culte, cetățeni ai planetei, la o amplă acțiune de restabilire a unității acestei lumi, amenințată de ură și de războiul necontenit pe care îl poartă, sub varii înfățișări, împotriva ei înșăși. Avertismentul cuvântului evanghelic rămâne mereu actual: *„Dacă o împărăție este dezbinată împotriva ei înșăși, împărăția aceea nu poate dăinui"*[5].

Este duminică, iar Padova are un aer specific de sărbătoare. În piața centrală, în fața unui imens ecran de televiziune, sunt instalate bănci pe care au luat loc câteva sute de persoane pentru a urmări, în aer liber, discursurile inaugurale din interiorul Palatului Regional. În curând, pe ecran încep să se perinde imaginile cu protagoniștii reuniunii. Pe parcursul celor trei zile de desfășurare, în programul dezbaterilor sunt incluși ierarhi ai diverselor culte din Italia și din multe alte state europene (inclusiv România), asiatice, africane și arabe, lideri politici de frunte ai Italiei (președintele Consiliului de Miniștri – Giuliano Amato, președintele Republicii – Oscar Luigi Scalfaro), înalți reprezentanți ai structurilor specializate ale ONU și ai altor organizații internaționale cu preocupări în domeniul promovării păcii și combaterii sărăciei.

La un moment dat, ecranul este dominat de chipurile alăturate ale președinților României și Portugaliei. O imagine simbol, care pare să sugereze un tandem. Două țări situate la distanță considerabilă, la extremitățile sud-vestică și sud-estică ale Europei, una preponderent catolică, alta majoritar ortodoxă. Originea latină a celor două popoare este desigur un element de apropiere. Sprijinul declarat al țărilor latine – Italia și Portugalia, alături de Franța și Spania – reprezintă un suport important

pentru aspirațiile României de integrare europeană și euroatlantică. Dar mai este ceva de care au ținut seamă organizatorii reuniunii de la Padova: ambele țări au fost marcate de o îndelungată tradiție dominată de regimuri dictatoriale. România s-a desprins de curând de regimul totalitar și bate, cu nerăbdare și speranță, la porțile NATO și UE. Are nevoie de multe proiecte de reconstrucție, nu doar economică. Portugalia a sfărâmat chingile tiraniei în 1974 și a parcurs deja o lungă tranziție. Exemplul său de succes poate oferi multe învățăminte pentru noii aspiranți la revenirea în rândul lumii civilizate.

Lecția portugheză: ieșirea din dictatură

„Șocul produs de noua realitate nu poate fi descris. Dintr-o țară mohorâtă, locuită de oameni cu căluşul în gură, ... s-a transformat într-un strigăt de speranță. O societate care părea condamnată la sufocare și neputință a dat dovadă de extraordinară inteligență și voință de nezdruncinat. De la o zi la alta, o lume care părea resemnată, nepăsătoare, circumspectă, lipsită de încredere în sine și ignorându-și drepturile, s-a trezit aplaudându-i pe răzvrătiți, ajutându-i pe subversivi și îmbrățișând carele de luptă..." (Din mass-media epocii).

Imaginile și expresiile par familiare multora dintre noi și ne duc cu gândul la zilele unui decembrie însîngerat în România. Și totul se petrece într-o mică țară considerată *„cea mai săracă și neinstruită din Europa."* Numele ei este însă Portugalia, iar perioada de referință aprilie–mai 1974. Cu un sfert de secol înainte de istoricele evenimente din 1989, care aveau să ducă la demolarea regimurilor totalitare din Est și la relansarea procesului de unificare a vechiului continent, un mic popor european, adus în pragul umilinței și al disperării de o dictatură

ce durase aproape cinci decenii, face dovada unui curaj de neînchipuit asumându-și istoria și propriul destin în numele valorilor sacre ale libertății și democrației.

Dictatura și totalitarismul nu au culoare. Mecanismele lor de funcționare sunt aproape identice în orice parte a lumii și au ca elemente esențiale, definitorii, pervertirea și anihilarea conștiinței umane, aplatizarea societății și transformarea ei într-o masă amorfă. Visul oricărui dictator este ca populația să-l urmeze fără crâcnire, asemenea unei turme. Numai temperamentul națiunilor și, în măsură mai mică, ideologiile, nuanțează regimurile dictatoriale, accentuând caracterul lor represiv ori posibilitățile infinite de diversificare a tehnicilor de manipulare a conștiințelor.

Recurs la memorie. La 28 mai 1926, o lovitură de stat militară de dreapta pune capăt tinerei republici portugheze, prin instaurarea unui regim de tip fascist ce se va dovedi extrem de longeviv. În 1932, Antonio Salazar (ministru de finanțe din 1928) preia funcția de prim-ministru. Un an mai târziu (1933), acesta introduce o constituție fascistă pentru Portugalia, inaugurând un regim de dictatură și teroare greu de imaginat în Europa occidentală a secolului al XX-lea. Un regim care avea să supraviețuiască aproape șase ani de la moartea dictatorului, survenită la 7 septembrie 1968, perioadă în care conducerea guvernului portughez a fost asigurată de un urmaș fidel, de tristă amintire, Marcelo Caetano.

În anii '70, societatea portugheză intră într-o criză profundă, generalizată. Conform cifrelor oficiale, în 1962 Portugalia înregistra 42% analfabeți. Sărăcia și umilința erodează fibra intimă a națiunii, iar cenzura suprimă orice licărire de speranță. Singurele „știri" difuzate liber sunt previziunile meteorologice. Textele ziarelor, inclusiv Mica

Publicitate, trebuie să poarte viza cenzurii. Rezultatele sportive sunt ascunse cu grijă de urechile publicului, dacă învingătorii unor confruntări sunt sportivi sau echipe din Est.

Pretutindeni domină chipul hidos al Dictaturii totalitare, susținută de P.I.D.E., faimoasa Poliție Internațională și de Apărare a Statului. Poliția politică este omniprezentă. Simpla rostire a cuvântului *democrație* într-o cafenea, inclusiv într-o limbă străină, este un motiv de expulzare. Nimic nu scapă controlului, corespondența este verificată, convorbirile interceptate. Prin articolul 23 al Regulamentului publicat de Anuarul telefonic, abonații care vorbesc de rău autoritățile sau răspândesc zvonuri *„vădit false"* sunt avertizați că li se suspendă telefonul pe timp nedeterminat. Altfel spus, ascultarea convorbirilor particulare este legiferată. P.I.D.E. dispune de peste 20 000 de delatori, lumea vorbește în șoaptă sau deloc (*„Goi suntem și muți"*, își strigă un poet disperarea), protestele sunt de neconceput (*„Fierbere pe stradă? Melcu-n scoica lui./ Sărăcie-n casă? Hrană în vitrină"*, se tânguie același poet[6]). Firește, teama a cuprins toate ungherele sufletului: *„Frica va stăpâni totul/ Totul/... aproape totul/ și... aproape toți vom ajunge/ șoareci"*[7]. Muzele au tăcut și ele: *„Tânjim spre cântec, însă cântec nu e./ Tânjim să plângem, însă plânsul piere./ Stafia-ncuie/ cu-un deget ora noastră în tăcere"*[8].

Disperarea atinge cote paroxistice, viața devine de nesuportat, din cei cu puțin peste opt milioane de locuitori ai Portugaliei, aproape un sfert aleg calea exilului. Imperiul colonial portughez, ce se întindea altădată de la Soare Răsare până la Soare Apune, se clatină din temelii. Războiul de peste 12 ani în colonii macină fără cruțare energiile națiunii, Portugalia este o rană sângerândă, dar regimul Caetano continuă mobilizările! Dintr-o țară care a dat tonul marilor descoperiri

geografice, a mai rămas doar o umbră: *"Portugalie/ precoce neam de sinucigași prin datina cea veche de a deschide drumuri.../patria mea calcinată/ săpând pentru a noastră-nmormântare/ adăposturi"*[9]. Speranțele au murit, sufletele au secătuit, ici-colo câte un strigăt izolat mai încearcă să îndemne la curaj: *„Să nu fug.../ Să nu mă las înfrânt. Să țin piept orei..."*[10]. Se pare că nu mai există ieșire... Și totuși!

Armata pregătește operațiunea „Sfârșitul regimului". 22 februarie 1974. La Lisabona este lansată cartea *„Portugal e o futuro" („Portugalia și viitorul")*, ce avea să se constituie în scurt timp, potrivit unui larg curent de opinie, într-un veritabil document programatic, detonator al situației explozive. Autorul cărții este un general, Antonio De Spinola, de la Statul Major General al Forțelor Armate, în mod firesc unul dintre stâlpii regimului falimentar. El pare omul providențial pentru salvarea statului portughez: *„O carte este de multe ori un răspuns. Această carte"* – mărturisește autorul – *„a fost scrisă dintr-un imperativ moral, al unui om care nu se poate resemna la tăcere"*, deși ar fi fost, desigur, *„mult mai comod și mai conform obiceiului să optăm pentru tăcere"*. Generalul face o radiografie severă a stării națiunii: *„Portugalia trăiește azi... unul din momentele cele mai grave, dacă nu cel mai grav din istoria ei, căci niciodată perspectivele nu au fost atât de nebuloase cum sunt cele ce stau acum în fața noii generații"*. Este evocat durerosul fenomen al migrației și dezrădăcinării, ca reflex al crizei profunde a statului și ca dovadă a faptului că *„independența politică a încetat să mai fie aspirația cetățeanului obișnuit"*. Trebuie să recunoaștem, scrie Spinola, că atitudinea psihologică cea mai generalizată este tendința de a căuta în afară ceea ce nu se poate găsi în interior: animat de stimulul supraviețuirii, portughezul nu mai ezită să schimbe

legile propriei țări cu legile unei țări străine, renunțând la drepturile sale cetățenești. Acest tablou, menționează generalul, *„înfățișează clar* ***criza de supraviețuire socială*** *(subl. ns.) prin care trecem, criză care se proiectează asupra esenței însăși a națiunii. Poporul, realist, cu inteligența lui uneori ingenuă, emigrează".*

Dificultăților interne li se adaugă multiple și complicate probleme externe. În colonii, de peste un deceniu, se poartă un *„război total"* pentru salvarea Imperiului în fața mișcărilor de eliberare națională. Este un război care iese din tiparele clasice, supranumit *„subversiv"*. Costurile umane și materiale par fără logică și sunt inacceptabile. Militarul de carieră, dominat de sobrietate, devine deodată patetic: *„Trebuie să fim realiști fără să abdicăm, tot așa cum trebuie să fim pragmatici fără a înceta să fim portughezi... Pe temeliile moștenite de la trecutul istoric se ridică în fața noastră un viitor de prosperitate pe care trebuie să-l construim. Tocmai pentru a apăra aceste temelii se zbate națiunea și, dacă nu putem admite ideea irosirii în van a atâtor sacrificii, cu atât mai puțin putem admite să mergem astăzi la moarte pentru ca mâine să mergem din nou".* Un conflict prelungit inutil, împotriva cursului istoriei. Iar diagnosticul este pus de experimentatul general cu precizie de chirurg: acest război nu poate fi câștigat cu armele. *„A pretinde să câștigi un război subversiv printr-o soluție militară înseamnă să accepți dinainte înfrângerea, chiar dacă ar exista posibilitatea prelungirii la infinit a războiului, devenit instituție".*

Soluția se află în popor: unitate și renaștere națională. Țara se afundă în izolare, iar populația, care nu poate rămâne indiferentă, este îngrijorată și divizată. Dezamăgit de *„polemicile sterile"* ale elitelor politice ale epocii, generalul sugerează o soluție: *„În popor se află, de fapt, rezervele morale*

ale națiunii. În sensul unificării acestui popor, în vederea apărării propriilor interese, trebuie căutată soluția la problemele prezentului. Pentru aceasta se impune ca punerea în ecuație a problemei naționale să se facă pe baza unui nou spirit de unitate, o unitate clădită pe prosperitate, conviețuire și participare, și niciodată postulată dogmatic de litera legii". Este un moment de răscruce, de importanță istorică. Hotărârile trebuie să țină seama de starea națiunii, iar decidenții să se ridice la înălțimea evenimentelor. Tonul devine categoric, discursul profetic, vizionar: *„A sosit momentul să renunțăm la mituri și să înfruntăm realitatea... Portughezii nu se vor uni niciodată în jurul unor principii a căror contradicție este evidentă, și cu atât mai puțin în jurul relicvelor trecutului. Este momentul abdicării în favoarea autenticei unități a națiunii".* Răspunsul la provocările istoriei nu poate fi decât *„o soluție autentic portugheză".* O soluție care să pună capăt stării de umilință și să permită renașterea unei națiuni *„în vederea construirii unui viitor la care nouă secole de istorie ne dau drepturi depline".*

Rareori o carte a avut un rol atât de important în clarificarea conștiințelor în fața unor evenimente ce se precipitau cu o viteză greu de anticipat. Din februarie până în aprilie (1974), Mișcarea Ofițerilor Forțelor Armate (M.O.F.A.), cristalizată în noiembrie–decembrie 1973, a pregătit operațiunea „Sfârșitul regimului", care avea să se încheie cu un succes răsunător:

- 5 martie 1974: M.O.F.A. se reunește la Cascais și aprobă documentul intitulat „Mișcarea Forțelor Armate și a Națiunii", care propune o soluție politică *„nedemnului război colonial contra popoarelor africane";*
- 14 martie 1974: un grup de generali din cele trei arme se întrunește la S. Bento pentru a-și afirma sprijinul față de premierul Marcelo Caetano. Marii

absenți de la reuniune sunt generalii Costa Gomes și Antonio Spinola, șeful și, respectiv, adjunctul acestuia de la Statul Major General al Forțelor Armate. Cei doi sunt demiși, în aceeași zi, de către premier; nemulțumirile în rândurile armatei sporesc, iar gruparea care și-a exprimat sprijinul față de dictator este numită în derâdere „brigada reumaticului";

- 16 martie 1974: o coloană din cadrul Regimentului de Infanterie de la Caldos Da Rainha se revoltă împotriva regimului dictatorial, dar tentativa sa este neutralizată rapid de forțele pro-guvernamentale. În pofida eșecului temporar, ecourile acțiunii sunt favorabile, fiind considerată o „repetiție generală" pentru evenimentele ce se prefigurau;
- noaptea de 24/25 aprilie 1974: două cântece puse în eter de „Emițătorii Asociați" și postul de radio „Renașterea" reprezintă semnalul pentru declanșarea operațiunii „Sfârșitul regimului";
- prima parte a zilei de 25 aprilie 1974: militarii revoltați ocupă Radioul, Televiziunea, Banca Portugaliei, Aeroportul, Piața Comerțului și alte puncte strategice.

Postul de radio „Clubul portughez", transformat în punct de comandă al Mișcării Forțelor Armate, transmite permanent către populație știri despre derularea evenimentelor. Speriați, dictatorul Marcelo Caetano și ceilalți demnitari din anturajul său se refugiază în cazarma Carmo. În pofida îndemnurilor transmise populației, prin radio, de către organizatorii loviturii de stat, de a rămâne în locuințe pentru a nu se expune, oamenii ies pe străzi și se îndreaptă spre locul de refugiu al clicii

dictatoriale. Militarii revoltați sunt întâmpinați cu alimente și flori. Mii de garoafe roșii le sunt înmânate de civili. Un element important, fundamental, este suportul moral în acțiunea de înlăturare a dictaturii, asigurând, într-o primă etapă, bazele pentru distrugerea politică a principalelor instituții totalitare.

În fața solidarității dintre armată și popor, dictatorul Caetano este nevoit să abdice în favoarea generalului Antonio Spinola, invitat în după-amiaza zilei de 25 aprilie la cazarma Carmo, *„pentru ca puterea să nu cadă în mâinile străzii"*. Nu s-au înregistrat violențe. Forțele loiale dictaturii au fost neutralizate fără incidente majore. Doar P.I.D.E. a manifestat o anumită rezistență, fără nici o șansă, însă.

Entuziasmul popular cunoaște o adevărată explozie, marcând sfârșitul tiraniei și începerea unei noi perioade în istoria Portugaliei. Puterea politică este asumată de o structură nouă – Junta de Salvare Națională (J.S.N.), prezidată de generalul Antonio Spinola, având în componență câte doi reprezentanți ai celor trei arme (forțele terestre, marină și forțele aeriene). La 26 aprilie 1974, președintele Juntei prezintă Programul Mișcării Forțelor Armate, cunoscut drept „programul celor 3 D" (Democratizare, Decolonizare, Dezvoltare). Prevederile sale vizau:

- formarea unui guvern provizoriu, care să convoace Adunarea Constituantă și să elaboreze noul cadru electoral în acord cu regulile democratice, precum și o nouă Constituție, în locul celei din 1933;
- desființarea vechilor structuri și suprimarea organizațiilor represive, în primul rând P.I.D.E.;
- decretarea unei amnistii pentru toți deținuții politici;
- abolirea cenzurii, garantarea libertății de întrunire, de asociere și de expresie.

Programul se bucură de o largă adeziune, fiind pus în practică punct cu punct. Ajuns la nivelul cel mai scăzut de umilință și mizerie, poporul încă se teme dacă noul drum este ireversibil. Reîntorși în țară după un dureros exil, numeroși intelectuali portughezi avertizează: libertatea a fost cucerită, va putea fi menținută și lărgită, dar edificarea democrației politice abia a început. *„Răzvrătirea a fost înfăptuită, revoluția rămâne de înfăptuit... o colectivitate înrobită va trebui să se transforme într-un popor de oameni liberi, capabili să-și construiască viitorul pe temeliile unui prezent de ruine"*. La 1 mai 1974 are loc o mare manifestație de masă în sprijinul revoluției, fiind interpretată drept *„dovada imediată a capacității de a-și exercita libertatea, pe care o dobândește un popor strivit cincizeci de ani de un regim de teroare"*.

Primele alegeri libere sunt organizate exact la un an de la revoluție (25 aprilie 1975), iar la doi ani (25 aprilie 1976) intră în vigoare noua Constituție a statului. 25 aprilie a devenit, firește, ziua libertății în Portugalia.

Două tentative de puci (un fel de „mineriade") puse la cale de elemente conservatoare, cu sprijinul unor militari nostalgici ai vechiului regim, la 11 martie și 25 noiembrie 1975, sunt anihilate de noile autorități aflate pe valul voinței și simpatiei populare. De altfel, Armata își câștigase un imens prestigiu în rândul populației, prin angajarea sa hotărâtă în răsturnarea regimului dictatorial și garantarea tranziției Portugaliei în rândul statelor democratice europene. Trei generali aveau să exercite, succesiv, funcția supremă în stat după revoluția „garoafelor roșii": Antonio Spinola (26 aprilie–30 septembrie 1974), urmat de Francisco Da Costa Gomes, iar după alegerile din 27 iunie 1976 de generalul Ramalho Eanes.

Un model de redobândire a libertății. La mai bine de patru decenii de la istoricele evenimente din aprilie 1974 se poate spune cu certitudine că Portugalia a devenit un exemplu de succes, care a evoluat curajos de la timida alternanță la putere la un stat cu o democrație consolidată; și-a întărit poziția în NATO (la care aderase în 1949) și a devenit un membru respectat al UE (1986); „greaua moștenire", simbolizată mai ales de mentalitatea colonială și de conflictul „stăpân – sclavi", ce a dominat țara până la 25 aprilie 1974, a fost depășită, iar portughezii fac dovada permanent că au rupt definitiv cu trecutul medieval, totalitar, devenind conștienți de îndatoririle libertății. Poate că lucrul cel mai de preț pe care îl oferă „lecția" portugheză îl reprezintă un model de ieșire din dictatură și de redobândire a demnității și libertății omului. Este încă un semn că popoarele, fie ele mici sau mai mari, găsesc întotdeauna resurse pentru ca în momentele de răscruce ale istoriei să iasă din matca tradițională, să-și asume destinele și să-și afirme libertatea, fără de care identitatea ființei lor s-ar pierde în neant.

„Să descoperim ceea ce ne unește"

Alocuțiunea președintelui României este axată pe tema întâlnirii și solidarității necesare dintre culturi și religii, acele *„experiențe fondatoare fără de care drumul omului prin istorie nu și-ar putea găsi rațiunea structurală, traiectoria și finalitatea"*. O asemenea solidaritate, bazată pe dialog și comunicare, nu mai poate fi pusă la îndoială în condițiile în care diversitatea și pluralismul sunt realități incontestabile ale lumii de astăzi : *„Știm că planeta noastră cuprinde o rețea de culturi locale, un imens mozaic de patrimonii regionale înrudite, distincte sau antagonice"*. Condiția principală a unei coexistențe

paşnice vizează tocmai *„armonizarea acestor ipostaze ale diversităţii”*, iar eforturile bisericilor, guvernelor, elitelor intelectuale, asociaţiilor profesionale, forurilor internaţionale şi, deopotrivă, ale mass-media încearcă să imagineze strategii care să garanteze *„complementaritatea fertilă a diferitelor spiritualităţi”*.

„Armonia dintre culturi”, ameninţată. Gestionarea politică şi intelectuală a pluralismului este afectată de o serie de patologii care ţin, explicit sau implicit, de tarele fiinţei umane, de egoismul omenesc, de tentaţia de a impune monopolul unei anumite viziuni asupra existenţei, ispita de a monologa în locul dialogului, diabolizarea celuilalt, fie el adept al unei religii, străin, mesager al altui stat, adversar politic sau concurent într-un anumit domeniu, convingerea iraţională că cineva ar fi deţinătorul exclusiv al adevărului şi al dreptăţii absolute. Trebuie să ne amintim, subliniază preşedintele, că, până în zorii Renaşterii, conştiinţa Occidentului s-a repliat aproape exclusiv asupra propriei civilizaţii, ignorând sau asimilând cu brutalitate ceea ce nu intra în sfera sa de valori. Ori, această logică persistă şi în zilele noastre, chiar dacă este greu să o recunoaştem: *„Este adevărat că lumea postbelică şi cu atât mai mult cea de astăzi, care încearcă să amenajeze posteritatea ambiguă a Războiului Rece, au pus bazele unui umanism care, sub girul instituţiilor din sistemul Naţiunilor Unite, s-a definit prin ambiţia de a legifera, pe temeiul dreptului internaţional public, egala demnitate a naţiunilor, a statelor şi a grupurilor socio-culturale, indiferent de mărimea, forţa, bogăţia sau influenţa lor”*. În timp, însă, această retorică a bunelor intenţii s-a transformat cu unele excepţii într-o nouă limbă de lemn, dovedindu-se în multe privinţe un eşec parţial. Dovada evidentă o reprezintă incapacitatea

de a se limita, la nivel global, mizeria, maladiile, discriminările, traficul de droguri, crima organizată şi focarele de conflict, adică tarele societăţii noastre moderne care întreţin sărăcia şi subminează pacea.

Spiritul de la Assisi întrupat de Maica Tereza. Noile ameninţări care domină stările de lucruri din lumea de astăzi îndeamnă, prin însăşi existenţa lor, la o reformare morală profundă care nu poate prinde viaţă decât prin revenire la spiritul peren al Evangheliei lui Iisus, la spiritul de la Assisi care inspiră şi iniţiativele Comunităţii Sant'Egidio[11]. De un astfel de spirit, afirmă preşedintele, a fost animată Maica Tereza de Calcutta[12], *„pe care Dumnezeu a chemat-o la El, după o viaţă de jertfă exemplară..., dedicată integral slujirii aproapelui. Această fiinţă fragilă şi devotată a demonstrat întregii lumi că iubirea nu admite frontiere rasiale, culturale, confesionale sau de orice alt ordin. Modelul pe care l-a întrupat este mai valoros, mai persuasiv şi mai contagios decât orice discurs”*.

Pentru o rezolvare durabilă a problemelor, va afirma mai târziu preşedntele, este nevoie de o reaşezare la scară globală, de o schimbare a accentului dinspre abordarea umanitară a efectelor către îndepărtarea cauzelor – ceea ce impune colaborarea tuturor energiilor creative, o gândire neconvenţională, o reformă a instituţiilor internaţionale şi a sistemelor de educaţie –, de adoptarea unor noi instrumente juridice de combatere a intoleranţei şi a terorismului, de reducerea decalajelor economice, de utilizarea raţională a progresului tehnologic, dar mai ales de inventarea unui nou mod de acţiune. O parte a acestui amplu proces de reaşezare o reprezintă şi activităţile de cunoaştere, apropiere şi dialog între marile comunităţi religioase, iar *„religiile ne pot reaminti câteva adevăruri fundamentale pe*

care, adesea, le neglijăm: adevărul că viața este sacră și frumusețea naturii umane decurge, mai ales, din fragilitatea ei; adevărul că nu ne putem împlini fără ajutorul celorlalți". La vremea sa, Blaise Pascal (1623–1662) formula una dintre cele mai frumoase cugetări despre fragilitatea ființei umane: *„Omul este doar o trestie, cea mai firavă din natură, dar o trestie care gândește. Pentru a-l zdrobi nu e nevoie ca întregul univers să se înarmeze: un abur, o picătură de abur ajunge să-l ucidă. Dar chiar dacă universal l-ar zdrobi, omul încă ar fi mai presus decât ceea ce-l ucide... Să ne străduim deci să gândim curat: iată principiul moralei".* Un adevăr profund, rostit cu aproape patru secole în urmă, dar tot de atunci ignorat sau contrazis cu încăpățânare de omul însuși, care continuă să lucreze asiduu la propria distrugere.

În finalul alocuțiunii sale, președintele României avansează o propunere care îi surprinde pe mulți dintre participanți: *„Mă gândesc ca organizarea viitoarei reuniuni anuale a Comunității Sant'Egidio să aibă loc la București. În eventualitatea că această propunere ar fi agreată, am putea contribui împreună nu numai la regăsirea dintre spațiul Ortodoxiei și acela al Bisericilor occidentale, ci și la stabilirea unor legături vii între ansamblul altădată omogen al Europei creștine și celelalte mari arii spirituale ale umanității".* Propunerea este primită cu enuziasm.

După ceremonia inaugurală, Bazilica Sant'Antonio (construcție monumentală din secolul al XIV-lea, în care își are mormântul Sf. Anton de Padova, unul dintre cei mai venerați sfinți ai Italiei) își deschide larg porțile pentru participanți, oferindu-le posibilitatea să continue discuțiile într-un spațiu binecuvântat, cu o masă îmbelșugată.

Târziu în noapte traversăm centrul Padovei și admirăm din mers vechi edificii medievale și un parc plin de statui, cum nu mai văzusem vreodată. Ne reamintim că, în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, mulți cărturari din principatele române și-au desăvârșit studiile la Padova și au jucat un rol important în cultura română. Unul dintre cei mai renumiți a fost stolnicul Constantin Cantacuzino care, după cum consemnează George Călinescu, „în 1665 se îndreaptă spre Padova, unde stă la un popă Florie și la o signora Virginia Romano, învățând acasă cu un dascăl albanez". Stolnicul Cantacuzino, mai arată George Călinescu, „a fost recunoscut de contemporani ca un mare erudit", iar în 1669 numele său era de notorietate la Veneția[13]. Stolnicul a întocmit o hartă a Țării Românești, care a fost tipărită în grecește la Padova în anul 1700. Și Nicolae Iorga evocă statura de cărturar și om politic a stolnicului Constantin Cantacuzino, înțeleptul conducător al cancelariei domnești a lui Constantin Brâncoveanu, care „reproduse în capitala Țării Românești tipul școlii de la Padova", de unde aducea „o mare ambiție de gânditor și de scriitor"[14]. Tot de la Iorga aflăm că Atanasie Ipsilanti, un boier din Moldova „pe jumătate românizat", în 1734 se afla la Veneția, iar în 1738 devenea doctor al Universității din Padova, pentru ca în scurt timp să revină la Iași în calitate de medic al lui Grigore Ghica (domn al Moldovei în mai multe rânduri, apoi al Țării Românești)[15].

Părăsim Padova și facem cale întoarsă spre Veneția, pe care o regăsim plină de viață, luminată noaptea la fel ca ziua. AN-ul nostru așteaptă singuratic, uitat parcă pe pista aeroportului „Marco Polo". Formalitățile vamale sunt parcurse cu rapiditate și, în scurt timp, ne ocupăm fiecare locurile din avion. Deodată, liniștea nopții este spartă de zgomotul asurzitor al motorului, pus în funcțiune pentru decolare. Puținii

funcționari italieni existenți la ora aceea pe aeroport ies precipitați la ferestrele clădirii administrative și arată cu mâinile spre aparatul nostru gălăgios, amuzându-se ca de o minune rară. Ne-am amuza și noi, dar un gând nu ne dă liniște: Președinția României va trebui să fie înzestrată cu un avion corespunzător, altfel s-ar putea ca aeroporturile europene să nu ne mai primească, din motive de decibeli. Condus cu calm de piloți, AN-ul își face tacticos turul de pistă, mai scoate câteva flăcări nărăvașe pe lângă elice și se desprinde cu ușurință de pământ, îndreptându-se spre țară. „Faima falnicei Veneții", evocată cândva de Eminescu, aparține trecutului. Suntem cu toții animați de gândul reconfortant că, anul viitor, capitala României va fi gazda următoarei reuniuni internaționale „Oameni și Religii", având aceeași deviză: „Pacea este numele lui Dumnezeu".

O experiență unică pentru România

Într-adevăr, un an mai târziu, în perioada 30 august–1 septembrie 1998, la București se desfășoară cea de-a XII-a întâlnire internațională „Oameni și Religii", organizată de Comunitatea Sant'Egidio, Președinția României și Patriarhia Română. Participă 193 de personalități religioase, conducători și reprezentanți ai marilor religii ale lumii, din peste 70 de țări.

Să identificăm împreună chipul răului. Sub genericul *„Pacea este numele lui Dumnezeu"*, ce subliniază în mod evident legătura și continuitatea cu întâlnirea de la Padova, noua reuniune are ca subtitlu *„Dumnezeu, omul, popoarele"*, prilej pentru marile religii de pe planetă să-și exprime unitatea de voință față de viitorul păcii în Europa și în lume. Faptul că atâția distinși reprezentanți ai opiniei publice mondiale participă la reuniunea de la București, subliniază președintele României în

discursul inaugural, *„demonstrează că, la aproape un deceniu de la prăbușirea comunismului, Europa de Est nu mai constituie un teritoriu închis în sine și nici un spațiu pe care restul lumii îl izolează sau îl ignoră... O astfel de întâlnire în România, țară aflată în centrul Europei postcomuniste, într-o zonă care parcurge o tranziție dificilă și de multe ori dureroasă, poate avea o semnificație ecumenică aparte"*. De fapt, spune președintele, nu doar Europa de Est se află într-o fază de tranziție. Într-un fel de tranziție se află întreaga omenire, confruntată astăzi cu numeroase paradoxuri: subdezvoltarea nu exclude înarmarea, democrația nu lichidează corupția, economia de piață nu reușește să evite dezastrele ecologice și șomajul, după atâția ani de la adoptare Declarația universală a drepturilor omului este sfidată sistematic, fie sub pretexte ideologice, fie sub povara endemică a sărăciei. Asistăm, în același timp, la ceea ce s-ar putea numi *„globalizarea viciului"*. De aceea, susține președintele, *„mi se pare rezonabil să identificăm, înainte de orice, răul pe care să îl combatem împreună. Este în interesul națiunilor să se întâlnească pe terenul respingerii a ceea ce socotesc a fi intolerabil"*. Există, fără îndoială un consens, declarat sau tacit, asupra chipului multiform sub care se manifestă răul care trebuie combătut: *„Sunt sigur că toți cei prezenți refuză din capul locului războiul, terorismul, tortura, poluarea, delictul de opinie, xenofobia, rasismul și manipularea genetică, exploatarea minorilor, excluziunea socială, foametea, discriminarea profesională pe criterii de sex, religie sau apartenență etnică. Avem datoria de a diagnostica împreună aceste patologii, așa cum putem vindeca laolaltă rănile pe care ele continuă să le provoace"*.

Ajungerea la un consens nu doar în ce privește identificarea patologiilor sociale, dar și pentru combaterea

acestora nu este deloc uşoară în lumea de azi. Suntem confruntaţi cu două urgenţe: prima este aceea de a ne proteja fiecare propria tradiţie şi de a evita rupturile brutale în interiorul societăţii din care facem parte; a doua priveşte dialogul cu alte culturi, încercarea de a prezenta celorlalţi dimensiunea general-umană a valorilor în care credem. Neînţelegerile de orice natură care apar astăzi au la bază şi faptul că lumea este scindată de mai multe falii, iar anumite părţi ale ei trăiesc înăuntrul unor istorii paralele, practic în lumi diferite, iar *„marea provocare a mileniului următor pare a fi legată de întrebarea: ce putem face pentru ca toţi locuitorii planetei să devină cu adevărat contemporani?"* Desigur, dialogul rămâne singura modalitate de a ne cunoaşte şi a ne apropia, pentru a descoperi ceea ce ne uneşte. Experienţa acestui dialog, inclusiv reuniunea de la Bucureşti, subliniază preşedintele, *„dovedeşte că politica şi religia se pot asocia spre binele comun"*. Pentru ca dialogul să fie adevărat şi eficient, trebuie să ajungem însă acolo încât să fim cu toţii contemporani, adică să trăim în acelaşi timp. Pentru aceasta, este nevoie să instituim *„un consens universal în jurul acelor valori morale care protejează umanitatea fiecărei persoane şi demnitatea fiecărei comunităţi"*. Într-adevăr, afirmă istoricii, noi nu putem fi contemporanii vremurilor noastre decât dacă ne asumăm trecutul, dacă ştim să recunoaştem în evenimentele de astăzi efectele unei istorii îndelungate. În acest punct, rolul religiilor poate fi definitoriu, întrucât ele sunt *„rezervoarele memoriei umane"*, dar şi *„şcoli ale speranţei şi compasiunii, precum şi surse ale curajului de a crede că existenţa are un sens superior"*.

Războiul este nebunie, sfântă este numai pacea! Prezent la reuniune, Patriarhul Teoctist accentuează asupra nevoii dialogului şi a iubirii frăţeşti, singurele în măsură să

aducă pacea într-o lume frământată de neînţelegeri şi intoleranţă: *„Faptul că, pentru prima oară, o astfel de reuniune este găzduită de o ţară majoritar creştin-ortodoxă, confirmă deschiderea şi sensibilitatea Ortodoxiei şi a fiilor ei pentru acele probleme şi încercări care, astăzi, afectează grav atât omul, comoară a făpturii lui Dumnezeu, cât şi întreaga creaţie, în ansamblul ei"*.

În mesajul adresat reuniunii de la Bucureşti, Bartolomeu I, Patriarh Ecumenic al Constantinopolului, subliniază la rândul său: *„Dumnezeu este Dumnezeul păcii şi singurul război pe care îl binecuvântează este războiul nostru lăuntric, dus împotriva răului din noi, care provoacă războaiele sângeroase. El îngăduie numai lupta de apărare şi pentru restabilirea dreptăţii"*.

Mesajul adresat participanţilor la întâlnire de către Papa Ioan Paul al II-lea, prezentat de Edward Idris Cassidy, preşedintele Consiliului Pontifical pentru Unitatea Creştinilor, evidenţiază vocaţia ecumenică a României: *„Marea manifestare de rugăciune pentru pace se integrează perfect vocaţiei deosebite a României de a fi punte între Orient şi Occident, pentru a oferi o sinteză originală de culturi şi de tradiţii europene"*.

„Apelul pentru pace 1998", adoptat de participanţi, sintetizează câteva idei cheie ale întâlnirii şi constituie un veritabil îndreptar moral care ar trebui să se afle permanent, oriunde în lume, pe biroul fiecărui responsabil politic, diplomatic sau militar pus periodic în situaţia de a lua decizii legate de pace sau război:

> *„În aceste zile, Dumnezeu ne-a ajutat să devenim mai conştienţi de valoarea sacră a păcii. Dumnezeu iubeşte pacea şi nu doreşte război. Atotputernicul este, prin însăşi natura Sa, Dumnezeul păcii; iată de ce religiile nu găsesc niciodată justificări pentru ură, violenţă şi război.*

Aceia care se folosesc de numele lui Dumnezeu pentru a da frâu liber urii şi chiar pentru a ucide o altă fiinţă omenească nu mai respectă religia pură, curată: oricâte nume ar avea Dumnezeu, ele nu înseamnă niciodată război şi ură. Cultivarea urii duce la violenţă. Dar numai în pace ne vom găsi viitorul! Să lăsăm generaţiilor următoare o lume neotrăvită de ură şi război, ci îmbogăţită de pace!

Am venit în România în căutarea păcii. Nu deţinem nici putere materială, nici instrumente de forţă. Suntem oameni dedicaţi religiei. Avem convingerea că din străfundurile tradiţiilor noastre religioase izvorăşte „o forţă blândă", capabilă să schimbe lumea. Aceasta este puterea religiei: credinţă şi dragoste. Stimulaţi de această forţă, declarăm: nu există războaie sfinte, sfântă este numai pacea. A vorbi despre un război interconfesional este o absurditate, un blestem în faţa lui Dumnezeu. Ne adresăm acelora care ucid şi poartă războaie în numele Domnului: Opriţi-vă! Nu ucideţi!

După ce zidurile care despărţeau Apusul de Răsărit s-au prăbuşit, omenirea speră într-o eră a păcii şi dreptăţii. Dar acest sfârşit de secol, care este măreţ, dar şi înfricoşător, este marcat de noi conflicte, noi suferinţe, noi ziduri. Noi, care ne simţim întăriţi de înţelepciunea dată de credinţă şi de experienţa unui noian de suferinţe, declarăm: războiul este nebunie, iar eliminarea celuilalt nu înseamnă niciodată victorie. Întotdeauna, războiul reprezintă înfrângere a umanităţii şi o ofensă adusă lui Dumnezeu.

Prin dialog, nimic nu se pierde. Totul devine posibil într-un climat de pace!"

Cu acest „Apel" se încheia, la 1 septembrie 1998, în cadrul unei manifestări grandioase desfăşurate în Piaţa Universităţii din Bucureşti, cea de-a XII-a reuniune internaţională „Oameni şi Religii", ultima mare întâlnire religioasă din secolul al XX-lea. Uşa era larg deschisă pentru ceea ce avea să urmeze în 1999: Papa Ioan Paul al II-lea va păşi pe pământ românesc. O experienţă cu adevărat unică pentru România.

Note

[1] „La Pace e il nome di Dio", sigla sub care s-a desfăşurat, la Padova şi Veneţia (5–7 octombrie 1997), cea de-a XI-a reuniune internaţională *Oameni şi Religii,* organizată de Comunitatea Sant'Egidio.

[2] Sant'Egidio a fost înfiinţată la Roma, în 1968, după Conciliul Vatican II; în 1986 a fost recunoscută oficial ca *Asociaţie internaţională a laicilor* de către Biserica catolică. Din 1987, în fiecare an, organizează întâlniri internaţionale sub genericul *„Rugăciune pentru Pace".* La sfârşitul anilor '90, la această mişcare aderaseră peste 50 000 de persoane, angrenate în activităţi de caritate şi evanghelizare în mai mult de 70 de ţări.

[3] Soares, Mario Alberto (n. 1924), unul din fondatorii Partidului Socialist portughez, participant la înlăturarea regimului salazarist în 1974, ministru de externe în primul guvern provizoriu, apoi prim-ministru (1976–1978, 1983–1985) şi preşedinte al republicii (din 1986, reales în 1991).

[4] După numele Sf. Marcu, apostol şi evanghelist, al cărui trup a fost adus de veneţieni din Alexandria (Egipt), în anul 882. A fost declarat sfântul patron al oraşului Veneţia.

[5] *Evanghelia după Marcu,* 3.24.

[6] David Mourao-Ferreira, „Litanie pentru umbre". Acest text şi următoarele sunt reproduse din grupajul de poeme lusitane publicate de revista *Secolul 20,* nr. 3(158) 1974, la scurt timp după „Revoluţia garoafelor roşii".

[7] Alexandre O'Neill, „Poem despre frică".

[8] Miguel Torga, „Dies irae".

[9] Helder Macedo, „Fragment de poem".

[10] Cristovam Paiva, „Să nu fug".

[11] Oraşul natal al Sfântului Francisc, ocrotitorul Italiei, fondator al Ordinului Franciscan, una dintre cele mai importante figuri religioase ale lumii medievale. Propovăditor al pocăinţei şi al traiului modest, în sărăcie, Francisc a fost canonizat în 1228, la doi ani după moarte.

[12] Maica Tereza (alias Agnes Gonxha Bojaxhiu, 1910–1997), călugăriţă indiană de origine albaneză. Întemeietoare a unui ordin al misionarelor carităţii. A primit Premiul Nobel pentru Pace în 1979. Beatificată de Vatican în 2003, la şase ani de la moarte. Chiar şi criticii săi, pentru că are şi critici, recunosc faptul că activitatea desfăşurată de Maica Tereza a exercitat o influenţă considerabilă şi dincolo de graniţele Indiei, stimulând iniţiativele umanitare în sprijinul săracilor şi al persoanelor vulnerabile din întreaga lume.

[13] George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941/1982), Bucureşti, Editura Minerva, p. 33.

[14] Nicolae Iorga, *Bizanţ după Bizanţ* (1972), Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, pp. 10, 208.

[15] *Ibidem*, pp. 239–240.

CAPITOLUL III

ÎN ORAŞUL SIMBOL AL RECONCILIERII ŞI CONCORDIEI EUROPENE

(**Strasbourg,** 9–11 octombrie 1997)

- **Consiliul Europei – prima treaptă spre lichidarea divizării continentului**
- **Modelul franco-german al depăşirii adversităţii istorice**
- **Un garant al ireversibilităţii democraţiei**
- **„Dormez au sol de France, enfants de Roumanie"**
- **Programul *„Europa, un patrimoniu comun"*, lansat la Bucureşti**

Joi, 9 octombrie, orele 13,30. După câteva ore de zbor, aeronava prezidenţială (de fapt, un aparat închiriat de la Tarom) aterizează pe aeroportul Entzheim din Strasbourg. Este o zi însorită, cu o temperatură agreabilă pentru toată lumea. Preşedintele României este însoţit de ministrul afacerilor externe, ministrul delegat pentru integrare europeană, ministrul delegat pentru minorităţi naţionale, şeful delegaţiei române la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, consilieri şi experţi, precum şi de un numeros grup de ziarişti, reprezentanţi ai principalelor publicaţii centrale, posturi de radio şi televiziune.

Consiliul Europei – prima treaptă spre lichidarea divizării continentului

Timp de trei zile, capitala alsaciană este gazda celui de-al doilea summit al Consiliului Europei. Crearea Consiliului Europei, prin semnarea tratatului de înființare, la 5 mai 1949, la o lună după ce, la 4 aprilie 1949, la Washington luase naștere Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), dădea contur unor aspirații mai vechi de unitate, cooperare și înțelegere la nivelul întregului continent european. Fractura produsă după al Doilea Război Mondial, prin apariția unei lumi bipolare, despărțită de Cortina de Fier și dominată de confruntarea Est-Vest și de mentalitatea Războiului Rece, a marcat în mod vizibil primele patru decenii de existență a Consiliului Europei, ale cărui acțiuni s-au limitat mai ales la declarații de bune intenții într-o parte a continentului rămasă, de altfel, fidelă valorilor democratice ale popoarelor sale. Abia după prăbușirea comunismului european și începerea extinderii spre Est se poate vorbi cu adevărat de asumarea de către Consiliul Europei a vocației sale paneuropene, al cărei obiectiv central îl reprezintă unitatea prin diversitate a europenilor care au un patrimoniu comun și drepturi egale.

Într-adevăr, după 1989, Consiliul Europei a devenit prima structură de primire a țărilor Europei Centrale și de Est, în drumul lor spre reintegrare în lumea democratică. România a aderat la Consiliul Europei la 7 octombrie 1993, la Strasbourg, iar în zilele următoare a participat la prima conferință la vârf a șefilor de stat și de guvern din țările membre, desfășurată la Viena (8–9 octombrie 1993). Declarația finală adoptată cu acel prilej în capitala Austriei reconfirma vocația paneuropeană a organizației, conferindu-i noi responsabilități în vederea

extinderii democrației, a principiilor statului de drept și respectării drepturilor omului pe întregul continent.

Cea de-a doua conferință la vârf a șefilor de stat și de guvern din țările membre, convocată la Strasbourg în octombrie 1997, își propune să aducă o serie de modificări în structura și modul de funcționare a organizației, în consonanță cu marile schimbări produse în Europa și cu lărgirea semnificativă a acesteia. Este un moment important pentru România care, cu doar câteva luni în urmă, în aprilie, printr-o decizie a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE), a încetat să mai fie monitorizată în privința angajamentelor asumate la admiterea ca membru. Aceste angajamente vizau reforma sistemului penitenciar, ameliorarea sistemului de protecție a copilului, alinierea legislației penale la prevederile referitoare la drepturile fundamentale cuprinse în instrumentele juridice ale Consiliului Europei, perfecționarea legislației privind retrocedarea proprietăților confiscate, promovarea unei campanii împotriva rasismului, xenofobiei și intoleranței și inițierea de măsuri pentru integrarea socială a romilor. În anii scurși după 1993, România înregistrase progrese notabile în toate aceste domenii, exceptând poate unele sectoare în privința protecției copilului și, mai ales, integrarea socială a romilor, care se va dovedi în timp o chestiune deopotrivă națională și europeană.

Agenda de lucru a președintelui este extrem de încărcată, cuprinzând de la vizite și contacte în locuri cu semnificație pentru istoria națională a românilor, până la întâlniri cu înalții responsabili ai structurilor diriguitoare ale Consiliului Europei, precum și cu numeroși șefi de stat și de guvern prezenți la acest summit. La scurt timp după sosire și cazare, întreaga delegație participă la ceremonia depunerii unei coroane de flori la bustul

generalului Henri M. Berthelot (1861–1931), fost Şef al Misiunii militare franceze în România în anii 1916–1918 ai Primului Război Mondial[1].

După ceremonie, coloana de maşini se îndreaptă din Parcul „Citadelle" spre „Petite France", centrul istoric al oraşului. O oră mai târziu, preşedintele are o primă întâlnire la Palatul Europei, locul desfăşurării summit-ului. Interlocutor: doamna Leni Fischer, preşedinta Adunării Parlamentare a Consiliului Europei. Seara, întreaga delegaţie se reuneşte la sediul Misiunii Permanente a României la Strasbourg, pentru o întâlnire emoţionantă cu membrii Comunităţii române din Alsacia şi Lorena, în cadrul unei recepţii oferite de şeful statului român. Preşedintele îşi încheie prima zi a vizitei la Primăria oraşului Strasbourg, în compania primarului Roland Ries şi a preşedintelui Consiliului Regional Bas-Rhin, Daniel Hoeffel.

Ziua de 10 octombrie este consacrată în întregime activităţilor la Palatul Europei unde, după tradiţionala fotografie de familie, începe ceremonia de deschidere, urmată de prima şedinţă plenară a conferinţei. Până la ora prânzului, preşedintele mai are două întâlniri importante înscrise în agendă: interlocutorii săi sunt, pe rând, Tony Blair şi Jose Maria Aznar, şefii guvernelor Marii Britanii şi Spaniei, două ţări cu un rol atât de important pentru parcursul României spre NATO şi UE. La ora prânzului, şefii de stat şi de guvern, însoţiţi de miniştrii de externe prezenţi la conferinţă participă la dejunul oferit de preşedintele ţării gazdă, Jacques Chirac.

Lucrările în plen ale conferinţei încep în după amiaza zilei de 10 octombrie cu alocuţiunea preşedintelui României. Este un prilej de a evoca noul curs, spre stabilitate şi dezvoltare democratică, pe care îl cunosc ţările Europei Centrale şi de Est.

Acestea au reuşit într-un timp relativ scurt să depăşească vechi rivalităţi istorice, care păreau încremenite pentru veşnicie, iar Consiliul Europei şi experienţa reconcilierii dintre Franţa şi Germania au contribuit în mod semnificativ la transformările democratice din ţările central şi est-europene.

Modelul franco-german al depăşirii adversităţii istorice

Oraşul Strasbourg, înainte de a deveni simbol al reconcilierii franco-germane, a fost martorul unei rivalităţi seculare între cele două mari popoare vecine. Port pe Rin, la intersecţia unor importante căi de comunicaţie europene, oraşul s-a afirmat de mai multe secole ca un centru care a favorizat schimburile economice, comerciale şi intelectuale în zona de contact de la frontiera Franţei cu Germania. Fluviul Rin, ca atâtea alte fluvii europene, poate fi un simbol al colaborării, dar şi un râu despărţitor. El a intrat, firesc, şi în limbajul poeţilor. În 1840, Nikolaus Becker dedica un imn Rinului „german", ţinta fiind vecinii francezi: *„N-o să îl aibă, liberul Rin german"*, scria poetul. *„A fost al nostru Rinul vostru german./ Pieptul său are o rană deschisă"*, răspundea în replică, în 1841, poetul Alfred de Musset. În acelaşi an 1841, încercând să se ridice deasupra patimilor, Alphonse de Lamartine evoca posibilitatea ca de apa râului să se bucure toţi vecinii aflaţi de veacuri pe cursul său: *„Curgi slobod şi mândru în albia-ţi mare/ Rin, Nil al Apusului, potir al popoarelor!/ Aşezatelor neamuri care îţi beau apele vii/ Du-le cu ele cutezările şi râvna"*.

Anexat de germani după 1870, Strasbourg a fost capitala landului Alsacia şi Lorena până în 1918, când a revenit Franţei. Reocupat de germani (1940–1944), a fost eliberat de armata franceză în 1944. După atâta vreme de rivalitate şi, mai ales, după teribila încleştare din al Doilea Război Mondial, puţini mai

credeau într-o pace durabilă între francezi şi germani. Şi totuşi... un asemenea pas a fost posibil. El a fost realizat sub autoritatea a două personalităţi de excepţie ale Franţei şi Germaniei: Charles de Gaulle (1890–1970) şi Konrad Adenauer (1876–1967). În anul reconcilierii (1963), generalul de Gaulle era preşedinte al celei de-a V-a Republici Franceze, pe care o fondase el însuşi, bucurându-se de un mare prestigiu în ţară şi în opinia publică internaţională. *„Singur generalul de Gaulle era în stare... să iasă în întâmpinarea adversarului fără să poată fi bănuit de trădare"*, scrie unul dintre cunoscuţii săi biografi, Pierre de Boisdeffre. Este adevărat, atunci când se pune problema asumării unei responsabilităţi istorice cum este aceea a schimbării cursului unei relaţii între două popoare, cu atât mai mult când sunt vecine, riscurile sunt nebănuite, iar suspiciunile pot atinge cote greu de imaginat.

La rândul său, Konrad Adenauer se afla la finalul carierei de cancelar al Germaniei Federale, pe care a condus-o cu mână forte după război, reuşind să o distanţeze definitiv de trecutul nazist, să stabilească raporturi de prietenie cu democraţiile occidentale şi să o transforme într-un stat al bunăstării sociale.

La două decenii de când Franţa şi Germania fuseseră angajate într-un război implacabil, ale cărui urmări şi ecouri nu s-au stins nici astăzi, cele două state, graţie înţelepciunii şi curajului conducătorilor lor, îşi dădeau cu sinceritate mâna, regăsind valenţele concordiei pentru a contribui împreună la reconstrucţia şi reunificarea continentului. *„O filă importantă din istoria Europei a fost întoarsă"*, după cum consemna Pierre de Boisdeffre, citat mai sus. A trecut de atunci mai bine de o jumătate de secol, iar reconcilierea istorică dintre Franţa şi Germania şi-a demonstrat pe deplin viabilitatea, devenind un

model de înţelegere pentru depăşirea disputelor care învenineză relaţiile atâtor state şi popoare, mai mici sau mai mari, nu doar pe continentul european, dar şi în întreaga lume.

Un garant al ireversibilităţii democraţiei

În cele câteva minute alocate fiecărui şef de delegaţie, preşedintele României ţine să transmită în alocuţiunea sa câteva mesaje care arată unde ne aflăm şi ce ne dorim în continuare de la înaltul for paneuropean, al cărui rol s-a dovedit atât de important pentru *„succesul transformărilor democratice ale societăţii româneşti şi ale instituţiilor sale"*. Înscrisă în mod hotărât în efortul general menit să schimbe din temelii noua arhitectură a Europei, România, desprinsă din regimul totalitar, este ea însăşi un actor al procesului de *„armonizare a marii familii europene"*, iar experienţa românească reprezintă şi *„o contribuţie la cultura politică a Europei de mâine"*. Angajată într-un vast proces de reforme economice cu un preţ social adesea foarte ridicat, România şi-a drămuit în acelaşi timp eforturile pentru a promova pe plan regional o politică orientată spre garantarea unei *„stabilităţi bazate pe relaţii de bună înţelegere cu ţările vecine"*. Noi am dorit – afirmă preşedintele – *„să construim un model de cooperare regională pe baze bi- şi tri-laterale, prin acorduri şi programe de cooperare. Aşa s-au constituit Trilateralele României cu Polonia şi Ucraina, cu Ucraina şi Republica Moldova, cu Turcia şi Bulgaria, cu Bulgaria şi Grecia"*. Toate aceste acorduri şi înţelegeri cu vecinii au reprezentat, în fapt, tot atâtea eforturi comune de reconciliere istorică, de depăşire prin consens a unor vechi dispute sau controverse care obstrucţionau, într-un fel sau altul, noul curs al integrării europene şi euroatlantice pe care pornisem împreună.

După căderea Zidului Berlinului, Consiliul Europei a făcut dovada supremă a vocației sale unificatoare în slujba democrației, supremației legii și apărării drepturilor omului, devenind o organizație cu adevărat reprezentativă la nivelul întregului continent. O întrebare firească rămâne însă: existența legilor și a instituțiilor poate, oare, garanta că democrația a devenit ireversibilă în noile state membre sau în curs de aderare la Consiliul Europei? Altfel spus, noua arhitectură europeană ne poate proteja, în orice condiții, de pericolul apariției unor noi fracturi sau demarcații reprezentând surse potențiale de conflict? *„Răspunsul este da"* – afirmă președintele – *„însă nu în suficientă măsură. Pentru ca democrația și tot ce s-a realizat în acești ani să rămână ireversibile avem nevoie de Consiliul Europei, de spirit critic și susținere, ca în orice familie"*. Pentru ca procesul dezvoltării democratice să devină durabil, este nevoie de consolidarea unei societăți civile puternice, de o descentralizare reală, de prosperitatea întreprinderilor mici și mijlocii și de crearea unei importante clase de mijloc, iar Consiliul Europei ar trebui să devină *„un for privilegiat pentru dezbaterea și găsirea de soluții în fața acestor provocări"*, locul unde se va putea stabili *„un dialog adevărat, în care să nu ne dăm lecții unii altora, ci să învățăm unii de la alții, ca într-o adevărată familie"*.

Cuvântarea din plenul conferinței este urmată de convorbiri succesive ale șefului statului român cu președintele Franței, Jacques Chirac, și președintele Consiliului de Miniștri al Italiei, Romano Prodi, doi influenți susținători ai admiterii României în NATO și UE. Înaintea dineului oferit de șeful statului francez, gazda conferinței, președintele României mai are două întrevederi: prima cu președintele Azerbaidjanului, Heydar Aliev, iar cea de-a doua cu președintele Armeniei,

Levon Ter Petrosian. Cele două țări caucaziene, alături de Georgia, vor fi gazdele președintelui României în cursul anului viitor. De altfel, președintele georgian Eduard Șevardnadze, prezent la Summit-ul Consiliului Europei, va servi micul dejun cu președintele României, în dimineața zilei de 11 octombrie. Agenda din această ultimă zi a prezenței la Strasbourg va include noi întâlniri cu personalități politice de prim rang participante la conferință: secretarul general al Consiliului Europei, Daniel Tarschys; primul-ministru al Ungariei, Gyula Horn; președintele Austriei, Thomas Klestil; președintele Confederației Elvețiene, Arnold Koller. Ultimul interlocutor este președintele Finlandei, Martti Ahtisaari, care va fi gazda președintelui României în toamna anului viitor.

Summit-ul de la Strasbourg se încheie cu adoptarea Declarației finale și a Planului de acțiune, precum și cu obișnuita conferință de presă susținută de președintele Jacques Chirac, de premierul francez Lionel Jospin și de secretarul general al Consiliului Europei, Daniel Tarschys. Declarația finală (Declarația de la Strasbourg, cum mai este cunoscută) constată că, datorită schimbărilor profunde petrecute în Europa, este necesară „o cooperare sporită între toate democrațiile europene", în condițiile în care lărgirea semnificativă a organizației a creat bazele unui „spațiu vast de securitate democratică pe continent". În pragul unui nou secol, pentru a face față provocărilor multiple din societatea modernă, șefii de stat și de guvern își afirmă sprijinul deplin pentru intensificarea contribuției Consiliului Europei la „coeziune, stabilitatea și securitatea continentului", prin întărirea protecției drepturilor omului și a persoanelor aparținând minorităților naționale, prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante, combaterea rasismului, xenofobiei, antisemitismului și intoleranței, lupta

hotărâtă împotriva terorismului, a corupției, a criminalității organizate și a traficului de droguri la scară continentală. Printre hotărârile luate se numără și aprobarea propunerii de creare a unui post de Comisar pentru drepturile omului, care să acționeze pentru respectarea acestor drepturi în țările membre. De asemenea, una din direcțiile importante de acțiune pentru perioada următoare este declarată „protecția patrimoniului cultural și natural european", iar pentru punerea în valoare a acestuia șefii de stat și de guvern hotărăsc să lanseze, în 1999, o campanie cu tema „Europa, un patrimoniu comun", accentul urmând a fi pus pe respectarea diversității culturale a popoarelor europene.

Ultimul moment pe agenda președintelui României în ziua de 11 octombrie îl constituie o vizită la Cimitirul militar românesc din Soultzmatt, o comună situată la circa 100 km de Strasbourg. Este sâmbătă după-amiaza, pretutindeni se simte atmosfera de sfârșit de săptămână. La Soultzmatt este sărbătoare, localnicii au organizat *Festivalul vinului tânăr*, o manifestare tradițională pentru francezi, mai ales aici, într-o regiune viticolă renumită. Însoțit de autoritățile locale și de întreaga delegație română, președintele poposește la monumentul central al cimitirului din Soultzmatt, unde se desfășoară un scurt ceremonial pentru depunerea unei coroane de flori. Reprezentanții mass-media nu mai prididesc cu filmarea și fotografierea acestor locuri. Suntem cu toții copleșiți de amploarea sacrificiului făcut de soldați români, în mare parte necunoscuți, în această parte a Europei în Primul Război Mondial. În același timp, mulți dintre noi nu-și pot ascunde sentimentul de surpriză pentru modul exemplar, cu sfințenie la propriu și la figurat, în care localnicii din Soulzmatt păstrează acest sanctuar al militarilor români, a căror jertfă a stat la baza reîntregirii României și a desăvârșirii unității statului român modern.

„Dormez au sol de France, enfants de Roumanie"[2]

Aproape 3 000 de soldați români care au murit în timpul prizonieratului în Alsacia și Lorena, în anii 1917 și 1918, își dorm somnul de veci în pământul Franței. Povestea lor este tristă, dar emoționantă și glorioasă.

La 17 august 1916, după doi ani de neutralitate, România semna Tratatul de Alianță și Convenția Militară cu țările Antantei, angajându-se astfel în război împotriva Puterilor Centrale. Intrați în luptă nepregătiți și fără o dotare corespunzătoare, numeroși soldați români, în majoritatea lor tineri țărani mobilizați direct de la muncile agricole, au fost făcuți prizonieri în luptele grele din Carpați și de pe câmpiile Munteniei, desfășurate în lunile octombrie-decembrie 1916. În primele luni de la intrarea în război, România suferise pierderi mari în efective – circa 250 000 de morți, răniți sau prizonieri, reprezentând aproape o treime din forțele mobilizate în august 1916.

Primii prizonieri români au sosit cu trenurile în Alsacia și Lorena în ianuarie–februarie 1917. Întrucât nu primiseră hrană pe timpul călătoriei, mulți erau deja morți, iar supraviețuitorii înfometați. Frigul, foamea și maltratările au fost, de altfel, cauzele principale ale exterminării în masă a prizonierilor români internați în lagărele din Alsacia și Lorena. Mărturiile unor martori oculari, precum și documentele de arhivă identificate până acum vorbesc de atrocități care ne duc cu gândul la suferințele evreilor în timpul Holocaustului din cel de-al Doilea Război Mondial. Max Dollfus, fost președinte al Comitetului din Alsacia pentru mormintele românești, în baza unei anchete efectuate în rândul primarilor din această regiune, evocă un veritabil *„martiriu al românilor în 1917"*, ca urmare a *„crimei"* comise de patria lor de a fi intrat în război împotriva

Germaniei: *„Procedeul impunerii de suferințe a fost aplicat metodic. Trebuia ca el să ducă, până la urmă, la efectul privațiunilor premeditate, adică la moarte lentă, pentru că orice asistență acordată individual era pedepsită... Acesta este bilanțul tragediei înfricoșătoare. În cinci luni, 1 187 de victime, tineri, pe care mii și mii de martori i-au văzut murind lent, cadavre vii înainte de a fi cadavre reale. Cine ar cuteza să spună în fața acestor fapte, în fața acestor cifre, în fața interdicției formulate către populația alsaciană de a nu îi hrăni pe prizonierii români, că nu a avut loc o execuție colectivă, concertată, voită, cu sânge rece?"*[3].

Nu au lipsit, desigur, cazuri emoționante de solidaritate și eroism asumate de civili francezi, riscându-și viața, pentru ajutorarea prizonierilor români. Unul dintre ele este cel al familiei Jacques Nicollet, din Soulzmatt, care introducea zilnic, pe ascuns, alimente pentru prizonierii români din lagăr, salvând numeroase vieți, printre care și pe cea a soldatului Solomon Coconașu, originar din Oltenița, județul Călărași. Impresionată de devotamentul manifestat față de *„prizonierii români nefericiți"*, Regina Maria a transmis în 1924 o scrisoare de mulțumire familiei Nicollet, împreună cu o fotografie personală, *„ca amintire din România, pe care nu o cunoașteți, dar pentru care ați făcut atât de mult"*.

Situat într-o vale pitorească, orașul Soulzmatt era cunoscut la începutul secolului al XX-lea prin preocuparea locuitorilor săi pentru cultura viței de vie și industria textilelor. În apropiere se găsesc izvoare minerale, fiind construită o stațiune de ape termale. Un drum duce din oraș la capela Val de Patre, loc de pelerinaj încă din secolul al XIII-lea. La circa 500 metri de capelă, nemții au instalat un lagăr militar la începutul primului război mondial, denumit „Kronprinzlager", înconjurat de sârmă ghimpată.

După încheierea războiului, Consiliul local din Soulzmatt a aprobat, la 30 august 1919, donarea unui teren destinat amenajării unui cimitir militar pentru înhumarea soldaților români decedați în timpul captivității lor în Alsacia.

La 9 aprilie 1924, Regele Ferdinand și Regina Maria a României au vizitat Alsacia și s-au recules la Val de Patre, inaugurând un Monument dedicat celor 680 de prizonieri români înmormântați aici. Familia regală a fost întâmpinată de generalul Henri Berthelot, fostul șef al Misiunii militare franceze în România în 1916-1918, care contribuise în mod semnificativ la reorganizarea armatei române în acele vremuri dificile pentru soarta Regatului și a poporului român.

Lângă Marea Cruce din Cimitirul Militar din Soulzmatt, străjuită permanent de drapelele Franței și României, sunt așezate trei plăci de marmură cu inscripții dedicate sacrificiului prizonierilor români. Prima consemnează că aproape toți prizonierii de război români care odihnesc în acest cimitir au murit din ianuarie până la sfârșitul anului 1917, îndurând *„foamea, mizeria și torturile"*. A doua placă amintește că, din însărcinarea Guvernului României, Comitetul pentru mormintele românești din Alsacia a reunit în acest cimitir morminte care în 1919 se aflau răspândite în 35 de orașe și comune din regiune, obținând și dovada că *„toți... au murit după suferințe de nespus"*. Inscripția de pe cea de-a treia placă dă glas sentimentelor Reginei Maria a României: *„Departe de patria voastră pentru care v-ați sacrificat, odihniți-vă în pace, aureolați de glorie în acest pământ care nu vă este străin"*[4].

Încărcați de gânduri și de emoție, părăsim Cimitirul militarilor români, lăsându-i să-și doarmă în tihnă somnul de veci. Invitați de autorități și însoțiți de numeroși localnici, ne îndreptăm spre sediul Primăriei la un fel de praznic pentru cultul

eroilor. La demisol, într-o încăpere răcoroasă şi primitoare, gazdele ne oferă felurite soiuri de vinuri franţuzeşti, asortate cu felii din cozonacii proaspăt scoşi de la cuptor, expuşi din abundenţă pe mese. O atmosferă însufleţită, plină de prietenie, ce ne aminteşte şi de calda ospitalitate românească. În curând, coloana de maşini cu întreaga delegaţie se îndreaptă spre aeroportul Bale-Mulhouse, situat în apropiere, unde aeronava Tarom ne aşteaptă pentru a ne readuce acasă.

Programul *„Europa, un patrimoniu comun"* lansat la Bucureşti

În perioada ce a urmat Summit-ului de la Strasbourg, relevanţa contribuţiei României la activităţile Consiliului Europei a sporit de la an la an. În 1998, la împlinirea unui an de la încetarea condiţionată a monitorizării României, Comisia juridică a APCE a adoptat o Declaraţie prin care se confirma încetarea procesului de monitorizare, iar România era felicitată pentru realizările sale ca membru cu drepturi depline al Consiliului Europei. Tot în 1998, la 7 octombrie, cu prilejul marcării a cinci ani de la admiterea în Consiliul Europei, la Bucureşti a fost organizată, în prezenţa doamnei Leni Fischer, prima conferinţă internaţională cu tema „Rolul diplomaţiei parlamentare în stabilirea unei ordini durabile de securitate democratică".

La 11 septembrie 1999, în contextul aniversării a 50 de ani de la înfiinţarea Consiliului Europei, la Ateneul Român din Bucureşti s-a desfăşurat ceremonia inaugurală de lansare a Programului „Europa, un patrimoniu comun", convenit de şefii de stat şi de guvern cu doi ani în urmă, la conferinţa de la Strasbourg. Alegerea capitalei ţării noastre ca loc de lansare a programului a reprezentat o decizie onorantă, care atesta, o dată în plus, după cum afirma preşedintele României prezent la

ceremonie, *„identitatea solidă a culturii române şi vocaţia ei pluralistă"*, disponibilitatea sa de *„a combina voci multiple într-o partitură unică şi de neconfundat"*.

Programul lansat de Consiliul Europei era o confirmare a faptului că *„Europa se defineşte cel mai bine ca un set de valori comune, consolidate în timp, ce au putut transgresa graniţele naturale, pe cele lingvistice, confesionale sau de orice altă natură, unificând spaţiul culturii europene ca pe un spaţiu de sine stătător"*. Pentru că, într-adevăr, Europa se defineşte nu atât prin graniţele sale fizice, ci mai degrabă prin devenirea ei în planul istoriei culturii şi civilizaţiilor. Europa reprezintă, *„înainte de toate, un fapt de cultură"*, ea există ca *„un continent cultural"*, deoarece cultura, ca *„expresie a potenţialului creator, a format liantul cel mai solid pentru o identitate europeană, în spiritul pluralismului care îi este propriu"*.

Note

[1] Generalul Berthelot a avut un rol important în refacerea armatei române şi pregătirea planurilor de luptă din vara anului 1917, contribuind substanţial la consolidarea legăturilor tradiţionale de prietenie franco-române. În semn de recunoştinţă, autorităţile de la Bucureşti l-au declarat cetăţean de onoare şi i-au acordat o moşie în judeţul Hunedoara, pe care generalul francez a donat-o Academiei Române.

[2] „Odihniţi-vă în pământul Franţei, copii ai României", inscripţie pe monumentul dedicat „Soldaţilor români morţi în Lorena, prizonieri ai germanilor. 1916–1919", inaugurat la 12 septembrie 1920 în Cimitirul Militar din Dieuze.

[3] Detalii interesante despre această tragedie oferă Jean Nouzille, profesor la Şcoala militară de la Saint-Cyr, membru al Comisiei Franceze de Istorie

Militară, în cartea sa *Calvarul prizonierilor de război români în Alsacia – Lorena. 1917–1918*, Bucureşti, Editura „Semne '94", 1997. Unui tratament la fel de ucigător au fost supuşi şi alţi circa 25.000 de militari români luaţi prizonieri de germani şi transportaţi în lagăre din zona Pomerania–Gdansk, intrată după 1920 în componenţa Poloniei. În anii 1916–1918, după estimările unor cercetători polonezi, 7.651 de prizonieri români au murit de foame, frig şi maltratări în lagărele respective. Din păcate, despre soarta acestor martiri se cunosc puţine lucruri, iar memoria lor nu s-a bucurat de atenţia acordată celor din Franţa. Pentru amănunte, vezi de pildă articolul semnat de dr. Nicolae Mareş, în ziarul *Ziua*, 13 octombrie 2007.

[4] În decursul anilor, trupurile soldaţilor români decedaţi în captivitate în Alsacia şi Lorena au fost regrupate în patru cimitire mari aflate la Dieuze (947 soldaţi), Labry (256), Haguenau (472) şi Soulzmatt (680). Trupurile altor soldaţi odihnesc în cimitire mai mici din diferite localităţi din regiune.

CAPITOLUL IV

AMERICA, AMERICA...
(New York, Washington, San Francisco, Chicago, iunie–iulie 1998)

- **Largă poartă de intrare pe pământul Statelor Unite**
  Riscul sugrumării tinerelor democraţii de reţelele criminale
  O ţară la intersecţia Drumului Ambrei cu Drumul Mătăsii
  Omul de stat european al anului
  Nicolae Iorga onorat la Columbia University
- **În Congresul SUA şi la Casa Albă**
  „O flacără a speranţei"
  Mărturii ale luptei comune pentru libertate
  Pledoarie pentru România în Biroul Oval
- **America văzută la ea acasă**
  O necesitate imperativă: să prevenim marile tragedii ale istoriei
  „Nu suntem pasageri pe naveta pământ, suntem chiar echipajul"
  Delta Dunării privită la National Geographic
  Asimilarea tehnologiilor de vârf – şansa spre un viitor prosper

Într-un mandat în care relansarea şi dezvoltarea relaţiilor cu SUA au reprezentat o prioritate absolută, anul 1998 poate fi considerat, fără îndoială, *anul american* al preşedintelui

Emil Constantinescu. Două prezențe în SUA au fixat bornele de referință ale acestui demers: prima, prilejuită de participarea, în luna iunie, la Sesiunea Specială a Adunării Generale a ONU și, cea de-a doua, ocazionată de vizita oficială în SUA, la invitația președintelui William Clinton, în luna iulie.

Largă poartă de intrare pe pământul Statelor Unite

Participarea președintelui României la Sesiunea Specială din 1998 a Adunării Generale a ONU se desfășoară pe parcursul a patru zile, în perioada 7–10 iunie. Pentru prima dată de la preluarea mandatului, după ce aparatul închiriat de Președinția României pentru vizita oficială în Canada (24–30 mai 1998) fusese sechestrat câteva ore la Montreal pentru neplata unei datorii de către compania TAROM, șeful statului român are în sfârșit la dispoziție o aeronavă specială, un Boeing recondiționat dintr-o flotilă prezidențială mai veche.

Tema Sesiunii Speciale este una extrem de importantă: lupta pentru combaterea drogurilor, unul dintre gravele flageluri ale lumii de azi. Alături de secretarul general al ONU, Kofi Annan, și de președintele Adunării Generale, Ghenadi Udovenko, sunt prezenți numeroși șefi de stat și de guvern de pe toate meridianele globului. În discursul inaugural, rostit la 8 iunie, președintele William Clinton anunță o importantă inițiativă a Statelor Unite vizând o politică globală de combatere a criminalității internaționale.

Riscul sugrumării tinerelor democrații de rețelele criminale. Intervenția președintelui Emil Constantinescu la Sesiunea Specială este programată în după amiaza aceleiași zile, 8 iunie, la orele 16.00. Pentru fostele țări comuniste central și est-europene, precizează din start președintele, pe lângă pericolele pe care le comportă în general pentru populație

traficul și consumul de droguri, mai există unul suplimentar, și anume *„riscul grav al unei adevărate înstăpâniri a rețelelor criminale asupra pârghiilor esențiale pentru construcția noilor democrații din această parte a lumii"*. Această amenințare este facilitată de faptul că, eliberate din chingile unor regimuri austere, țările desprinse din totalitarism au devenit deodată mult mai vulnerabile în fața noilor provocări până de curând absente sau necunoscute: *„Viteza cu care organizațiile criminale au pornit la cucerirea acestor teritorii noi contrastează pregnanat cu ritmul – în mod obiectiv mai lent – al construcției instituționale. Barierele, pe care le poate opune statul de drept acestei mondializări perverse și toxice a crimei organizate, sunt încă insuficiente, legislația este lacunară, reacțiile societății sunt încă timide"*. În ultimii ani, afirmă președintele, România s-a implicat în lansarea unor strategii regionale în lupta împotriva criminalității transfrontaliere, cum ar fi convenirea unor acorduri trilaterale cu țările vecine (Bulgaria și Turcia, Moldova și Ucraina, Bulgaria și Grecia) ori crearea la București a Centrului regional de luptă împotriva corupției și a crimei organizate, sub patronajul Inițiativei de Cooperare Sud-Est Europeană (SECI). Totul trebuie privit în perspectivă, iar *„securitatea, prosperitatea și pacea pe care le imaginăm ca piloni ai secolului al XXI-lea vor fi realizabile doar dacă suntem încă de pe acum capabili să acționăm în numele lor și să le deschidem calea"*. Din aceste motive, accentuează președintele Constantinescu, România a adoptat toate programele ONU de luptă împotriva extinderii producției, traficului și consumului de droguri, iar actuala Sesiune Specială oferă șansa de a consacra o politică globală pentru combaterea marilor riscuri care amenință vigoarea și vitalitatea societății mileniului al III-lea. *„Dacă vom ști cum să ne unim, acest țel este realizabil"*, conchide șeful statului român.

În marja Sesiunii Speciale, președintele Constantinescu are câteva întâlniri cu unii dintre participanți, printre care premierul Spaniei, Jose Maria Aznar, președintele Franței, Jacques Chirac, și președintele statului Costa Rica, Miguel Angel Rodriguez Echeverria. Totodată, orașul New York este un loc propice pentru a întâlni oameni politici importanți, cum ar fi cunoscuții senatori Alfonso D'Amato, Tom Lantos și Robert (Bob) Dole, conducători ai administrației locale, reprezentanți ai diasporei române sau ai unor influente organizații evreiești din SUA, precum și membri ai Consiliului editorial al ziarului *The New York Times* și ai altor publicații din metropola americană. Câțiva dintre membrii delegației își găsesc timp pentru a face fotografii în fața celor două Turnuri Gemene, de unde se poate vedea și Statuia Libertății. Cui ar putea să-i treacă prin minte că, peste numai trei ani, aceste turnuri celebre, unul din simbolurile măreției metropolei newyorkeze și ale Americii, vor fi victimele celui mai mare flagel ucigaș din toate timpurile: terorismul?

O țară la intersecția Drumului Ambrei cu Drumul Mătăsii. La New York se pot întotdeauna organiza întâlniri eficiente cu reprezentanți ai marilor companii și ai cercurilor de afaceri și de investiții americane. Președintele României participă la câteva astfel de întâlniri: două inițiate de George Soros și, respectiv, Ronald Lauder cu reprezentanții corporațiilor americane și ai comunităților financiare de pe Wall Street; alta organizată de Camera de Comerț a SUA și un Forum găzduit de Institutul Est-Vest cu tema „Energia în secolul al XXI-lea" dedicat coridoarelor de transport dinspre Marea Caspică spre Marea Neagră și Europa de Vest. Ultimele două manifestări îi oferă președintelui ocazia să sublinieze o idee centrală evidențiată de poziția geostrategică a României și oportunitățile care decurg de aici pentru cercurile de afaceri și de investiții

occidentale: *„România este situată exact în centrul Europei și la egală distanță, de 2 500 km, de Munții Urali, de Coasta Atlanticului și de Nordul Peninsulei Scandinave. Prin poziția sa geografică, țara mea se află la încrucișarea a două axe transcontinentale: una, dinspre Nord spre Mediterana (Magistrala comercială Nord-Sud), așa-numitul Drum al Ambrei străbătut de aproape 6 000 de ani de călători și transportatori venind din Scandinavia la Marea Egee; cealaltă, dinspre Est spre Vest, care lega China de Spania pe așa-numitul Drum al Mătăsii, cunosacut de 3 000 de ani, pe unde, încă din vremea Imperiului Roman, bogățiile fabuloase ale Extremului Orient ajungeau în Europa".* Aceste axe comerciale tradiționale, accentuează președintele, reprezintă o conexiune esențială pentru secolul al XXI-lea, astfel că în România se vor intersecta trei coridoare europene de transport combinat – naval, rutier și feroviar.

Omul de stat european al anului. Ca întotdeauna, președintele optează pentru organizarea, în paralel cu activitățile politice și economice, și a unor întâlniri cu reprezentanți de marcă ai lumii științifice și academice din statele vizitate. Prima întâlnire de acest gen la New York este prilejuită de hotărârea conducerii Institutului Est-Vest[1] de a-i conferi președintelui Emil Constantinescu premiul „Omul de stat european al anului".

Institutul Est-Vest a devenit după 1989 un prestigios think – tank american, a cărui arie geografică de referință o reprezintă Europa Centrală și de Est, Rusia și Eurasia. Elaborează studii și rapoarte, desfășoară programe și stabilește legături între lideri din medii oficiale și nonguvernamentale, academice și de afaceri. Anual, organizează dineul de decernare a premiilor Est-Vest acelor lideri care au avut contribuții la dezvoltarea societății civile și a economiei de piață în regiunile menționate. În 1998, premiul „Omul de stat al anului" este

atribuit preşedintelui României, Emil Constantinescu, şi preşedintelui Georgiei, Eduard Şevardnadze. Dineul şi ceremonia de decernare a premiilor se desfăşoară în sala *Empire* a Hotelului Waldorf Astoria. Participă peste 1 000 de invitaţi din SUA şi Europa. Maestru de ceremonii este John Whitehead, fost subsecretar de stat în perioada Administraţiei George Bush, care a vizitat Bucureştii în anii '80 şi a avut discuţii tensionate cu liderii politici români de atunci pe tema drepturilor omului şi a reînnoirii clauzei naţiunii celei mai favorizate pentru România. În mod sigur domnul Whitehead nu a uitat acele discuţii, dar astăzi avem o situaţie radical schimbată în România şi în relaţiile româno-americane. Premiile sunt înmânate de secretarul trezoreriei, Robert Rubin. Preşedintele Şevardnadze, care nu a putut să fie prezent, este reprezentat de fiica sa. Înainte de alocuţiunea preşedintelui României, participanţilor le este prezentat un film despre activităţile celor doi laureaţi ai acestui an.

Nicolae Iorga onorat la Columbia University. La 10 iunie, ultima zi a prezenţei delegaţiei României la New York, suntem martorii unui moment ilustrativ pentru modul în care este preţuită ştiinţa românească în America. Universitatea Columbia inaugurează catedra „Nicolae Iorga" de istorie şi civilizaţie românească. Gazdele sunt reprezentate de mai multe personalităţi ştiinţifice, în frunte cu George Rupp, preşedintele Universităţii, John Micgiel, preşedintele Centrului pentru Europa Centrală şi de Sud-Est şi ambasadorul Richard Holbrooke, preşedintele Consiliului de administraţie al Institutului Harriman, un diplomat care va fi implicat profund în negocierile cu Belgradul înaintea campaniei aeriene din Iugoslavia.

Invitat să ţină discursul inaugural, preşedintele Emil Constantinescu subliniază unele dintre meritele savantului Nicolae Iorga, *„creatorul conceptului istoric al Europei de Sud-*

Est, care s-a dovedit a fi extrem de modern. Apropiată de Balcani, dar necuprinsă în spaţiul acestora, România reprezintă la nord de Dunăre un spaţiu de legătură cu centrul continentului. Vocaţia sud-est-europeană a României se manifestă azi tot mai evident, ea fiind un factor de echilibru şi un culoar de comunicare şi dialog între Europa de Vest şi lumea încă sfâşiată de conflicte a Balcanilor". Lecţia istoriei, ca disciplină de studiu şi cercetare, mai spune preşedintele, este lecţia sintezei şi a echilibrului: *„Nădăjduiesc că studenţii americani care vor studia aici istoria şi civilizaţia românească vor înţelege că această istorie şi această civilizaţie reprezintă, ele însele, un produs de sinteză. O sinteză şi o punte de legătură, prin echilibru, între Europa Centrală, Europa de Est şi Europa de Sud-Est"*. Meditând la experienţele trecutului, înţelegem mai bine ce reprezintă civilizaţia românească în Europa şi în lume: *„A fost un avanpost al civilizaţiei latine la hotarele Imperiului Roman şi a fost o citadelă a Europei creştine împotriva expansiunii otomane. Dar a fost şi un spaţiu al sintezelor fertile, care reţin atenţia tocmai pentru că se regăsesc, în termeni moderni, în destinul ţării mele, la hotarul a două milenii"*. În final, o întrebare care stârneşte interesul tuturor: cum va fi România mileniului următor; va fi o ţară incapabilă să recupereze decalajele la care a fost condamnată în ultimele decenii, ori va reuşi să avanseze mai rapid, sărind peste o serie de etape, şi să se construiască în parametrii unei modernităţi proprii secolului al XXI-lea? Speranţa preşedintelui într-un viitor prosper se leagă, în primul rând, de *resursele intelectuale*, de performanţele *şcolii româneşti* recunoscute de comunitatea ştiinţifică internaţională, care reprezintă tot atâtea garanţii ale unei dezvoltări ce va conduce ţara spre modernitate în secolul următor.

Seara târziu, avionul prezidențial decolează de pe aeroportul J.F. Kennedy pentru a duce delegația română în țară. New Yorkul reprezintă, fără îndoială, o poartă larg deschisă pentru toți cei care doresc să păşească pe pământul american. Datorită sediului ONU, stabilit aici încă de la înființarea celei mai vaste organizații mondiale, oraşul rămâne accesibil pentru majoritatea şefilor de stat şi de guvern din întreaga lume, indiferent de opțiunile lor politice sau de nivelul relațiilor cu SUA. Nu toți cei care ajung la New York au însă posibilitatea de a fi oaspeți ai Americii, invitați de cele mai înalte foruri conducătoare ale acestei unice şi grandioase țări. Preşedintele României va reveni peste o lună în America...

În Congresul SUA şi la Casa Albă

Timp de opt zile, în perioada 14–22 iulie 1998, preşedintele României efectuează o vizită oficială în Statele Unite, la invitația preşedintelui William Clinton. Şeful statului român are încă proaspete în memorie impresiile după convorbirile purtate în turneul recent încheiat în trei importante țări caucaziene – Azerbaidjan, Georgia şi Armenia (29 iunie–4 iulie 1998), țări pornite pe calea reformelor, care se bucură de o atenție specială şi din partea Administrației americane. În SUA, preşedintele Emil Constantinescu este însoțit de mai mulți miniştri (externe, apărare, finanțe, privatizare, transporturi, cercetare şi tehnologie), reprezentanți din domeniul financiar-bancar şi ai unor agenții specializate, consilieri şi experți, precum şi de o importantă delegație de presă. Traseul vizitei include întâlniri în trei metropole situate la mari distanțe una de alta (Washington, San Francisco, Chicago), ocazii unice pentru a prezenta ofertele noastre şi a face mai bine cunoscută România în rândul opiniei publice americane. La Washington, două

instituții emblematice ale democrației şi puterii politice americane sunt gazdele preşedintelui României: Congresul SUA şi Casa Albă.

„O flacără a speranței". În prima zi a vizitei, 15 iulie, preşedintele este invitat să țină un discurs în fața camerelor reunite ale Congresului. Deşi intrați în vacanța parlamentară, speakerul Camerei Reprezentanților, republicanul Newt Gingrich, reuşeşte să convoace un număr important de congresmeni. Participă, de asemenea, membrii delegației române şi reprezentanți ai mass-media. O culoare specială este conferită reuniunii de prezența unui grup numeros de tineri americani în uniforme albe şi bleumarin, studenți şi studente la ştiințe administrative, care transmite un aer de aulă universitară, diferit de sobrietatea specifică şedințelor parlamentare obişnuite.

Congresul american s-a impus în decursul vremii ca instituție simbol a puterii legislative a Americii, care veghează la respectarea drepturilor omului în SUA şi le promovează în întreaga lume. De-a lungul istoriei, subliniază de la început preşedintele Emil Constantinescu, *„Statele Unite au fost o flacără a speranței pentru cei oprimați şi nevoiaşi şi o sursă de inspirație pentru cei creativi, cei îndrăzneți, care izbândesc. A fost mereu şi fie ca totdeauna să rămână <țara celor liberi şi căminul celor bravi>"*. Ca țară a libertății, America a fost permanent o sursă de inspirație pentru alte țări şi popoare ale lumii. Românii şi-au îndreptat şi ei întotdeauna speranțele de libertate spre America. Părinții fondatori ai statului american, amintește preşedintele, au legitimat lupta pentru libertate atunci când au scris: *„Când un lung şir de abuzuri şi uzurpări vădesc un plan pentru a-i supune pe oameni unui despotism absolut, este dreptul acestora şi datoria lor să răstoarne un asemenea guvernământ şi să prevadă noi forme de apărare pentru*

siguranța lor". Aceasta a făcut poporul român, iar România a fost singura țară din Europa Centrală și de Est care și-a plătit cu sânge libertatea atât de mult dorită. *„Vă rog să-mi permiteți ca aici, în acest templu al democrației și al libertății, să aduc un omagiu tuturor românilor, știuți și neștiuți, care au suferit și au murit pentru libertate, ca și celor care, oriunde în lume, luptă pentru ea"*, afirmă cu emoție șeful statului român, accentuând: *„Ca președinte al României democrate, vă aduc salutul și speranțele compatrioților mei. Dorința lor este aceea de a trăi liberi, alături de dumneavoastră și de toți cei care prețuiesc libertatea, drepturile omului și demnitatea. Această dorință m-a adus în America și în acest lăcaș istoric al Statelor Unite"*.

Nu este însă de ajuns să ai libertatea, își continuă președintele român pledoaria în fața legiuitorilor americani. Libertatea trebuie păstrată și apărată neîncetat, iar cel mai bun mod de a răspunde acestei provocări este acela de a lucra în parteneriate de cooperare cu alte națiuni. România a fost prima țară care a aderat la Parteneriatul pentru Pace inițiat de Statele Unite, iar românii și-au investit speranțele în posibilitatea ca țara lor să se alăture într-o zi unei Alianțe Nord-Atlantice lărgite. Decizia Administrației americane, susținută de Congres, vizând extinderea NATO este una istorică: *„Lărgirea Organizației Tratatului Atlanticului de Nord este o întreprindere vizionară, o piatră de hotar în istoria Europei și a lumii"*. Desigur, argumentează președintele, ideea integrării României în NATO nu s-a născut din nevoia de a ne alătura unei simple alianțe defensive și nici de teama unei amenințări iminente la adresa țării noastre. Este vorba de mai mult: *„Alianța ni s-a înfățișat ca purtătoare a unui set de valori fundamentale ale civilizației moderne și integrarea a devenit acel țel major capabil să genereze solidaritatea umană ca formă supremă a libertății.*

Probleme ce păreau de nerezolvat în diferite țări și între diferite țări est-europene s-au putut soluționa printr-un exercițiu democratic comun care înlocuiește logica necruțătoare a confruntării cu dialogul și cooperarea".

Mărturii ale luptei comune pentru libertate. După ce face, în continuare, o amplă trecere în revistă a rolului României de astăzi în asigurarea stabilității în Europa Centrală și de Est, precum și a oportunităților de afaceri pe care le prezintă pentru cercurile americane interesate, președintele Constantinescu revine în final la evocarea unor momente semnificative care atestă apropierea și legăturile dezvoltate de-a lungul vremii între cele două țări și popoare: *„În ultimii ani, compatrioții mei consideră SUA drept partenerul lor cel mai de încredere. Există o evidentă apropiere sufletească. Aceasta s-a dovedit și prin explozia de entuziasm care l-a întâmpinat pe președintele Clinton la București, anul trecut, în iulie. Un alt semn este efortul sistematic de a clădi un parteneriat strategic cât mai strâns între țara noastră și SUA"*. Recursul la memoria istorică aduce întotdeauna în atenția contemporanilor aspecte mai puțin cunoscute, dar care au avut rolul lor în edificarea unor raporturi de durată. Un moment important, de pildă, pe care îl amintește președintele în Congresul american, îl constituie participarea unor români la Războiul Civil din SUA (1861–1865). Este vorba, în primul rând, de George Pomuț (1818–1882), originar dintr-un sat din județul Cluj, participant la Revoluția de la 1848 din Transilvania și emigrat în America în 1849. Aici s-a alăturat voluntar armatei președintelui Abraham Lincoln (1809–1865), remarcându-se în mai multe lupte și ajungând la gradul de general. Ulterior a fost consul general al SUA la Sankt Petersburg și a participat la negocierile prin care America a cumpărat Alaska de la Imperiul Țarist. De menționat că la

Războiul Civil american au mai participat şi alţi români: căpitanul Emanoil Băleanu, căpitanul Nicolae Dunca şi căpitanul Eugen Ghica, acesta din urmă luptând şi în trupele de culoare („Corpurile Africii") comandate de generalul Ulhmann. Interesant este şi modul în care americanii au perceput participarea armatei române la războiul din 1877, soldată cu proclamarea independenţei de stat a României. Într-o lungă scrisoare, datată 14 iunie 1877, consulul american la Bucureşti, Adolph Stern, comunica superiorilor săi de la Washington: *„Românii s-au luptat cu vitejie..., rivalizând cu ruşii"*, iar dobândirea independenţei de stat a condus la admitera României *„în marea familie a naţiunilor şi comunicaţia sa directă şi permanentă cu viaţa, spiritul întreprinzător şi industria Europei apusene"*. Astfel de întâmplări, subliniază preşedintele Constantinescu în finalul discursului său, rămân mărturie *„rădăcinilor comune pe care popoarele noastre le împart, a apropierii lor sufleteşti, a dragostei lor de libertate şi a voinţei lor de a lupta pentru apărarea ei"*.

Prezent la eveniment, ambasadorul SUA în România, James Rosapepe, îşi va aminti mai târziu: *„Unul dintre cele mai importante momente din timpul cât am fost ambasador în perioada mandatului preşedintelui Constantinescu a fost atunci când acesta a făcut o vizită în Statele Unite ale Americii pentru a se întâlni cu preşedintele Clinton. A fost invitat, ca foarte puţini lideri mondiali, să susţină un discurs în faţa Congresului SUA, fapt care a transmis un mesaj foarte important despre sentimentele calde ale României faţă de America. Un mesaj pentru americani. Dar şi un mesaj pentru români"*.

După rostirea discursului, preşedintele României este invitat de Newt Gingrich în biroul său. Se mai întâlniseră de două ori, în Europa, cu ocazia Forumului Economic Mondial de

la Davos, din 1997 şi de la începutul acestui an. Liderul republicanilor americani fusese curios la prima întâlnire să afle amănunte despre programul cu care un intelectual a câştigat alegerile prezidenţiale în România, în 1996. La a doua întâlnire s-a interesat de evoluţiile politico-militare din Balcani, din zona răsăriteană a Europei şi din Orientul Mijlociu. De această dată, conversaţia se poartă în jurul situaţiei din România, a poziţiei sale la răscrucea unor mari artere energetice şi comerciale, precum şi despre perspectiva relaţiilor româno-americane. La sfârşitul vizitei, Newt Gingrich îi oferă cadou stiloul său cu microprocesor de pe biroul de lucru. Stiloul va ajunge însă la preşedintele român a doua zi, după ce va fi descărcat de informaţiile pe care le are în memorie.

Pledoarie pentru România în Biroul Oval. Agenda preşedintelui Emil Constantinescu din ziua de 16 iulie este dominată de primirea la Casa Albă şi convorbirile din Biroul Oval cu preşedintele William Clinton. Şeful statului român este cazat, conform protocolului gazdelor, la Blair House[2], aşa că distanţa până la Casa Albă este neînsemnată. După fotografia de întâmpinare de la sosire, preşedintele Clinton îl invită în biroul său pe preşedintele României pentru convorbiri. Este un moment de vârf în relaţia cu Statele Unite ale Americii, când poţi fi ascultat şi înţeles de şeful executivului celui mai puternic stat al lumii. O ipostază râvnită, aproape fără excepţie, de toţi liderii politici de pe mapamond. Preşedintele Constantinescu are câteva puncte de interes pentru înaltul său interlocutor: pregătirea României pentru integrarea euroatlantică şi intensificarea relaţiilor bilaterale prin consolidarea Parteneriatului Strategic româno-american. În acest cadru, preşedintele român prezintă considerentele sale despre situaţia din sud-estul Europei şi eforturile întreprinse de România pentru dezvoltarea colaborării cu vecinii şi întărirea stabilităţii în regiune.

Fostul ambasador al SUA la Bucureşti, James Rosapepe, îşi aminteşte din poziţia de martor ocular: *„Ceea ce m-a frapat în timpul acelei întâlniri, şi am menţionat acest lucru şi în cartea pe care am scris-o împreună cu soţia mea, este faptul că cei doi preşedinţi vorbeau despre Ucraina deoarece, la fel ca şi acum, Ucraina avea o pondere mare în relaţiile externe ale României, dar reprezenta foarte mult şi în raporturile americano-ruse. Reprezenta foarte mult şi pentru securitatea europeană. Preşedintele Clinton ţinea cont de toate aceste aspecte şi aş putea să spun că jumătate din timpul întâlnirii preşedintele american a profitat de cunoştinţele serioase ale preşedintelui Constantinescu despre Ucraina, despre modul cum îl înţelegea pe preşedintele Leonid Kucima în acel moment, dar şi despre întreaga situaţie din regiune; au discutat despre eforturile făcute de preşedintele Constantinescu pentru a aduce pacea în regiune prin normalizarea relaţiilor cu Ucraina şi Ungaria, precum şi pentru a demonstra că România este un vecin bun într-o situaţie de vecinătate periculoasă"*. Atunci când astfel de probleme definitorii pentru conduita unui stat într-o situaţie de criză prelungită, volatilă şi plină de riscuri, găsesc ascultare şi înţelegere din partea unui interlocutor precum preşedintele Americii, este evident un semnal dintre cele mai încurajatoare. Iată ce relatează în continuare ambasadorul Rosapepe: *„Mi-l amintesc pe preşedintele Clinton stând pe marginea fotoliului şi ascultându-l pe preşedintele Constantinescu vorbind despre Ucraina şi relaţiile României cu statele din regiune. Cred că preşedintele Clinton a văzut foarte clar ceea ce vedeam şi eu: faptul că preşedintele Constantinescu era o persoană foarte informată şi un sfătuitor de la care poţi învăţa foarte mult. Şi preşedintele Clinton a învăţat mult în acea zi"*.

Convorbirile din Biroul Oval au reprezentat cea mai elocventă expresie a funcţionării la nivel înalt a mecanismului

instituţionalizat de consultări politice inaugurat de Parteneriatul Strategic dintre SUA şi România, în iulie 1997, la Bucureşti. Cadoul preşedintelui Clinton pentru şeful statului român l-a constituit o mapă de corespondenţă în formă de carte. Această mapă, alături de stiloul cu microprocesor oferit de Newt Gingrich, un cadou bipartizan american sui-generis, va ajunge pe biroul personal al preşedintelui Constantinescu.

O parte a concluziilor şeful executivului american după aceste convorbiri, de la Bucureşti şi Washington, o aflăm din Mesajul adresat preşedintelui Constantinescu de preşedintele Clinton cu ocazia Zilei Naţionale a României, la 1 decembrie 1998, când se aniversa şi împlinirea a 80 de ani de la făurirea statului unitar român: *„România a făcut un progres istoric în dezvoltarea libertăţii personale şi a democraţiei în ultimii zece ani. Deşi transformarea a fost uneori dificilă, direcţia este clară: către lumea economiilor democratice de piaţă şi integrarea în instituţiile europene şi transatlantice.*

Statele Unite şi România sunt unite printr-un parteneriat strategic vibrant. Ele fac paşi importanţi pentru a adânci legăturile şi a avansa în ţelurile comune din domenii critice cum sunt cooperarea militară şi securitatea regională. Reflectând angajarea ambelor ţări pentru democraţie şi drepturile omului, trupele noastre au servit această cauză de peste trei ani în Bosnia. De asemenea, misiunile de verificare vor lucra în curând împreună în Kosovo.

Domnule Preşedinte, am avut onoarea de a vă primi într-o vizită memorabilă la Washington în această vară şi, totodată, nu voi uita niciodată ospitalitatea şi entuziasmul pe care le-am întâlnit în timpul vizitei mele la Bucureşti în iulie 1997. Primirea care mi s-a făcut m-a convins că poporul român are forţa şi hotărârea de a face ca România să avanseze. Pe

măsură ce România va întreprinde noi reforme pentru a răspunde formidabilelor provocări economice, sprijinul şi cele mai bune gânduri ale poporului american vor fi cu ea".

America văzută la ea acasă

O necesitate imperativă: să prevenim marile tragedii ale istoriei. Agenda zilei de 16 iulie mai are prevăzute două momente importante pentru ceea ce înseamnă responsabilitatea statului în faţa istoriei şi a cetăţeanului faţă de propriul său destin. Primul moment este reprezentat de vizita la Muzeul Memorial al Holocaustului din capitala americană, imagine în miniatură a dramei cutremurătoare a evreilor europeni în preajma şi în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Cu această ocazie se semnează Acordul de cooperare între Arhivele Naţionale din Bucureşti şi Muzeul Memorial al Holocaustului din Washington, iar preşedintele României rosteşte un discurs. *„Toţi cei care pătrund în acest templu al suferinţei"*, declară preşedintele Constantinescu, *„primesc o importantă şi dureroasă lecţie morală, prin care umanităţii i se reaminteşte că va purta de-a pururi povara Holocaustului şi a indiferenţei pe care a manifestat-o faţă de soarta evreilor"*. Din nefericire, continuă preşedintele, Holocaustul nu este singura crimă care a desfigurat chipul secolului al XX-lea, dar acesta este *„o crimă unică prin scopul ei de a şterge de pe faţa pământului un neam întreg, cum este o crimă unică prin cruzimea mijloacelor pe care le-a folosit pentru a realiza această monstruozitate"*. Din păcate, în pofida toleranţei şi a umanismului specifice poporului român, *„tragedia Holocaustului nu a ocolit România... Dincolo de implicarea directă sau indirectă a Germaniei naziste, responsabilitatea statului român pentru suferinţele unor cetăţeni români care, în loc să fie ocrotiţi de statul român, au fost*

persecutaţi de acesta, nu poate şi nu trebuie să fie eludată". Lecţiile istoriei nu trebuie uitate şi, cu atât mai puţin, nu trebuie repetate: *„Aici, în acest muzeu – monument al memoriei critice, pot să afirm că România democrată şi societatea civilă românească au învăţat că nu pot să privească spre viitor fără o reevaluare completă şi onestă a trecutului. Încercăm nu doar să ştim şi să nu uităm, ci să şi învăţăm din tragediile trecutului. Cred că una din lecţiile fundamentale ale Holocaustului este necesitatea de a fi vigilenţi; necesitatea imperativă de a preveni marile tragedii ale istoriei"*.

„Nu suntem pasageri pe naveta pământ, suntem chiar echipajul". Tot în ziua de 16 iulie, preşedintele Constantinescu are o întâlnire interesantă cu liderii organizaţiilor non-profit din SUA care au contribuit la promovarea democraţiei în România. Este vorba de acele iniţiative care au făcut să renască responsabilitatea cetăţenească, spiritul civic sau, generic, societatea civilă, esenţială pentru funcţionarea democraţiei în oricare stat. Oriunde în lume, afirmă preşedintele român, *„în statele democratice, organizaţiile neguvernamentale sunt considerate <agenţi ai schimbării>. Cei care activează aici sunt persoane care doresc să schimbe o stare de lucruri care îi nemulţumeşte, sunt cetăţeni care doresc să-şi facă auzită vocea atunci când se hotărăşte viitorul comunităţii în care trăiesc"*. În ţările desprinse din regimurile totalitare, declară preşedintele, este nevoie de o veritabilă *„reinventare a cetăţeanului"*, astfel încât acesta să nu mai fie doar un simplu petiţionar sau observator pasiv, ci să devină *„un factor responsabil în rezolvarea problemelor de interes public"*. Şi în acest domeniu, experienţa şi mentalitatea cetăţenilor americani sunt un reper, ale cărui coordonate le-a definit poate cel mai bine astronautul Rusty Schweickart, atunci când a spus: *„Nu suntem pasageri pe*

naveta pământ, noi suntem chiar echipajul. Nu avem statut de rezidenți, ci suntem cetățeni cu drepturi depline. Diferența în ambele cazuri o reprezintă responsabilitatea".

Delta Dunării privită la National Geographic. Tot despre responsabilitate se discută pe larg și în ziua următoare, 17 iulie, la Societatea Geografică Națională (*National Geographic Society*), care îi decernează președintelui României Diploma de membru de onoare al acestei prestigioase instituții științifice americane. Este vorba de responsabilitatea colectivă, declară președintele român în discursul de recepție, deopotrivă politică și civică, de a salvgarda mediul înconjurător, lumea în care trăim: *„A-ți distruge propria geografie – din ignoranță, lăcomie sau cinism – înseamnă nu numai a aduce o atingere gravă mediului natural și identității culturilor create în acel spațiu, ci și un pericol devastator pentru existența întregii umanități".* Astăzi nu mai putem închide ochii în iluzia că dezastrele ecologice sunt circumscrise numai ariei geografice în care se produc. Cu toții știm că nu mai există fenomene izolate nici în politică, nici în economie, în cultură sau în mediul înconjurător: *„Fenomenele se întrepătrund și se condiționează reciproc și trebuie înțeles că responsabilitatea este a tuturor. Suntem în aceeași barcă și, indiferent din ce mare sau ocean ar veni valurile, de scufundat ne-am scufunda cu toții".*

National Geographic Society oferă un nou prilej președintelui Constantinescu să prezinte o paletă largă de argumente care atestă că *„România are șansa providențială de a exista într-un spațiu natural binecuvântat".* Abordând problema responsabilității pentru protecția Dunării și a Mării Negre, președintele mai afirmă: *„Delta Dunării este singura deltă din lume declarată Rezervație a Biosferei. Pentru români ea semnifică mai mult decât un spațiu exotic, un loc în care natura*

se dezvăluie în întreaga ei frumusețe și diversitate. Ea este în egală măsură un reper istoric și o mărturie a existenței noastre multimilenare în spațiul geografic românesc".

Asimilarea tehnologiilor de vârf – șansa spre un viitor prosper. Ultima etapă a turneului american al președintelui Emil Constantinescu include orașele San Francisco și Chicago, situate la câteva ore de zbor unul de altul.

Considerat metropola Vestului, cu o poziție unică pe o peninsulă de peste 50 de kilometri pe țărmul Pacificului, San Francisco se remarcă prin diversitatea categoriilor sociale și a etniilor care îl populează, fiecare cu stiluri de viață și cultură proprii. Simbolul orașului este podul Golden Gate, structură gigantică de oțel construită în 1930, la o înălțime de 67 metri deasupra brațului de mare ce leagă golfurile San Francisco și San Pablo. De pe pod se poate vedea celebra închisoare federală de pe Insula Alcatraz, construcție care, dincolo de legendele create în jurul ei, avertizează că brațul de fier al legii este un pilon al siguranței în Țara Libertății și Democrației.

Semnul distinctiv care a dus faima orașului în întreaga lume îl reprezintă, fără îndoială, minții sclipitoare ale informaticienilor din Silicon Valley, promotorii societății informaționale, cei care imaginează și proiectează tehnologiile de vârf ale viitorului. În cadrul întâlnirii pe care o are la Clubul Commonwealth din Silicon Valley, președintele Constantinescu schițează câteva linii directoare ale proiectului ce vizează realizarea unei societăți informaționale în România, singura cale de a reduce decalajele față de țările dezvoltate și de a realiza trecerea de la o economie centralizată și o administrație birocratică, sărind peste mai multe etape, la stadiul de țară avansată tehnologic, în acord cu epoca în care trăim. Stabilirea edificării unei societăți informaționale în România ca țintă,

subliniază preşedintele, este astăzi posibilă în primul rând datorită bazei pe care o reprezintă zecile de mii de tineri ale căror aptitudini şi vocaţie în domeniile informaticii, matematicii şi electronicii au fost dobândite în şcoală şi dovedite în practică, în ţară şi în străinătate. În acest sens pledează şi rezultatele concretizate în medalii de aur şi argint obţinute an de an de participanţii români la olimpiadele internaţionale de tehnologie informaţională, de matematică, fizică sau în alte domenii ale ştiinţelor exacte şi aplicate. O recunoaştere a acestei realităţi o constituie şi faptul că *„peste zece mii de tineri români sunt acum în Statele Unite la cursuri doctorale, îndeosebi în domeniile menţionate. În marile universităţi americane sunt şi mulţi profesori români care predau matematica şi informatica"*. Este de asemenea cunoscut faptul că mulţi specialişti români în electronică şi tehnologia informaţională sunt căutaţi şi angajaţi de mari companii americane din aceste domenii. Aşadar, conchide preşedintele Constantinescu, *„România are baza umană necesară pentru o dezvoltare informaţională... Ea se află într-o etapă decisivă pentru dezvoltarea şi integrarea sa în structurile euroatlantice, iar tehnologia informaţională poate accelera integrarea, deoarece este nevoie să avem un sistem informaţional echivalent şi compatibil cu cel al partenerilor din NATO şi UE"*. Desigur, mai menţionează preşedintele, sunt necesare eforturi susţinute pentru atingerea unui asemenea obiectiv, dar realizarea unei societăţi informaţionale în România, la începutul mileniului al III-lea, va reprezenta o etapă *„decisivă pentru viitorul prosper pe care statul român îl datorează poporului său"*.

După o întâlnire emoţionantă cu tineri români din San Francisco, la un picnic organizat de ei într-un loc pitoresc de la marginea oraşului, părăsim coasta de vest a Americii pentru a

ajunge la Chicago, oraşul de pe ţărmul Lacului Michigan, punctul terminus înainte de a pleca spre ţară. Sosim târziu după miezul nopţii. Directorul hotelului în care suntem cazaţi a pregătit pentru fiecare membru al delegaţiei câte un cadou simbolic şi o scrisoare personală în care îşi exprimă bucuria de a avea oaspeţi din România.

Dimineaţa începe cu o largă întrevedere a preşedintelui României cu reprezentanţii cercurilor economice şi de afaceri din acest oraş gigantic în care pulsează unul din motoarele dezvoltării industriale şi comerciale a Statelor Unite. Pe parcursul zilei descoperim o metropolă care ne arată o nouă faţetă a Americii. Zgârie-norii, a căror eră a fost iniţiată de „şcoala de la Chicago" către sfârşitul secolului al XIX-lea, au făcut ca oraşul să fie considerat un veritabil templu al arhitecturii moderne. Oraşul are o istorie tumultoasă, plină de curiozităţi şi de contraste. Este şi el un univers american, de o factură specială, ale cărui caracteristici le-au intuit cel mai bine poeţii. Iată cum îl descrie, de pildă, Carl August Sandburg (1878-1967) într-un poem intitulat „Chicago": *„Cârnăţăreasa lumii,/ Ce te joci cu Căile Ferate şi ai devenit/ Făurar, Grânar şi Cărăuş al Naţiunii;/ Vijelioasă, cu vocea spartă, certăreaţă,/ Oraş al Umerilor Laţi;/ Mi se spune că eşti vicioasă şi cred că aşa eşti.../ Da, e adevărat, am văzut gangsterul/ ucigând, cum rămâne în libertate ca să ucidă din nou.../ Pe feţele femeilor şi copiilor tăi am văzut semnele foamei./ Şi după ce am răspuns cum am răspuns, mă întorc/ din nou spre cei ce-mi bârfesc oraşul, şi le întorc bârfeala spunându-le:/ Haideţi, arătaţi-mi un alt oraş cu capul sus,/ cântând mândria de a fi viu, brutal, puternic şi şiret.../ Luat la lopată,/ Devastat,/ Construit, dărâmat, reconstruit,/ În fum de uzine, cu gura plină de praf,*

râzând cu dinții albi.../ Râzând ca un luptător încrezător, care n-a pierdut nicio luptă.../ mândru că este Cârnățăreasă,/ Constructoare de Mașini,/ Depozitară de Grâne și/ Cărăuș al Națiunii".

După opt zile pe pământul american, plecăm spre țară îmbogățiți de imagini și impresii putenice despre un univers miraculos și unic, greu de cuprins în tipare. Mulți avem sentimentul că am descoperit și noi America, mai bine zis o parte a ei. Sau, mai simplu, că am văzut America la ea acasă. Se poate spune și așa. În același timp, însă, la fel de bine putem spune că, văzându-i la ei acasă pe americani, ne-am putut vedea mai bine și pe noi înșine: cine suntem, unde ne aflăm și, înainte de toate, ce viitor ne-am dori pentru propria noastră țară.

Note

[1] Înființat în 1981, cu sediul central la New York.
[2] Reședința oficială de stat pentru invitații președintelui SUA.

CAPITOLUL V

TURNEU NORDIC
(**Norvegia,** 25–27 octombrie;
Finlanda, 27–28 octombrie 1998)

- **Fascinația Nordului**
- **Pledoarie la Institutul Nobel din Oslo**
  „România – o reușită a desprinderii de trecutul totalitar"
  Apartenența la blocul comunist le-a fost impusă românilor
  Rezistența în fața opresiunii totalitare – o experiență unică și indivizibilă
- **România și Finlanda – un destin european comun**
  Mărturii ale unui trecut eroic
  Contacte româno-finlandeze îndelungate
- **La Societatea „Paasikivi" din Helsinki**
  „Războiul are încă un prezent și chiar un viitor imediat"
  Cine sunt dușmanii noștri astăzi?
  Războiul nu oferă soluții, pacea trebuie să devină un bun colectiv
- **„Ne vom regăsi în cadrul cooperării europene"**
  La mormântul mareșalului Mannerheim
  Coincidențe semnificative

Duminică, 25 octombrie, orele 18,05. Aeronava prezidențială decolează de pe Aeroportul Otopeni și se îndreaptă spre Oslo, capitala Norvegiei, prima gazdă a turneului nordic, unde

vom ajunge peste două ore. Preşedintele este însoţit de mai mulţi oficiali români: ministrul afacerilor externe, consilierul prezidenţial pentru siguranţă naţională, ministrul industriei şi comerţului, ministrul telecomunicaţiilor, ministrul delegat pe lângă primul-ministru pentru integrare europeană, secretari de stat, consilieri şi experţi.

Lăsăm la Bucureşti o vreme predominant frumoasă, în încălzire uşoară. În nordul Europei ne aşteaptă, după cum ne informează meteorologii, o vreme rece şi instabilă, cu cerul mai mult noros. Se vor semnala precipitaţii, predominant sub formă de lapoviţă şi ninsoare. În pofida timpului răcoros de afară, personalul hotelului Radisson SAS Scandinavia din Oslo, rezervat delegaţiei române, se dovedeşte o gazdă caldă, primitoare, care ne face cunoştinţă, în premieră, cu modul de viaţă, cultura şi civilizaţia unei populaţii străvechi de la extremitatea nord-vestică a Europei. Reviste şi pliante multicolore, editate în limbi de circulaţie internaţională, ne atrag atenţia asupra câtorva stereotipuri pe care le împărtăşesc turiştii şi vizitatorii străini despre Norvegia: ţara somonului, a Vikingilor, a lui Ibsen[1] şi a muzicii şi costumelor folclorice. De fapt, norvegienii sunt oameni foarte mândri de originile şi patrimoniul lor, mari amatori de istorie.

Ţară a contrastelor, cu un teritoriu comparabil ca mărime cu aproape două treimi din suprafaţa Franţei, dar cu o populaţie ce depăşeşte cu puţin patru milioane de locuitori (din care o jumătate de milion este concentrată în Oslo), Norvegia este acoperită în proporţie de aproape 30% de păduri, lacuri şi râuri şi de peste 50% de munţi. Deţine cea mai întinsă suprafaţă de gheţari din Europa. În plus, fiordurile, acest miracol creat de rocă, mare şi gheţari, cu milioane de ani în urmă, sunt considerate, de asemenea, un element definitoriu al Norvegiei.

Unificarea triburilor germanice de pe teritoriul actual al Norvegiei s-a realizat, în jurul anului 900, de către regele Harald I (cel Bălai). Începând din 1380, Norvegia a format cu Danemarca un regat unit, iar în 1814, în urma războaielor napoleoniene, a fost ataşată Suediei. În 1905, cele două ţări s-au despărţit în mod paşnic, iar Norvegia şi-a proclamat independenţa.

Fascinaţia Nordului

Pentru România, ţările nordice au reprezentat întotdeauna o atracţie, dar şi o relaţie delicată. Atracţie, datorită civilizaţiei specifice populaţiilor din nordul bătrânului continent, care au marcat profund evoluţia istorică a Europei. Delicată, deoarece lumea nordică, prietenoasă şi deschisă către popoarele din estul, centrul şi sudul continentului, s-a dovedit întotdeauna selectivă, prudentă sau chiar rezervată faţă de partenerii lor din zonele meridionale când regimurile politice ale acestora au cunoscut derapaje de la ceea ce ele consideră standarde obligatorii de comportament şi civilizaţie. O bună perioadă de timp, prin anii '60 şi '70 ai secolului trecut, nordicii erau printre cei mai numeroşi vizitatori şi turişti ai României, iar relaţiile economice cunoscuseră un avânt de netăgăduit, pentru ca prin anii '80 relaţiile să intre într-o veritabilă glaciaţiune. După căderea comunismului european, dezgheţul a intervenit treptat. România a reluat contactele cu Danemarca şi Suedia, cu ultima fiind soluţionată şi o veche problemă a unor arierate rezultate din investiţii suedeze efectuate în perioada interbelică în industria românească, ce marcase decenii la rând relaţiile bilaterale.

În pofida unor diferenţieri specifice, ţările din zona scandinavă formează un grup distinct şi relativ omogen, Consiliul Nordic, în cadrul căruia îşi coordonează poziţiile faţă de diferite probleme internaţionale majore. Două dintre acestea

erau legate în anii '90 de extinderea NATO şi a UE spre Europa Centrală şi de Est. În contextul pregătirilor pentru Summit-ul NATO de la Madrid, din iulie 1997, România aflase cu o oarecare surprindere că Islanda, unul dintre membrii Consiliului Nordic, ridică unele obiecţii şi se adaugă altor state care solicită amânarea deciziei privind invitarea sa la aderare. Surprinzător era însă şi faptul că, deşi nu aveam niciun litigiu cu Islanda, contactele Bucureştilor cu autorităţile de la Rejkavik erau practic inexistente. La rândul său, Norvegia, membru fondator al NATO, din 1949, deşi nu manifesta opoziţie vocală faţă de aderarea României la Alianţă, se pronunţa totuşi pentru o amânare a unui asemenea moment. În privinţa Finlandei, care nu era membru al NATO, existau alte elemente de distorsiune în relaţiile bilaterale. Cu o solidă experienţă democratică, reprezentanţii finlandezi aveau frecvent luări de poziţie şi interpelări privind drepturile omului şi chestiunea minorităţii maghiare în România, mai ales la Consiliul Europei şi în organismele OSCE, în care exercitau o influenţă considerabilă. În acelaşi timp, ca membru mai nou al UE, Finlanda avea o bogată expertiză privind pregătirea pentru aderarea la Uniune, pe care dorea să o împărtăşească şi României.

Asemenea consideraţii ofereau o motivaţie importantă pentru un demers politico-diplomatic românesc la nivelul cel mai înalt în două dintre ţările nordice: Norvegia şi Finlanda. Pe lângă interesul direct de a obţine sprijin în perspectiva viitoarelor negocieri de aderare la NATO şi UE, existau însă şi alte probleme, mai puţin explicite în dialogul oficial cu diferite state, care se resimţeau în eficienţa acţiunilor României în planul relaţiilor internaţionale. Pe diferite canale, la Bucureşti se primeau periodic semnale privind conturarea unei tendinţe la nivelul cancelariilor occidentale de a trata diferenţiat anumite

ţări ex-socialiste, printre care şi România, în raport cu alte state desprinse de asemenea din fostul sistem totalitar. Desigur, tratarea diferenţiată a noilor parteneri estici, în funcţie de performanţele lor reale pe calea dezvoltării democratice şi a promovării reformelor economice, era adesea afirmată în mod deschis şi urmărea stimularea unei emulaţii până la urmă benefice în rândul acestora. Unele semnale sugerau însă că extinderea alianţelor occidentale (îndeosebi NATO şi UE) ar urma să cuprindă doar ţările de religie preponderent catolică, în timp ce lumea ortodoxă ar putea să fie lăsată, pentru o perioadă nedefinită, într-o aşa-numită zonă gri. Nu este mai puţin adevărat că şi unii dintre foştii parteneri socialişti depăşeau uneori condiţiile concurenţei loiale, încercând să se prezinte într-o lumină cât mai favorabilă prin invocarea, mai ales pe cale mediatică, a derapajelor altora dintre candidaţii la admiterea în NATO sau UE. Însăşi crearea, în 1991, a Grupului de la Vişegrad (Ungaria, Polonia, Cehia şi Slovacia) semnifica, într-o anumită măsură, o încercare de auto-diferenţiere faţă de alţi parteneri estici în procesul de integrare europeană şi euroatlantică. Asemenea provocări, pe care România le resimţea din plin, conduceau spre concluzia unei posibile discriminări nejustificate, a introducerii unei noi cortine despărţitoare ce putea periclita proiectul unificării europene.

Pledoarie la Institutul Nobel din Oslo

„România – o reuşită a desprinderii de trecutul totalitar". Vizita oficială la nivel înalt în Norvegia debutează cu o alocuţiune a preşedintelui României la Institutul Nobel din Oslo. Această instituţie prestigioasă, fondată la 1 februarie 1904, ca un secretariat permanent al Comitetului Nobel care oferă asistenţa necesară pentru acordarea anuală a Premiului Nobel pentru Pace[2], devenise în timp locul în care se desfăşoară întâlniri şi dezbateri importante,

aşa-numitele Simpozioane Nobel, cu participarea unor înalţi specialişti şi factori de decizie din diferite state pentru a discuta aspecte legate de problemele păcii şi conflictelor în lume. Alegerea oraşului Oslo ca loc pentru decernarea premiilor Nobel pentru Pace este strâns legată şi de vocaţia pacifistă a norvegienilor, care se numără printre primii susţinători ai acţiunilor Naţiunilor Unite, fiind implicaţi frecvent în medierea şi găsirea unor soluţii paşnice diverselor conflicte de pe planetă. Deloc întâmplător, primul secretar general al ONU, în perioada 1946–1953, a fost omul politic norvegian Trygve Halvdan Lie (1896–1968).

Institutul Nobel din Oslo, unde preşedintele României fusese invitat să susţină o conferinţă despre provocările tranziţiei de la totalitarism către o societate democratică, pare aşadar locul potrivit pentru a prezenta consideraţiile, dar şi temerile Bucureştilor la aproape un deceniu de la desprinderea de comunism. Este primul punct al agendei preşedintelui din ziua de 26 octombrie, o zi încărcată de contacte şi întâlniri, toate cu un rol important în realizarea unei apropieri consistente în relaţiile României cu Regatul Norvegiei.

Apartenenţa la blocul comunist le-a fost impusă românilor. Discursul preşedintelui începe abrupt, cu o constatare care, aici, în faţa asistenţei de la Institutul Nobel, are parcă o rezonanţă specială: *„Pacea de după ultimul război mondial"* – afirmă preşedintele –, *„a fost un bun repartizat ţărilor din Europa Centrală şi de Est conform dorinţei marilor învingători, fără prea multe consideraţii privind participarea lor pe front ori contribuţia la obţinerea victoriei"*. Drept urmare, în mod artificial şi conjunctural, s-a creat o fractură de natură politică, dar care s-a manifestat ca o frontieră strategică între două Europe: una occidentală, ataşată valorilor democratice, care a intrat într-o *perioadă a zidirii*; o alta, cuprinzând zona centrală şi de est, căzută

sub autoritatea opresivă a comunismului sovietic, pentru care a urmat un *timp al dărâmării*. Sfârşitul Războiului Rece a oferit ţărilor estice nu doar posibilitatea de a-şi recupera tradiţiile democratice, dar şi dubla şansă istorică de a proclama fără teamă aceste valori şi de a le apăra efectiv printr-o alegere liberă a propriilor politici de securitate şi cooperare regională. Iar evoluţiile din primul deceniu de după 1989 arată tocmai materializarea a numeroase iniţiative care au condus, aproape spontan, la crearea unui sistem de cooperare şi securitate colectivă ce demonstrează că *„un întreg capitol de gândire strategică a raporturilor dintre state şi dintre zonele geopolitice a luat sfârşit"*.

Desigur, avertizează preşedintele, *„memoria bipolarismului aruncă încă umbre nemeritate asupra actualei conjuncturi economice şi politice din regiune"*, fapt ce impune o reevaluare a potenţialului de care dispun statele estice desprinse din sistemul totalitar comunist. România, aflată la intersecţia unor axe geopolitice şi strategice pe direcţia Nord-Sud care leagă Marea Baltică de Marea Neagră, şi pe direcţia Est-Vest dinspre Bazinul Caspic către vestul Europei, cu un sistem de transport Marea Neagră-Dunăre şi o deschidere spre o cooperare fertilă cu Republica Moldova, Ucraina şi Rusia, reprezintă în mod evident o punte, *„nodul strategic al reţelei de cooperare şi securitate din întreaga zonă a Europei Centrale şi de Est"*. Prin urmare, afirmă preşedintele, *„ar fi extrem de neliniştitor dacă, printr-un fel de chirurgie politică şi strategică, Europa Central-Estică ar fi secţionată pe termen lung în state pregătite şi state nepregătite pentru a participa la arhitecturile de prosperitate şi de securitate euroatlantice"*. Mai mult, ar fi cu totul nedrept, deoarece problemele din această parte a lumii sunt *„în mod esenţial aceleaşi, iar secţionarea Europei Central-Estice pe termen nedefinit ar distruge ţesutul de cooperare regională:*

vechea Cortină de Fier ar fi pur şi simplu înlocuită de una nouă, mai puţin militarizată, desigur, dar tot atât de nebenefică cum a fost şi cea care prelungea, de la Marea Baltică la Marea Adriatică, fostul zid al al Berlinului. A te mulţumi să întredeschizi o uşă dincolo de cortina pe care istoria a smuls-o înseamnă, în cele din urmă, să conservi o cortină, fie şi numai în parte sau dintr-un alt material".

Rezistenţa în faţa opresiunii totalitare – o experienţă unică şi indivizibilă. O nouă abordare discriminatorie, oricât de selectivă, implică un risc, nu neapărat de ordin militar: *„este vorba despre riscul de a considera din nou că valorile democraţiei, pluralismului, pieţei libere şi drepturilor omului constituie o excepţie occidentală, patrimoniul exclusiv al Occidentului".* Ori, popoarele central şi est-europene au găsit forţa de a pune capăt regimului totalitar şi datorită faptului că *„şi-au ales ca model marea familie a democraţiilor occidentale".* Iar românii, ca şi celelalte popoare din regiune, vor să împartă cu aceste democraţii experienţa acumulată, *„o experienţă a rezistenţei şi solidarităţii, a victoriei asupra fricii şi a credinţei în forţa raţiunii".* Riscul major al unei noi divizări europene ar fi deci că ar rămâne „în afara Europei" nu doar o ţară sau alta, ci *„lucrul cel mai preţios pe care l-a oferit cealaltă Europă: această experienţă fundamentală comună a istoriei sale, în ultimă instanţă, indivizibilă".* Pentru că, într-adevăr, dacă privim Europa în integralitatea sa milenară, ca pe un organism natural viu, este limpede că atunci când o parte a acestei lumi s-a aflat în suferinţă şi a trecut prin experienţe traumatizante, a avut de suferit, într-un fel sau altul, întregul organism. Succesul Europei în competiţia economică şi politică din actuala epocă a globalizării va depinde în mare măsură de capacitatea sa de a se refonda în întregul ei, prin lărgirea şi *„includerea în patrimoniul*

ei comun a ansamblului de experienţe diverse al cărui subiect îl reprezintă popoarele din Centrul şi Răsăritul continentului: marile tradiţii culturale din această regiune, tradiţia central-europeană şi cea bizantino-slavă, dar şi experienţa recentă a rezistenţei faţă de totalitarism". Altfel spus, subliniază preşedintele, *„statele acestei Europe încă neîntregite socotesc actuala fază istorică a existenţei lor ca un imperativ al participării cu drepturi depline la ordinea politică şi economică europeană, ca pe o reîntoarcere în mijlocul unei mari familii la viaţa căreia au fost prea mult timp împiedicate să ia parte".* Aşadar, ideea unităţii europene nu poate fi redusă la componentele sale instituţionale şi monetare; înainte de toate, ea rămâne *„o idee politică, a unei identităţi colective întemeiate pe naţiuni civice. Numai naţiunile civice pot transfera la nivelul raporturilor dintre state valorile democratice şi solidaritatea naţională".*

În concluzie, o întrebare firească este aceasta: ce contribuţie poate avea România prin revenirea sa în marea familie europeană? Răspunsul preşedintelui schiţează câteva elemente certe: *„lărgirea spaţiului de continuitate democratică, bogăţia intelectuală şi culturală dublată de un important potenţial creator, garanţia de stabilitate regională întemeiată pe relaţiile de bună înţelegere cu vecinii şi pe un model de cooperare bi- şi tri-laterală; iată câteva din argumentele care mă îndreptăţesc să consider prezentul ţării mele ca pe o reuşită a desprinderii de trecutul totalitar".*

Înţelepciunea proverbului românesc *„ziua bună se cunoaşte de dimineaţă"* îşi dovedeşte şi de această dată veridicitatea. Începută sub auspicii bune, vizita se desfăşoară după un program pus la punct după cronometru. Mai întâi, deplasare la sediul Parlamentului, unde are loc întâlnirea cu doamna Kirsti Kolle Grondahl, preşedinta forului legislativ

norvegian, urmată de o întâlnire cu membrii Comitetului de politică externă al aceluiaşi for.

Relaţiile economice conferă întotdeauna substanţă cooperării politice şi dezvoltării contactelor interumane. Norvegienii au respins în două rânduri, prin referendum, aderarea la Uniunea Europeană, dar sunt asociaţi economic prin tratatul încheiat între ţările membre ale UE şi statele din Asociaţia Europeană a Liberului Schimb (AELS). Cu un venit pe locuitor între cele mai ridicate din lume, Norvegia se numără printre statele europene care beneficiază de o mare stabilitate politică şi de o prosperitate susţinută, bazată pe exploatarea şi valorificarea superioară a bogatelor resurse naturale proprii (în primul rând petrol şi gaze din Marea Nordului, peşte şi păduri), dar şi pe o ştiinţă economică naţională de înaltă performanţă. Până la căderea comunismului european, Norvegia a fost onorată cu două premii Nobel în domeniul economiei: primul laureat a fost Ragnar Frisch (1895–1973) care, în 1969, împreună cu olandezul Ian Tinbergen, a primit Premiul Nobel pentru contribuţia la elaborarea şi utilizarea metodelor dinamice la analiza proceselor economice[3]; al doilea laureat a fost, în 1989, savantul Trugve Haavelmo, pentru elaborarea bazelor teoriei probabilităţilor în economie şi studierea teoriei dezvoltării economice. Iată câteva motive pentru ca preşedintele să includă în programul vizitei şi o participare la încheierea reuniunii oamenilor de afaceri din România şi Norvegia şi de a sublinia câteva puncte posibile de atracţie oferite de economia românească în tranziţie: rolul de placă turnantă între estul Europei şi Occident, datorită participării sale la două acorduri importante – de Liber Schimb în Europa Centrală (CEFTA) şi de Cooperare Economică la Marea Neagră (CEMN); angajarea în realizarea marelui proiect al Drumului Mătăsii, în cadrul căruia poate deveni un nod de comunicaţie important, la

intersecţia marilor trasee energetice şi comerciale între Asia şi Europa de Vest; valorificarea poziţiei portului Constanţa, cel mai mare de la Marea Neagră, atât ca acces spre Oceanul Planetar, prin Marea Neagră şi Marea Mediterană, cât şi pe coridorul fluviului Dunărea, care traversează în amonte România şi Bulgaria, teritoriul fostei Iugoslavii şi Ungaria, Slovacia, Austria şi Germania, ceea ce poate scurta lungul drum dintre mările Asiei şi Marea Nordului. Nu lipsit de importanţă pentru investitorii străini este şi sistemul de acorduri trilaterale cu ţările vecine, care asigură stabilitatea şi cooperarea regională.

Un punct important pe agenda politică a vizitei îl reprezintă deplasarea la Palatul Regal şi întâlnirea cu Regele Norvegiei, Harald al V-lea[4], urmată de un dejun oferit de suveran la reşedinţa sa privată. Întâlnirii cu suveranul îi urmează convorbirile de la sediul guvernului cu premierul Kjiell Magne Bondevik şi conferinţa de presă a celor doi demnitari. Seara se încheie cu dineul oferit de şeful guvernului norvegian, la castelul Akershus, în onoarea preşedintelui României.

O vizită densă, plină de contacte şi de promisiuni pentru viitor.

România şi Finlanda – un destin european comun

A doua zi, 27 octombrie, orele 10.00, aeronava prezidenţială decolează de pe aeroportul Gardermoen din Oslo, îndreptându-se spre Helsinki, următorul punct al turneului nordic. La orele 12,30 aterizăm pe aeroportul Vantaa din ospitaliera capitală finlandeză, iar o jumătate de oră mai târziu întreaga delegaţie română este cazată la Casa de Oaspeţi a guvernului. Ceremonia primirii oficiale are loc la orele 14.00, la Palatul Prezidenţial, urmată imediat de întâlnire şi convorbiri tête-à-tête între preşedintele României şi preşedintele Finlandei,

Martti Ahtisaari. Şeful statului finlandez este o figură emblematică pentru cultura politică a țării sale şi adaptările din mers la cerințele epocii operate în „țara celor 1000 de lacuri" după căderea Cortinei de Fier. Deşi ales preşedinte pe lista Partidului Social-Democrat, Martti Ahtisaari nu a fost până atunci niciodată deputat sau ministru şi, cu atât mai puțin, militant de partid. În momentul alegerii, era secretar de stat în Ministerul Afacerilor Externe, însă avea în spate o vastă experiență internațională ca urmare a posturilor importante deținute în primul rând la Națiunile Unite.

State „de margine" sau „de santinelă" la extremitățile nordică şi, respectiv, sud-estică ale continentului european, Finlanda şi România, în pofida distanței geografice care le separă, dezvăluie nebănuite similitudini politico-militare şi social-culturale, evidențiate în decursul devenirii lor istorice.

Mărturii ale unui trecut eroic. Descendenți din familia popoarelor fino-ugrice, finlandezii s-au stabilit pe meleagurile nordice ale Europei în decursul primelor opt secole ale erei noastre. Faima de buni cântăreți şi neînfricați luptători le-a atras simpatia multor popoare europene din timpuri străvechi. Climatul aspru al ținuturilor nordice, situate până dincolo de Cercul Polar, dar şi amenințările permanente din partea unor vecini puternici, lacomi să pună stăpânire peste pământurile bogate ale micului popor finlandez, au contribuit de-a lungul secolelor la cristalizarea unei conştiințe identitare puternice, bazate pe o morală austeră ale cărei valori supreme sunt modestia, spiritul de prevedere, munca susținută şi curajul nebănuit, atunci când în joc s-a aflat însăşi existența ființei sale.

Timp de şase secole, Finlanda a făcut parte din Regatul Suediei, care a lăsat o moştenire adânc înrădăcinată patrimoniului societății finlandeze, prin instituțiile sale, prin sistemul social şi

universul valorilor culturale. După depăşirea perioadei de apogeu şi începerea declinului regatului suedez, asistăm la o expansiune continuă a Rusiei spre Vest. În timpul Marelui Război Nordic (1700-1721), Rusia înființează oraşul Sankt Petersburg (1703) şi pune stăpânire pe mai multe teritorii (Ingria, Karelia, Estonia, Livonia, precum şi pe mari părți din Finlanda), această perioadă de ocupație fiind numită ulterior de finlandezi „marea subjugare". În urma unui nou război (1741-1743), Finlanda este reocupată temporar de ruşi, apoi retrocedată Suediei. Un nou război ruso-suedez (1808-1809) avea să pecetluiască soarta Finlandei pentru mai bine de o sută de ani, fiind anexată de Rusia şi transformată în Mare Ducat Autonom în cadrul Imperiului Țarist.

Finlandezii nu s-au împăcat niciodată cu ocupația rusească, istoria consemnând numeroase momente de tensiune şi revolte care au îmbrăcat uneori forme violente. În anul 1898, țarul îl numeşte ca guvernator al Finlandei pe generalul rus Nikolai Ivanovici Bobrikov, care instituie o cruntă asuprire, marcată de numeroase proteste şi cunoscută sub numele „anii opresiunii". Bobrikov a sfârşit prin a fi asasinat în anul 1904. Pe fondul slăbiciunilor tot mai evidente ale imperiului țarist, Finlanda îşi reformează instituția parlamentară în 1906, vechea Dietă fiind înlocuită de un Parlament Unicameral. Cu acelaşi prilej, Finlanda devine prima țară din Europa care recunoaşte dreptul la vot al femeilor.

Evenimentele se precipită odată cu schimbările revoluționare din Rusia, astfel că la 6 decembrie 1917 Parlamentul de la Helsinki aprobă un proiect prin care Finlanda se declară Republică independentă. La 31 decembrie 1917, Consiliul Comisarilor Poporului (guvernul bolşevic), condus de Lenin, recunoaşte Finlanda ca stat independent. La scurt timp,

independența a fost recunoscută de Franța, Suedia, Germania și alte țări. Marea Britanie și SUA au recunoscut Republica Finlanda abia peste un an și jumătate. Euforia proclamării independenței a fost de scurtă durată, iar finlandezii aveau să mai plătească numeroase jertfe pentru a-și asigura consolidarea drumului spre libertate. În pofida recunoașterii, în prima etapă, a independenței statului finlandez de către guvernul bolșevic, trupele rusești nu au fost, totuși, retrase din țară. În 1918 izbucnește un război civil între „gărzile roșii", care la sfârșitul lunii ianuarie preiau puterea la Helsinki, și „gărzile albe", stabilite în nordul și centrul Finlandei. În împrejurări dramatice pentru viitorul independent al țării, în fruntea gărzilor albe este adus generalul Gustaf Mannerheim, care tocmai își încheiase o carieră de 30 de ani în serviciul armatei țariste. Într-o perioadă scurtă și înfruntând dificultăți ce păreau insurmontabile, acest foarte talentat militar de carieră, care avea să demonstreze și un acut simț al istoriei, reușește să pregătească o armată ce obține victoria decisivă la începutul lunii aprilie 1918, la Tampere. Aceste lupte au intrat în istorie sub numele „Războiul de independență".

La sfârșitul anului 1918, Mannerheim a fost ales regent al Finlandei, având un rol major în reorientarea țării spre lumea occidentală. *„Dacă nu ne-am fi ridicat la luptă în 1918"* – va consemna în Memoriile sale peste 30 de ani –, *„în cel mai bun caz Finlanda ar fi fost un teritoriu autonom al vastei Uniuni Sovietice, fără libertate civică, fără o existență politică autentică, fără un loc în cercul națiunilor libere"*. De altfel, una din tezele preferate ale mareșalului Mannerhiem va fi aceea că Finlanda reprezintă *„un factor de stabilitate"* și are *„misiunea istorică de apărare a civilizației occidentale în Nordul Europei"*.

După promulgarea noii Constituții a țării (17 iulie 1919), organizarea alegerilor prezidențiale (25 iulie 1919) și încheierea

Tratatului de pace de la Tartu cu Rusia Sovietică (1920), Mannerheim redevine simplu cetățean, fără alte responsabilități publice. Cariera sa militară dedicată apărării și consolidării independenței poporului finlandez nu se încheiase însă. 12 ani mai târziu, în 1931, lui Mannerheim i se încredințează din nou o sarcină de mare răspundere, aceea de președinte al Consiliului Apărării Naționale, căruia îi revenea conducerea directă a armatei în caz de război. Iar războiul nu avea să întârzie. După semnarea Pactului sovieto-german de la München (23 august 1939), URSS capătă mână liberă pentru reluarea pretențiilor privind părți importante ale Finlandei, la care, ca și în cazul Basarabiei românești, Moscova nu renunțase niciodată. La 9 octombrie 1939, ministrul de externe finlandez, Paasikivi, este nevoit să plece la Moscova pentru a lua cunoștință de revendicările ultimative sovietice comunicate de Molotov. În cadrul unor reuniuni restrânse ale conducerii politice și militare finlandeze, mareșalul Mannerheim își exprimă convingerea că *„URSS a moștenit ideile panslaviste ale țarilor, îmbrăcându-le în terminologia marxistă"*, astfel că ea *„nu va ezita să-și impună voința prin forța armelor"*. După mai multe încercări disperate de a câștiga timp și a diminua pretențiile lui Stalin și Molotov, Finlanda se va găsi singură – așa cum se va găsi, de altfel, și România un an mai târziu –, fără nici un sprijin din afară, în fața dezlănțuirii Uriașului de la Răsărit. Întrucât finlandezii nu au vrut să accepte cererile Rusiei Sovietice, Molotov amenință la 3 noiembrie 1939 cu recurgerea la forță, anunțând că *„acum este rândul militarilor să discute"*. Rușii erau convinși că va fi un „război fulger", după modelul celui german împotriva Poloniei, și că Finlanda nu va putea rezista atacurilor masive sovietice. Dar n-a fost să fie. Micul popor finlandez a decis din nou să lupte, respingând cu fermitate șantajul forței brute. După o serie

de provocări în zona de frontieră, la 30 noiembrie 1939, URSS a declanşat războiul total împotriva Finlandei. O zi mai târziu, la 1 decembrie, agenţia TASS anunţa constituirea „guvernului popular al Republicii Democrate a Finlandei", condus de O. W. Kuusinen, unul dintre rebelii roşii din 1918, devenit între timp secretar al Cominternului. Jocul murdar al bolşevicilor ruşi i-a îndârjit şi mai mult pe finlandezi. Timp de trei luni şi jumătate, cât a durat aşa-numitul „război de iarnă", finlandezii au demonstrat o rezistenţă fără seamăn, astfel că, la 13 martie 1940, Finlanda a putut semna cu Rusia Sovietică un tratat de pace dur, dar onorabil, păstrându-şi independenţa. La 14 martie 1940, în Ordinul de zi adresat armatei, generalul Mannerheim îşi consola astfel camarazii de arme: *„Soldaţi! Eu am luptat pe multe câmpuri de luptă, dar nu v-am găsit egal ca luptători...Nu aţi vrut războiul,... lupta v-a fost impusă. Aţi făcut minuni care vor străluci peste veacuri în analele noastre".*

Ceea ce a urmat este îndeobşte cunoscut. În vara anului 1941, Finlanda, ca şi România, s-a alăturat Germaniei în războiul împotriva Uniunii Sovietice, pentru dezrobirea teritoriilor anexate fără scrupule de marele vecin de la răsărit. Conflictul din anii 1941–1944 este denumit de finlandezi „războiul de continuitate". În 1942, cu ocazia împlinirii vârstei de 75 de ani, Mannerheim este numit mareşal al Finlandei. Pe fondul evoluţiilor dramatice de pe fronturile de luptă şi al pregătirilor pentru ieşirea din război, Mannerheim, în calitate de comandant al armatei, preia şi preşedinţia Republicii, în august 1944. Au urmat din nou negocieri de pace dure cu Moscova, mediate în bună parte de doamna Kollontai, ambasadorul sovietic la Stockholm, cunoscută românilor pentru acţiuni similare în privinţa încercărilor României de ieşire din război. După mai multe ultimatumuri sovietice, la 19 septembrie 1944,

la Moscova s-a încheiat Armistiţiul dintre Finlanda şi URSS, care a restabilit frontiera din 1940 dintre cele două state. În septembrie 1945, mareşalul Mannerheim transferă primului-ministru atribuţiile de şef al statului, din motive de sănătate. La 4 martie 1946, la vârsta de 78 de ani, demisionează din funcţia de Preşedinte al Republicii. Se sfârşise războiul şi, odată cu el, cariera publică a mareşalului, atât de strâns împletită cu destinul Finlandei în ultimele trei decenii.

Contacte româno-finlandeze îndelungate. Trei dintre militarii finlandezi care au luat parte la războiul ruso-turc din 1828–1829, în cadrul armatei ruse, au lăsat amintiri scrise privind impresiile lor după primele întâlniri cu locuitorii Principatelor Române. Colonelul Gustav-Adolf Ramsey remarca înrudirea acestora cu romanii şi limba latină, constatând, totodată, că pe moldovean *„alt nume decât cel de român îl jigneşte în mândria sa naţională".* La rândul său, colonelul Frederik G. Nyberg considera că Principatele erau *„ţara cea mai roditoare din lume".* Alţi militari finlandezi participanţi, în armata rusă, la războiul din 1877–1878 au lăsat, de asemenea, diverse mărturii scrise despre lupta poporului român pentru dobândirea independenţei naţionale. Unul dintre ei a fost generalul Casimir Ehrnrooth, comandantul Diviziei a XI-a ruseşti.

În decembrie 1916, când mai mult de jumătate din teritoriul României se afla sub ocupaţie germană, o divizie rusă condusă de generalul finlandez Mannerheim (viitor mareşal şi erou al independenţei Finlandei), a sosit, după un marş de 700 km, în apropierea oraşului Focşani pentru sprijinirea trupelor române. Divizia lui Mannerheim s-a pus la dispoziţia Generalului Alexandru Averescu, comandantul Armatei a II-a române, şi a primit misiunea de a conduce grupul tactic româno-rus „Vrancea", însărcinat să blocheze ofensiva inamică spre

Focşani şi valea Siretului, pe un aliniament de circa 60 km. După ce şi-a îndeplinit cu succes misiunea timp de o lună, grupul „Vrancea" a fost retras, iar generalul Mannerheim a primit Ordinul românesc „Mihai Viteazul", clasa a III-a, în semn de preţuire. *„Am părăsit cu regret activitatea captivantă din Alpii transilvani"* (*n.n.* Carpaţii Orientali), avea să consemneze acest episod, peste mai bine de 30 de ani, mareşalul Mannerheim în Memoriile sale.

În primăvara anului 1920, România a recunoscut Finlanda ca stat independent şi suveran, iar la 15 februarie 1921 lua fiinţă prima legaţie română la Helsinki, condusă de un trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar în persoana lui Dimitrie Plesnilă. La solemnitatea de prezentare a trimisului român la Helsinki în faţa preşedintelui republicii, desfăşurată la 7 aprilie 1921, a asistat şi şeful Statului Major al Armatei Finlandeze, care i-a vorbit deschis reprezentantului diplomatic al României despre nevoia unor *„servicii reciproce"* cu caracter militar, constând în schimburi de informaţii privind situaţia militară a Rusiei Sovietice. Aceeaşi problemă a fost reluată, într-o convorbire ulterioară cu reprezentantul român, de noul ministru de externe, dr. Rudolf Holsti: *„Atât pentru România, cât şi pentru Finlanda"* – menţiona demnitarul finlandez – *„politica Rusiei va fi un mare semn de întrebare"*, motiv pentru care *„interesul ţărilor noastre este comun"*. La rândul său, reprezentantul Finlandei la Bucureşti revenea printr-o scrisoare adresată, la 11 martie 1922, ministrului de externe român asupra interesului guvernului de la Helsinki de a realiza *„un schimb de informaţii şi de vederi... pentru a face faţă măsurilor care se impun ca urmare a evenimentelor la vecinul nostru din est"*. El sublinia, de asemenea, dorinţa ţării sale de *„a întreţine cu România relaţiile diplomatice pe baza celei mai perfecte intimităţi şi a celei mai complete încrederi"*.

Câţiva ani mai târziu, în 1928, când atitudinea revanşardă a Rusiei bolşevice faţă de vecinii săi mai mici devenise tot mai evidentă, reprezentanţi diplomatici finlandezi, în contacte cu diplomaţi români, pledau pentru încheierea unor documente bilaterale (convenţie comercială, tratat de arbitraj) care să pregătească terenul convenirii unui eventual tratat defensiv româno-finlandez faţă de Rusia. De altfel, în iunie 1928 a sosit în vizită la Marele Stat Major al Armatei Române un ofiţer superior din Marele Stat Major al Armatei Finlandei cu misiunea de a se pune bazele unei acţiuni de *„coordonare şi schimb de informaţiuni"*. Demersurile repetate iniţiate de Finlanda pentru o cooperare temeinică în plan militar cu România porneau de la convingerea profundă a conducătorilor finlandezi că Rusia bolşevică reprezenta, prin însăşi natura regimului său, o gravă ameninţare la adresa păcii şi stabilităţii pe plan european, dar în primul rând pentru existenţa unor state mici, precum ţările noastre. Din păcate, guvernele României regale din perioada interbelică nu au dat curs propunerilor finlandeze, subestimând multă vreme pericolul mortal pe care URSS îl reprezenta pentru integritatea statului român. Lipsă de viziune şi de prevedere, mascată şi amputată de lupte politicianiste fără limite, care aveau să se repercuteze dramatic asupra integrităţii teritoriale a statului şi asupra destinului poporului român, în primul rând al românilor din nordul Bucovinei şi din teritoriul dintre Prut şi Nistru.

Conform documentelor de arhivă, cea mai bogată perioadă în realizări în anii interbelici, pe linia apropierii şi cunoaşterii reciproce dintre popoarele român şi finlandez, a fost între 1934–1935. După o suspendare timp de 12 ani a funcţionării Legaţiei României la Helsinki, în primăvara anului 1934 aceasta a fost reînfiinţată. Ca expresie a atitudinii amicale faţă de România, guvernul de la Helsinki l-a onorat pe Nicolae

Titulescu, ministrul de atunci al afacerilor străine, cu cea mai înaltă decorație a statului finlandez. Presa din Finlanda publică frecvent articole despre România, iar la catedra de limbi romanice a Universității din Helsinki este inaugurat un curs de limba română, ținut de profesorul J.V. Tallgren-Tuulio. La 21 februarie 1935, în capitala Finlandei s-a deschis o expoziție de artă românească, care a fost vizitată de circa 4 000 de vizitatori. Toate obiectele de artă populară au fost vândute. Ecourile în opinia publică ale acestei acțiuni au fost deosebite, presa finlandeză publicând peste 50 de articole. Spre sfârșitul anului 1935, Muzeul Național din Helsinki a creat printre colecțiile sale etnografice o secție de artă populară românească.

La 28 februarie 1935, când Finlanda a aniversat 100 de ani de la editarea epopeii sale naționale „Kalevala", numele străvechi al cântecelor populare fineze, șeful Legației României la Helsinki, R. Bossi, a anunțat stabilirea de către forurile culturale de la București a unui premiu pentru traducerea în limba română a acestei opere nemuritoare. Potrivit academicianului Perpessicius, întâia mențiune despre capodopera poporului finlandez ne-a parvenit încă din secolul al XIX-lea, din amintirile studențești și de campanie ale tânărului Bogdan Petriceicu Hasdeu, referitoare la căpitanul de cavalerie, baronul finlandez Mayendorf, cu care obișnuia să facă *„lungi lecturi din Kalevala"*. Prima tălmăcire românească a „Kalevalei" a apărut în proză, în 1943, sub semnătura lui Barbu Brezianu, cu o prefață de Ion Marin Sadoveanu. Traducerea integrală a „Kalevalei" în românește, în metru original, realizată de Iulian Vesper, cu un studiu introductiv de O. Kuusinen, a văzut lumina tiparului în 1959 (reeditată în 1968).

După o lungă perioadă de neutralitate în timpul Războiului Rece, în 1994, la un an după transformarea

Comunității Europene în Uniunea Europeană, conform Tratatului de la Maastricht, Finlanda a aderat prin referendum la UE (cu 57% voturi favorabile), iar la 1 ianuarie 1995 a devenit membru al Uniunii, alături de alte două state europene neutre (Austria și Suedia).

La Societatea „Paasikivi" din Helsinki

„Războiul are încă un prezent și chiar un viitor imediat". 27 octombrie 1998. După ceremonia primirii oficiale și convorbirile tête-à-tête dintre cei doi președinți, se desfășoară întâlnirea în plen a celor două delegații, semnarea unor documente bilaterale și obișnuita conferință de presă. Apoi, președintele României este invitat să rostească o alocuțiune în cadrul unei întâlniri cu membrii prestigioasei Societăți „Paasikivi", care se pregătea să sărbătorească, peste o lună, 40 de ani de existență de la fondarea sa în 1958. Societatea „Paasikivi", a cărei denumire se asociază cu numele președintelui Juho Kusti Paasikivi (1870–1956)[5], simbol al politicii de neutralitate, realiste și moderate promovată de Finlanda după al Doilea Război Mondial, este un forum la care sunt invitați periodic să vorbească oameni de stat, politicieni și experți de renume în probleme ale actualității internaționale. Președintele Emil Constantinescu și-a ales ca subiect *mondializarea și noile tipuri de amenințări.* Ca și în cazul Institutului Nobel din Oslo, discursul începe abrupt, cu reliefarea tezei de bază a intervenției: *„La nouă ani de la sfârșitul Războiului Rece, este evident pentru toată lumea că pacea nu s-a instalat definitiv după dispariția bipolarității caracteristice celor cinci decenii ce au urmat ultimului război mondial. Deși ne place să credem că războiul este o experiență a trecutului, suntem nevoiți să constatăm că el*

are încă, din păcate, un prezent şi chiar un viitor imediat. El pare să fie astăzi unul din centrii nervoşi ai mondializării manifestându-se, însă, într-o formă radical diferită de tot ceea ce ne-a arătat până acum lungul parcurs al conflictelor militare".

Cine sunt duşmanii noştri astăzi? Noile forme de agresiune, susţine preşedintele, sunt mult mai subtile: nu mai avem de-a face neapărat cu fronturi de luptă şi batalioane înarmate, atacurile vizează chiar centrii vitali ai economiilor naţionale; marile decizii la nivel mondial nu mai aparţin marilor puteri tradiţionale, ci complexelor economico-financiare; superputeri sunt astăzi acei factori care ştiu şi pot utiliza simultan presiunea economică şi influenţa politică. Cine sunt atunci duşmanii noştri de astăzi? Ei nu mai sunt imperiile şi armatele acestora. Chipul lor are alte înfăţişări: *„subdezvoltarea, corupţia, pieţele financiare clandestine, traficul de droguri şi de arme, criminalitatea transnaţională, terorismul. Pe termen mediu şi lung, ameninţările la adresa securităţii colective cărora va trebui să le facem faţă vor semăna din ce în ce mai mult cu un război de gherilă, care combină crima organizată prin instrumente economice şi monetare cu contrabanda şi terorismul".*

Războiul Rece este înlocuit, aşadar, cu ameninţări în curs de globalizare al căror vehicul rămâne un anumit tip de ideologie, reprezentată acum nu de comunism şi lupta de clasă, ci de fundamentalismul religios şi extremismul naţionalist. Aceste fenomene extreme nu mai sunt apanajul unor zone periferice ale lumii moderne, ele se inoculează masiv şi cinic chiar în Europa însăşi. După 1989, afirmă preşedintele, când ideologia totalitarsimului, uniformizatoare, exclusivistă şi dogmatică, a eşuat în mod evident, naţionalismul a făcut pretutindeni în regiune obiectul unui proces de recuperare – necesară şi, până la un punct, pozitivă – a unor identităţi

colective construite de istorie. Aproape concomitent au reapărut însă şi străvechi conflicte etnice şi religioase, amorţite sau congelate de comunism: *„Conflictele care, în anii '90, au sfâşiat unele state comuniste din Europa Răsăriteană au avut, fără excepţie, o componentă naţională. Amplitudinea şi gravitatea distrugerilor au fost direct proporţionale cu gradul în care acolo a supravieţuit naţional-comunismul".* Extremismul naţionalist profită neîndoielnic de fragilităţile democraţiei, nu are îndoieli, nu acceptă dialogul şi spiritul critic, este intolerant, tinde spre izolare şi uniformizare etnică, recurge la violenţă.

Războiul nu oferă soluţii, pacea trebuie să devină un bun colectiv. Ar fi însă greşit, susţine preşedintele, să se considere că manifestările extreme ale naţionalismului care alimentează tensiuni comunitare grave, ce ating uneori pragul separatismului, ar fi doar rezultatul sărăciei sau al dificultăţilor întâmpinate de societăţile în tranziţie. Asemenea fenomene întâlnim şi în unele dintre cele mai dezvoltate societăţi ale Europei Occidentale: *„Bogăţia poate pune în pericol solidaritatea unei naţiuni constituţionale atunci când cei foarte bogaţi nu mai vor să împartă nicio parte din bogăţia lor cu cei mai puţin bogaţi decât ei. Bunăstarea poate fi şi este, adesea, o sursă de exclusivism şi separatism".*

Desigur, arhitectura Europei s-a modificat, de-a lungul întregii ei istorii, ca urmare a unor războaie. Astăzi avem şansa istorică de a configura o nouă arhitectură potrivit unei logici reale a păcii, iar ţările Europei Răsăritene doresc să aparţină aceluiaşi model de prosperitate, demnitate şi democraţie al unei Europe unite şi solidare. Iată de ce, *„pacea trebuie să devină un bun cu adevărat colectiv, să refuze ierarhizările şi discriminările, iar ideologiile – noi sau vechi – să refuze definitiv intoleranţa, exclusivismul, răzbunarea şi orice alte forme de extremism. Războaiele nu sunt o soluţie".*

„Ne vom regăsi în cadrul cooperării europene"

În seara zilei de 27 octombrie 1998, preşedintele Martti Ahtisaari este gazda dineului de stat oferit în onoarea preşedintelui României. Cuvântarea rostită cu acest prilej de şeful statului finlandez are o tonalitate caldă, familiară: *„Ne bucură în mod special faptul să primim ca oaspeţi prieteni adevăraţi ai Finlandei. Vizita dumneavoastră se desfăşoară într-o perioadă în care integrarea europeană se dezvoltă într-un ritm rapid. Constatăm cu satisfacţie că România participă din plin la procesul de lărgire a Uniunii Europene... Finlanda susţine cu tărie lărgirea Uniunii. Europa are acum o şansă unică".* Procesul de lărgire, afirmă prteşedintele Ahisaari, este dificil, exigenţele sunt mari, datorită transformărilor interne din cadrul UE, care se derulează concomitent cu negocierile de admitere a noilor candidaţi, al căror număr este mai mare ca niciodată. La Helsinki, evoluţiile din România şi din relaţiile cu vecinii sunt privite favorabil: *„Finlanda apreciază politica de reformă a României şi înaintarea ei hotărâtă spre începerea negocierilor pentru aderare. Sprijinim România în acest efort. Am afirmat că Finlanda se oferă cu plăcere să împărtăşească României experienţa sa de la negocierile de aderare, ce ne sunt încă proaspete în minte. Am urmărit cu atenţie aici, în Finlanda, evoluţia pozitivă înregistrată în ultimii ani în mai multe sectoare de activitate din România. O impresie deosebită este creată de aportul conştient al ţării dumneavoastră ca factor stabilizator în regiunea apropiată. Acesta s-a consacrat odată cu dezvoltarea hotărâtă a relaţiilor cu ţările vecine – menţionez în mod deosebit Ungaria şi Ucraina – şi a încheierii tratatelor de bază cu ele privind relaţiile de bună vecinătate. Situaţia minorităţii maghiare din România s-a îmbunătăţit remarcabil, iar participarea acestei minorităţi la actul guvernării a accelerat o evoluţie*

pozitivă spre o formă cu totul nouă. Totodată, România a dezvoltat modalităţi de cooperare cu ţările din zonă, cum ar fi cele din domeniul menţinerii păcii. Fiind o ţară cu tradiţie în activităţi de menţinere a păcii, Finlanda apreciază rolul activ al României la rezolvarea crizelor".

Ce poate rezerva viitorul, imediat sau mai îndepărtat, acestor două ţări, situate geografic la o distanţă apreciabilă, dar atât de apropiate în aspiraţiile lor? *„Relaţiile dintre Finlanda şi România"* – apreciază preşedintele Ahtisaari – *„au fost întotdeauna neproblematice, dar dinamizarea legăturilor s-a produs mai ales în timpul preşedinţiei dumneavoastră. Această vizită, domnule preşedinte, încoronează evoluţia pozitivă, multilaterală, a relaţiilor dintre Finlanda şi România. Suntem foarte conştienţi în Finlanda de eforturile făcute de România în lupta cu dificultăţile economiei de tranziţie. Sprijinul şi simpatia noastră sunt de partea dumneavoastră... Impresia mea este că, în mod evident, Finlanda şi România sunt pe cale de a se regăsi una pe cealaltă în cooperarea internaţională multidimensională şi, mai ales, în cea europeană".*

O viziune realistă asupra cursului relaţiilor româno-finlandeze, pe cale să se împlinească pas cu pas.

Programul din cea de-a doua zi a vizitei, 28 octombrie 1998, începe cu o deplasare la Primăria oraşului Helsinki, urmată de o vizită la Catedrala ortodoxă Uspenski, construcţie monumentală din secolul al XIX-lea, din vremea când Finlanda era Mare Ducat în cadrul Imperiului Ţarist. Deşi finlandezii sunt în proporţie covârşitoare de religie protestantă (luterani), ţara are – caz aproape unic în Vestul Europei – o bogată tradiţie ortodoxă, ce vine de la străvechile frontiere medievale. Numeroase documente de arhivă atestă o intensă corespondenţă între Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Ortodoxă Finlandeză, îndeosebi prin intermediul unui înalt reprezentant al

BOR, Visarion Puiu, în perioada în care acesta era mitropolit în Bucovina, cu sediul la Cernăuți (1935–1939).

După alte întâlniri succesive la Universitatea din Helsinki (a cărei Bibliotecă, de la jumătatea secolului al XIX-lea, reprezintă una dintre cele mai frumoase creații arhitecturale ale capitalei), Parlamentul Finlandei, Confederația Industriașilor și a Patronatului, precum și cu directorul general al Companiei Nokia, urmează un moment solemn, cu puternică încărcătură emoțională.

La mormântul mareșalului Mannerheim. La orele 15.00, delegația se deplasează la cimitirul Hietaniemi, pentru ceremonia depunerii de coroane de flori la Monumentul Eroilor și la mormântul mareșalului Mannerheim. De mai bine de o oră, în capitala Finlandei plouă cu găleata. O ploaie rece, suflată de vânt, care pătrunde rapid până la piele, fără să țină seama de umbrele sau de pelerinele de protecție. Pentru cinstirea memoriei eroilor, merită să suporți, însă, și astfel de intemperii. Fiecare popor, în epocile sale de glorie, dar mai ales în cele de cumpănă, zămislește personaje legendare, care își asumă responsabilitățile istorice și înfruntă cu temeritate, deseori până la sacrificiul suprem, vitregiile timpului. Sunt eroii neamului, care rămân în conștiința semenilor ca „oameni ai momentului, providențiali", născuți anume pentru a înfăptui acte remarcabile, menite să strălucească veacuri de-a rândul și să lumineze drumul urmașilor. În istoria sa milenară, poporul finlandez s-a învrednicit de numeroși eroi legendari. În frământatul secol al XX-lea, numele eroului Finlandei este neîndoielnic Carl Gustaf Emil Mannerheim. Cel căruia, după 30 de ani în serviciul armatei țariste, destinul i-a hărăzit să conducă în mai multe rânduri lupta armată pentru eliberarea poporului finlandez de sub ocupația Rusiei imperiale sau sovietice, marele vecin de la Răsărit.

Stabilit în ultimii ani de viață în Elveția, mareșalul a reușit, la îndemnul prietenilor, să-și scrie Memoriile, înainte de moartea sa, survenită la 28 ianuarie 1951. Să-i oferim deci ultimul cuvânt

din aceste Memorii „omului care a personificat istoria dobândirii și menținerii independenței Finlandei în timpul celor două războaie mondiale", după cum îl caracterizează unul dintre contemporani: *„Mesajul pe care aș vrea înainte de toate să-l insuflu generațiilor viitoare este că discordia dă lovituri mai puternice decât sabia inamicului și că disensiunile interne deschid poarta agresiunilor externe. Un popor unit, chiar dacă este mic, este capabil să dea dovezile unei combativități de nebănuit și prin aceasta să deturneze cele mai grele încercări pe care i le rezervă soarta, ceea ce poporul finlandez a demonstrat el însuși".*

Peste o oră, toți membrii delegației române, cu ținutele schimbate, sunt primiți de președintele Finlandei, la reședința sa oficială, pentru ceremonia de rămas bun. La despărțire, mâna caldă și fermă a președintelui Ahtisaari, ca și vinul roșu și licoros din pahare, ne fac pe toți să uităm cu desăvârșire de ploaia și viforul de afară. Înainte de decolarea spre țară, președintele face un popas la sediul Ambasadei României, pentru o întâlnire finală cu diaspora română din Finlanda.

La orele 19.00, lăsăm în urmă ținuturile albe ale Finlandei, țara în care, din generație în generație, înaintașii transmit urmașilor întreaga lor experiență și înțelepciune pentru împlinirea propriului destin al devenirii lor istorice, precum îi îndeamnă autorul popular anonim al „Kalevalei":

„Cântăreților croit-au
Schiurile mele pârtii,
Vârful la copac sfărmat-am,
Rupsei crengi, deschisei drumul:
Merge-acum de-aicea calea,
Pleac-o nouă cărăruie
Pentru cântăreți mai vajnici,
Pentru cânturi mai bogate,
În ăst tineret ce crește,
În ăst neam ce se ridică".

Coincidențe semnificative. Întâmplător sau nu, decizia de invitare a României să înceapă negocierile de aderare la Uniunea Europeană a fost luată de Consiliul European desfășurat la Helsinki în decembrie 1999, perioadă în care Finlanda își exercita primul mandat la președinția UE. Finlanda a deținut din nou președinția UE în semestrul al doilea al anului 2006, ultimul înaintea aderării României la Uniune (la 1 ianuarie 2007), având un rol activ în finalizarea cu succes a pregătirilor pentru acest eveniment istoric al românilor din toate timpurile.

Note

[1] Ibsen, Henrik, 1828–1906; scriitor, autor al unor poeme dramatice de inspirație istorică și legendară, dramaturg cu influență considerabilă în literatura universală.

[2] Premiile Nobel, create de savantul și omul de afaceri suedez Alfred Nobel (1833–1896), au început să fie acordate la 10 decembrie 1901, după moartea creatorului lor. Cinci dintre premiile Nobel (pentru fizică, chimie, economie, medicină și literatură) sunt decernate de instituții suedeze, în cadrul unor ceremonii speciale desfășurate la Stockholm. Premiul Nobel pentru Pace este decernat la Oslo de către un comitet alcătuit din cinci persoane alese de Parlamentul Norvegiei.

[3] R. Frisch este unul din părinții econometriei, autorul terrmenilor *microeconomie* și *macroeconomie*, precum și al teoriei ciclurilor economice, intrate astăzi în patrimoniul valorilor științei economice mondiale.

[4] Norvegia este o monarhie constituțională, care și-a adoptat propria Constituție la 17 mai 1814; Harald al V-lea i-a succedat tatălui său, Olav al V-lea, decedat în 1991.

[5] Lider al Partidului Conservator, fost prim-ministru, ministru al afacerilor externe și apoi președinte al țării, în perioada 1946–1956.

CAPITOLUL VI

LA ORIGINILE UNIFICĂRII EUROPEI
(**Aachen,** 31 ianuarie 1999)

- **În capitala lui Carol cel Mare**
  Unificator și luptător pentru credință
  Axa Aachen – Roma, prima coloană vertebrală a unității europene
- **Biserica – un pilon al reconstrucției morale pe continent**
  O amplă deschidere spre lume
  „Ora et labora" versus „labora et labora"
- **Tradiția pelerinajului la Santiago de Compostella**
  Primatul unității spirituale
  „Tempora bona veniant!"
- **Aici s-a născut „Europa politică"**
  Legenda unei prințese
  Alianța cu Occidentul, șansa Estului european

Agenda de acțiuni externe ale președintelui României în anul 1999 se deschide la finele lunii ianuarie cu participarea la Serbările Carolingiene, organizate în Germania, cu ocazia constituirii Fundației Europene pentru Domul din Aachen. Este o manifestare prestigioasă, deopotrivă religioasă și politică, la care participă șefi de stat din țări central și est-europene (Germania, Italia, Ungaria, România, Slovenia, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei – FYROM), fostul cancelar german

Helmut Kohl, oficiali locali, înalți prelați din Europa și din întreaga lume.

Europenii au revenit la îndeletnicirile lor obișnuite după vacanța de iarnă. Pentru România a fost, însă, o perioadă mai grea. Încă în primele zile ale noului an, o puternică grevă a minerilor din Valea Jiului, urmată de manifestări violente și marșuri amenințătoare spre București, risca să arunce România într-o nouă criză de amploare, îndepărtând-o tot mai mult de revenirea la normalitatea și stabilitatea necesare pentru a continua parcursul integrării europene și euroatlantice. „Pacea de la Cozia", cum a fost numită înțelegerea intervenită între mineri și autorități, după locul în care au avut loc negocierile, a restabilit un anumit echilibru în societate, dar apele continuau să fie învolburate.

Președintele, însoțit de un mic grup de consilieri și experți, sosește la Bonn în seara de sâmbătă, 30 ianuarie, în preziua manifestărilor de la Aachen. După o noapte la Hotel Maritim, amplasat într-o zonă de la periferie, delegația este îmbarcată în mai multe autoturisme și se îndreaptă spre orașul care, timp de șase secole, a fost locul de încoronare a regilor germani. Într-o oră parcurgem cei 90 km dintre Bonn și Aachen, iar la orele 9,40 înalții oaspeți străini sunt salutați de președintele țării gazdă, prof.dr. Roman Herzog.

În capitala lui Carol cel Mare

Situat în zona de graniță a Germaniei cu Olanda și Belgia, orașul Aachen are o istorie străveche și glorioasă. Aici s-a născut, la 2 aprilie 742, Carol cel Mare, rege al francilor din anul 768 și împărat al Sfântului Imperiu Roman (800-814). Către sfârșitul secolului al VIII-lea, Carol cel Mare a transformat orașul în capitală a imperiului său european și reședință a curții imperiale. A construit Capela Palatină (inițial

Biserica Maicii Domnului), devenită ulterior structura centrală a Catedralei din Aachen. Aici a adus, de la Ierusalim, vechile relicve ale creștinătății (Relicvele lui Hristos, ale Sfintei Maria și ale Sfântului Ioan Botezătorul), care au devenit, în timp, cele mai mari bogății ale Domului și ale orașului. La decesul său (survenit în anul 814), a fost înmormântat în partea de jos a Capelei Palatine. O sută de ani mai târziu, în 936, Otto I a transformat Capela Palatină în loc de încoronare a regilor germani, creându-se o glorioasă tradiție care a durat șase secole. Până în 1531, aici au fost încoronați 32 de regi ai Sfântului Imperiu Roman.

Încă din Evul Mediu, Aachen a devenit unul dintre cele mai importante centre de pelerinaj la nord de Alpi. Începând din 1349, aici se desfășoară anual o procesiune religioasă denumită „Ocolul Sfânt de la Aachen", la care participă cetățeni din întreaga lume. Obiectivul central și punctul final ale procesiunii le reprezintă vizitarea locului unde sunt expuse relicvele sfinte. De-a lungul secolelor, numeroși împărați, regi și pelerini au contribuit la dezvoltarea, transformarea și dotarea catedralei, această capodoperă a arhitecturii carolingiene fiind în prezent unul dintre cele mai importante monumente culturale europene. În 1978, Catedrala din Aachen a fost primul monument german inclus în Dosarul UNESCO al vestigiilor culturale mondiale (*UNESCO File of the World's Cultural Heritage*).

Unificator și luptător pentru credință. Cronologia principalelor momente ale domniei lui Carol cel Mare a reținut continuarea sistematică a operei tatălui său, Pepin cel Scurt, de alianță strânsă cu papalitatea și de cuceriri și mărire a imperiului carolingian, care în câteva decenii se va extinde, de la țărmul Mării Nordului până la Munții Pirinei și Marea Mediterană, peste teritoriile de astăzi ale Franței, Germaniei, Olandei, Austriei, Ungariei și Italiei, adică vechiul Occident roman în

totalitate (exceptând insulele britanice, Spania musulmană şi ţinuturile sudice ale Italiei, care aparţineau Imperiului Bizantin). Imperiul lui Carol cel Mare a cuprins şi ţinutul dintre Dunăre şi Tisa, unde armatele sale i-au zdrobit pe avari. Una dintre cele mai importante lupte purtate de Carol a fost cea împotriva saxonilor (782), în Germania de nord, între Rin şi Elba, care a condus la convertirea acestora la creştinism prin forţa armelor.

În anul 772, Papa Adrian I (772–795) i-a solicitat sprijinul împotriva lombarzilor. În 774, Carol îl înfrânge pe Desiderius, fostul său socru şi rege al Lombardiei, iar Papa îl declară „protectorul Romei". Cronicile consemnează încoronarea lui Carol ca împărat chiar în ziua Crăciunului, la 25 decembrie 800. Ceremonia a avut loc la Roma, în Bazilica Sfântul Petru, Papa Leon al III-lea (795-816) fiind cel care i-a aşezat coroana pe cap. Asupra acestui episod, relatările din diverse surse sunt diferite.

Sursele papale (*Liber Pontificalis*) consemnează că venerabilul şi augustul pontif l-a încoronat cu propriile-i mâini, aşezându-i pe creştet o coroană foarte preţioasă. Văzând iubirea atât de mare pe care o purta Bisericii romane, credincioşii prezenţi l-au aclamat pe noul împărat de trei ori: *„Lui Carol, preacucernicul August, încoronat de Dumnezeu, mare şi aducător de pace împărat, viaţă îndelungată şi izbândă"*. Varianta relatării lui Eginhard, biograful lui Carol, diferă întrucâtva de prima: regele s-a deplasat la Roma pentru a restabili situaţia Bisericii, deoarece romanii se dezlănţuiseră împotriva Papei Leon al III-lea. Încoronarea sa cu titlul de împărat şi de „August" l-ar fi nemulţumit iniţial pe Carol, care nu ar fi ştiut de intenţia Papei la intrarea în Basilica Sfântul Petru.

Axa Aachen – Roma, prima coloană vertrebrală a unităţii europene. Dincolo de modul de prezentare a

evenimentului, istoricii au consemnat faptul cert că încoronarea ca împărat a lui Carol cel Mare de către Papa Leon al III-lea la Roma, la 25 decembrie 800, marchează *„naşterea unui imperiu cu rădăcini în tradiţia antică şi, în aceeaşi măsură, în cea creştină"*. Carol cel Mare devenea astfel o figură proeminentă a Sfântului Imperiu Roman, fiind pentru prima dată când un Papă punea Biserica sub protecţia unui împărat din vestul Europei.

Este interesant de amintit că, un mileniu mai târziu, în dimineaţa zilei de 2 decembrie 1804, când Papa Pius al VII-lea (1800–1823) l-a încoronat ca împărat, Napoleon s-a revendicat succesor al lui Carol cel Mare şi nu al regelui Ludovic al XVI-lea (detronat în 1792 şi ghilotinat de revoluţionarii francezi în 1793)[1], acesta dorind astfel să sublinieze ruptura cu vechiul regim, dar şi ambiţiile sale continentale.

Patriarhia de la Constantinopol i-a recunoscut lui Carol cel Mare titlurile şi cuceririle sale, transmiţându-i prin intermediul unui călugăr ambasador, Zaharia, mesaj de pace şi prietenie, precum şi cheile de la Mormântul Sfânt al lui Iisus, împreună cu o emblemă. În anul 813, împăratul bizantin Mihai I l-a recunoscut pe Carol cel Mare ca împărat al Vestului.

Istoricii au atribuit dinastiei Carolingienilor, mai ales lui Carol cel Mare, care a dat strălucire acestei dinastii, o serie de consecinţe asupra societăţii occidentale – în plan economic, social şi legislativ, dar mai ales în plan religios, care primează în faţa celorlalte. Operei de creştinare, realizate cu sprijinul Bisericii şi al cadrelor furnizate de cler (episcopi, călugări, abaţi), se datorează ceea ce s-a numit Renaşterea carolingiană, *„primul mare efort de reviriment cultural din Occident de la Antichitate încoace"*. Carol cel Mare a adunat la curtea sa cărturari din toată Europa, cel mai renumit dintre ei fiind clericul englez Alcuin de York, căruia i-a încredinţat şcoala palatului.

Acesta a dezvoltat şcoala de caligrafie de la Tours, care a impus un nou tip de scriere, iar multe lucrări ale acestui cărturar au stat la baza educației contemporane.

Europa, afirmă istoricii, îi datorează dinastiei Carolingienilor *„în primul rând un ideal: cel al unui imperiu creştin care să conducă spre mântuire întregul popor al creştinătății latine"*. Proiectul politic unificator al lui Carol cel Mare şi al fiului său, Ludovic cel Pios (814-840), a fost însă, ca şi în cazul altor domnitori şi prinți din provincii europene mai mici şi din alte epoci, o încercare prematură pentru acea vreme, care nu a putut supraviețui neînțelegerilor survenite între descendenții lor. Axa Aachen – Roma, instituită de Carol cel Mare şi intrată într-un con de umbră după divizarea imperiului său, a fost restabilită de regele Otto I, cel care a primit coroana imperială la Roma în anul 962 şi a întemeiat ceea ce s-a numit Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană (*Sacrum Romanum Imperium Nationis Germanicae*).

Imaginația populară a făcut din Carol cel Mare un personaj legendar, personalitatea sa fiind în centrul a numeroase creații în care este descris ca un campion al creştinismului, războinic invincibil, mare lider politic şi chiar martir sau sfânt[2].

Datorită meritelor sale de unificator şi creştinator al popoarelor din vestul continentului, Carol cel Mare este considerat astăzi primul „adevărat european". Din anul 1950, s-a instituit Meritul „Carol cel Mare", care încununează realizările deosebite ale celor care depun eforturi în scopul unificării Europei.

Biserica – un pilon al reconstrucției morale pe continent

31 ianuarie 1999, orele 10.00. Oaspeții şi-au ocupat locurile în vechea capelă închinată Sfintei Fecioare Maria, din

interiorul Domului, pentru a participa, timp de aproape două ore, la Slujba pontificală. Cuvântul de salut este rostit de către episcopul dr. Heinrich Mussinghoff, preşedintele Curatoriului şi al Consiliului Fundației Europene pentru Domul din Aachen.

O amplă deschidere spre lume. *„Stimați reprezentanți ai autorităților din întreaga lume! Stimați oaspeți! Dragi frați şi surori!"*, răsună cald şi liniştit vocea episcopului de Aachen. *„Împăratul Carol cel Mare şi bărbații care au condus destinele lumii în vremea sa nutreau o viziune asupra Europei, care îşi trăgea rădăcinile spirituale din iudeo-creştinism, din moştenirea culturii romano-greceşti şi a modului de viață al popoarelor germanice. Din această viziune făcea parte şi o amplă deschidere a Europei spre lume"*. Într-o perioadă de autarhie şi izolare pe continent, demersurile lui Carol cel Mare, asemenea razelor unei stele, pornesc de la Aachen în toate direcțiile pentru a transpune viziunea sa asupra Europei şi a strânge legăturile cu popoarele epocii. *„Astfel, el se duce la Roma şi adânceşte profunda legătură spirituală a Apusului Creştin cu Papa, succesorul Sfântului Petru. Tot astfel, trimite emisari la Bizanț, pentru a propovădui pacea în relațiile cu Creştinii Orientului. El aduce de la Ierusalim vechile relicve ale creştinătății şi acordă sprijin larg săracilor din Țara Sfântă"*. Mai mult, continuă vorbitorul, *„Carol şi-a trimis solia, prin evreul Isaac, la Bagdad, califului Harun al Raşid, pentru a veni în întâmpinarea lumii musulmane. La fel, cum spune legenda, s-a deplasat în Spania pentru a elibera drumurile şi țara de sarazini şi pentru a merge în pelerinaj la Mormântul Apostolului Iacob de la Compostella"*[3]. Iată de ce, pentru o asemenea activitate în slujba credinței, care a pecetluit pentru o mie de ani imaginea unui domnitor creştin în Europa, contemporanii săi au scris această inscripție pe racla lui Carol cel Mare: *„Lumină şi*

nestemată ai fost Bisericii lui Hristos, tu, Carol, floare între domnitori, faimă a lumii, garant al tratatelor".

Din această constelație de întâlniri și contacte, afirmă episcopul Mussinghoff, devine evidentă miza de astăzi în Europa și în lume: libertatea și siguranța tuturor popoarelor, dreptatea și pacea într-o lume bazată pe ordine și orientată spre binele comun, ajutorul pentru dezvoltare și ospitalitatea reciprocă, dialogul ecumenic și inter-religios al comunităților religioase și culturilor, valori pe care Biserica le propovăduiește și la înfăptuirea cărora participă cu toate forțele sale. Trei dintre sarcinile mari ale Bisericii în lumea de astăzi au nevoie și de sprijinul oamenilor din domeniile politic și economic, afirmă episcopul de Aachen:

- Biserica trebuie să cultive locurile de regăsire a credinței și lăcașurile de rugăciune. *„Ierusalimul și Roma, Santiago de Compostella și Aachen sunt astfel de lăcașuri vii ale credinței".* Este important ca monumentele moștenirii culturale ale lumii să fie păstrate în funcția pe care o îndeplinesc, de *„lăcașuri ale credinței vii și de comunități ale credincioșilor".*
- Prin propovăduirea Evangheliei și a iubirii lui Dumnezeu, Biserica trebuie să contribuie la înnoirea valorilor fundamentale, la apărarea drepturilor și demnității umane, la punerea bazelor unei conviețuiri demne, în dreptate și pace. De aceea, Biserica adresează oamenilor politici și din sfera economică îndemnul să se angajeze pentru a construi un viitor bazat pe solidaritate și dreptate: *„Cele două dictaturi ale secolului nostru* (al XX-lea, *n.n.*) *ne-au învățat că umanitatea se pierde tocmai acolo și în măsura în care divinitatea, credința vie, nu sunt păstrate".*

- Prin activitatea sa socială, Biserica trebuie să facă vizibilă în această lume iubirea lui Dumnezeu, prin lucrări puse în slujba vieții, prin educație și instruire, prin inițiative pentru șomeri, prin construirea de spitale și cămine pentru bătrâni, prin ajutorarea celor săraci și a dezmoșteniților acestui pământ. O asemenea activitate vastă nu se oprește în fața granițelor, ea este de o anvergură mondială.

„Ora et labora" versus „labora et labora". Cea mai bună contribuție a bisericilor și creștinilor la edificarea Europei viitorului, continuă episcopul de Aachen, o reprezintă solia fericită a bunului Iisus și propovăduirea credinței evanghelice, pe care oamenii trebuie să le adapteze la nevoile vieții lor de astăzi. Prin deviza sa *„Ora et labora"* („Roagă-te și muncește"), Sfântul Benedict[4] a dus la formarea culturii Europei. Din păcate, însă, afirmă dr. Mussinghoff, noi am transformat-o în *„labora et labora"*, adică un „muncește și trudește", tot mai mult, tot mai intens, ca și cum rezultatul și profitul ar fi singurele măsuri pentru reușita în viață. Iată de ce este bine să ne amintim de acei oameni care au dat suflet Europei, precum Francisc de Assisi, cel care, *„sărac și modest, a definit un nou stil de viață"*, Maica Tereza din Calcutta, care a fost *„o adevărată mamă și soră a muribunzilor"* sau P. Maximilian Kolbe, care *„a intrat în locul unui tată de familie în buncărul foamei al lagărului de concentrare de la Auschwitz".*

Dr. Mussinghoff se adresează din nou, la finalul discursului său, liderilor politici care poartă în mod deosebit răspunderea pentru destinul Europei și al lumii: *„O scenă de pe racla lui Carol cel Mare înfățișează drumul stelelor spre Spania, la mormântul Sfântului Apostol Iacob; ea ilustrează prezența și rolul diriguitor al lui Dumnezeu în viața noastră. Fie*

ca steaua lui Dumnezeu şi lumina Evangheliei lui Hristos să călăuzească viaţa şi acţiunile Dumneavoastră, pentru a putea să faceţi ceea ce este bine pentru oamenii din Europa şi din lume".

Tradiţia pelerinajului la Santiago de Compostella

Un al doilea cuvânt de salut este adresat participanţilor de monseniorul Julian Barrio Barrio, arhiepiscop de Santiago de Compostella şi invitat de onoare al Serbărilor Carolingiene de la Aachen. El vorbeşte despre valenţele pelerinajului la locurile sfinte ale creştinătăţii, despre care Goethe însuşi sugera că se află la originea naşterii conştiinţei de sine a Europei. Unul dintre aceste locuri îl reprezintă mormântul de la Compostella al Sfântului Apostol Iacob, descoperit la începutul secolului al IX-lea de un episcop, Teodomiro din Iria Flavia, devenit foarte repede un loc de venerație şi pelerinaj cu reverberaţii fastuoase până în zilele noastre. *„Întreaga Europă"* – a spus Papa Ioan Paul al II-lea – *„s-a găsit reunită în jurul memoriei Sfântului Iacob, chiar în perioada secolelor în care ea a jucat rolul unui continent omogen şi unit spiritual".*

Primatul unităţii spirituale. De-a lungul timpului, subliniază arhiepiscopul Julian Barrio Barrio, pentru a păstra memoria apostolică, animaţi de credinţă şi speranţă, pelerinii au pornit pe direcţia Căii Lactee, iar urmele paşilor lor, repetate de milioane de ori, au trasat drumul spre mormântul de la Santiago de Compostella, *„capitala spirituală a unităţii europene".* Sistemul de valori creştine – credinţa, solidaritatea, milostenia, dăruirea de sine, penitenţa, transcendenţa – s-a desăvârşit prin pelerinajele la Santiago de Compostella. Acest sistem de valori a favorizat dezvoltarea concepţiei creştine asupra relaţiilor dintre oameni aparţinând unor ţări şi tradiţii diferite, dar uniţi prin aceeaşi credinţă şi aceeaşi civilizaţie, concepţie care se continuă

şi astăzi. Din acesrt motiv, Europa nu trebuie considerată doar o entitate strict economică bazată pe un sistem monetar comun. *„Unitatea europeană"* – afirmă arhiepiscopul – *„trebuie fondată pe un sistem de valori personale şi colective în care existenţa este concepută ca un dar şi o îndatorire pentru om, în care fiecare se simte responsabil pentru aproapele său, iar viaţa fiecăruia este pusă în slujba celorlalţi".*

În această perspectivă, pelerinajul depăşeşte simpla sa valoare exclusiv de ordin cultural şi istoric, devenind o forţă constitutivă şi constituantă a civilizaţiei europene comune. Pelerinul contribuie eficient la construcţia singurei Europe posibile: o Europă care are o legătură spirituală cu principiile sale morale şi sociale, cu arta, cultura şi sensibilitatea sa. *„Pe scurt, o Europă înrădăcinată profund în tradiţia creştină".*

„Tempora bona veniant!" Slujba pontificală de la Domul din Aachen se desfăşoară în ritm alert, alternând, în latină şi germană, rugăciunile clericilor cu intonaţiile corului liturgic, ceea ce crează o atmosferă înălţătoare şi transmite fiecăruia dintre cei prezenţi un simţământ de participare la o acţiune ce exaltă şi îmbogăţeşte sufletul. În curând, versetele latine ale „Crezului", simbolul credinţei cum este considerat, ne reamintesc că noi, românii, suntem latini:

„Credo in unum Deum,/ Patrem omnipotentem, factorem caeli et terrae,/ visibilium omnium et invisibilium./ Et in unum Dominum Jesus Christum,/ Filium Dei.../ lumen de lumine,/ Deum verum de Deo vero,/... ".

Textul în limba română ne arată originea noastră poate mai mult decât orice argument:

„Cred în unul Dumnezeu,/ Tatăl Atotputernicul, Făcătorul cerului şi al pământului,/ al tuturor celor văzute şi nevăzute./ Şi în unul Domn Iisus Hristos,/ Fiul lui Dumnezeu.../ Lumină din Lumină,/ Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat,/... ".

Textul în limba italiană ne confirmă, de asemenea, originea latină dar şi diferenţierea survenită în timp:

„Credo in un solo Dio,/ Padre omnipotente, creatore del cielo e della terra,/ di tutte le cose visibili ed invisibili./ Credo in un solo Signore, Gesu Cristo,/... figlio di Dio,.../ Luce da Luce,/ Dio vero da Dio vero,/...".

Predica se derulează lin, iar muzica dă textelor consistenţă şi putere mai mare asupra auditoriului. Învierea lui Hristos anunţă o eră nouă, mai fericită pentru întreaga lume: *„Tempora bona veniant!"*. La un moment dat, pe buzele tuturor flutură rugăciunea atât de cunoscută, „Tatăl nostru":

„Pater noster, qui es in caelis,/ sanctificetur nomen tuum,/ adveniat regnum tuum,/ fiat voluntas tua,/ sicut in caelo, et in terra./ Panem nostrum cotidianum da nobis hodie,/...".

Ca şi în cazul „Crezului", textul în limba română pare tras la indigo după versiunea latină:

„Tatăl nostru, care eşti în ceruri,/ sfinţească-se numele Tău,/ vie împărăţia Ta,/ facă-se voia Ta,/ precum în cer aşa şi pe pământ./ Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi./....".

După Slujba pontificală, înalţii reprezentanţi politici şi religioşi prezenţi se retrag în şedinţa de constituire a Fundaţiei Europene pentru Domul din Aachen. Iau cuvântul, pe rând: dr. Hans Mullejans, parohul Domului; Michel Wirtz, preşedintele Consiliului Fundaţiei; prof.dr. Roman Herzog, preşedintele federal al Germaniei; Luigi Scalfaro, preşedintele Italiei. Din partea ţărilor central şi est-europene, vorbitorul desemnat este Arpad Goncz, preşedintele Ungariei.

Aici s-a născut „Europa politică"

Legenda unei prinţese. „Europa", iată un termen cu o istorie pierdută în negura vremii şi cu înţelesuri multiple de-a

lungul epocilor. Legenda spune că, la Tyr, a existat cândva o prinţesă cu numele *Europa*, care a contribuit la formarea continentului denumit astăzi după ea.

Hesiod a fost primul care a menţionat numele său. Herodot se îndoia că am putea şti vreodată de unde provine şi cine i-ar fi dat acest nume. Întrebările au vizat nu doar numele, ci şi întinderea sa. În secolul al XVIII-lea, harta Europei făcută de Montesquieu se întindea până la Volga. După al Doilea Război Mondial, constatând divizarea continentului prin apariţia Cortinei de Fier, Charles De Gaulle insista pentru păstrarea punţilor de legătură între părţile unui întreg întins până la Ural, dar despărţite ideologic: *„Să se termine cu neîncrederea... să nu se lase Europa occidentală şi Europa orientală fără punţi...".* El amintea, totodată, de o *„vastă conştiinţă comună a aceloraşi valori fundamentale"* şi de nevoia acută *„să nu se dezlănţuie noi războaie civile europene din cauza cărora ar suferi iarăşi toate popoarele europene... şi, de la Atlantic la Ural, să se şteargă toate resentimentele stupide".*

În a doua jumătate a secolului al XX-lea, Europa, restrânsă la zona occidentală, a fost asociată întotdeauna cu libertatea, securitatea şi prosperitatea locuitorilor săi. După 1989, pentru cetăţenii fostului bloc răsăritean, datorită atracţiei sale magnetice, Europa a devenit *„un cuvânt magic"*, aproape iritant pentru occidentali, după cum scrie un cercetător. Preşedintele ceh Vaclav Havel a folosit formula „întoarcerea în Europa", o sintagmă utilizată în diferite variante de toţi esticii pentru a desemna revenirea sau integrarea în structurile unui continent în curs de unificare. În fond, aşa cum scrie Thierry de Montbrial, este vorba de o nouă construcţie care nu a mai existat în istorie, realizată *„pe baza unei alianţe consimţite de către popoarele ei, de către culturi diferite care se respectă reciproc. Şi care se îmbogăţesc reciproc"*[5].

Într-adevăr, noul demers unificator are un caracter profund original. Toate încercările anterioare, în proporții și cu nuanțe diferite, au fost în esența lor încercări conduse de o națiune puternică, de o putere imperială care aspira la hegemonie, iar rezultatul era o unitate arbitrară sau, mai degrabă, impusă. *„Absoluta noutate a sistemului contemporan"* – afirmă istoricul Rene Remond – *„este că se construiește empiric, treptat, pe baza diversității națiunilor, prin libera negociere între state, pe temeiul egalității între toți partenerii, cu aprobarea parlamentelor și adeziunea opiniei publice, prin sufragiul tuturor"*[6].

Alianța cu Occidentul, șansa Estului european. Președintele Arpad Goncz își începe discursul subliniind valoarea de simbol a orașului Aachen, reședința preferată a lui Carol cel Mare, al cărui spirit modelează și astăzi, după atâtea veacuri, realitățile schimbătoare din Europa Centrală și Răsăriteană: *„Aachen este simbolul comun al unificării și unirii popoarelor europene, al acelei <Europe politice> care, de-a lungul secolelor, s-a modernizat continuu, care s-a înnoit fără încetare și care păşeşte, astăzi, în direcția unei depline comunități de interese"*. Făcând apoi o scurtă incursiune istorică, președintele Goncz amintește că ungurii sunt unul dintre acele popoare care, din diverse cauze, a fost obligat să migreze din imensa stepă a Asiei, să se deplaseze de la Est către Vest. Apoi, după multe încercări și vremuri tulburi, ungurii au înțeles că *„bazinul carpatin este ultima stație în periplul lor nomad"* și că, dacă doresc să existe și în viitor, *„trebuie să renunțe la organizarea și felul de viață tradițional"*. Astăzi, afirmă șeful statului ungar, unul dintre învățămintele desprinse din experiența trecutului este acela că *„singura posibilitate de a-ți*

păstra identitatea, rezultată din situația geografică și istorică, o constituie alianța cu Occidentul, promovarea unei politici de vecinătate echilibrate și preluarea conștientă, în relația cu vecinii răsăriteni, a funcției de pod european". O asemenea convingere, deprinsă într-o îndelungată istorie comună, este împărtășită de toate popoarele din centrul și estul Europei – polonezi, cehi, slovaci, români, sloveni, estoni, letoni, lituanieni, bulgari – care, astăzi, acționează pentru a deveni membri egali și cu drepturi depline ai unei Europe mari, democratice și prospere, care respectă drepturile omului. Tocmai dintr-o asemenea convingere, continuă președintele Arpad Goncz, *„Ungaria este gata – atât din interes propriu, cât și în interesul țărilor învecinate – să continue edificarea relațiilor de prietenie și egalitate politico-economică cu popoarele care trăiesc la Est, ca regiunea de frontieră răsăriteană a Europei, în special România, să poată deveni membri ai organizațiilor economice și de securitate ale Europei unite. Din aceleași motive, acordă și suveranității Ucrainei o importanță deosebită"*. Este nevoie, mai afirmă președintele Ungariei, de *„o gândire în perspectivă și de o înțelegere exactă și bine chibzuită a intereselor, de o adaptare reciprocă și de sacrificii reciproce"*, atât din partea Uniunii Europene existente, cât și din partea Europei Centrale și de Est care aspiră la integrare, pentru a ajunge la o reală uniune politică, la întărirea bazelor sale occidentale, la securizarea granițelor economice și politice răsăritene.

Partea a doua a programului zilei mai cuprinde dejunul oferit participanților, desfășurat în incinta Primăriei orașului sub auspiciile președintelui federal Roman Herzog și a primarului general dr. Jurgen Linden, urmat de un concert de orgă la Domul din Aachen.

Amurgul se lasă pe nesimțite peste străzile și casele orașului. Aerul rece ne reamintește că suntem doar la sfârșit de ianuarie. Coloana de mașini pornește spre aeroportul militar din Bonn, unde avioneta președintelui, închiriată de la o firmă privată, este pregătită să-și ia din nou zborul deasupra unei părți din teritoriile peste care a domnit cândva Carol cel Mare.

Numeroși politologi, unii dintre ei foarte prestigioși, continuă să considere că Europa Centrală și de Est a rămas, în multe privințe, o *Europă intermediară,* fără un contur precis, nedefinită. O zonă ce nu face parte practic din Europa, ci aparține unei alte Europe, care nu este în întregime *europeană* și care poate fi încă secționată, disjunsă, supusă unor operațiuni chirurgicale. În perioada Războiului Rece, prin Europa de Est se înțelegea partea europeană a blocului comunist dominat de URSS, o zonă definită exclusiv geopolitic, care nu ținea seama de profilul național, cultural sau religios al popoarelor componente. Dar o serie de confuzii persistă încă și după încheierea Războiului Rece. Unii autori consideră că, în surdină, confruntarea Est – Vest nu a încetat după prăbușirea blocului răsăritean comunist; în mentalitatea vesticilor, Estul continuă să existe, ce-i drept într-o măsură mai restrânsă și situat cât mai spre Răsărit. Manifestările de astăzi de la Aachen par să infirme aceste percepții. Ne îndreptăm, oare, spre o nouă abordare, mai rațională, mai naturală, mai apropiată de speranțele de a depăși granițele despărțitoare care au provocat atâtea necazuri Europei înseși, în întregimea ei?

În minte ne revin cu insistență trilurile corului liturgic: *„Tempora bona veniant!". „Ora României se apropie!"*, afirmase și președintele, cu câteva luni în urmă, într-un discurs la o conferință internațională din Canada (Montreal) despre „Viitorul Europei". Nimic mai frumos decât să speri în vremuri mai bune.

Note

[1] „Nu sunt urmașul lui Ludovic al XVI-lea, ci al lui Carol cel Mare", este fraza atribuită lui Napoleon.

[2] Două dintre aceste creații sunt *„Cântecul lui Roland"*, inspirat de expediția în Spania, și *„Cântecul Saxonilor"*, un poem compus în anul 1200, având ca punct de plecare luptele împotriva saxonilor.

[3] Iacob cel Mare, fiul lui Zebedeu, unul dintre cei patru apostoli cei mai apropiați de Iisus. El este și primul apostol care a îndurat martiriul, din porunca lui Irod Agripa I. Conform tradiției, înainte de martiriu, Iacob a mers în Spania pentru a vesti Evanghelia, apoi s-a întors la Ierusalim, unde a fost decapitat. Trupul său a fost adus în Galicia, în locul care, în Evul Mediu, avea să devină Santiago de Compostella.

[4] Întemeietor al comunității de la Monte Casino și autor, în anul 529, al celebrelor *Reguli* care au stabilit cursul monahismului apusean în veacurile următoare.

[5] *Penser l'Europe/ A gândi Europa* (2013), ediție bilingvă, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă.

[6] Prefață la volumul *Istoria Europei* (coordonatori Jean Carpentier și Francois Lebrun), (1990/1992/1997), București, Editura Humanitas.

CAPITOLUL VII

ORIZONTURI ARABE

(La funeraliile regelui Hussein. Amman, 8 februarie 1999)

- **Un vechi prieten al României**
- **„Campion al păcii"**
- **Alături de *Air Force One* pe cerul Iordaniei**
- **Surpriza președintelui Clinton**

Duminică, 7 februarie 1999. Iarna încă nu ne-a părăsit, dar astăzi este vreme frumoasă, însorită, care pare să anunțe o după-amiază calmă. Pe la orele prânzului, însă, telexurile agențiilor de presă încep să anunțe insistent o știre tristă, care face rapid înconjurul lumii: regele Iordaniei, Hussein Ibn Talal, a încetat din viață. Conform tradiției islamice, funeraliile suveranului iordanian se vor desfășura imediat, adică în cursul zilei de luni. Protocolul de la Amman anunță prompt elementele programului de a doua zi, în primul rând faptul că delegațiile străine care doresc să participe la ceremonii trebuie să intre până la orele 10.00 în spațiul aerian al Iordaniei, care se va închide apoi pe toată durata funeraliilor. Informat despre eveniment, președintele României, Emil Constantinescu, decide să participe și dispune câteva măsuri pregătitoare. În dimineața de 8 februarie, la orele 6.00, un aparat BAC-1-11, închiriat de la compania Romavia, își ia zborul de pe aeroportul Otopeni cu

destinația Amman. Președintele este însoțit de ministrul afacerilor externe, un consilier și câțiva experți. Durata zborului va fi de circa patru ore.

Un vechi prieten al României

Imediat după decolare, președintele parcurge un dosar voluminos cu toate informațiile recepționate în cursul nopții cu privire la evenimentul din capitala Iordaniei. Se anunță o prezență internațională numeroasă, din peste 50 de țări: regi și regine, președinți și șefi de guvern, prinți și șeici, oficiali de rang înalt și alte personalități marcante, prieteni sau foști inamici și adversari ai regelui defunct. În astfel de situații, solidaritatea internațională este întotdeauna deasupra divergențelor de orice fel. O reprezentare largă o are, firește, lumea arabă: președinții Egiptului, Siriei, Yemenului, Sudanului, liderul palestinian Yasser Arafat, prințul moștenitor din Arabia Saudită, șeicul Bahreinului, vicepreședintele Irakului, secretarul general al Ligii Arabe. Din Israel participă președintele Ezer Weizman și premierul Benjamin Netanyahu. De peste ocean, America este reprezentată de președintele în funcție, William Clinton, și de alți trei predecesori la Casa Albă (Gerald Ford, Jimmy Carter și George Bush). Din Spania sosesc regele Juan Carlos și regina Sofia, din Marea Britanie – prințul Charles și premierul Tony Blair, din Belgia – regele Albert și regina Paola, din Olanda – regina Beatrix, din Japonia – prințul moștenitor Naruhito și prințesa Masako. Sunt, de asemenea, prezenți președintele Franței – Jacques Chirac, cancelarul Germaniei – Gerhard Schroder, președintele Austriei – Thomas Klestil, președintele Irlandei – doamna Mary McAleese. Mai participă președintele Federației Ruse, Boris Elțîn, președintele Turciei, Suleyman Demirel, iar din

Europa Centrală şi de Est, în afară de România, mai sunt reprezentate la nivel de preşedinte Polonia, Cehia şi Slovenia. La funeralii participă şi secretarul general al ONU, Kofi Annan, împreună cu soţia, precum şi alţi oficiali din diverse ţări ale lumii.

Regele Hussein fusese unul dintre cei mai înţelepţi şi moderaţi lideri ai lumii arabe în ultimele decenii. Avusese o relaţie specială cu România. În 1984, însă, un văr al suveranului, consilier diplomatic la Ambasada Iordaniei din Bucureşti, căzuse victimă atentatului comis de un extremist palestinian, act terorist aproape unic în România acelor ani. Atentatorul a fost arestat imediat, judecat şi condamnat de justiţia română la ani grei de închisoare. Regele Hussein voia însă extrădarea sa către autorităţile iordaniene. Prinsă în ţesătura de interese şi intrigi interarabe, România nu a acceptat să-l predea Iordaniei pe extremistul ucigaş. Pentru rege era vorba de o probă de încredere, poate mai mult decât de viaţa unei persoane. Relaţia cu România a intrat inevitabil pe o pantă coborâtoare, de răcire treptată. Dosarul înmânat preşedintelui Emil Constantinescu avea, în cuprinsul său, o prezentare amănunţită a meritelor marelui dispărut, dar şi un profil al tânărului rege Abdullah, succesorul la tron al lui Hussein. Acesta era deja un cunoscător al României, pe care o vizitase în interes de afaceri. Relaţia bilaterală avea un punct forte, cu impact puternic asupra sensibilităţii iordanienilor: peste 11 000 de tineri din regatul haşemit îşi făcuseră studiile superioare în România, în marea lor majoritate la Medicină şi Farmacie sau la Politehnică. În plus, circa 1 500 de romînce erau căsătorite în Iordania. Era vorba, aşadar, de un capital uman foarte valoros, pe care puţine state îl aveau în relaţiile cu Ammanul.

„Campion al păcii"

Supranumit de poporul iordanian Al-Malik Al-Insan („Regele Omenos"), Hussein a fost un aprig apărător al cauzei arabe, dar şi *„un adevărat campion al păcii"* (M. Albright), militant pentru o înţelegere durabilă cu Israelul. Prezent la funeraliile premierului israelian Yitzhak Rabin, asasinat în 1995 de un conaţional, adversar al păcii cu arabii, regele Hussein a declarat despre ilustrul defunct: *„A avut curaj, a fost un vizionar şi a fost credincios ideii de pace. Aflat aici, mă angajez în faţa ta, în faţa poporului iordanian, în faţa lumii, faţă de mine însumi, să continui fără a precupeţi niciun efort, să mă asigur că vom lăsa aceeaşi moştenire. Nu ne este ruşine, nu ne este teamă şi nici nu suntem altfel decât hotărâţi să împlinim idealul pentru care prietenul meu a murit, la fel cum a murit bunicul meu, tot în acest oraş..."*. După cum precizează în Memoriile sale regina Noor, care l-a însoţit pe Hussein la funeraliile lui Rabin, era pentru prima dată după Războiul din 1967 când suveranul haşemit mergea la Ierusalim. În decursul unei domnii de peste 46 de ani, acesta făcuse dovada unui spirit diplomatic cu totul remarcabil. *„A devenit, pe măsura trecerii timpului, un jucător desăvârşit"*, consemnează cu admiraţie nedisimulată în memoriile sale Efraim Halevy, ambasador, unul dintre foştii şefi ai Mossadului, care l-a cunoscut îndeaproape pe suveranul iordanian. Suveranul haşemit era, într-adevăr, alături de Anwar El Sadat, Yitzhak Rabin, unul dintre liderii politici de valoare din Orientul Mijlociu, capabili de compromisuri majore şi *„conştienţi de responsabilităţile lor la scara istoriei"*, care au reuşit *„să păşească peste prăpastie şi să ofere perspective noi popoarelor lor"*, după cum scrie autorul menţionat mai sus.

Regele Hussein a rămas credincios ideii de pace durabilă între arabi şi israelieni până la sfârşitul vieţii. Aflat la tratament în SUA, el a continuat să se implice în negocierile de pace dintre paliestinieni şi israelieni, mediate de americani. La una dintre întâlniri, el a spus participanţilor la negocieri că istoria îi va judeca pe toţi şi că diferenţele care separă cele două părţi sunt mult mai puţin importante decât mizele unui acord de pace: *„este timpul să puneţi punct şi să vă îndepliniţi responsabilitatea pe care o aveţi faţă de popoarele voastre şi faţă de copiii voştri în special"*. La ultima sa prezenţă publică la Casa Albă, îşi aminteşte secretarul de stat de atunci al SUA, doamna Madeleine Albright, suveranul iordanian a vorbit cu pasiune despre nevoia de a pune capăt *„culturii morţii, distrugerii şi risipei"* şi de a asigura *„urmaşilor copiilor lui Avraam – palestinieni şi israelieni laolaltă"*, un loc sub soare, demn de ei. Este de înţeles, deci, că dispariţia unui astfel de personaj lasă în urmă un gol imens. *„Lumea devenise un loc mai sărac"*, va nota preşedintele Clinton în cartea sa autobiografică, rememorând acest eveniment.

Alături de *Air Force One* pe cerul Iordaniei

Sub presiunea grabei, timpul parcă se contractă şi durata zborului pare mai scurtă. În curând suntem anunţaţi de intrarea în spaţiul aerian al Iordaniei, înainte de ora 10.00, termenul limită stabilit de autorităţi. Cerul iordanian este brăzdat de-a lungul şi de-a latul de zeci de avioane străine, situaţie pentru o ţară care probabil nu s-a mai văzut de la al Doilea Război Mondial încoace. Autorităţile de la Amman respectă cu strictеţe ordinea intrării în spaţiul lor aerian şi, la intervale de câteva minute, invită pe pista de aterizare aeronavă după aeronavă, cu o

corectitudine desăvârşită. Timp de o oră survolăm spaţiul iordanian, aşteptând semnalul care să ne permită aterizarea. În urma noastră zumzăie zgomotos *Air Force One,* avionul care va ateriza imediat după aeronava noastră, având-i la bord pe preşedintele Clinton şi alţi trei dintre predecesorii săi la Casa Albă, precum şi pe părinţii Reginei Noor, cetăţeni americani.

De la aeroport, delegaţia noastră este preluată de Protocolul iordanian şi condusă direct la Palatul Raghadan, locul unde va începe ceremonia finală. Este deja amiaza, iar soarele îşi face apariţia dintre nori. Cu toţii resimţim puternic aerul umed şi cald, deoarece în cursul dimineţii a plouat din abundenţă. Ploaia nu s-a oprit nici atunci când trupul neînsufleţit al regelui a fost transportat de la locuinţa sa privată la palat, iar oamenii pe străzi, impresionaţi, au crezut că este un semn divin: *„Până şi cerul plânge după Hussein"*, îşi spuneau unii altora, după cum îşi aminteşte Regina Noor.

Rând pe rând, şefii delegaţiilor străine se perindă prin faţa catafalcului, pentru a prezenta un ultim omagiu marelui dispărut. În mai puţin de o oră, încăperile micului palat regal sunt ocupate de membrii delegaţiilor participante. Conceput şi mobilat cu un gust desăvârşit, Palatul Raghadan ilustrează în mod convingător bogăţia calităţilor sufleteşti ale suveranului haşemit, un spirit de moderaţie, simplitate şi echilibru rar întâlnite. *„Uimitoarea simplitate de la reşedinţa regelui"* a fost, de altfel, una dintre impresiile profunde produse asupra viitoarei regine Noor la prima întâlnire cu regele, care i-a dat mai târziu şi numele: Noor Al Hussein (*Lumina lui Hussein,* în arabă). O atmosferă de linişte şi calm domină peste tot. În scurt timp, şefii delegaţiilor participante la ceremonie se simt aşa de mult în largul lor în palatul regelui Hussein, de parcă suveranul este încă

viu şi îi priveşte cu înţelegere de undeva din preajmă. Un freamăt neobişnuit îi cuprinde pe toţi: monarhi, preşedinţi, premieri, şeici, miniştri, înalţi funcţionari, bodyguarzi. Sub privirile îngăduitoare ale gazdelor, musafirii trec în revistă încăperile palatului. Cunoscuţii se salută, îşi strâng mâinile, se îmbrăţişează şi folosesc orice colţişor pentru a schimba impresii sau pentru a pune la punct viitoare acţiuni şi întâlniri. Preşedintele Clinton este, firește, în centrul atenţiei şi se ajunge mai greu la el. Fostul preşedinte George Bush, suplu şi dezinvolt, este extrem de eficient în schimbul de saluturi cu iluştrii oaspeţi ai Palatului Raghadan. Este printre primii care se bucură de întâlnirea cu preşedintele României, Emil Constantinescu. Urmează preşedintele Franţei, apoi cel al Turciei care discută cu preşedintele român... Delegaţia Sloveniei observă delegaţia noastră şi se apropie. Impresiile de la vizita preşedintelui României la Ljubljana, din 16-17 noiembrie 1998, sunt încă vii. Pe trepte, izolat şi însingurat, preşedintele egiptean Hosni Mubarak pare absent, cu gândul departe de freamătul din jur. Regele Spaniei se serveşte cu ceai dintr-un samovar şi discută cu un monarh din Golf.

Undeva la parter, în centrul unui grup zgomotos, preşedintele rus Boris Elţîn ţine un discurs incendiar, sub privirile admirative ale preşedintelui Chirac. *„Война! Война!"* (*război,* lb. rusă) rosteşte cu voce de tunet Boris, gesticulând şi ridicând braţul drept ameninţător. La un moment dat, pare că pierde şirul gândurilor şi devine incoerent: *„A venit vremea să conducem lumea... Sunt pregătite documentele?"*. Preşedintele Chirac face faţă cu greu momentului şi se străduieşte prin fraze scurte să-l readucă pe Elţîn cu picioarele pe pământ. Apoi, pe o cale deschisă în forţă de bodyguarzii săi, Elţîn părăseşte

precipitat încăperea şi iese din palat. *„Iată-l pe cel care va prilejui următoarea întâlnire de acest gen"*, spune cineva în şoaptă, stârnind zâmbete discrete. O profeţie care nu se va adeveri, însă. Câteva luni mai târziu, la 23 iulie 1999, un alt lider moderat al lumii arabe, susţinător al procesului de pace în Orientul Mijlociu, regele Hassan al II-lea al Marocului, părăsea şi el scena istoriei. În schimb, Boris Elţîn avea să părăsească doar scena politică, printr-o demisie spectaculoasă în ultima zi a anului 1999, în favoarea lui Vladimir Putin. *„În ciuda problemelor sale fizice şi a faptului că uneori putea fi total imprevizibil, fusese un lider curajos şi vizionar... Părăsise funcţia aşa cum guvernase şi trăise – într-o manieră unică"*, îşi va aminti preşedintele Clinton despre Elţîn în cartea sa de memorii.

Surpriza preşedintelui Clinton

După un timp, soseşte momentul în care suveranul trebuie condus pe ultimul drum. Moscheea din complexul regal, unde va fi depus trupul său pentru o ultimă ceremonie, se află undeva, pe un vârf de deal, la aproape un kilometru şi jumătate de palat. Procesiunea funerară se pune tăcut în mişcare. Sub soarele blând al amiezii, zecile de delegaţii şerpuiesc în ordine pe urmele regelui. Delegaţia română este pe la mijlocul convoiului. Şirul multicolor de persoane pare fără sfârşit, nu reuşim să-i vedem nici începutul, nici coada. Deodată, în spatele nostru se aud paşi grăbiţi. Deslușim parcă suflarea unui sportiv de cursă lungă, care încearcă să ne ajungă şi poate chiar să ne depăşească. *„Mister president! Mister president!"*. Un bărbat chipeş, cu faţa surâzătoare, îşi face loc în mijlocul delegaţiei române şi îl îmbrăţişează pe preşedintele Constantinescu.

Surpriza este totală: lângă noi se află preşedintele Clinton în persoană, însoţit de unul dintre bodyguarzii săi. *„Nu ştiam că România este capabilă să ţină Statele Unite în aer timp de oră"*, afirmă preşedintele Clinton pe un ton glumeţ, referindu-se la episodul intrării în spaţiul aerian al Iordaniei şi la aşteptarea pe care *Air Force One* cu delegaţia americană a trebuit să o suporte înainte de aterizare, după aeronava delegaţiei române. Preţ de câteva minute, cei doi preşedinţi schimbă câteva gânduri pe care nu au avut posibilitatea să şi le comunice pe timpul prezenţei în Palatul Raghadan. Apoi, preşedintele Clinton se retrage pentru a se alătura din nou delegaţiei SUA.

Soarele coboară încet spre amurg. Odată cu el, după o altă scurtă cerermonie la moscheea din complexul regal, coboară şi Hussein Ibn Talal în locul său de veci, amplasat în cimitirul din vecinătate. Participanţii la procesiune se despart şi pornesc care încotro. Delegaţia noastră revine la Palatul Raghadan, unde preşedintele Constantinescu are o întrevedere cu noul şi tânărul suveran al Iordaniei, Abdullah. Protocolul iordanian a stabilit ca preşedintele României să se afle între primii trei şefi de stat prezenţi la ceremonii care se vor întâlni cu noul rege. Pe unii dintre monarhii din zona Golfului, şeful statului român îi va întâlni în toamnă, cu ocazia unui turneu în Qatar şi Kuweit, pe care îl va întreprinde în ultima decadă a lunii octombrie 1999. Cu liderii israelieni şi palestinieni va discuta în cadrul unei vizite în Ţara Sfântă, la începutul anului 2000.

În cursul serii, delegaţia se opreşte pentru un timp la sediul Ambasadei României din Amman, de unde plecăm la aeroport. Este noapte, târziu... Obosiţi, ne punem centurile de siguranţă, iar avionul porneşte spre ţară, care ne aşteaptă cu spaţiul aerian deschis.

Ce ne va mai rezerva perioada care urmează? Se întrevăd câteva luni de foc în jurul spinoasei probleme iugoslave, când

România va trebui să-şi joace cartea fără cusur. Spre vară, la Washington este programat Summit-ul NATO. Este unul aniversar, care marchează 50 de ani de la înfiinţare, iar România îşi leagă multe speranţe de acest eveniment pentru stabilirea locului ei în noua configuraţie de securitate a Europei. Cine poate să ştie cu adevărat ce va urma? În definitiv, însă, aşa cum afirma marele sociolog german Max Weber, ce ar mai rămâne din farmecul lumii dacă totul s-ar desfăşura după previziuni şi calcule precise?

CAPITOLUL VIII

NATO, LA 50 DE ANI
(Washington, 23–25 aprilie 1999)

- **România încă spera...**
  Securitatea europeană văzută la Viena
  Repetiție generală la Bruxelles
- **Criza iugoslavă tulbură apele**
  Nu poți să fii profet în țara ta
  „Cartagina trebuie distrusă!"
  Stare de alertă
- **New-York, Boston, Washington, 23–25 aprilie...**
  Să ne pregătim pentru pace în timp de război
  Mitul zidirii prin jertfă, evocat la Harvard
  Ușile NATO rămân deschise, reconstrucția Balcanilor este o urgență
- **De la Pactul de la Varșovia la Pactul Nord-Atlantic**

Summit-ul NATO din aprilie 1999, care marca aniversarea a 50 de ani de la crearea Alianței, s-a desfășurat în condiții extreme, suprapunându-se cu bombardamentele din Iugoslavia. Despre contextul în care s-a organizat această reuniune aniversară, fostul secretar de stat Madeleine Albright scria câțiva ani mai târziu: *„Inițial, Summit-ul Alianței trebuia să fie o gală strălucitoare, cu o mulțime de petreceri încântătoare. Pe fundalul sângeros al situației din Kosovo, nu puteau avea loc*

asemenea celebrări. Cu toate acestea, era cea mai mare reuniune de șefi de stat organizată vreodată la Washington, fiind prezenți nu numai reprezentanți ai Alianței, ci și ai statelor partenere, inclusiv toate republicile din fosta Uniune Sovietică, mai puțin Rusia".

România încă spera...

În perioada de doi ani care s-a scurs după Summit-ul de la Madrid, România a continuat să acționeze cu perseverență pentru aprofundarea colaborării cu statele NATO și creșterea credibilității de partener loial al aliaților. Participarea președintelui la diversele reuniuni și întâlniri internaționale avea necondiționat pe agenda discuțiilor obținerea de sprijin pentru tranșarea unei decizii favorabile invitării României în Alianță cu ocazia Summit-ului aniversar de la Washington, așa cum se stabilise de altfel la Madrid. Două dintre așa-numitele „ateliere NATO", din anul 1998, l-au avut ca protagonist pe președintele României.

Securitatea europeană văzută la Viena. 20-22 iunie 1998. Cel de-al XV-lea Atelier Internațional NATO, consacrat Securității europene și consecințelor economice ale acesteia, se desfășoară la Palatul Hofburg din capitala Austriei. Participă câțiva șefi de stat (din România, Austria, Lituania, Estonia), miniștri ai apărării și afacerilor externe din statele membre și partenere ale Alianței, secretarul general Javier Solana și principalii comandanți ai forțelor NATO de pe continent, în frunte cu generalul Wesley Clark, comandantul suprem al forțelor aliate din Europa, precum și reprezentanți ai unor mari companii internaționale.

Discursul inaugural este rostit de președintele României, Emil Constantinescu, în după amiaza zilei de 20 iunie. Ca de

obicei, preşedintele începe cu o frază sintetică, ce ar putea servi foarte bine şi drept concluzie: *„Analiza securităţii europene, actuale şi de perspectivă, trebuie să pornească de la momentul fondator al erei inaugurate în 1989 prin prăbuşirea Zidului Berlinului, urmată de instaurarea, rând pe rând, a unor regimuri democratice în majoritatea covârşitoare a statelor din Estul continentului. Aceste transformări au încheiat definitiv perioada postbelică a Războiului Rece, au redefinit problema europeană, transformând radical şi scena, şi actorii securităţii europene"*. Căderea regimurilor comuniste în Europa Centrală şi de Est, reunificarea Germaniei, dizolvarea Organizaţiei Tratatului de la Varşovia, dezmembrarea Uniunii Sovietice au marcat dispariţia sistemului bipolar, iar întreaga Europă şi-a proclamat aderenţa la valorile comune ale democraţiei, ceea ce a însemnat *„un progres enorm pentru umanitate"*. Corolarul de perspectivă al acestei evoluţii îl reprezintă faptul că, abia de acum înainte, *„securitatea europeană va fi unică şi indivizibilă"*.

În perioada în care Europa a fost divizată, securitatea a fost şi ea divizibilă. În partea vestică, instituţiile occidentale postbelice au rezolvat conflicte ce păreau altădată insolubile, în timp ce, în Estul Europei, dominaţia URSS a congelat antagonisme mai noi sau mai vechi. Dispariţia bipolarismului a generat în Europa o situaţie nouă: în locul blocului monolit structurat în jurul Organizaţiei Tratatului de la Varşovia, occidentalii s-au văzut în faţa unui Est frământat de o mulţime de conflicte dintre cele mai diferite (etnice, religioase, politice, naţionale), ce riscau să scufunde această parte a Europei în violenţă şi haos. Modelul occidental de reconciliere istorică şi de stabilitate democratică a devenit un ţel comun, un mod de conduită politică, iar integrarea în NATO şi UE reprezintă o aspiraţie comună

fundamentală, marea oportunitate istorică pentru a înfăptui securitatea europeană bazată pe solidaritatea tuturor.

O Europă solidară reprezintă un proiect de viitor, care poate deveni realitate în deceniile următoare, dacă este asumat de toţi actorii jocului politic, cu egală implicare şi voinţă politică. Sensibili la problemele întotdeauna delicate ale raporturilor interetnice între majoritari şi minoritari, românii au procedat, fapt unic în Europa, la asigurarea participării la guvernare a partidului reprezentând minoritatea maghiară. Orice s-ar crede, afirmă preşedintele Constantinescu, conflictele interetnice nu sunt o fatalitate în estul Europei. Alături de conflictele de natură etnică, dificultăţile economice pot deveni surse puternice de instabilitate pe continent. Soluţia pentru a preveni riscurile constă în *„primirea de noi membri în NATO şi Uniunea Europeană – adică expansiunea valorilor pe care aceste organizaţii le protejează şi le simbolizează"*. Iată de ce, revine preşedintele asupra unei idei alimentate aproape obsesiv în diverse cercuri politice şi media, *„România este sensibilă la tendinţele de creare a unor noi linii de demarcaţie în Europa, ca şi la teoriile care, pe baza determinismului cultural sau religios, încearcă să limiteze aria valorilor democraţiei, statului de drept şi chiar a economiei de piaţă liberă la anumite ţări europene, cu excluderea altora"*. O Europă divizată din nou în centre de putere şi periferii excluse a generat, de multe ori în istorie, conflicte dramatice. *„Dacă securitatea europeană este indivizibilă, orice divizare pe asemenea criterii va pune în pericol însăşi această securitate"*.

Ziua a doua a reuniunii, duminică, 21 iunie, debutează cu o Mesă oficiată de Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea, în Piaţa Helden a Palatului Hofburg. După-amiaza este dedicată continuării dezbaterilor asupra securităţii europene, cu accent pe

dimensiunea economică şi implicaţiile acesteia în Europa Centrală şi de Est. Demarată sub auspicii bune, prezenţa la dezbaterea organizată de NATO la Viena asupra unui subiect de interes major pentru România urma să fie continuată cu o participare a preşedintelui la Summit-ul Economic al Europei Centrale şi de Est, programat la Salzgburg în zilele de 22-23 iunie 1998. Datorită veştilor urgente despre efectele grave ale ploilor în unele zone ale ţării, preşedintele decide să-şi întrerupă turneul din Austria, revenind rapid la Bucureşti pentru a se deplasa în localităţile sinistrate.

Repetiţie generală la Bruxelles. O nouă reuniune dedicată de această dată în exclusivitate României se desfăşoară, la 25 noiembrie 1998, la sediul NATO din capitala Belgiei. Este vorba de o reuniune a Consiliului Nord-Atlantic, la nivel de ambasadori, în format 16 plus trei (statele invitate la Madrid), plus unu (România), prezidată de secretarul general Javier Solana. Aşadar, exact cu cinci luni înainte de Summit-ul NATO de la Washington, preşedintele României este invitat să prezinte aliaţilor progresele înregistrate în procesul de pregătire pentru aderare, precum şi punctul de vedere al guvernării de la Bucureşti în privinţa procesului de extindere a Alianţei. *„Vreau să vă asigur"* – subliniază din start preşedintele – *„că este un punct de vedere împărtăşit de toate forţele politice responsabile din România, de la putere şi din opoziţie. În consultările pe care le-am iniţiat, partidele politice şi grupurile parlamentare au susţinut, fără rezerve şi în mod explicit, abordarea pe care v-o propun"*. Trei idei de bază sunt reliefate cu tărie de preşedinte:

- România se consideră aptă şi îndreptăţită să ia parte activ la construcţia noii arhitecturi de securitate şi cooperare în Europa. *„România vede în NATO pilonul central al securităţii şi democraţiei pe continent";*

- politica uşilor deschise şi continuarea extinderii NATO sunt de importanţă vitală pentru România, dar şi pentru securitatea lumii în secolul următor. *„România a fost un candidat apreciat la Madrid şi doreşte să facă un pas înainte prin decizia viitorului Summit de la Washington. Poporul român nu concepe nicio alternativă la integrarea în NATO, iar această opţiune exprimă adeziunea la sistemul de valori pe care s-a întemeiat comunitatea euroatlantică";*
- aderarea României la NATO reprezintă mai mult decât o miză de securitate naţională, de înscriere într-un sistem instituţionalizat de cooperare politico-militară conform cu valorile democratice. Consensul privind aderarea, existent atât la nivel popular, cât şi la nivelul clasei politice româneşti, demonstrează clar că nu este vorba de o orientare conjuncturală. El ţine de *„opţiunea istorică a României de a-şi construi o societate democratică de tip occidental"*.

După ce evocă, în continuare, progresele înregistrate în ultimul an de România în înfăptuirea reformelor, dar şi *„costurile sociale enorme"* suportate de populaţie, mai ales datorită disponibilizărilor masive din industria mineritului şi de la Compania Naţională de Căi Ferate, preşedintele revine la nevoia stringentă privind conturarea unei perspective clare de aderare: *„România are nevoie de un semnal politic clar că va fi integrată în NATO într-un viitor apropiat"*. România, mai spune preşedintele Constantinescu, şi-a asumat un rol de factor-cheie în asigurarea stabilităţii regionale, pe care îl va îndeplini în continuare, deoarece, pentru mult timp de acum înainte, cooperarea regională va reprezenta un complement indispensabil al funcţiilor NATO şi UE. În condiţiile multiplicării riscurilor

asimetrice (terorism, trafic ilicit transfrontalier etc.), *„România poate şi trebuie să fie un scut"*, dar o asemenea misiune *„nu poate fi îndeplinită de o ţară izolată sau neglijată..., ea are nevoie de susţinerea şi încrederea Alianţei"*. Am convingerea, declară preşedintele, că nu există nicio raţiune pentru ca România să nu fie luată în considerare la Washington, la nivelul evaluărilor care au condus Summit-ul de la Madrid la nominalizarea candidaturii pentru al doilea val al extinderii. În fond, decizia de la Washington trebuie să fie un „Madrid plus", adică *„să definească limpede etapele extinderii"*, prin stabilirea *„unui orizont de timp precis şi a unor itinerarii clare pentru aderarea ţărilor nominalizate la Madrid"*. În această perspectivă, România doreşte să i se aplice acelaşi tratament aplicat primelor trei ţări candidate invitate la Madrid, *„nici mai blând, nici mai sever"*.

Rând pe rând, reprezentanţii statelor membre şi invitate expun în continuare punctul de vedere al guvernelor lor asupra perspectivelor României de a face parte din NATO. Fără excepţie, abordările sunt favorabile invitării cât mai curând a României în Alianţă. Dintre noii admişi la Madrid, vocea Poloniei pare cea mai fermă în susţinerea aspiraţiilor noastre la aderare. *„Sunt puternic reconfortat"*, declară la scurt timp preşedintele Constantinescu în dialogul cu presa. *„Ceea ce am auzit aici, la Bruxelles, a fost o solidă, fermă şi puternică încredere în şansa României"*. Nu se pune problema ca România să fie sau nu primită în NATO. Singura chestiune care se pune este aceea a timpului în care se va produce acest lucru: *„În viziunea noastră, acesta trebuie să reprezinte un orizont de timp care poate să fie anul 2000, 2001 sau 2002"*. Important, până la urmă, este să se fixeze orizontul de timp, care să menţioneze România, un termen clar şi parcursul până când vom

ajunge acolo. La Bruxelles s-a confirmat faptul că România a fost identificată drept un pilon de stabilitate regională şi că există un interes colectiv ca acest rol să fie păstrat. Ne îndreptăm, aşadar, conchide preşedintele, spre *„un moment crucial pentru noi, pentru copiii noştri, pentru ţara noastră: este unul dintre cele mai importante momente din istoria României"*.

Criza iugoslavă tulbură apele

Nu poţi să fii profet în ţara ta. De acum, este convins preşedintele după reuniunea de la Bruxelles, *„totul nu depinde decât de noi"*. La Bucureşti, sub presiunea reprezentată de voinţa populară, toate partidele politice parlamentare, aflate la guvernare sau în opoziţie, susţin necondiţionat aderarea la NATO. Toată lumea este convinsă că, în afara NATO, costurile pentru asigurarea siguranţei naţionale ar fi infinit mai mari, iar rezultatele infinit mai mici. Şi totuşi, unele riscuri persistă, şi sunt chiar vizibile. Cea mai mare ameninţare pentru atingerea obiectivului aderării la NATO o reprezintă, susţine preşedintele, producerea unei instabilităţi politice majore pe plan intern, guvernamentale sau parlamentare, care ar face ca România să fie declasată imediat. O a doua ameninţare, tot de ordin intern, dar oarecum mai puţin probabilă, ar fi o prăbuşire economică a ţării. Evitarea unui posibil colaps economic depinde însă tot de stabilitatea politică şi de unitatea de voinţă la nivel naţional, care rămân factorul decisiv al ascensiunii ţării spre noile orizonturi ce i se deschid. Temerile preşedintelui nu sunt neîntemeiate, chiar dacă niciodată nu crezi în profeţiile care anunţă posibile necazuri în propria casă. La începutul anului 1999, cu câteva luni înainte de Summit-ul de la Washington, România este zguduită de o mişcare minerească ce riscă să arunce în aer toate

progresele de până acum. Pacea socială este restabilită cu dificultate, dar dacă *nu poți să fii profet în țara ta*, un alt proverb spune că *nu aduce anul, ce aduce ceasul*. Concomitent cu frământările din țară, criza iugoslavă, brodată în jurul problemei Kosovo, ajunge la apogeu, iar NATO decide bombardarea Iugoslaviei. România se află într-un moment de cumpănă, în care fiecare decizie poate influența definitiv cursul său nu doar în lunile următoare, ci pe termen mult mai îndepărtat.

„Cartagina trebuie distrusă!". Elementele grave care au dus în cele din urmă la intervenția aeriană a NATO în Iugoslavia s-au acumulat treptat, începând chiar din momentul declanşării procesului de destrămare a fostei federații a lui Tito, la debutul anilor '90. După conflictul sârbo-croat şi apoi drama Bosniei, a urmat complicata chestiune a provinciei Kosovo, care a pus la grea încercare voința şi planurile aliaților legate de viitorul Balcanilor. Încă de la început, aşa cum mărturiseşte Madeleine Albright în Memoriile sale, Slobodan Miloşevici, conducătorul comunist al sârbilor, a fost identificat ca reprezentând *„ultimul obstacol puternic în calea integrării Balcanilor într-o Europă democratică"*. Toate încercările de mediere pentru o soluție paşnică s-au dovedit infructuoase, majoritatea acestora lovindu-se de inflexibilitatea sârbilor şi de viziunea lor asupra crizei din Kosovo considerată o *problemă internă iugoslavă*. Dintre oficialii americani, secretarul de stat Madeleine Albright pare cel mai insistent în susținerea unor măsuri ferme de constrângere împotriva liderului de la Belgrad. *„Miloşevici este problema"*, va sublinia doamna Albright în mod repetat, cu orice prilej, la diverse reuniuni din interiorul Administrației americane, ca şi în cele cu aliații europeni, devenind un fel de Cato[1] al Americii privind o intervenție

militară în Iugoslavia. În pofida a numeroase rezerve menifestate inițial la Pentagon şi în Consiliul Securității Naționale în privința unei intervenții militare în Iugoslavia, secretarul de stat a rămas inflexibil, susținând că trebuie puse *„bazele unei strategii coerente şi unitare, menite să încheie regimul lui Miloşevici"*[2].

Cu Miloşevici în fruntea sa, afirma doamna Albright, Iugoslavia nu-şi va găsi niciodată locul într-o Europă democratică. La 23 septembrie 1998, Consiliul de Securitate al ONU a adoptat o rezoluție care declara situația din Kosovo o amenințare la adresa păcii şi securității, urmată a doua zi de un avertisment al NATO privind recurgerea la autorizarea de lovituri aeriene dacă ofensiva sârbă împotriva minorității albaneze nu va înceta. În perspectiva apropierii momentului aniversar al NATO, din aprilie 1999, neliniştile se înmulțeau în cadrul Alianței cu privire la criza kosovară. Cum vor apărea aliații la Summit-ul de la Washington, se întreba retoric doamna Albright, *„când urma să proclamăm Alianța pregătită pentru secolul al XXI-lea, iar noi eram incapabili să facem față unui conflict care începuse în secolul al XIV-lea"*.

După mai multe avertismente, reuniuni, negocieri şi termene acordate lui Miloşevici, timpul acțiunilor diplomatice ajunge la sfârşit, optându-se pentru intervenția militară a NATO, fără a se estima însă cu precizie durata şi consecințele. *„O campanie NATO de bombardamente împotriva surselor puterii lui Miloşevici avea să-l slăbească, dar nu ştiam cât de mult avea să reziste"*, îşi aminteşte doamna Albright. Pe 19 martie 1999, președintele Clinton îşi convoacă echipa de colaboratori pentru a efectua o ultimă analiză privind autorizarea operațiunii de bombardare. Vârful de lance pare să fie tot doamna Albright, care declară: *„Să ne aducem aminte că obiectivul recurgerii la*

forță este stoparea odată pentru totdeauna a banditismului practicat de Miloşevici". Preşedintele Clinton este de acord, dar evită să personalizeze chipul duşmanului: *„În relațiile cu agresorii din Balcani, a ezita înseamnă să oferi dreptul de a ucide"*. Aşadar, zarurile sunt aruncate. În seara de 23 martie 1999, secretarul general al NATO, Javier Solana, ordonă generalului Wesley Clark, comandantul suprem al forțelor aliate din Europa, să declanşeze operațiunile aeriene. Informat telefonic de vicepreşedintele Al Gore despre începerea bombardamentelor, premierul rus Evgheni Primakov, aflat în drum spre SUA, dispune întoarcerea aeronavei la Moscova, vizita fiind anulată. Târziu, în cursul nopții, după căderea primelor bombe asupra Iugoslaviei, preşedintele Clinton îi declară la telefon secretarului de stat, doamna Albright: *„Facem ceea ce trebuie să facem în cazul acesta..., cred cu adevărat că am luat în considerare toate variantele"*. La finalul discuției, Clinton declară din nou: *„Cred că facem ceea ce trebuie"*, iar această precizare repetată sugerează destul de limpede că preşedintele american continua să aibă o serie de îndoieli legate de atacurile aeriene ale NATO împotriva unui stat din inima Europei.

Stare de alertă. Bombardarea Iugoslaviei nu a fost o surpriză la Bucureşti. Cu mai bine de o lună înainte, pe diverse canale, preşedintele era informat despre hotărârea Alianței de a declanşa operațiuni militare în spațiul iugoslav. În acest caz, germanii s-au dovedit în acord total cu partenerii americani, susținând că un război-fulger îl va face pe Miloşevici să cedeze. România, care continua să mențină o bună comunicare cu Belgradul, s-a străduit din răsputeri să evite recurgerea la forța militară, dar toate demersurile sale, individuale sau în grup, inclusiv o scrisoare comună adresată lui Miloşevici de preşedinții român şi bulgar, Emil Constantinescu şi Petar

Stoianov, s-au lovit de intransigența sârbilor, decişi să reziste unei confruntări directe cu forțele NATO.

Mai era exact o lună până la Summit-ul de la Washington, iar toate calculele anterioare au fost date peste cap. România s-a văzut deodată într-o situație limită, constrânsă din mai multe direcții. O probă de foc, un veritabil dans pe sârmă, pentru că orice pas greşit putea atrage după sine consecințe grave şi pe termen lung. Populația României era neliniştită şi nu se putea împăca în niciun fel cu gândul că am putea fi părtaşi la un război împotriva unui popor vecin, a cărui prietenie în relațiile cu noi avea o tradiție multiseculară. În plus, consensul pro-NATO realizat la nivelul forțelor politice româneşti risca să fie dinamitat de pozițiile noastre în acest război nedorit la granița de sud-est a țării. În dimineața de 24 martie, o scrisoare primită la Bucureşti de la secretarul general Javier Solana dădea asigurări că *„integritatea teritorială, independența politică şi securitatea României"* constituie o preocupare directă şi concretă pentru NATO, iar *„orice atac împotriva României va va fi tratat cu maximă seriozitate"*. În aceeaşi zi, preşedintele Emil Constantinescu se adresează populației cu o declarație edificatoare asupra poziției noastre în criza din Kosovo: *„Precizez cât se poate de clar că România nu va participa la acțiuni de luptă pe teritoriul Republicii Federale Iugoslavia. România nu a oferit forțe combatante. Doar în măsura în care forțele aflate în conflict vor ajunge la un acord, România va putea participa, în conformitate cu aprobarea deja exprimată în Parlament, la operațiuni în sprijinul păcii şi umanitare"*. Preşedintele exprima în acelaşi timp convingerea că *„doar o politică fermă şi clară poate aduce respectul comunității internaționale şi corespunde pe deplin interesului național al României, în condițiile în care NATO rămâne pentru noi singura opțiune de securitate"*.

O „celulă de criză", înființată de Serviciul de Informații Externe și Direcția de Informații Militare din cadrul Ministerului Apărării Naționale, asigură de mai multe ori pe zi fluxul de informații precise și detaliate privind evoluțiile din spațiul iugoslav, țintele lovite, efectele produse și alte elemente utile procesului de decizie politică și militară. Așa cum anticipasem, războiul-fulger preconizat de aliați se dovedește de mai lungă durată, sârbii nefiind dispuși să cedeze ușor. Pe măsura prelungirii operațiunilor, efectele economice și sociale devin tot mai alarmante, iar vocile împotriva războiului se înmulțesc.

Cu două săptămâni înainte de Summit-ul de la Washington, președintele României propune o suspendare a bombardamentelor NATO pe timpul sărbătorilor pascale. Un demers similar este inițiat și de Vatican, dar aliații nu acceptă nicio pauză în derularea operațiunilor militare. După cum relatează doamna Albright, ministrul de externe al Germaniei, Joska Fischer, ecologist și pacifist declarat de altfel, s-a arătat foarte categoric în privința continuării bombardamentelor: *„Nu poate exista pauză de Paște pentru creștini atâta vreme cât uciderea musulmanilor continuă"*. Tensiunile cresc și în rândul aliaților care, datorită rezistenței sârbilor, iau tot mai mult în calcul eventualitatea unei operațiuni terestre în Iugoslavia, ceea ce ar duce la o exarcerbare a confruntărilor și a efectelor devastatoare ale acestora. Datorită vecinătății directe și a relațiilor tradiționale cu sârbii, poziția României este monitorizată cu atenție de aliați, preocupați în mod evident să descopere eventuale fisuri care ar putea slăbi eficiența operațiunilor NATO. România își respectă însă cu strictețe angajamentele, iar la 15 aprilie, în cadrul unei declarații adresate poporului american și întregii lumi, președintele Clinton, referindu-se la situația din Balcani, evidențiază corectitudinea

poziției țării noastre: *„Cine va defini viitorul acestei părți a lumii? Cine va oferi un model pentru ca popoarele eliberate de comunism să-și poată rezolva problemele legitime? Slobodan Miloșevici, cu mașinăria sa propagandistică și trupele paramilitare care îndeamnă oamenii să-și părăsească țara, istoria și pământul, sau o țară ca România, care și-a construit democrația respectând drepturile minorităților etnice?"*. Poziția fără echivoc adoptată de România dobândește substanță și vizibilitate crescândă în plan internațional.

La 16 aprilie, într-o declarație către națiune, președintele României dă asigurări din nou că în țara noastră avem și vom avea pace și siguranță: *„Președintele, ca și guvernul și parlamentul, au avut și vor avea în vedere mereu și în primul rând interesele naționale fundamentale. Suveranitatea, unitatea, integritatea și independența țării sunt valori care nu se negociază și care nu aparțin niciunui partid. Ele vă aparțin dumneavoastră"*. Modul în care am reușit să rezolvăm problemele esențiale legate de construcția unor structuri democratice stabile și a unui climat de toleranță, interetnică și interconfesională, demonstrează maturitatea și responsabilitatea statului român, iar comportamentul cetățenilor săi oferă lumii *„imaginea unei națiuni vechi, credibile și serioase"*. Securitatea României are la bază opțiunea fermă pentru aderarea la NATO și Uniunea Europeană. Pentru țara noastră, reafirmă președintele, *„nu există și nu pot exista alte opțiuni strategice, nici căi de mijloc, nici neutralități fără conținut"*. În privința crizei iugoslave, România este angajată în găsirea unei soluții politice internaționale, care să asigure rezolvarea conflictului: *„Săptămâna viitoare, la Reuniunea NATO de la Washington, voi susține poziția României privind asigurarea păcii, stabilității și dezvoltării durabile în Balcani"*.

New-York, Boston, Washington, 22–25 aprilie...

Aeronava prezidențială cu delegația României participantă la Summit-ul care marchează a 50-a aniversare de la crearea NATO aterizează pe aeroportul „J.F. Kennedy" din New-York joi, 22 aprilie, la ora 12.00 (ora locală). Președintele este însoțit de miniștri (externe și apărare), șeful Marelui Stat Major al Armatei, consilierii pentru politică externă și siguranță națională, numeroși experți, precum și de o importantă delegație de presă.

La scurt timp după cazare, președintele Constantinescu are o întrevedere cu secretarul general al ONU, Kofi Annan, în cabinetul acestuia de la etajul 38 al sediului organizației mondiale, urmată de o altă întâlnire cu Ronald Lauder, președintele Asociației conferințelor evreiești din Statele Unite. Seara este rezervată unei ceremonii speciale organizate, la Hotelul Hilton, de Institutul Est-Vest (IEV), cu ocazia decernării premiului „Omul de stat al Anului" („Statesman of the Year") al acestui institut fostului cancelar german Helmut Kohl, precum și a celebrării a 50 de ani de la crearea Consiliului Europei, o instituție fundamentală pentru promovarea democrației și unificarea Europei, de aceeași vârstă cu Alianța Nord-Atlantică. Printre participanți, întâmpinați de președintele Institutului, John Mroz, se numără Daniel Tarschys, secretarul general al Consiliului Europei, șefi de stat sau de guvern, în primul rând unii dintre cei care au primit anterior premiul IEV: George Bush (SUA) și Leonid Kucima (Ucraina) – 1995, Lennart Merri (Estonia) și Guntis Ulmanis (Letonia) – 1996, Emil Constantinescu – 1998.

Agenda zilei de 23 aprilie este densă și debutează cu o întâlnire cu președintele Ucrainei, Leonid Kucima, la Hotelul Waldorf Astoria. Întâlnirea este urmată de participarea la o dez-

batere pe tema investițiilor în Europa Centrală și de Est, găzduită de IEV și moderată de cunoscutul miliardar american George Soros. Vorbitorii sunt președinții României, Estoniei și Letoniei, primul ministru al Slovaciei și un vicepremier din Bulgaria.

Să ne pregătim pentru pace în timp de război. Tema aleasă de președintele României, la dezbaterea de la Institutul Est-Vest, este dedicată *reconstrucției în Europa de Sud-Est,* în contextul în care bombardamentele NATO în Iugoslavia continuă cu intensitate. Adevărul este, afirmă președintele, că *„încă de astăzi trebuie să ne pregătim pentru pace. O viziune clară asupra cum va fi și ce ne va aduce pacea poate contribui la încheierea războiului".* Acum este momentul pentru a gândi ce trebuie făcut după încheierea conflictului, pentru a nu repeta greșelile din cazul Bosniei unde, deși operațiunile militare au încetat de multă vreme, reconstrucția a stagnat datorită lipsei de coordonare a eforturilor la nivel internațional și, mai ales, din cauza erorii de a nu implica țările vecine în acest proces. Distrugerile provocate de loviturile militare în Serbia, avertizează președintele Constantinescu, sunt deja enorme și există temeri că ele ar putea să crească și mai mult. Iată de ce există un interes colectiv imediat din partea țărilor riverane Dunării (România, Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria, Slovacia, Austria și Germania) pentru reconstrucția podurilor distruse și restabilirea navigației pe acest fluviu. Pierderile firmelor românești sunt însemnate, barjele acestora sunt blocate și nu pot reveni acasă, iar mărfurile destinate Austriei și Ungariei sunt stocate în porturile românești. Urgențele sunt atât de numeroase, încât președintele propune chiar elaborarea unui grafic detaliat, pe săptămâni și zile, cu precizarea participanților la reconstrucție și a fondurilor ce vor fi alocate, care să fie pus în aplicare imediat după încheierea acordului de pace.

Scopul efortului de reconstrucție, argumentează în continuare președintele, nu trebuie să se limiteze doar la zona afectată de război, deoarece problema în ansamblu are un caracter regional: Serbia și Kosovo, Bosnia, Croația, Albania, Macedonia sunt parte dintr-o arie geografică vastă, care se întinde de la Marea Neagră la Marea Adriatică, însumând peste 60 de milioane locuitori. Reconstrucția economică a zonei distruse de război trebuie integrată în contextul general al dezvoltării întregii regiuni, în cadrul unui efort comun bazat pe un parteneriat în care beneficiarii să participe activ, nu doar ca primitori ai unei asistențe externe. În acest amplu proces, cercurile americane de afaceri și fondurile de investiții, împreună cu cele din Uniunea Europeană, se pot alătura acestui vast proiect, într-o viziune pe termen lung, pentru transformarea vechii Europe răvășite de război într-un partener viabil pe piața mondială. România, afirmă răspicat președintele, este gata să fie un actor important în această regiune și să ia parte la *„procesul de pace și renaștere a Europei de Sud-Est"*. În acest fel, președintele Emil Constantinescu anticipează lansarea, destul de curând, a unui amplu proiect ce va fi cunoscut sub numele de Pactul de Stabilitate pentru reconstrucția Balcanilor.

Ideile susținute la dezbaterea de la IEV sunt reluate și accentuate de președintele României la conferința cu tema „Sudul și Estul Europei în următorul Mileniu", găzduită o oră mai târziu de prestigiosul Consiliu pentru Relații Externe (Council on Foreign Relations)[3]. În sală sunt prezente circa 80 de personalități americane din mediile academice și de afaceri.

Ambasadorul Frank Wisner anunță tema reuniunii și îi dă cuvântul președintelui României, Emil Constantinescu, care intră direct în subiect: *„Sud-Estul Europei este astăzi scena unei*

tragedii care ocupă aproape toată conștiința prezentului. El este însă și succesorul unei multimilenare istorii comune..., un factor de unificare și de progres". Sub impresiile șocante provocate de gropile comune din Bosnia, de chipurile răvășite ale refugiaților albanezi din Kosovo, ca și de craterele bombelor care lovesc Serbia, unora dintre cei de astăzi le vine poate greu să creadă că o lungă tradiție de civilizație a dialogului și a coabitării armonioase s-a născut și s-a dezvoltat aici vreme de secole. În multe privințe, afirmă președintele, situația poate fi asemănată cu cea trăită de părinții noștri atunci *„când Germania răvășită de ororile nazismului și de bombele aliaților amintea greu de cealaltă față a Germaniei, cea a lui Goethe și Beethoven. Și totuși, Germania lui Goethe a renăscut mai puternică decât oricând, în vreme ce ruinele celui de-al Treilea Reich dăinuie în memoria noastră ca un memento menit să oprească greșelile generațiilor trecute"*.

După o succintă dar densă trecere în revistă a istoriei Sud-Estului Europei, *"inima Imperiului Bizantin..., focarul de iradiere a creștinismului spre Răsăritul și Centrul Europei"*, punte între Occident și Orient, arie de mare creație culturală, poartă de intrare a civilizației mediteraneene spre interiorul continentului european, neuitând nici de liniile de demarcație care au sfâșiat periodic această regiune și de cicatricele istorice lăsate de marile imperii ale trecutului, președintele fixează locul poporului român ca insulă de latinitate înconjurată de o mulțime de popoare slave. Creștinați încă din Antichitate, românii au reușit să-și păstreze autonomia în afara Imperiului Otoman; pe teritoriul Principatelor Române s-au născut și dezvoltat aproape toate mișcările de emancipare națională din Sud-Estul Europei (ale grecilor, bulgarilor, sârbilor și albanezilor), iar după Primul

Război Mondial România a devenit un catalizator al alianțelor politice din regiune. Din nefericire, însă, al Doilea Război Mondial și apoi Războiul Rece au făcut ca destinul acestei regiuni să fie din nou marcat de divizare, iar urmările se văd și astăzi.

După 1990, Iugoslavia, cel puțin aparent, avea șanse să parcurgă mai repede drumul către democrație, în timp ce România părea să aibă parte de un scenariu marcat de confruntări violente între românii majoritari și minoritățile etnice. *„Realitatea a contrazis aparențele"*, deoarece tensiunile etnice din Transilvania nu proveneau dintr-o orbire șovină generalizată, ci mai degrabă dintr-un deficit de democrație. Tensiuni au existat și în celelalte state desprinse din comunism, iar astăzi este evident că țări precum Polonia, Cehia și Ungaria au progresat mai rapid către statutul de democrații de tip occidental nu doar datorită unor condiții specifice interne, ci și pentru că perspectiva integrării lor în NATO și UE a fost mai sigură. Lipsa unei perspective strategice clare a făcut, de pildă, ca forțe naționaliste să blocheze reformele în Iugoslavia și, ca o soluție disperată, să fie avansată chiar ideea unei aderări la proiectul de uniune Rusia-Belarus.

Este limpede, declară președintele, că soluția pentru care a optat Occidentul, prin recurgerea la acțiuni politice și militare punctuale, fără un plan coerent de integrare a acestei regiuni în structurile unificatoare proiectate de NATO și UE, nu poate duce la rezolvarea problemelor. Concluzia nu poate fi decât una singură: *„Sud-Estul Europei poate deveni relativ curând o zonă de pace, de dialog interetnic și intercultural, cu condiția unui efort concertat al statelor democratice din regiune și al democrațiilor occidentale pentru reconstrucția economică a acestei regiuni în întregul ei"*. Între direcțiile convergente de acțiune sugerate de președintele Emil Constantinescu, la loc de

frunte se numără evitarea oricăror noi fracturi și linii de demarcație în gestionarea procesului de integrare europeană, consolidarea flancului sudic al NATO, prin invitarea României, Sloveniei și Bulgariei să devină membri ai Alianței, punerea cât mai curând în aplicare a unui plan de reconstrucție economică a Iugoslaviei și conferirea unui nou rol, consolidat, fluviului Dunărea ca arteră majoră de comunicare între Europa de Sud-Est și cea occidentală. În această vastă operație de reconstrucție, soluția nu poate și nu trebuie să aparțină unei singure țări: *„Există doar o soluție comună ca model de cooperare pentru o regiune care are încă o nevoie disperată de un model pozitiv, în care și Rusia poate fi un protagonist al acestui proiect, pe baza unei opțiuni clare pentru democrație și toleranță... Vă vorbesc, cu sinceritate, din perspectiva unei țări care la un moment dat risca să devină și ea o Bosnie și care, mai degrabă prin propriile ei forțe, a devenit azi un model pozitiv, așa cum președintele Clinton a apreciat în repetate rânduri... Cred cu fermitate în vocația Europei de Sud-Est de a fi o zonă a păcii, a prosperității economice și a dialogului între culturi și tradiții"*, este mesajul României pe care președintele îl transmite participanților la conferința organizată de Consiliul pentru Relații Externe în preziua începerii Summit-ului care marchează împlinirea a 50 de ani de la crearea NATO. Un mesaj întemeiat pe vocația tradițională de pace a României, pe convingerea în valențele dialogului, exprimată încă în perioada interbelică de Nicolae Titulescu, potrivit căruia nu există conflict care să nu aibă, în cele din urmă, o soluție pașnică de rezolvare. În aceste săptămâni și zile, însă, în care febra războiului distrugător purtat de Alianță în Iugoslavia a atins cote extrem de înalte, un asemenea mesaj poate părea oarecum straniu. Și totuși, ideile sunt receptate cu interes, iar peste trei luni, România se va afla

printre protagoniştii care vor lansa la Sarajevo cel mai cuprinzător proiect de reconstrucţie economică şi de revenire pe baze noi la un proces de stabilitate democratică în Balcani.

Mitul zidirii prin jertfă, evocat la Harvard. La scurt timp după discurs, urmat de o întâlnire a preşedintelui cu membri ai conducerii companiei General Electric, ne adunăm cu toţii pe aeroportul „J.F. Kennedy" pentru a părăsi New-Yorkul. Peste o oră, aeronava prezidenţială aterizează la Boston. Aici, la Universitatea Harvard, preşedintele României este invitat să rostească un discurs la Simpozionul cu tema „Valorile culturale şi progresul uman". Sunt prezenţi unii dintre cei mai mari savanţi ai Americii, printre care Francis Fukuyama şi Samuel Huntington, precum şi numeroase alte personalităţi ale mediului academic şi formatori de opinie de peste ocean.

Preşedintele României îşi propune să continue tezele avansate la Institutul Est-Vest şi Consiliul pentru Relaţii Externe, valorizând dintr-un alt unghi bogăţia culturală a Sud-Estului Europei, care merită o altă perspectivă decât izolarea şi războiul, mai precis un viitor care să se ridice la înălţimea trecutului său glorios. În puţine locuri, îşi începe preşedintele discursul, relaţiile de la frontierele civilizaţiilor pot fi mai bine urmărite ca în Sud-Estul Europei, spaţiu al genezei, al expansiunii, al interferenţei sau transgresiunii unor mari civilizaţii: *„Aici putem urmări relaţia dintre marile imperii, dar şi evoluţiile statelor mici, care au gravitat în zona lor de influenţă. Ca şi în cazul marilor procese tectonice, care au modelat scoarţa terestră de-a lungul erelor geologice, cheia descifrărilor se află la limitele marilor plăci...".*

Aria sud-est europeană a jucat un rol esenţial în formarea şi difuzarea civilizaţiilor antice: *„Imperiul Roman, apoi Imperiul Bizantin au unificat acest spaţiu cultural într-o inimă a*

lumii civilizate". Se cunoaşte faptul că Bizanţul este locul de naştere al monumentalului *Corpus juris civilis* (Codul lui Justinian), din care legile lumii s-au inspirat neîncetat. Apoi, după căderea Romei, Bizanţul a fost continuatorul civilizaţiei romane. Din păcate, paradoxurile istoriei au făcut ca aceste spaţii fecunde, care timp de peste un mileniu au reprezentat emblema lumii vechi, să fie percepute ulterior ca teritoriu al alterităţii, iar Sud-Estul european să apară, în mod nejustificat, în viziunea Occidentului medieval, ca o margine a lumii, ca un corp rupt şi străin de cealaltă parte a continentului. Rămâne de discutat dacă această viziune s-a corectat sau nu. Cert este că, în decursul veacurilor, imaginarul colectiv în Sud-Estul Europei a creat un univers spiritual cu multe elemente şi chiar mituri comune. Unul dintre acestea, studiate de Mircea Eliade şi Lucian Blaga, este mitul zidirii prin jertfă. Meşterul nu-şi poate termina lucrarea decât dacă jertfeşte pe cel iubit, numai aşa edificiul va dăinui: în varianta sârbă a legendei este vorba de un pod, în varianta bulgară de o fortăreaţă, iar în cea românească de o biserică, un loc sacru al împăcării. Toate ridicate cu preţul sacrificiului celei mai apropiate fiinţe şi chiar a celui care le-a înălţat. *„Legenda Meşterului Manole"* – scria Mircea Eliade în 1943 – *„s-a transformat în mitul central al românilor, deoarece a implicat o valoare pozitivă şi creatoare a morţii...; nimic nu poate dura, nici trăi, dacă nu i se oferă un suflet, dacă nu i se sacrifică de bunăvoie o viaţă umană".* Concluzia este, subliniază preşedintele, că *„fiecare cultură naţională are simbolistica sa particulară, dar mitul sacrificiului care edifică şi creează este comun şi el poate deschide o poartă spre înţelegerea unor comportamente cu o cuprindere regională".*

O caracteristică a statelor mici din Sud-Estul Europei, generată de o îndelungată experienţă istorică, a reprezentat-o încercarea acestora de a-şi asigura un protectorat, plasându-se în

umbra marilor puteri. Astăzi, locul protectoratului pare a fi luat de parteneriat. Din acest punct de vedere, susține președintele, *„aș vedea două logici diferite ale istoriei în regiunea Sud-Estului european: una, a protectoratului belicos și cealaltă, a parteneriatului democratic"*. Practica de a se pune la adăpostul unor mari puteri, începând cu secolul al XIX-lea, s-a accentuat și agravat în perioada Războiului Rece când, fără voia lor, o serie de state central și est-europene au intrat în zona de „protecție" a URSS și au trebuit să accepte regulile ocupantului. În aria sa de manifestare, comunismul a căutat să șteargă diferențele culturale, dar conflictele nu au dispărut, cel mult au fost înghețate: *„Nicio ideologie nu poate distruge cultura națională. Dimpotrivă, tocmai structurile culturale specifice au supraviețuit și au modelat rezistența fiecărui stat comunist față de marele prieten protector, care în final a devenit dușmanul comun"*. După căderea comunismului, logica „protectoratului belicos" s-a clătinat, dar nu a fost înlăturată definitiv. Eliberate de servitute, statele est-europene au descoperit valențele parteneriatului, atât al statelor occidentale, cât și între ele, în plan regional: *„Vechiul protectorat statuat în cadrul Tratatului de la Varșovia, îndreptat împotriva Occidentului, a lăsat loc liber unui real parteneriat democratic. România, Bulgaria, Slovacia, Polonia, Cehia, Slovenia, Ungaria au început să acționeze nu ca țări concurente, ci ca parteneri politici, angajați într-un dialog democratic"*.

Ca intelectual umanist, afirmă președintele Constantinescu, *„resping ideea că ar exista comunități umane predestinate conflictului, împinse să rămână izolate geografic și istoric, iar altele, tot prin voia sorții, să aibă parte doar de prosperitate și calm"*. În plus, nu există vreo barieră pe care dialogul să nu o poată înlătura: *„Cultura democratică poate transforma percepția asupra națiunilor văzute exclusiv ca filiație de sânge, de limbă*

și de credință, în perceperea lor ca națiuni-cetățean care acordă respect drepturilor omului, diferenței și legii. Această nouă percepție, tolerantă și întemeiată pe lege, asigură calea unui dialog fecund între națiuni și între culturi, prevenind ciocnirile la frontierele, adeseori incerte, dintre civilizații".

Urmată de o mică recepție oferită de organizatorii Simpozionului, prezența președintelui României la Harvard se încheie cu o întâlnire la care participă un număr impresionant de studenți și profesori români aflați pe coasta de est a SUA. Timp de aproape două ore se schimbă impresii despre mersul lucrurilor în țară, despre viitorul României în structurile europene și euroatlantice, se deapănă amintiri, se înfiripează prietenii. Pentru mulți din membrii delegației române, unele soiuri din vinurile albe și roșii californiene se aseamănă izbitor cu sortimentele de la Podgoria Murfatlar din apropierea Mării Negre. Seara târziu părăsim Bostonul, iar la orele 21,30 aeronava prezidențială aterizează la Baza aeriană Andrews de lângă Washington. Intrăm cu toții în febra Summit-ului care marchează 50 de ani de existență a NATO.

Programul zilei de sâmbătă, 24 aprilie, debutează pentru președintele României cu două întâlniri succesive cu oficiali de rang înalt ai Administrației americane: Larry Summers, adjunct al secretarului Trezoreriei, și Stuart Eizenstat, subsecretar pentru probleme economice, de afaceri și agricultură din cadrul Departamentului de Stat.

Washingtonul este aparent sub asediu, datorită măsurilor de securitate severe luate de autorități. De vineri, funcționarii neangrenați în activități legate de Summit au primit liber și au plecat din oraș. Zona în care sunt cazate delegațiile participante și în care au loc întâlnirile este practic izolată și păzită cu

strășnicie. Atmosfera este însă destinsă, fiecare este preocupat să ajungă la timp la locurile stabilite din vreme.

O conferință internațională interesantă, organizată de Senatul SUA, având ca temă „Renașterea Drumului Mătăsii", se desfășoară la Capitoliu, cu participarea unor șefi de stat din Asia și Europa, a unor foști și actuali responsabili ai politicii externe americane, printre care se numără James Baker, Sandy Berger, Zbigniew Brzezinski, Brent Scowcroft, precum și numeroși congresmeni și specialiști în domeniul energiei și relațiilor internaționale. Invitat să rostească o scurtă alocuțiune, președintele României, militant cunoscut pentru materializarea acestui proiect, lansat cu câțiva ani în urmă din inițiativa președinților Azerbaidjanului, Heydar Aliev, și Georgiei, Eduard Șevardnadze, subliniază din start că este vorba de un proiect grandios pentru secolul al XXI-lea, care are mai multe dimensiuni. Una este, desigur, cea economică: *„Ne-am propus ca pe un Drum al Mătăsii, deschis acum trei milenii, să construim, dincolo de apa mărilor și a fluviilor, autostrăzi, căi ferate, conducte de petrol și gaze"*. Dar proiectul nu este doar economic, iar esența sa este solidaritatea pe care o creează în jurul lui: *„ne-am propus să reînnodăm relația dintre culturi străvechi născute și dezvoltate la întâlnirea cu istoria a două continente... O conexiune sub semnul construcției unor societăți democratice, al unor societăți deschise și păstrătoare, în același timp, ale patrimoniului lor cultural de valoare națională și universală"*. Desigur, pentru un asemenea proiect al lumii de mâine, niciun efort nu va fi prea mare pentru ca el să renască.

Ușile NATO rămân deschise, reconstrucția Balcanilor este o urgență. La orele 14,45, secretarul general al NATO, Javier Solana, susține prima conferință de presă, urmată de cea a

președintelui SUA, William Clinton, la încheierea lucrărilor Summit-ului NATO și adoptarea Comunicatului final, intitulat *O Alianță pentru secolul al XXI-lea*. La punctul 7, după ce este reafirmat angajamentul de a primi noi membri, documentul menționează explicit: *„astăzi recunoaștem și salutăm eforturile și progresele continue ale României, cât și ale Sloveniei"*. O mențiune importantă, care sună ca un ecou al Summit-ului de la Madrid, de la care au trecut doar doi ani. *„Summit-ul NATO a fost scutit de o ruptură"*, își va aminti doamna Albright mai târziu, deoarece în privința conduitei față de Iugoslavia a prevalat unitatea de vederi. Aceasta s-a datorat, în mare măsură, unor înțelegeri între premierul britanic Tony Blair și președintele Clinton, realizate în ajunul Summit-ului.

Seara, de la orele 18,30, președintele Clinton este amfitrionul Dineului de Gală oferit la Casa Albă celor circa 800 de oficiali de rang înalt participanți la acest Summit aniversar. Pe mari ecrane de televiziune se pot vedea imagini transmise în direct de la primirea șefilor de delegații la ceremonie. Un dineu de dimensiuni nu mai puțin grandioase, oferit membrilor de rang mai mic ai delegațiilor participante la Summit, se desfășoară concomitent în holurile Primăriei capitalei americane.

În ultima zi a Summit-ului, duminică, 25 aprilie, sunt programate două reuniuni speciale, importante pentru cursul războiului din Iugoslavia și pentru viitorul Parteneriatului Euro-Atlantic. La prima dintre ele, consacrată reconstrucției Europei de Sud-Est, participă liderii țărilor membre ale NATO și conducătorii din cinci țări învecinate cu Iugoslavia. Două foste republici iugoslave, Bosnia și Croația, sunt reprezentate și ele la nivelul miniștrilor de externe. În cuvântul său, președintele Emil Constantinescu subliniază cu tărie principalele idei-forță pe care le susține neîncetat de la începerea bombardamentelor împotriva

Iugoslaviei: *„Sud-Estul Europei este astăzi epicentrul unei tragedii. Toată lumea vorbeşte despre război. A venit timpul să vorbim despre cum se poate ajunge la pace şi reconstrucţie"*. Pentru aceasta este nevoie însă de o amplă cooperare. Pentru ca un asemenea proiect ambiţios să reuşească, este nevoie de perspectiva pe care doar NATO o poate deschide în planul securităţii şi stabilităţii regionale, de prezenţa distinctă a Statelor Unite, de implicarea directă şi metodică a Uniunii Europene, a statelor puternic industrializate, a OSCE şi a Consiliului Europei. Nu trebuie exclusă nici Rusia, pentru că o Rusie democratică poate fi un actor important în cadrul acestui proiect.

Problemele reconstrucţiei democratice în spaţiul Sud-Estului european nu trebuie concepute în termeni militari, pentru că, afirmă preşedintele, *„nu va exista niciun fel de victorie. Războiul în sine nu este niciodată o soluţie"*. Pentru a se asigura pacea şi securitatea dorite, este necesară angajarea fermă a Alianţei în zonă şi consolidarea flancului său sudic, prin invitarea cât mai curând la aderare a României, Sloveniei şi Bulgariei, ţări care, în ultimele luni, şi-au asumat aceleaşi riscuri ca oricare alt membru al Tratatului Atlanticului de Nord, fără a dispune însă de garanţiile şi avantajele acestui statut. Tocmai de aceea, insistă preşedintele Constantinescu, *„stabilirea unui termen de aderare, undeva dincolo de anul 2002, ar fi o perspectivă nedreaptă şi mult prea îndepărtată"*, anticipând decizia de la Praga de extindere a Alianţei (2002), dar prefigurând într-un fel şi pe aceea de reaşezare şi consolidare a forţelor aliate în flancul sud-estic adoptată în Ţara Galilor (2014). Un plan comun de reconstrucţie trebuie să vizeze mai întâi urgenţele (reconstruirea zonelor distruse şi reluarea navigaţiei pe Dunăre), apoi proiecte pe termen mediu şi lung, în măsură să contribuie la refacerea economiilor şi punerea din nou în

valoare a vocaţiei acestei regiuni de punte între Răsărit şi Apus. Participarea efectivă la reconstrucţie a ţărilor din vecinătatea Iugoslaviei va diminua sentimentul de izolare al poporului sârb şi va fi în măsură să reînvie *„demnitatea unei vechi şi nobile civilizaţii"*, care să-şi folosească energia şi creativitatea pentru construirea unui *„viitor de pace, dialog şi prosperitate"*.

Cea de-a doua reuniune este, în fapt, o Sesiune plenară a Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic, la care participă 44 de şefi de stat sau de guvern ai ţărilor membre şi partenere ale NATO. O sesiune de bilanţ care, în mod fericit, este condusă de şeful statului român, întrucât ţara noastră deţine în această perioadă preşedinţia onorifică a Consiliului Euro-Atlantic. În această calitate, preşedintele Emil Constantinescu face o scurtă trecere în revistă a principalelor momente ale dezvoltării mecanismelor de cooperare de la crearea Parteneriatului pentru Pace, perfecţionarea controlului democratic asupra armatei, întărirea capacităţii de menţinere a păcii, organizarea de exerciţii şi operaţiuni comune. *„Ţara mea, prima semnatară a Parteneriatului pentru Pace, a dorit şi a reuşit să transforme esenţa parteneriatului iniţiat de NATO într-un sistem coerent de parteneriat şi cu ţările vecine, pe plan politic, diplomatic şi al relaţiilor interumane. Am dezvoltat un ansamblu de raporturi privilegiate cu Ungaria, Ucraina şi Republica Moldova; am constituit un sistem de acorduri tripartite – cu Ucraina şi Polonia, cu Ucraina şi Moldova, cu Bulgaria şi Turcia, cu Bulgaria şi Grecia – contribuind astfel concret şi eficient la stabilitatea regiunii în care ne aflăm"*. România a dorit să devină un generator de securitate externă bazat pe stabilitate internă şi se poate prezenta astăzi lumii ca un stat care progresează constant pe calea democraţiei şi a respectului dintre parteneri. În ce priveşte aşteptările noastre de la Parteneriatul Euro-Atlantic, acestea vizează întărirea permanentă a capacităţii de îndeplinire a

menirii sale de a preveni şi contracara noile sfidări la adresa securităţii internaţionale. În acelaşi timp, însă, noi nu dorim ca acest Parteneriat să se transforme într-o *„alternativă a integrării în NATO, ci să reprezinte un mecanism de pregătire a statelor care doresc să devină membre ale Alianţei"*. Intrăm într-un nou secol, într-un nou mileniu. Avem în faţă noi provocări, mai dificile, mai subtile şi mai greu de combătut, dar avem şi arme puternice. Ele sunt democraţia, prosperitatea, respectul reciproc şi solidaritatea. *„Sub semnul acestor valori"* – accentuează preşedintele – *„înţelege România să se alăture celor care, în urmă cu 50 de ani, au transformat experienţa de război şi spiritul distructiv al trecutului în cooperare şi solidaritate europeană"*.

În după-amiaza zilei de 25 aprilie, preşedintele României mai are două întâlniri succesive cu James Wolfensohn, preşedintele Băncii Mondiale, şi Michel Camdessus, directorul executiv al Fondului Monetar Internaţional. La orele 22.00, avionul prezidenţial decolează cu delegaţia română spre ţară. Războiul din Iugoslavia încă nu s-a terminat, iar NATO îşi păstrează toate opţiunile pentru a ajunge la obiectivul pentru care a declanşat intervenţia militară. În ultima zi a Summit-ului, preşedintele Boris Elţîn i-a telefonat preşedintelui Clinton, propunând ca vicepreşedintele Al Gore şi fostul premier Viktor Cernomîrdin să coopereze pentru a găsi o soluţie în chestiunea Kosovo. România mai are câteva probe grele de trecut. Şi asta foarte curând.

De la Pactul de la Varşovia la Pactul Nord-Atlantic

La Washington nu s-au luat hotărâri privind o nouă extindere, dar România s-a prezentat cu un statut consolidat ca urmare a unei conduite exemplare avute până atunci în problema războiului din Iugoslavia, chiar dacă aceasta a presupus importante sacrificii şi unele decizii resimţite dureros de români...

Invitaţia de aderare adresată României la Summit-ul de la Praga, în noiembrie 2002, a părut astfel celor mai mulţi un lucru firesc. O decizie istorică, salutată cu entuziasm de preşedintele Cehiei, Vaclav Havel: *„Europa împărţită în două nu mai există... Intrăm într-o epocă nouă, în care nu va mai fi valabilă împărţirea lumii în funcţie de sfere de influenţă. Naţiunile au dreptul de a decide în mod liber cărei părţi a lumii vor să-i aparţină"*. Preşedintele Franţei, Jacques Chirac, va saluta şi el acest moment istoric, care pune capăt, încetul cu încetul, divizării artificiale a Europei. Nu va uita să amintească, însă, că acest pas putea fi făcut mai devreme: *„În 1997, la Madrid, am susţinut împreună cu alţii ideea lărgirii. S-au scurs cinci ani de atunci şi viziunea asupra continentului nostru este împărtăşită de toţi"*.

Din 2004, România a început să fie prezentă la reuniunile la vârf ale NATO ca membru cu drepturi depline, iar în 2008, pentru prima dată, un Summit al Alianţei s-a desfăşurat la Bucureşti. Reuniunea din capitala României, desfăşurată în perioada 2–4 aprilie, a fost cu adevărat o manifestare grandioasă, onorată de cea mai largă participare internaţională de până atunci, inclusiv de prezenţa liderului de la Kremlin, Vladimir Putin, aflat în preajma predării mandatului în fruntea Federaţiei Ruse după primii opt ani de domnie. Neîndoielnic, este vorba de o realizare remarcabilă pentru România, de neimaginat cu două decenii în urmă. La drept vorbind, de neimaginat era nu organizarea unui Summit al NATO la Bucureşti, ci însăşi prezenţa României în rândul membrilor Alianţei Nord-Atlantice.

Timp de aproape 35 de ani, România a fost membru al Organizaţiei Tratatului de la Varşovia, fondată la conferinţa la vârf din 11–14 mai 1955 din capitala Poloniei, alianţă militară

„de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală" creată de URSS drept contrapondere la Organizaţia Atlanticului de Nord (NATO). Cele două alianţe militare au reprezentat vârfurile de lance ale confruntării Est-Vest, într-o lume bipolară, divizată şi încrâncenată pentru o perioadă îndelungată, ce avea să intre în istoria secolului al XX-lea drept Epoca Războiului Rece.

Ultimul „Summit" desfăşurat la Bucureşti şi consacrat problemelor situaţiei internaţionale a fost organizat de Pactul de la Varşovia în zilele de 7–8 iulie 1989, cu câteva luni înainte de prăbuşirea blocului comunist, în prezenţa liderului reformator de la Kremlin, Mihail Gorbaciov. Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varşovia, titulatura sub care se derulau reuniunile la vârf ale Pactului ţărilor socialiste, a adoptat cu acel prilej documentul intitulat *„Pentru o Europă a stabilităţii şi în securitate, fără arme nucleare şi chimice, pentru reducerea substanţială a forţelor armate, armamentelor şi cheltuielilor militare"*.

De la „Summit-ul" de la Bucureşti al Pactului de la Varşovia, din vara anului 1989, la Summit-ul NATO din aprilie 2008 au trecut doar două decenii. Un timp extrem de scurt la scară istorică, însă extrem de condensat în privinţa transformărilor profunde survenite nu doar în destinul românilor, ci şi al lumii, în general.

Reuniunea de la Bucureşti din aprilie 2008 a marcat cea de-a treia extindere a NATO de după 1989, continuând pe cele de la Madrid şi Praga. De data aceasta a sosit timpul invitării Croaţiei şi Albaniei, în vreme ce Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei (Skopje), un candidat ce părea aproape sigur, a rămas în aşteptare, datorită nerezolvării diferendului cu Grecia în privinţa numelui. Tot în aşteptare au rămas şi solicitările

Ucrainei şi Georgiei de a fi invitate în Membership Action Plan (MAP), pe fondul opoziţiei ferme a Rusiei, dar şi al unor deosebiri de vederi între aliaţi privind stadiul de pregătire şi, mai ales, impactul posibil în planul securităţii europene al unei eventuale decizii favorabile în cazul acestora. Principiul uşilor deschise pentru primirea de noi membri a fost însă reafirmat cu tărie. Deşi multe dintre deciziile importante ale Alianţei sunt negociate şi definitivate înaintea reuniunilor la vârf, Summit-ul de la Bucureşti a reconfirmat faptul că uneori, inclusiv în legătură cu primirea de noi membri, hotărârile definitive se iau şi în „ultima clipă", la masa discuţiilor finale, după dezbateri nu rareori prelungite şi furtunoase.

Aflat în vizită în România, în mai 2014, vicepreşedintele american Joe Biden, fost senator democrat şi susţinător al integrării noastre în NATO, declara: *„Se împlinesc zece ani de când România a intrat în NATO. Dacă ţineţi minte, din anul 1999 am încercat să vă introduc în NATO şi, dacă ar fi fost după mine, ar fi fost a 15-a anivesare... Pot să spun că am avut mari speranţe pentru România ca aliat şi toate aceste aşteptări şi speranţe au fost depăşite"*.

S-au scris şi se vor mai scrie încă multe pagini despre importanţa aderării României la NATO pentru imaginea, statutul şi credibilitatea sa în lume. Dincolo de calculele de orice fel, învăţătura cea mai de preţ pentru noi, românii, şi în primul rând pentru politicieni, nu poate fi însă decât una simplă: interesul naţional transcende întotdeauna interesele partizane, iar atunci când se acţionează la unison, când este ascultată şi respectată voinţa populară, urmează de regulă întâlnirea cu istoria. Povestea de succes a drumului României către NATO este fără îndoială o astfel de întâlnire.

Note

[1] Cato cel Bătrân (Marcus Porcius Cato Maior, 234–149 î.Hr.), om politic şi scriitor roman; consul (195 î.Hr.) şi cenzor (184 î.Hr.), de o severitate proverbială. A cerut în nenumărate rânduri distrugerea Cartaginei (*Delenda Carthago!/ Cartagina trebuie nimicită!*). Potrivit surselor istorice, distrugerea Cartaginei devenise o adevărată obsesie pentru Cato, care îşi încheia discursurile, indiferent de subiect, cu formula: *Ceterum censeo Carthaginem esse delendam/ Şi, pe lângă toate acestea, sunt de părere că trebuie să nimicim Cartagina.* Mai târziu, formula lui Cato a devenit uzuală pentru a face aluzie la o idee fixă, a cărei înfăptuire este urmărită cu stăruinţă şi înverşunare.

[2] Potrivit mărturiilor doamnei Albright, la una din discuţiile purtate la Casa Albă în primele luni ale anului 1998, Sandy Berger respinsese ideea bombardării Iugoslaviei: *„Nu putem vorbi pur şi simplu despre bombardamente în inima Europei. Ce ţinte aţi dori să loviţi? Ce veţi face după aceea? Este iresponsabil să continuăm să facem declaraţii ameninţătoare în lipsa unui plan coerent".*

[3] Organizaţie de nivel naţional, cu sediul la New-York şi birouri la Washington, fondată în 1921 de oameni de afaceri, bancheri şi avocaţi, având ca scop menţinerea rolului SUA ca actor important pe arena internaţională. În timp a devenit un prestigios think–tank american, cu specialişti de elită în toate sferele vieţii internaţionale, care formulează periodic idei noi, relevante pentru politica externă a SUA, îndeosebi în domeniile economic şi securităţii naţionale. Consiliul editează cunoscuta revistă *Foreign Affairs.*

CAPITOLUL IX

BALCANII – DE LA RĂZBOI LA RECONSTRUCŢIE

(Summit-ul de la **Sarajevo,** 29–30 iulie 1999)

- **Premierul britanic şi Papa de la Roma sosesc la Bucureşti**
- **În fosta Iugoslavie revine pacea**
  România trece testul de credibilitate
  „Actor cheie în scenariul zbuciumat al Balcanilor. Nu vom uita acest lucru"
- **Pactul de Stabilitate se lansează la Sarajevo**
  „Summit-ul care poate deveni istoric pentru viitorul regiunii"
  Un univers balcanic în miniatură
  „Libertatea nu este posibilă în sărăcie"

După Summit-ul NATO de la Washington, războiul din Iugoslavia continuă fără încetare, deşi, în paralel, demarează negocierile de pace, girate de SUA şi Federaţia Rusă, cu medierea preşedintelui Finlandei, Martti Ahtisaari. Bombardamentele aliaţilor greşesc uneori ţintele militare şi ating obiective civile, făcând numeroase victime în rândul populaţiei. În Belgrad este lovit turnul Televiziunii de stat sârbe, iar la 7 mai este bombardată Ambasada Chinei, trei cetăţeni chinezi fiind ucişi, iar alţi 20 răniţi. Scandalul ia proporţii la scară internaţională. Este *„cea mai grea lovitură politică a conflictului"*

(W. Clinton), iar chinezii refuză să accepte scuzele că a fost o greşeală. De câteva luni, România se află zilnic în faţa unor riscuri mari, atât de ordin militar, cât şi financiar şi economic. Populaţia este îngrijorată. Căutările pentru găsirea unei soluţii în conflictul din Balcani se intensifică.

Premierul britanic şi Papa de la Roma sosesc la Bucureşti

În aceste zile decisive pentru finalizarea războiului, România se află în atenţia generală a aliaţilor. Poziţia sa echidistantă este apreciată şi încurajată pe diferite canale. Pe 4 mai, la Bucureşti soseşte Tony Blair, premierul Marii Britanii, unul dintre principalii susţinători ai acţiunilor SUA şi NATO în Iugoslavia. Concluziile sale după discuţiile de la Bucureşti şi discursul rostit în Parlamentul român vor cântări greu în viitoarele decizii, nu prea îndepărtate, de invitare a României să adere la UE şi NATO.

Un alt eveniment cu totul remarcabil, care schimbă radical climatul şi înfăţişarea României, îl reprezintă vizita la Bucureşti a Suveranului pontif, Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea (7–9 mai 1999). Vizita fusese programată de mai mult timp, iar în ultimele luni papa exersase zilnic acomodarea cu citirea unor texte în limba română, în pregătirea întâlnirii sale cu populaţia primei ţări majoritar ortodoxe pe care o vizitează. Timp de trei zile, cât durează vizita, o acalmie generală se aşterne ca o binecuvântare peste România. *„Este un eveniment istoric, care prevesteşte al treilea mileniu creştin ca pe un timp al concordiei, al înfrăţirii şi al păcii inimilor"*, declară preşedintele Emil Constantinescu, venit în întâmpinarea Papei Ioan Paul al II-lea la sosirea pe aeroportul Băneasa, chiar la miezul zilei de vineri, 7 mai. *„Prezenţa Sanctităţii Voastre în*

România" – continuă preşedintele – *„închide un mileniu de dureroasă separaţie şi inaugurează istoria unei dorite reconcilieri. Suntem pe bună dreptate mândri că prima piatră a acestei construcţii spirituale este aşezată aici, în capitala unei ţări care aparţine Europei prin cultura sa, prin opţiunile sale democratice, prin adâncimea rădăcinilor sale creştine"*. Apoi, după o succintă incursiune în istoria creştinismului şi o evocare a meritelor Papei Ioan Paul al II-lea la demolarea totalitarismului şi renaşterea spirituală a Europei creştine în ultimele decenii ale secolului al XX-lea, preşedintele român nu scapă ocazia pentru a aduce în discuţie şi grava problemă a războiului din Iugoslavia, aflată permanent şi în atenţia Vaticanului: *„În imediata noastră vecinătate se desfăşoară un conflict sângeros şi devastator. Ne simţim răspunzători pentru fiecare viaţă curmată violent, pentru fiecare încălcare a libertăţii şi demnităţii fiinţei umane. Nu putem asista nepăsători când oamenii sunt alungaţi din casele şi din patria lor, cum nu putem asista nepăsători când din necugetarea conducătorilor suferă un popor întreg. Creştini fiind, suferim pentru fiecare cetăţean al ţării vecine, fie el sârb sau albanez, vlah sau maghiar. Dorim din toată inima ca pacea şi reconstrucţia să ia locul armelor, ca dialogul şi toleranţa reciprocă benefică să deschidă, în fine, un veac nou, de bună înţelegere şi de prosperitate, în acest colţ de lume"*.

După cuvântul de întâmpinare rostit de preşedinte, este rândul Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Teoctist, să adreseze Papei urările de bun venit pe pământul românesc, un pământ care a primit sămânţa cuvântului Evangheliei de la unul dintre apostolii Mântuitorului, Sfântul Andrei, fratele după trup al Sfântului Petru: *„Vă primim cu inima deschisă şi cu gând bun în numele ierarhilor, preoţilor, monahilor şi credincioşilor Bisericii noastre..."*.

Pline de emoție, cuvintele Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea răsună ca un dangăt de clopot care cucerește inimile românilor: *„Cu mare bucurie sosesc astăzi în România, națiune mult dragă mie și pe care de multă vreme doream să o vizitez. Cu profundă emoție i-am sărutat pământul, recunoscător, înainte de toate, lui Dumnezeu cel atotputernic care, în prevăzătoarea Sa bunăvoință, mi-a hărăzit să văd realizat acest gând"*. Evocând *„iarna dură a dominației totalitare"*, care s-a întins asupra multor țări din Europa, Suveranul pontif anunță cu bucurie *„primăvara speranței"*, un nou început care trebuie construit cu răbdare și chibzuință, spirit întreprinzător și onestitate, curaj și responsabilitate: *„Românie, Țară-punte între Orient și Occident, punct de răscruce între Europa Centrală și cea Orientală, România, pe care tradiția o numește cu frumosul titlu de* ***Grădina Maicii Domnului,*** *vin la tine în numele lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu și al Prea Sfintei Fecioara Maria. În pragul unui nou mileniu, întemeiază-ți viitorul mai departe pe stânca tare a Evangheliei. Cu ajutorul lui Hristos vei fi protagonista unei noi perioade de entuziasm și curaj. Vei fi națiune prosperă, pământ roditor de bine, popor solidar și făcător de pace. Dumnezeu să te ocrotească și să te binecuvânteze mereu!"*

Cuvinte înălțătoare, reafirmate sub diverse forme și în Salutul adresat românilor în fața Catedralei Patriarhale: *„Hristos însoțește dintotdeauna evenimentele Națiunii române... Dragi Români, Domnul să însoțească drumul Poporului vostru spre al treilea mileniu creștin! El să trezească în inimile voastre planuri și speranțe de bine și să vă dăruiască forța pentru a construi civilizația iubirii, bazată pe justiție, pe solidaritate, pe angajarea pentru binele comun și pentru o conviețuire cu adevărat fraternă"*. Un mesaj tonifiant, de speranță și mulțumire,

este adresat de Papă și la întâlnirea cu ierarhii Bisericii Ortodoxe Române: *„Pământul vostru românesc, între latinitas și Bizanț, poate deveni punct de întâlnire și de comuniune. El este străbătut de marele Danubiu, care udă regiuni din Răsărit și din Apus: fie ca România, ca și acest fluviu, să poată lega raporturi de înțelegere și de comuniune între popoare diverse contribuind la afirmarea și în lume a civilizației iubirii... Mulțumesc pentru că ați vrut să fiți prima Biserică Ortodoxă care l-a invitat în propria Țară pe Papa de la Roma; vă mulțumesc pentru că mi-ați oferit bucuria acestei întâlniri fraterne; vă mulțumesc pentru darul acestui pelerinaj care mi-a îngăduit să-mi întăresc credința alături de credința unor frați în Hristos plini de zel"*.

Unul din roadele întâlnirii de la București a capilor celor două biserici surori îl reprezintă semnarea de către Papa Ioan Paul al II-lea și Prea Fericitul Patriarh Teoctist a unei vibrante Declarații Comune, care dă glas preocupării față de soarta victimelor de orice fel ale războiului din Republica Federală Iugoslavia: *„În numele lui Dumnezeu, Părintele tuturor oamenilor, cerem insistent părților angajate în conflict să depună definitiv armele și recomandăm, de asemenea, cu insistență ca părțile prezente să facă tot ce le stă în putință pentru a stabili o nouă artă de a trăi în Balcani, pe acest pământ iubit, marcată de respect față de toți, de frăție și de conviețuire pașnică"*.

Participant la Sfânta liturghie oficiată de Patriarhul Teoctist în Piața Unirii, în fața celor 200 000 de credincioși, Papa Ioan Paul al II-lea rostește o nouă binecuvântare pentru România: *„Invoc ocrotirea Mariei, slăvita Maică a lui Dumnezeu, peste toți cetățenii iubitei Românii. Fiii săi, care în decursul istoriei au învățat să aibă încredere în mijlocirea ei puternică, să poată găsi mereu în Ea călăuza sigură spre a păși*

către un viitor de prosperitate şi pace şi a contribui la edificarea unei patrii din ce în ce mai juste şi mai fraterne".

Vizita Suveranului pontif în România are o puternică încărcătură simbolică, aducând linişte şi speranţă în sufletele românilor într-o perioadă de mari tulburări în regiune. Totodată, ea are numeroase reverberaţii în marile cancelarii ale lumii, răsfrângându-se favorabil asupra imaginii României în plan internaţional. La încheierea vizitei, preşedintele Emil Constantinescu îi încredinţează Papei Ioan Paul al II-lea un veritabil mesaj de speranţă din partea poporului român: *„Fiţi, Sanctitate, mesagerul nostru privilegiat, pentru a spune Europei şi lumii că, în jurul Carpaţilor şi la Dunăre, trăieşte un popor – creştin cu blândeţe, pacific cu înţelepciune, fratern cu speranţă de mai bine – care se străduieşte şi-şi adună puterile pentru a ieşi la liman. Acesta va fi, alături de binecuvântarea Voastră, un dar pe care Sanctitatea Voastră îl va fi adus României".* La drept vorbind, şi astăzi este greu de cuantificat cu exactitate impactul vizitei Papei Ioan Paul al II-lea la Bucureşti în rîndul opiniei publice internaţionale. La un deceniu şi jumătate de atunci, preşedintele Constantinescu afirmă: *„Cred cu şi mai multă tărie că acea vizită cu adevărat istorică a reprezentat o sfântă binecuvântare pentru ţara noastră şi pentru poporul român".*

În fosta Iugoslavie revine pacea

Pe măsură ce luna mai se apropie de sfârşit, semnele posibilei încetări a bombardamentelor aliate în Iugoslavia devin tot mai vizibile. Pe 27 mai, procurorii Tribunalului Penal Internaţional de la Haga îi pun sub acuzare pentru crime împotriva umanităţii pe Slobodan Miloşevici şi pe alţi lideri sârbi. Pe 2 iunie, Cernomîrdin şi Ahtisaari îi înmânează lui Miloşevici cererile NATO, acceptate a doua zi de Parlamentul

sârb de la Belgrad. Pe 9 iunie, reprezentanţii NATO şi ai Armatei sârbe ajung la un accord privind retragerea din Kosovo şi desfăşurarea în această provincie a unei forţe internaţionale de securitate sub comanda Alianţei. Pe 10 iunie, secretarul general al NATO, Javier Solana, îi cere generalului Wesley Clark să suspende operaţiunile aeriene. După 79 de zile, preşedintele Clinton anunţă sfârşitul campaniei aeriene, iar Consiliul de Securitate al ONU salută printr-o rezoluţie încetarea ostilităţilor.

România trece testul de credibilitate. Pe 11 iunie 1999, preşedintele Emil Constantinescu, într-o declaraţie televizată adresată poporului român, salută încetarea conflictului şi înţelegerile la care s-a ajuns, nu fără a atrage atenţia asupra urmărilor: *„Pacea a fost dobândită, dar preţul este enorm. Soluţia la care s-a ajuns era posibilă chiar de la început. Însă regimul Miloşevici a preferat să-şi sacrifice ţara şi oamenii. Au murit şi au fost răniţi mii de soldaţi şi sute de civili nevinovaţi. Aproape un million de oameni şi-au părăsit căminele. S-au produs distrugeri enorme pe care o întreagă generaţie le va plăti cu noi sacrificii şi privaţiuni".* Pericolul unui război extins în zonă, care i-a îngrijorat atât de mult pe români, este depăşit. România şi-a păstrat stabilitatea şi rolul de echilibru în regiune: *„Noi nu am fost antrenaţi în acest conflict şi el nu s-a extins. România nu a fost agresoare, cum o parte a populaţiei credea că se va întâmpla. Niciun militar român nu a participat sub nicio formă la operaţiunile din Iugoslavia. NATO nu a folosit niciodată spaţiul nostru aerian pentru atacuri împotriva Iugoslaviei şi nici aeroporturile româneşti pentru operaţiuni militare. Nu ni s-a propus şi nu s-a discutat niciodată posibilitatea prezenţei unor trupe străine pe teritoriul nostru".*

În paralel cu evoluţia crizei iugoslave, mai aminteşte preşedintele, România a parcurs cu dificultate, dar şi cu

seriozitate, propria sa criză politică, socială şi financiară. În lunile mai şi iunie România a depăşit prin eforturi proprii punctul critic reprezentat de ameninţarea intrării în incapacitate de plată a datoriilor contractate anterior. Un semnal pozitiv în aceste zile a venit de la Banca Mondială, care a decis să semneze acordul cu România. O decizie similară este aşteptată în curând şi din partea Fondului Monetar Internaţional. Aşadar, conchide preşedintele Constantinescu, *„în această perioadă, extrem de critică noi, românii, am trecut împreună, cu bine, un test. Un test de fermitate şi consecvenţă în ceea ce priveşte alianţele pe care le alegem şi principiile pe care vrem să le apărăm"*. Din păcate, provocările în zonă nu au încetat şi un alt test extrem de dur va trebui trecut în curând.

„Actor cheie în scenariul zbuciumat al Balcanilor. Nu vom uita acest lucru." În primele zile de după încetarea bombardamentelor, o stare firească de acalmie şi speranţă s-a aşternut nu doar în zonele care au reprezentat teatrul de operaţiuni, dar şi în România şi celelate ţări din jur. Lucrurile păreau că se desfăşoară conform înţelegerilor şi planificării stabilite. Un episod cu totul neaşteptat tulbură însă din nou apele şi, pentru scurt timp, îi pune pe aliaţi în faţa unei noi şi poate mai grave opţiuni războinice: un conflict militar cu Rusia. La două zile după încetarea ostilităţilor şi cu patru ore înaintea desfăşurării în Kosovo a trupelor Alianţei autorizate de ONU, un eşalon de circa 200 de militari ruşi, îmbarcaţi în autocamioane, se deplasează pe timpul nopţii, din Bosnia, şi ocupă aeroportul din Pristina, unde sunt primiţi cu entuziasm de sârbi. Ruşii îşi declară intenţia de a menţine aeroportul sub controlul lor. O acţiune surprinzătoare, nepusă în prealabil de acord cu NATO, care putea provoca noi confruntări armate. *„Ştiam că nu ne aflam în pragul celui de-al Treilea Război Mondial"*, va scrie

preşedintele Clinton mai târziu, dar nervozitatea şi exasperarea aliaţilor ating cote înalte.

Pe timpul bombardamentelor NATO, Boris Elţîn fusese ţinta multor critici din partea exponenţilor cercurilor naţionaliste şi ale militarilor, care doreau să ofere un sprijin mai ferm pentru sârbi. Un anumit rol în solicitarea sprijinului Rusiei îl avea şi fratele lui Slobodan Miloşevici, ambasador la Moscova. Acum se ivise un moment în care forţele ruse puteau să arate că au de jucat încă un rol important în tranşarea situaţiei din Balcani. Iniţial, oficialii ruşi au declarat că este vorba de o greşeală, apoi au anunţat că, dacă nu se va ajunge la un acord cu NATO în privinţa rolului Rusiei în regiune, forţele ruse vor primi întăriri pentru a ocupa nordul provinciei Kosovo. Nu era vorba doar de intenţii. Ruşii pregătiseră deja şase avioane pentru a transporta trupe în sprijinul contingentului de pe aeroportul din Priştina şi solicitau drept de survol prin spaţiul aerian românesc. Informat imediat, preşedintele Emil Constantinescu ordonă şefului Marelui Stat Major al Armatei să alerteze aviaţia militară română pentru a bloca orice tentativă de a folosi spaţiul românesc drept culoar de zbor în scopul transportării de forţe şi materiale militare ruseşti spre Iugoslavia. Tentative similare au fost respinse de Ungaria şi Bulgaria. În timp ce Ungaria făcea parte din NATO, după decizia de la Madrid, România şi Bulgaria erau încă la stadiul de candidaţi, dar s-au comportat ca membri *de facto* ai Alianţei. După multe negocieri, pe 18 iunie reprezentanţii SUA şi Rusiei ajung la un acord prin care forţele ruse se alătură trupelor NATO acceptate de ONU în Kosovo. Acţiunile de pacificare intră în linie dreaptă, iar eforturile pentru reconstrucţie în Balcani pot fi demarate.

Trecute aproape neobservate în momentul consumării lor, pe măsura scurgerii timpului deciziile celor trei ţări

(România, Ungaria, Bulgaria) de a nu permite zborurile militare ruseşti peste teritoriile lor într-o perioadă crucială a finalizării conflictului au căpătat dimensiunile lor reale, fiind apreciate de aliaţi, în primul rând de SUA. Fostul secretar de stat de atunci, doamna Madeleine Albright, evocă în detaliu acest episod, accentuând semnificaţia sa: *„Decizia lor de a se opune Moscovei în acest moment valida strategia noastră de extindere a NATO, demonstra rolul important pe care statele central-europene îl puteau juca în consolidarea securităţii regionale şi a calmat o criză care ar fi putut cauza ceva ce nici Războiul Rece nu reuşise – lupte directe între trupele NATO şi cele ruse".* Rolul important al României în perioada conflictului va fi evocat şi de premierul britanic Tony Blair într-o scrisoare adresată preşedintelui Constantinescu la 6 decembrie 1999: *„Am amintiri plăcute ale vizitei mele în România în primăvară şi ale foartei călduroase primiri pe care am avut-o. Doresc să vă mulţumesc din nou pentru sprijinul neabătut din timpul conflictului din Kosovo".* Generalul Wesley Clark, comandantul suprem al forţelor aliate din Europa, îi va scrie, la rândul său, un an mai târziu preşedintelui român: *„Sub conducerea dumneavoastră, România a fost un actor cheie în scenariul zbuciumat şi complex al Balcanilor. Aţi făcut ca greutatea României să fie de partea forţelor stabilităţii, toleranţei şi a drepturilor omului, împotriva celor ale urii etnice, ale terorii şi vărsării de sânge. Nu vom uita acest lucru".*

Preşedintele William Clinton va sublinia în mai multe rânduri rolul jucat de România în regiunea Balcanilor. La 11 iulie 2000, de pildă, cu ocazia marcării a trei ani de la lansarea Parteneriatului Strategic româno-american, preşedintele Clinton menţiona în scrisoarea sa adresată preşedintelui Constantinescu: *„Statele Unite apreciază în mod special sprijinul neabătut acordat eforturilor NATO de a rezolva criza din Kosovo,*

precum şi cooperarea continuă a României pentru promovarea democraţiei în Serbia".

Pactul de Stabilitate se lansează la Sarajevo

România a fost prima ţară care a propus convocarea unei Conferinţe pentru reconstrucţie şi dezvoltare în Europa de Sud-Est. După încetarea ostilităţilor, condiţiile pentru convocarea unei astfel de conferinţe sunt pregătite, iar România doreşte să rămână un pilon de stabilitate şi să participe în această calitate la procesul de reconstrucţie. Pentru desfăşurarea reuniunii este ales un oraş martir al confruntărilor interetnice de la începutul anilor '90, devenit între timp un simbol al reconcilierii şi reconstrucţiei: Sarajevo, capitala Bosniei şi Herţegovina.

Summit-ul care poate deveni istoric pentru viitorul regiunii. La 24 iulie 1999, preşedintele Clinton îi comunică printr-o scrisoare preşedintelui Constantinescu unele dintre gândurile sale legate de acest eveniment: *„Săptămâna viitoare, sub auspiciile Uniunii Europene, ne vom întâlni la Sarajevo pentru a lansa Pactul de Stabilitate într-un mod foarte vizibil şi simbolic. Sunt nerăbdător să mă alătur dumneavoastră şi celorlalţi membri, în efortul ambiţios de a promova stabilitatea, democraţia, drepturile omului şi prosperitatea economică în regiune".* Acest Summit, continuă preşedintele Clinton, *„oferă o importantă oportunitate de a promova o viziune pentru Europa de Sud-Est, bazată pe cooperare şi democraţie, mai degrabă decât pe naţionalism şi conflicte etnice".* După ce enumeră câteva domenii în care SUA ar dori să fie susţinută de România în cadrul Summit-ului de la Sarajevo, preşedintele american reafirmă dorinţa unei cooperări bilaterale strânse în problemele balcanice: *„Salut oportunitatea de a lucra împreună cu ţara dumneavoastră şi cu alte tinere democraţii, care au*

multe lecții valoroase de împărtășit, în promovarea unei schimbări democratice în Serbia... Aștept cu nerăbdare să vă întâlnesc săptămâna viitoare la Sarajevo. Putem face din acest Summit un moment istoric prin evidențierea speranțelor noastre privind viitorul regiunii, al popoarelor sale și al liderilor săi democratici".

Delegația condusă de președintele României sosește la Sarajevo joi, 29 iulie 1999. Prima deplasare în calitate de președinte pe pământul bosniac a fost făcută în urmă cu mai bine de o jumătate de an când, după o vizită oficială în Slovenia (16-17 noiembrie 1998), s-a întâlnit, cu prilejul unei escale, și cu militarii români din forțele internaționale din Bosnia. Slovenia, această mică republică ex-iugoslavă, s-a desprins cu multă înțelepciune, în mod pașnic și fără convulsii etnice sau în relațiile cu vecinii, din componența fostei RSF Iugoslavia (țară aflată multă vreme în topul preferințelor occidentale, pe timpul lui Iosip Broz Tito). Ea a parcurs cu repeziciune treptele spre integrare în structurile europene și euroatlantice, înaintea tuturor celorlalte republici ex-iugoslave. La Madrid, Slovenia a fost nominalizată, împreună cu România, în fruntea celui de-al doilea val care urmează să fie invitat să adere la NATO. Acest tandem a fost nominalizat ca fruntaș al grupului de candidați la aderare și la recentul Summit al NATO de la Washington. În privința reformelor economice, Slovenia se află în mod vizibil înaintea României. Pentru multă vreme, în memoria membrilor delegației române care a vizitat Slovenia au rămas imaginile unei țări civilizate și calme, îndepărtată de zbuciumul conflictelor din regiune, pe care dorești să o revezi. O profundă impresie a lăsat vizitarea sistemului de peșteri Skocjan, întinse pe 400 de hectare și situate în lanțul muntos sloven de la granița cu Italia, la circa 13 km de Trieste. Cu o lungime de peste 5 km

și cu o lățime uneori de 230 metri, peșterile Skocjan, străbătute de râul Reka ce parcurge 40 de km pe sub pământ și reapare la suprafață pe teritoriul italian, reprezintă cu adevărat una din minunile geologice ale lumii, inclusă în patrimonial universal UNESCO din 1986. *„Cu o astfel de peșteră"* – glumise cineva – *„ar trebui să fiți primiți mai repede în NATO"*. Ghidul sloven a ripostat prompt: *„Aici nu au ce căuta miltarii"*.

Un univers balcanic în miniatură. Situația pe care o întâlnim la Sarajevo nu suferă comparație cu ceea ce văzusem în Slovenia. Aici urmele gloanțelor și ale războiului sunt vizibile la tot pasul, deși confruntările militare au încetat de câțiva ani, mai precis în urma acordurilor de la Dayton, din noiembrie 1995. O lume multicoloră, cu bagaje de tot felul, pare în continuă mișcare, iar aerogara s-a transformat într-un loc de tranzit supraaglomerat, prin care oamenii, împovărați de grijile zilnice, pleacă și revin din diverse direcții. Starea de calm este totuși ușor de constatat, situația fiind controlată de forțele internaționale (SFOR) și de poliția locală. Neîncrederea din timpul tragicelor confruntări ce au urmat destrămării federației iugoslave a otrăvit însă relațiile interetnice. Nu mai sunt violențe, dar foștii beligeranți se mențin pe poziții, fiecare în zona sa de responsabilitate. Președinția colectivă a Bosniei și Herțegovina este mai mult formală, iar guvernul sârbilor bosniaci al Republicii Srpska este practic paralizat de o jumătate de an, datorită neînțelegerilor privind desemnarea premierului. Ca urmare, reforma economică stagnează, iar fondurile alocate de comunitatea internațioanlă sunt gestionate ineficient. Conform unor știri de presă, din cele câteva miliarde de dolari mobilizate în ultimii trei ani de comunitatea mondială pentru dezvoltarea Bosniei, doar circa 200 de milioane dolari sunt cuantificabile în proiecte vizibile, în timp ce restul s-au „topit" pe diverse filiere.

Pentru securitatea participanților la Summit au fost luate măsuri extraordinare, cele mai multe cu implicare internațională. În pofida calmului aparent, o anumită stare de teamă persistă, deoarece ecourile războiului purtat în Serbia încă mai fumegă. Poate că și umbra atentatului din 28 iunie 1914 împotriva arhiducelui Franz Ferdinand și a soției sale Sophie, detonatorul declanșării Primului Război Mondial, mai stăruie încă în memoria multora, atunci când vine vorba despre Sarajevo. Locul desfășurării Summit-ului este fostul stadion olimpic din oraș, construit în 1983 pentru jocurile de iarnă din 1984. În 1997, cu sprijinul Comitetului Olimpic Internațional, a început reconstrucția și modernizarea acestui complex sportiv, inaugurarea având loc în mai 1999, cu două luni înaintea Summit-ului. Pentru două zile, fostul complex olimpic este o citadelă de nepătruns. Participă statele din NATO și UE, OSCE, Consiliul Europei, organisme economice internaționale, precum și toate țările din regiune, mai puțin Serbia, izolată datorită prezenței încă la conducerea sa a lui Slobodan Miloșevici. Dezbaterile sunt grupate în jurul a trei mese tematice: democratizare și drepturile omului; reconstrucție economică, dezvoltare și cooperare; securitate regională. Discursurile de deschidere sunt rostite de Martti Ahtisaari, președintele Finlandei, Alia Izetbegovici, membru al Președinției colective a Bosniei și Herțegovina, și Bodo Hombach, coordonatorul special al Pactului de Stabilitate.

„Libertatea nu este posibilă în sărăcie". În cele două zile ale reuniunii, președintele României, Emil Constantinescu, are două intervenții: una la masa pe problemele democrației și drepturilor omului, iar cealaltă pe tema reconstrucției economice. Discursurile președintelui se focalizează în jurul unei idei centrale, avansată insistent în ultimele luni cu privire la nevoia depășirii cât mai curând a traumelor războiului și a

regăsirii identității proprii a Sud-Estului european ca spațiu multicultural și al toleranței interetnice: *„Organizarea acestei reuniuni la Sarajevo reprezintă în sine o angajare istorică a țărilor noastre. O angajare pentru reconstrucția a ceea ce s-a distrus în mod tragic, o reconstrucție în spiritul autentic al Sud-Estului european. Această parte a continentului nostru a fost odată primitoare, plină de culoare, bucurându-se de interacțiunea unor culturi diverse".* Această străveche civilizație, multietnică, multiculturală, tolerantă și pacifistă a fost mutilată de absența democrației și de furia oarbă a naționalismului extremist. Pentru a reconstrui ceea ce s-a distrus, afirmă răspicat președintele, iar România poate oferi un exemplu în acest sens, se impune respectarea câtorva reguli de bază, în primul rând *„să nu asistăm indiferenți și să nu încurajăm în niciun fel reînvierea politicilor revizioniste ori agresive, care pot spori tensiunea și tulburarea în regiune".* Trebuie prevenită, susține președintele, secesiunea și fragmentarea acestui amalgam multicultural fascinant, care este moștenirea trecutului și care trebuie să devină o bogăție a viitorului: *„Nu prin ruperea continuă a statelor în fragmente mici, lipsite de putere, vom găsi soluția, ci numai învățând să ne înțelegem și să ne respectăm identitatea. Hotarele existente trebuie menținute, dar nu pentru a fi transformate în linii de izolare, ci ca suport de promovare a dialogului și schimbului cordial de experiențe și de idei între state diferite, legate prin aspirații și interese comune".* Larga participare internațională la acest Summit este un semn al dorinței statelor de a se consacra acestui efort de zidire a încrederii și cooperării, pentru refacerea punților care leagă direct sau simbolic țările noastre.

O altă idee de bază afirmată de președintele României se referă la înfăptuirea așteptărilor țărilor din regiune de a fi

integrate şi de a fi parte a unei Europe democratice şi prospere în întregul ei. Pentru aceasta este nevoie de o amplă mobilizare de resurse în sprijinul dezvoltării economice a Balcanilor: *„Democraţia nu se poate consolida fără prosperitate. O viaţă economică sănătoasă, cu o dezvoltare şi o creştere susţinute, este o condiţie pentru a asigura libertatea de acţiune şi liniştea cetăţenilor noştri. Libertatea nu este posibilă în sărăcie, nici democraţia fără participarea cetăţenilor la viaţa politică a ţării"*. În fine, preşedintele român reaminteşte participanţilor priorităţile imediate ale procesului de reconstrucţie în regiune: în primul rând, deblocarea şi redeschiderea navigaţiei pe Dunăre, care este un fluviu internaţional şi nu *„o problemă sârbă"*; în al doilea rând, renunţarea la embargoul pentru combustibili şi energie electrică, deoarece acesta a creat probleme umanitare şi periclitează serios echilibrul economic al statelor din regiune. În acest context, avem datoria de a respecta şi susţine eforturile forţelor democratice din Iugoslavia. Pentru prima dată în istoria frământată a acestei regiuni, reuniunea de la Sarajevo ne-a adus pe toţi mai aproape de concretizarea speranţelor vizând proiectarea unei viziuni comune a solidarităţii, responsabilităţii şi emancipării regionale. Este, într-adevăr, o şansă pentru a focaliza eforturile în jurul acestei viziuni, în fapt cea mai bună dovadă a ataşamentului nostru la valorile Europei unite. Aceasta reprezintă, este convins preşedintele României, *„prima şi, poate, cea mai importantă lecţie a Pactului de Stabilitate"*.

Trei săptămâni mai târziu, la 19 august 1999, preşedintele Clinton îi scrie preşedintelui Constantineascu: *„A fost o plăcere să vă reîntâlnesc la Sarajevo. Regret că nu am avut mai mult timp să vorbim între patru ochi. Doresc să vă mulţumesc dumneavoastră şi guvernului dumneavoastră, ca preşedinte al Procesului de Cooperare Sud-Est Europeană, pentru eforturile*

foarte eficiente de a orchestra contribuţiile membrilor grupului la discuţiile din cadrul Summit-ului. Preţuiesc modul dumneavoastră de a conduce, precum şi eforturile altor guverne din regiune de a face din Pactul de Stabilitate un succes şi de a deschide noi căi de cooperare. Aceste eforturi sunt vitale pentru avansarea stabilităţii şi prosperităţii în Europa de Sud-Est şi pentru integrarea ei în restul Europei. Aştept cu interes să colaborăm strâns cu dumneavoastră şi cu omologii dumneavoastră din întreaga Europă în lunile care vor urma, pentru a ne asigura că vom avea succes în acest demers dificil. Statele Unite rămân ferm angajate în a realiza partea ce le revine".

Aşa se încheia practic o serie lungă de conflicte ce au însângerat spaţiul ex-iugoslav în ultimul deceniu al secolului al XX-lea. Disputele în privinţa cauzelor care au provocat violenţele din fosta Iugoslavie şi asupra modului în care s-a ajuns la pace nu au încetat. *„Ceea ce s-a întâmplat în Balcani la sfârşitul anilor '90 a fost doar ultima etapă dintr-un tipar de comportament ..., care a fost instituit la începutul Războiului Rece"*, scrie Francis Fukuyama în cartea sa *„America la răscruce"*. În mod evident, conchide acelaşi autor, *„doctrina războiului preventiv nu poate fi generalizată în sistemul internaţional fără a periclita securitatea mondială"*. Stabilirea unor criterii precise şi a condiţiilor în care se poate recurge în mod legitim la atacul anticipativ rămâne, fără îndoială, o chestiune de viitor.

Dincolo de orice controverse, lansarea la Sarajevo a Pactului de Stabilitate deschidea o eră nouă în regiune. Deşi procesul de redesenare a frontierelor în Balcanii de Vest nu se terminase, totuşi o poartă largă fusese deschisă pentru integrarea acestei regiuni în structurile europene şi euroatlantice.

CAPITOLUL X

FRANȚA ȘI ROMÂNIA: „MAI MULT DECÂT O PRIETENIE"
(**Paris,** 27–28 septembrie 1999)

- **La France d'abord**
- **Spații simbolice pentru români**
  La Sorbona, în sanctuarul științei
  În Atelierul Brâncuși, la Centrul Georges Pompidou
- **„Este greu să desparți inima de rațiune"**
  Solidaritate și încredere
  Parteneri privilegiați
- **„Un reper și o lumină"**
  Spre o nouă modernitate
  Am demonstrat vocația noastră europeană

În zilele de 27–28 septembrie 1999, președintele Emil Constantinescu efectuează o vizită de stat în Franța, la invitația președintelui Jacques Chirac. Șeful statului român este însoțit de șapte membri ai guvernului român și de un număr important de consilieri și experți. După două ore de zbor, aeronava specială cu delegația română sosește la Pavilionul de onoare al aeroportului Orly. Este o zi însorită, luni, 27 septembrie, orele 14.00. Imediat după aterizare, intră în funcțiune ceremonialul stabilit cu rigurozitate de Protocolul francez, care conferă strălucire și fast vizitelor de stat: zborul cu elicoptere, Esplanada Invalizilor,

coloana de autoturisme precedată de o importantă escortă de motocicliști ai Gărzii republicane, cazarea la Hotelul Marigny (reședința oficială a președintelui României și a soției sale); din nou coloana de autoturisme, trecerea în revistă a Gărzii republicane în Curtea de onoare a Palatului Elysée, întâmpinarea președintelui Emil Constantinescu de către președintele Jacques Chirac în vestibulul de onoare al Palatului. La orele 17.00 încep convorbirile oficiale la nivel înalt în biroul șefului statului francez.

Cei doi președinți s-au mai întâlnit cu doar trei săptămâni în urmă, în zilele de 3–5 septembrie, cu prilejul celei de-a VIII-a Reuniuni la nivel înalt a Francofoniei, desfășurată la Moncton (Canada). Întâmplarea face ca, tot în prima decadă a lunii septembrie, președintele Constantinescu să fi participat la o reuniune internațională sub deviza „O Europă a secolului al XXI-lea fără linii de diviziune", cu participarea a 17 șefi de stat și de guvern ai țărilor din zonele Mării Baltice și Mării Negre. În mod simbolic, locul conferinței a fost Ialta (Crimeea), iar pledoariile participanților pentru o Europă integrată, fără linii de diviziune, s-au dorit a fi și o replică la conferința din 1943 care a stat la baza divizării Europei la finele celui de-al Doilea Război Mondial. Astăzi, Parisul este locul cel mai potrivit pentru a discuta pe larg despre depășirea divizării europene, un subiect atât de presant pe agenda președintelui României. La Palatul Elysée se consumă un moment de vârf în relațiile dintre cele două state, care încununează doi ani de intense eforturi comune în cadrului Parteneriatului special franco-român, lansat în urmă cu doi ani la București.

La France d'abord[1]

„Franța dorește să construiască cu România, în toate domeniile, o relație excepțională, demnă de istoria noastră

comună... Între România şi Franţa există mai mult decât o prietenie. Având în comun aceleaşi rădăcini, aceleaşi lupte şt aceleaşi speranţe, cele două naţiuni ale noastre au făurit între ele legături puternice şi intime... Dar esenţialul rămâne de făcut. Franţa susţine cu înflăcărare angajamentul dumneavoastră european. Ea va face totul pentru ca ţara dumneavoastră să intre, dacă este posibil chiar din 1999, în Alianţa Nord-Atlantică. Ea se va face avocatul candidaturii române la aderarea în Uniunea Europeană. Da, domnule preşedinte, ţara mea nu va menaja niciun efort pentru ca România să regăsească familia sa: Europa".

Această declaraţie, făcută de preşedintele Jacques Chirac în cadrul vizitei sale de stat la Bucureşti, în februarie 1997, preciza cu claritate liniile directoare ale angajamentului plenar al Franţei în susţinerea eforturilor României pentru integrarea în structurile europene şi euroatlantice. Cu aceeaşi ocazie, venind în întâmpinare, preşedintele Emil Constantinescu sublinia la rândul său: *„De fiecare dată când românii au fost confruntaţi cu provocările propriei lor istorii şi ale viitorului propriului lor destin, Franţa a fost alături de ei pentru a-i susţine şi pentru a le oferi exemplul său... Franţa a fost artizanul prin excelenţă al noii Europe şi Franţa a fost cea către care se îndreptau ochii naţiunii române. Ea a întruchipat, pentru români, voinţa politică majoră, gata oricând să-i susţină în eforturile lor de a se face recunoscuţi ca naţiune unită şi independentă de către o Europă în care numai Franţa i-a înţeles şi i-a ajutat".* Într-un trecut mai mult sau mai puţin îndepărtat, România şi Franţa au avut atâtea experienţe şi speranţe comune, care constituie, accentuează şeful statului român, o bază solidă pentru un viitor european comun: *„Cred într-un viitor în care ţările noastre să poată împărtăşi destinul aceleiaşi Europe într-o inevitabilă*

nouă arhitectură a lumii. Cred în măreţia, generozitatea şi clarviziunea Franţei, în demersul său ferm şi consecvent pentru o Europă unită".

Atunci, în februarie 1997, cu ocazia acelei vizite memorabile a preşedintelui Jacques Chirac la Bucureşti, a fost lansat Parteneriatul special dintre Franţa şi România. La scurt timp după alternanţa la guvernare în România, Franţa era primul mare partener occidental care a dat semnalul unei relansări puternice a relaţiilor bilaterale şi intrarea lor într-o etapă nouă de dezvoltare, substanţială şi cu totul spectaculoasă, prin voinţa politică a ambelor părţi. De atunci, preşedinţii Chirac şi Constantinescu s-au întâlnit, ori de câte ori au avut prilejul, la toate marile întâlniri şi reuniuni internaţionale, fie în Franţa (Consiliul Europei), fie în alte state ale lumii (SUA, Canada, Spania, Luxemburg, Vietnam, Iordania, Turcia...).

Spaţii simbolice pentru români

La Sorbona, în sanctuarul ştiinţei. În toamna anului 1997, pe 7 şi 8 noiembrie, preşedintele Emil Constantinescu este invitat la Paris pentru a primi titlul de Doctor Honoris Causa al Şcolii Normale Superioare, conferit cu ocazia aniversării a 150 de ani de la înfiinţarea acestei prestigioase instituţii de învăţământ din Franţa. Ceremonia are loc în Amfiteatrul Mare de la Sorbona, care are scrise cu majuscule pe coloanele sale marile idealuri ale Revoluţiei franceze: *Liberté! Egalité! Fraternité!* Dintre personalităţile cărora li se mai acordă, cu aceeaşi ocazie, titlul de Doctor Honoris Causa fac parte: Yoshio Abe (Universitatea din Tokyo), Peter Brooks (Universitatea Yale), John Coates (Universitatea Cambridge) şi Luigi Radicati di Brozolo, fost director al Şcolii Normale Superioare din Pisa. Fiecare dintre cei distinşi sunt prezentaţi de înalte personalităţi

ştiinţifice franceze. Elogiul profesorului Emil Constantinescu, preşedintele României, fost rector al Universităţii din Bucureşti, este rostit de Etienne Guyon, directorul Şcolii Normale Superioare, iar titlul şi insemnele de Doctor Honoris Causa sunt înmânate de doamna Michele Gendreau-Massaloux, Rectorul Academiei din Paris, Cancelarul Universităţilor, care a rostit şi cuvântul de deschidere al ceremoniei. Este prezent şi Michel Giraud, fost ministru, preşedintele Consiliului Regional Ile-de-France, care rosteşte alocuţiunea finală.

În discursul său, preşedintele României evocă legăturile acestui înalt for al tradiţiei universitare franceze, Sorbona, cu acei români deschizători de drum care au contribuit la dezvoltarea şi modernizarea ţării în diverse perioade: *„Aduc un omagiu marilor personalităţi ale culturii şi ştiinţei franceze, aparţinând timpului care a modelat ţara mea în modernitatea ei intelectuală. Aspirând la binele României şi preţuind modelul universitar francez, la Sorbona au venit şi s-au format în spiritul marilor şcoli franceze generaţii de profesori şi savanţi români care au întemeiat şi au condus apoi instituţiile româneşti de învăţământ superior"*. În şcolile pariziene au venit şi s-au format ingineri, arhitecţi, filosofi, scriitori, administratori, oameni politici care au devenit repere majore ale istoriei moderne româneşti. A studia la Paris, continuă preşedintele, *„a reprezentat un gest fondator al conştiinţei politice moderne în Ţările Române şi aceasta încă din primăvara lui 1848, când studenţii români descopereau aici revoluţia şi idealurile ei, pe care aveau să le ducă în ţara lor, ea însăşi pe cale de a se deştepta... Regăsesc, astfel, la Sorbona, un spaţiu simbolic pentru ţara mea"*. Pentru generaţii succesive de bărbaţi şi femei din România, care au cunoscut, au admirat şi au iubit Franţa, cultura franceză a fost calea de acces direct la valorile europene,

iar ataşamentul la aceste valori *„ne-a ajutat să supravieţuim şi a fost Calea Regală a Libertăţii, a unei voinţe tainice dar de nezdruncinat de a ne păstra identitatea europeană"*.

Într-un discurs separat despre „Şansele Europei în competiţia secolului al XXI-lea", rostit la Şcoala Normală Superioară din Paris, preşedintele României reia cu noi argumente ideea depăşirii divizării continentului ca premisă pentru o evoluţie de succes în viitor: *„Succesul Europei Vestice în competiţia economico-politică a mileniului al III-lea va depinde de capacitatea ei de a se refonda şi de a se lărgi prin includerea ansamblului de culturi şi de experienţe atât de diverse ale popoarelor din cealaltă jumătate a continentului. Şi nu mă gândesc doar la marile tradiţii culturale ale acestei regiuni, la tradiţia central-europeană sau la cea bizantino-slavă, dar şi la experienţa recentă a supravieţuirii sub un regim totalitar. Este o experienţă unică..."*. Redescoperirea valorilor profunde ale unor civilizaţii şi rearticularea Europei la tradiţiile ei culturale, mai subliniază preşedintele Constantinescu, vor dovedi că *„trecutul poate fi pus în valoare în adevărata sa măsură, că nu există raport antagonic între tradiţie şi modernitate"*.

În Atelierul Brâncuşi, la Centrul Georges Pompidou. O scurtă vizită la Centrul Naţional de Artă şi Cultură Georges Pompidou ne aduce în atenţie un alt spaţiu cu valoare simbolică pentru România: Atelierul Constantin Brâncuşi, marele sculptor român (1876–1957) care, din 1904, a sosit la Paris, unde a creat până la sfârşitul vieţii. Centrul Pompidou, construit între anii 1971 şi 1977, la iniţiativa preşedintelui Georges Pompidou, pe locul Halelor pieţei centrale a capitalei franceze, este considerat muzeul unic al Franţei, a cărui inimă o reprezintă expoziţia permanentă de capodopere ale artei moderne din secolul al XX-

lea. Alături de lucrările unor mari pictori, precum Picasso şi Marc Chagall, un spaţiu larg este ocupat de sculpturi (finite sau în proiect), piese şi fotografii aparţinând lui Brâncuşi, de la *Coloana Infinitului* la *Pasărea în spaţiu* şi *Cap de copil adormit*. O fotografie impresionantă îl înfăţişează pe sculptorul român în atelierul său de lucru din Paris, în anii 1933–1934. În Franţa au venit, pentru a oferi lumii mesajul operei lor, Brâncuşi şi Enescu, Emil Cioran şi Eugen Ionescu... România şi Franţa, a declarat în mai multe rânduri preşedintele Constantinescu, au fost *„patrii comune ale unora dintre cele mai strălucite spirite româneşti... George Enescu şi Constantin Brâncuşi au dăruit culturii franceze cea mai strălucită parte a creaţiei lor, oferindu-i bogăţia limbajelor univesale, pe care ei, primii, le descifraseră"*.

„Este greu să desparţi inima de raţiune"

27 septembrie 1999, orele 20.00. La Palatul Elysée se desfăşoară dineul de stat oferit de preşedintele Franţei şi de soţia sa în onoarea preşedintelui României şi a soţiei sale. Participă circa 200 de invitaţi, români şi francezi.

Solidaritate şi încredere. Preşedintele Chirac îşi focalizează alocuţiunea pe o idee fundamentală: *„Franţa întreţine dintotdeauna cu România strânse legături de solidaritate, de încredere şi mai ales de prietenie"*. Când vorbim de solidaritate, subliniază preşedintele francez, vorbim de *„două popoare care îşi au sorgintea în aceleaşi rădăcini latine şi care şi-au făurit caracterul în lupta pentru libertate. Două popoare care au aceeaşi voinţă de a-şi apăra cu dârzenie sufletul şi identitatea"*. Această solidaritate s-a manifestat în momente cruciale ale istoriei: *„unirea şi independenţa principatelor dumneavoastră de la Dunăre cu ajutorul lui Napoleon al III-lea; primul război mondial, în timpul căruia românii şi francezii au luptat umăr la umăr şi care a condus, la 1 decembrie 1918, la naşterea României Mari, consacrată prin Tratatul de la Trianon. O solidaritate păstrată în perioada deceniilor de confruntare bipolară şi afirmată de către Generalul de Gaulle cu ocazia vizitei sale la Bucureşti. O solidaritate afişată cu strălucire atunci când, acum aproape zece ani, poporul român se elibera de sub dictatură"*.

Pe lângă solidaritate, continuă preşedintele Chirac, este vorba şi de încrederea pe care Franţa o are în România, în capacitatea sa de a-şi pregăti viitorul, în special aderarea sa la Uniunea Europeană. *„Peste trei luni"* – schiţează şeful statului francez, cu o precizie care nu lasă loc la îndoieli, etapele pe care le va parcurge România în viitorul apropiat – *„la Consiliul European de la Helsinki, Franţa va cere cu hotărâre deschiderea negocierilor de aderare a României la Uniune"*. Desigur, toată lumea este conştientă de dificultăţi, dar acesta este un motiv în plus de a grăbi începerea procesului de negocieri: *„Aşa cum spunea marele dumneavoastră sculptor Brâncuşi, de operele căruia suntem înconjuraţi în această seară, «lucrurile nu sunt greu de făcut. Este greu să fim în stare să le facem»"*. Pregătirile României pentru aderare sunt bine cunoscute şi apreciate: dezvoltarea unor relaţii de bună vecinătate şi calmarea diferendelor moştenite din trecut, pe de o parte şi, pe de altă parte, asigurarea unei coexistenţe armonioase a minorităţilor naţionale în interior, armonie subliniată şi de Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea, cu ocazia recentei vizite în România, prima sa vizită pe pământ ortodox. *„Responsabilă şi curajoasă a fost politica dumneavoastră şi pe întreaga perioadă de timp cât a durat tragedia din Kosovo"*, subliniază preşedintele Chirac, adăugând: *„Fără să vă atingeţi de legăturile care-i unesc dintotdeauna pe români şi sârbi,*

dumneavoastră ați știut să vă alegeți tabăra: cea care materializa o anumită idee despre om și demnitatea acestuia. De aceea România, care a avut de suferit din plin consecințele conflictului, trebuie să primească astăzi întregul sprijin din partea partenerilor săi". În același timp, șeful statului francez nu uită să amintească și de perspectivele României în NATO: *„Întâlnirea la nivel înalt de la Washington a așezat țara dumneavoastră pe primul loc în rândul candidaților la intrarea în Alianța atlantică. Franța dorește ca această aderare să intervină cât mai curând posibil, deoarece România este pregătită pentru acest lucru, așa cum arată participarea ei activă la Pactul de stabilitate pentru Europa de Sud-Est".* În sfârșit, conchide președintele Chirac, *„asigurarea de către țara dumneavoastră, în anul 2001, a președinției OSCE, va consacra rolul României la scara întregului continent".*

Parteneri privilegiați. Mai presus de solidaritate și încredere, afirmă șeful statului francez, este prietenia dintre cele două țări și popoare, dar și dintre conducătorii lor, care invită la o cât mai strânsă colaborare: *„Prietenia noastră personală, domnule președinte, pe care o consolidează un dialog permanent, format din întâlniri informative, precum cea de la Moncton, de la începutul acestei luni, cu ocazia întâlnirii la nivel înalt a francofoniei... Această prietenie face din noi, în mod firesc, niște parteneri privilegiați".* După ce evocă, pe rând, progresele realizate în ultimii ani în cooperarea bilaterală din diverse domenii (economic și comercial, administrație, cultură, învățământ și pe plan social), președintele Jacques Chirac insistă asupra motivației intime care stă la baza prieteniei franco-române: *„Domnule președinte, unul dintre iluștrii dumneavoastră compatrioți, Nicolae Titulescu, care a fost președinte al Societății Națiunilor, a scris următoarele: «Atunci când este*

vorba de Franța și România, este greu să desparți inima de rațiune». Există oare alianță mai solidă decât aceea dintre inimă și rațiune? Există oare frăție mai puternică decât aceea care unește România și Franța? Această frăție, care s-a manifestat în momentele cele mai grele, trebuie să ajute astăzi România să-și realizeze toate aspirațiile europene".

„Un reper și o lumină"

Spre o nouă modernitate. În alocuțiunea sa, este rândul președintelui Emil Constantinescu să evoce prietenia, căldura umană și fraternitatea pe care românii nu au încetat niciodată să le regăsească în gesturile Franței. Cu diverse împrejurări, a fost evidențiată moștenirea comună a celor două popoare. Astăzi este momentul de a reflecta asupra prezentului și mai ales asupra viitorului comun. Franța, afirmă președintele român, a susținut, cu luciditate și energie inegalabile, *„propria sa viziune privind o Europă fără fracturi, bogată în diversitatea sa, pe care România o susține în mersul său spre o nouă modernitate, spre integrarea sa în structurile euroatlantice și europene".* O viziune *polifonică,* bazată pe respectul drepturilor omului, al dreptului la identitate pentru întreaga Europă, de la Atlantic la Ural. România dorește să se integreze în această generoasă viziune. Acum doi ani, la reuniunea istorică de la Luxemburg[2], *„Franța, prin înalta autoritate a președintelui său, precum și a parlamentarilor săi europeni, a jucat un rol determinant în luarea deciziei care a deschis calea integrării pentru toate țările din Europa Centrală, în funcție de ritmul reformelor și dinamica lor proprie".* Toți românii, în frunte cu președintele lor, înțeleg *„cât este de important acest suport eficient, acest angajament generos și nobil, dovedite de Franța, de președintele său, acest mare prieten al României care este Jacques Chirac".*

Am demonstrat vocația noastră europeană. Pentru România, este imperativ necesar să evite orice marginalizare, cum este la fel de imperativ ca și Europa să evite apariția unor clivaje noi: *„Continentul nostru trebuie să aleagă între a relua experiența celor două Europe înlocuind excluziunile cu zone periferice, sau mai bine să unească eforturile făcute de popoarele și statele care au vocație europeană sub semnul valorilor fundamentale ale democrației și drepturilor omului, pentru a accelera astfel unificarea continentului și pentru a nu condamna la izolare, încă o dată, generații de virtuali europeni"*. Românii, reafirmă în final președintele Constantinescu, au demonstrat că *„opțiunea pentru a integra instituțiile, valorile și criteriile Europei este irevocabilă. Noi am demonstrat vocația noastră europeană și voința noastră de a aduce experiența noastră din trecut și încrederea noastră în viitorul noii identități europene"*.

Vizita de stat în Franța a președintelui Constantinescu mai cuprinde: întâlniri succesive cu Lionel Jospin, primul ministru al Franței și cu Valery Giscard D'Estaing, fost șef al statului francez, în prezent președinte al consiliului regional D'Avergne; mese rotunde cu oameni de afaceri francezi pentru a prezenta oportunitățile economice românești; întâlnire la Ambasada României și participare la o dezbatere organizată de Thierry de Montbrial, directorul Institutului Francez de Relații Internaționale; vizită la Academia Franceză și, conform tradiției pariziene, o întâlnire la Primăria orașului, urmată de o recepție oferită de primarul general Jean Tiberi. Pentru români, declară președintele Constatntinescu la întâlnirea cu primarul Tiberi, *„într-un mod cu totul special, marele oraș a însemnat un spațiu de formare a elitelor, o matrice în care s-au născut idei novatoare pentru însăși istoria lor, o cutie de rezonanță în care*

mari talente românești au găsit mijloacele necesare ca să transmită lumii creațiile lor... Pentru noi, Parisul a fost și rămâne un reper și o lumină".

Marți, 28 septembrie 1999, către miezul nopții, delegația președintelui României, Emil Constantinescu, însoțită de Jean-Pierre Chevenement, membru al guvernului francez, este condusă la aeroportul Orly, unde se desfășoară ultima parte a ceremonialului unei vizite cu adevărat memorabile. În curând, aeronava prezidențială se avântă pe cerul Parisului, iar noi putem admira încă o dată panorama orașului luminilor, o fereastră mereu deschisă spre lume.

Note

[1] **Franța înainte de toate.** Parafrază după expresia *politique d'abord/ politică înainte de toate*, maximă favorită a lui Charles Maurras (1868–1952), scriitor și om politic francez.

[2] Este vorba de Consiliul European din 13–14 decembrie 1997, care a decis extinderea UE cu 11 candidați, inclusiv România.

CAPITOLUL XI

PORȚILE ÎNCEP SĂ SE DESCHIDĂ
(**Istanbul,** 18–19 noiembrie;
Helsinki, 10–11 decembrie 1999)

- **Participanți activi la edificarea propriului viitor**
- **Promotor al noii culturi a încrederii și a dialogului**
- **La orizont – Uniunea Europeană**

Cel mai important proiect istoric al românilor prinde contur
Fără epilog

Summit-ul OSCE de la Istanbul, din 18–19 noiembrie 1999, ultimul forum al acestei organizații din secolul al XX-lea, se anunță promițător pentru România. Șefii de stat sau de guvern ai celor 54 de țări membre, din Europa, America de Nord, zona Caucazului și bazinul Mării Caspice urmează să decidă în privința desemnării României să asigure președinția organizației paneuropene în anul 2001. Propunerea fusese avansată de președintele Emil Constantinescu în urmă cu trei ani, la Summit-ul OSCE de la Lisabona. Era prima sa participare, în calitate de șef al statului român, la o reuniune internațională dedicată dialogului și stabilității în Europa. În discursul rostit, la 3 decembrie 1996, în plenul reuniunii din capitala Portugaliei, președintele formula această propunere: *„România ar dori să beneficieze de sprijinul statelor membre pentru a i se încredința*

la începutul mileniului viitor președinția acestui mare forum. Sper că veți acorda încredere țării mele...". Propunerea a fost reținută cu interes, dar confirmarea sa avea să vină peste trei ani...

Aeronava cu delegația României sosește la Istanbul la mijlocul zilei de miercuri, 17 noiembrie 1999. Președintele Constantinescu este însoțit de ministrul afacerilor externe, de consilierul prezidențial pentru politică externă, de experți și diplomați, precum și de o importantă delegație de presă.

Participanți activi la edificarea propriului viitor

După amiaza zilei din ajunul Summit-ului OSCE debutează cu o întâlnire între președinții României și Turciei. În acest an, Turcia a fost zguduită de două cutremure devastatoare, iar turcii au nevoie de o largă solidaritate internațională. Întâlnirile președintelui României cu președintele Turciei au devenit foarte frecvente. Chiar în această vară, la începutul lunii iulie, președintele Constantinescu a fost din nou oaspetele președintelui Demirel, într-o vizită oficială la Ankara și Istanbul. Suleyman Demirel este *„un vizionar"* care dorește *„transformarea țării sale într-un pod între Orient și Occident"*, după cum afirmă William Clinton. Din inițiativa sa, Summit-ul OSCE este prefațat de o întâlnire informală la nivel înalt a statelor membre ale Organizației de Cooperare Economică a Mării Negre (OCEMN). În perioada de după semnarea la Ialta, în iunie 1998, a Cartei OCEMN, această structură de cooperare regională s-a afirmat ca un factor important al demersurilor pentru crearea unui climat de bună vecinătate și stabilitate în Europa de Sud-Est. Din 8 octombrie 1998, OCEMN a dobândit și statutul de observator la ONU, conturându-și astfel mai bine profilul specific pe plan internațional.

În discursul rostit în cadrul reuniunii, președintele Constantinescu insistă asupra ideii ca OCEMN să participe la prieetele implementate în cadrul Pactului de Stabilitate în Europa de Sud-Est, lansat la Sarajevo în iulie 1999, pentru a-și demonstra astfel capacitatea de a contribui, alături de alte structuri, la configurarea viitorului regiunii. În opinia mea, afirmă președintele român, dezvoltarea cooperării economice este indispensabilă pentru asigurarea stabilității, securității și a bunei vecinătăți între țări și popoare. În caz contrar, în absența unei dinamici economice sănătoase care să conducă la prosperitate, instituțiile democratice riscă să rămână fragile: *„Mizeria materială, sărăcia extremă a unei însemnate părți a populației creează un climat favorabil propagării discursurilor naționaliste, extremiste, a intoleranței, tensiunilor și conflictelor"*. Lichidarea înapoierii economice este o condiție de bază pentru a obține progrese durabile în privința respectării drepturilor omului și ale minorităților. În plus, argumentează șeful statului român, calea pentru depășirea stării de sărăcie o reprezintă nu asistența guvernamentală, ci investițiile internaționale, deschiderea piețelor și participarea țărilor din regiune ca actori la proiectarea și edificarea propriului lor viitor.

În cursul serii, șefii de stat și de guvern care participă la Summit-ul OSCE sunt invitați la un concert de muzică clasică organizat sub înaltul patronaj al președintelui Turciei. Primul care sosește în sala de spectacol este președintele Georgiei, Eduard Șevardnadze. Apoi, rând pe rând, sosesc ceilalți înalți invitați. Destul de devreme apare și președintele SUA, William Clinton care, înainte de a-și ocupa locul, se plimbă printre rânduri și se salută cu șefii de stat și de guvern prezenți. Șarmul președintelui american este sporit de prezența fiicei sale, Chelsea, care îl urmează îndeaproape și îi salută politicos pe

cunoscuții tatălui său. Nu întâmplător, secretarul de stat Madeleine Albright o evocă pe fiica președintelui în Memoriile sale: *„A crescut la Casa Albă, devenind o tânără fermecătoare, bine educată și nerăsfățată. Reprezenta un plus extraordinar pentru orice călătorie în străinătate la care participa"*. În curând începe spectacolul, care, prin ținuta actorilor și calitatea pieselor interpretate, amintesc de faima Imperiului Otoman. Își dau concursul instituții de renume din Istanbul: Corul și Orchestra Operei de Stat, Compania Baletului de Stat, ansamblul Companiei Muzicii Istorice Turcești, grupuri și interpreți care reînvie, timp de o oră, ceva din măreția și splendoarea fostului imperiu. Pe lângă piese turcești, sunt interpretate și partituri ale unor mari compozitori precum G. Verdi, A. Haceaturian, W.A. Mozart și L.Van Beethoven, care dau expresie și culoare opțiunilor europene ale Turciei.

Promotor al noii culturi a încrederii și a dialogului

Joi, 18 noiembrie, între orele 9.00 și 12.00, la Ciragan Palace se desfășoară ceremonia de deschidere și ședința de dimineață a Summit-ului OSCE. Președintele Emil Constantinescu este al șaptelea vorbitor, după președintele SUA. Își începe discursul prin a adresa mulțumiri, în numele României, tuturor statelor membre ale OSCE care, în cursul dimineții, au aprobat în mod unanim să-i încredințeze exercitarea președinției organizației în anul 2001. Prin principiile și prin obiectivele sale, cât și prin structura și prin activitatea sa – declară președintele român –, *„OSCE nu a încetat să contribuie la progresul democrației și al respectării drepturilor omului, la securitatea continentului. Mai mult, OSCE și-a consolidat identitatea printr-o politică de prevenire a conflictelor, o politică a*

dialogului şi a cooperării deschise nu numai statelor membre, dar şi spaţiilor învecinate". Datorită dimensiunii sale trans-atlantice, conferită de participarea SUA şi a Canadei, OSCE reuneşte în jurul aceleiaşi mese toţi factorii interesaţi de securitatea Europei: *„Fiind singura organizaţie euroatlantică în care sunt membre toate statele europene, OSCE s-a dovedit a fi un instrument eficient de construcţie a unei culturi a dialogului şi a colaborării în Europa şi a Europei cu lumea întreagă".* Întrucât reuneşte în rândurile sale marii actori atlantici, Federaţia Rusă şi toate ţările europene, *„OSCE oferă cadrul necesar dezvoltării parteneriatului de idei şi acţiuni unanim avantajoase".* Ca stat membru şi ca viitor preşedinte al OSCE, România consideră că politica secolului al XXI-lea trebuie să fie una a dialogului şi a cooperării, a prevenirii conflictelor. Marea contribuţie a OSCE la arhitectura de securitate a Europei şi a lumii va fi, fără îndoială, aceea *„a războaielor care nu au avut loc datorită creării unor mecanisme democratice şi de dialog, întăririi colaborării cu societatea civilă, diplomaţiei preventive şi asocierii în această nobilă acţiune a tuturor actorilor spaţiului euroatlantic".* OSCE poate identifica riscurile majore, atât în interiorul ţărilor cu un grad ridicat de risc, cât şi în zonele cu potenţial conflictual, poate deveni cu adevărat un promotor al noii culturi a încrederii şi a dialogului.

În marja conferinţei, şefii delegaţiilor folosesc fiecare moment pentru a realiza întâlniri bilaterale cu omologi din ţările participante. Preşedintele României se întâlneşte, succesiv, cu preşedinţii Slovaciei, Ucrainei şi Kîrgîzstanului, cu primul ministru al Israelului şi, apoi, într-o trilaterală pe probleme energetice, cu preşedintele Turciei şi premierul Canadei. La sfârşitul primei zile a Summit-ului are loc ceremonia semnării „Cartei pentru Securitatea Europeană".

Vineri, 19 noiembrie. În cursul nopţii s-au purtat discuţii aprinse pentru adoptarea documentelor finale. Acuitatea crizei din Cecenia ridică o serie de probleme pentru delegaţia rusă, condusă de preşedintele Boris Elţîn. Până la urmă, reprezentanţii Federaţiei Ruse, sub impulsul lui Elţîn, acceptă perspectiva retragerii în următorii trei ani a trupelor ruseşti din regiunile separatiste ale Georgiei şi Republicii Moldova (Transnistria). Un rol important în adoptarea acestei poziţii de către preşedintele rus l-au avut Petru Lucinschi şi Emil Constantinescu, după cum mărturiseşte fostul preşedinte de atunci al Republicii Moldova. Acest angajament nu va fi respectat însă de succesorul lui Boris Elţîn la Kremlin.

La orele 8.30, la Centrul Internaţional de Presă din Istanbul începe ceremonia semnării „Tratatului adaptat referitor la forţele Convenţionale în Europa". Este ziua de naştere a preşedintelui României, care primeşte felicitări de la preşedintele Clinton şi de la ceilalţi conducători de delegaţii. După o jumătate de oră, delegaţiile se reunesc la Chiragan Palace unde se deschide şedinţa de dimineaţă a Summit-ului. Preşedintele României are noi întâlniri cu şefi ai delegaţiilor participante: primul ministru al Spaniei, preşedinţii Turkmenistanului şi Georgiei, primul ministru al Portugaliei. Alte două întâlniri îi are ca protagonişti pe Javier Solana, secretarul general al NATO, aflat la finalul mandatului său, şi pe Romano Prodi, ex-premierul italian devenit preşedinte al Comisiei Europene. Discuţia cu Prodi, ultima înainte de Consiliul European de la Helsinki, este reconfortantă. Preşedintele Comisiei Europene este încrezător că decizia de începere a negocierilor de aderare la UE va cuprinde şi România...

Într-o pauză, preşedintele Emil Constantinescu notează grăbit în agenda sa: *„E soare pe treptele palatului constantinopolitan unde aşteptăm anunţarea preşedinţiei româneşti a OSCE,*

un răgaz la fel de bun ca oricare altul pentru retrospectiva unor evenimente sub care ai trăit, ca şi pentru o privire ironică spre sine. Azi împlinesc 60 de ani... Preşedinţia OSCE înseamnă că suntem recunoscuţi ca o democraţie matură, iar Uniunea Europeană ne va deschide poarta. Nu mai depinde decât de noi când vom păşi pe acestă poartă".

După anunţul aşteptat, în drum spre aeroport, delegaţia română face o escală la Patriarhia ecumenică din cartierul Fanar, zonă cu atâtea rezonanţe istorice pentru România. Preşedintele este întâmpinat de Patriarhul Bartolomeu I şi condus prin încăperile Palatului. Toată lumea priveşte cu admiraţie frescele de pe pereţii acestui lăcaş de credinţă ortodoxă care a supravieţuit secolelor în interiorul Imperiului Otoman. Se fac fotografii. Câţiva jurnalişti au descoperit un loc unde poţi introduce mâna cu un bănuţ şi, dacă îţi pui în gând o dorinţă, cu siguranţă se va împlini. În final, după o călătorie greoaie printr-un oraş supraaglomerat, ajungem la aeroport. În aeronava prezidenţială este o atmosferă caldă, de bucurie generală. Pentru marcarea succesului de la Istanbul, dar şi a zilei sale de naştere, preşedintele Emil Constantinescu oferă tuturor câte un pahar de şampanie. Apoi trece printre rânduri şi ciocneşte cu fiecare.

- *La mulţi ani, domnule preşedinte,* se aud urări din toate părţile.
- *La mulţi ani domnule preşedinte, la mulţi ani domnule preşedinte...,* repetă ca un ecou clinchetul paharelor de cristal.

La orizont – Uniunea Europeană

Cel mai important proiect istoric al românilor prinde contur. La scurt timp după Summit-ul OSCE de la Istanbul, în capitala Finlandei se întruneşte, în 11–12 decembrie 1999,

Consiliul European care ia în discuţie extinderea negocierilor pentru aderare cu noi candidaţi. Pe lângă semnalele favorabile României venite în ultimele luni de la Franţa şi Italia, un nou mesaj dătător de speranţe soseşte chiar în preajma reuniunii din capitala finlandeză din partea Marii Britanii. Într-o scrisoare personală adresată preşedintelui Constantinescu, la 6 decembrie 1999, premierul britanic Tony Blair comunică hotărârea sa de a susţine cu fermitate cauza României: *„Dragă Emil, când am vizitat România în mai, am văzut cu ochii mei eforturile remarcabile pe care le-aţi făcut pentru a reforma economia ţării şi a o pregăti pentru integrare europeană. Am cerut Consiliului European de la Helsinki să recunoască aceste eforturi şi să invite România să înceapă negocierile formale pentru aderarea la Uuniunea Europeană".*

Două săptămâni mai târziu, Tony Blair revine din Downing Street 10 cu o nouă scrisoare adresată preşedintelui Constantinescu: *„M-am luptat din greu pentru decizia de a invita România să înceapă negocierile de aderare. După cum am spus în speech-ul meu din Parlamentul României, din luna mai, extinderea Uniunii Europene este o oportunitate istorică, care sporeşte stabilitatea şi prosperitatea continentului nostru. Am pledat pentru acest lucru în faţa partenerilor mei încă de atunci".* România, subliniază premierul britanic, trebuie să se folosească de ocazie şi să ia o serie de decizii rapide şi dificile, mai ales în plan economic, fiind foarte important *„să menţină credibilitatea care i-a adus servicii în perioada de până la Summit-ul de la Helsinki".* În acest fel, mai afirmă Tony Blair în scrisoare, România urmează *„cea mai sigură cale către o economie mai prosperă şi o mai bună calitate a vieţii pentru toţi cetăţenii ei. Marea Britanie doreşte să ajute în acest proces şi*

va continua să întreprindă tot ce îi stă în putință pentru a face ca lucrurile să meargă înainte".

După trei ani de eforturi extraordinare, declară președintele Emil Constantinescu într-un Mesaj adresat cetățenilor României imediat după Summit-ul de la Helsinki, *„am reușit să facem un pas decisiv pentru integrarea în lumea prosperă și stabilă a Europei democratice. Ancorarea României în marea familie democratică a Uniunii Europene este acum o realitate. Avem un drum deschis și sigur către împlinirea celui mai important proiect istoric al românilor, acela de a progresa împreună cu țările Europei democratice. Și mai avem ceva: avem dovada că eforturile tuturor și privațiunile pe care le suportă o mare parte a populației nu sunt sacrificii inutile".* Decizia Consiliului European de la Helsinki, o decizie în primul rând politică, desigur, de a începe negocierile de aderare cu un al doilea grup de state, incluzând România, consideră președintele Constantinescu, reprezintă *„cel mai mare succes al politicii interne și externe a României după 1989".* Succesul de la Helsinki, conchide președintele Constantinescu, a fost posibil datorită unui *„amplu demers de politică externă ferm orientată către Vest".* De acum înainte, integrarea europeană este mai ales un proces intern, este chiar *„procesul de modernizare globală a societății românești".*

Fără epilog. Mandatul oricărui președinte are un început și un final. În devenirea țării nu există, însă, un punct terminus. Este un drum continuu prin istorie, adesea cu evoluții sinuoase, dar neîntrerupt. Deci, fără epilog.

La 17 iulie 2000, președintele Emil Constantinescu își anunță decizia de a nu candida pentru un nou mandat în alegerile prezidențiale din noiembrie. *„Mandatul meu"* – declară

președintele –, *„desfășurat în momente de mare cumpănă ale istoriei României și Europei, a avut reușite și nereușite. Istoria și oamenii le vor judeca".* După patru ani de mandat în fruntea statului, România a dobândit un nou statut internațional și se află în fața unor perspective certe privind viitorul său: *„Am câștigat încrederea Europei și a lumii. Cu greu, nu definitiv, cu rezerve, dar am câștigat-o. Avem acum de câștigat încrederea în noi înșine; în ceea ce am reușit, cu atâtea sacrificii să facem până acum; în ceea ce vom putea face, împreună, în viitor".*

La 14 decembrie 2000, cu o săptămână înainte de încheierea mandatului la conducerea României, președintele William Clinton îi transmite președintelui Emil Constantinescu mesajul său de apreciere:

> *„Acum, când vă pregătiți să părăsiți postul, vă rog să acceptați mulțumirile mele sincere pentru conducerea dumneavoastră în timpul președinției dumneavoastră. Apreciem în mod deosebit excelentele relații care s-au stabilit între România și Statele Unite și eforturile dumneavoastră personale pentru a întări aceste legături. În mod special aș dori să vă mulțumesc pentru neprețuitul sprijin pe care, sub conducerea dumneavoastră, România l-a acordat NATO în timpul campaniei aeriene în Iugoslavia, precum și pentru eforturile dumneavoastră mai vaste de a promova stabilitatea în Europa de Sud-Est.*
>
> *Vă doresc toate cele bune în demersurile dumneavoastră viitoare".*

BIBLIOGRAFIE

Memorii, lucrări generale

Albright, Madeleine împreună cu Bill Woodward (2003), *Madam Secretary,* New York; *Doamna Secretar de Stat* (versiunea în limba română, Bucureşti, Editura RAO, 2004).

Asmus, Ron (2002), *Opening NATO's Door – How The Aliance Remade Itself for a New Era,* New York, Columbia University Press.

Boisdeffre, Pierre de (1978, 1997), *Şi totuşi... de Gaulle,* traducere din limba franceză, Bucureşti, Editura 100 plus 1 Gramar.

Clinton, William Jefferson (2004), *My life; Viaţa mea* (versiunea în limba română, Bucureşti, Editura RAO, 2005).

Constantinescu, Emil (2002), *timpul dărâmării, timpul zidirii* (vol. I–IV), Bucureşti, Editura Universalia.

Idem (2004), *Adevărul despre România,* Bucureşti, Editura Universalia.

Idem (2009), *Păcatul originar, sacrificiul fondator: Revoluţia din decembrie '89 aşa cum a fost,* Bucureşti, Editura Minerva.

Idem (2010), "O naţiune fără un proiect care să-i catalizeze energia riscă să iasă din istorie", interviu acordat revistei *Periscop,* Nr. 3 (11) 2010.

Elena Văcărescu şi Franţa. Memorii. Oameni, idei. II (1998), traducere din limba franceză, Iaşi, Editura Cronica.

Halevy, Efraim (2006/2007), *Omul din umbră,* traducere din limba engleză, Bucureşti, Editura RAO.

Nouzille, Jean (1997), *Calvarul prizonierilor de război români în Alsacia-Lorena. 1917-1918,* Bucureşti, Editura Semne '94.

Pakula, Hannah (1984), *Ultima romantică. Viaţa Reginei Maria a României,* traducere din limba engleză, Bucureşti, Editura Lider.

Regina Noor (2003/2008), *Calea spre credinţă. Memorii,* traducere din limba engleză, Bucureşti, Editura RAO.

Sinteze, enciclopedii, culegeri de documente, dicţionare

Altermatt, Urs (1996/2000), *Previziunile de la Sarajevo. Etnonaţionalismul în Europa,* traducere din limba germană, Iaşi, Editura Polirom.

Barber, John R. (1993), *Istoria Europei Moderne,* traducere din limba engleză, Bucureşti, Editura Lider.

Bluche, Francois (1992, 1995), *De la Cezar la Churchill. Vorbe memorabile explicate în contextual lor istoric,* Bucureşti, Humanitas.
Buşe, Constantin (2009), *Din istoria relaţiilor internaţionale. Studii,* Bucureşti, Editura Enciclopedică.
Carpentier, J. şi Lebrun F. (coordonatori) (1990/1992, 1997), *Istoria Europei,* traducere din limba franceză, Bucureşti, Humanitas.
Comte, Fernand (1992/1995), *Marile figuri ale Bibliei,* traducere din limba franceză, Bucureşti, Humanitas.
De Montbrial, Thierry (2013), *Penser l'Europe/ A gândi Europa,* ediţie bilingvă, Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă.
Dicţionar Diplomatic (1979), Bucureşti, Editura Politică.
Dicţionar enciclopedic ilustrat (1999), Chişinău, Editura Cartier.
Ecobescu, Nicolae (coordonator) (1999), *Manualul Consiliului Europei,* Centrul de informare şi documentare al Consiliului Europei la Bucureşti.
Eliade, Mircea (2006), *Jurnalul portughez şi alte scrieri,* Bucureşti, Humanitas.
Fukuyama, Francis (2006), *America la răscruce. Democraţia, puterea şi moştenirea neoconservatoare,* traducere din limba engleză, Editura ANTET XX PRESS.
Gonzales, Justo L. (1996/2010), *Ghid pentru studiul istoriei bisericeşti,* traducere din limba engleză, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.
Ioan Paul al II-lea (1999), *Planul lui Dumnezeu. Decalog pentru mileniul III,* traducere din limba italiană, Bucureşti, Editura Enciclopedică.
Iorga, Nicolae (1972), *Bizanţ după Bizanţ* (traducere din limba franceză), Bucureşti, Editura Enciclopedică Română.
Jinga, Ion şi Popescu, Andrei (2000), *Integrarea europeană. Dicţionar de termeni comunitari,* Bucureşti, Editura LUMINA LEX.
Idem (2001), *Organizaţii europene şi euroatlantice,* Bucureşti, Editura LUMINA LEX.
Malaurie, Philippe (1996, 1997), *Antologia gândirii juridice,* Bucureşti, Humanitas.
Oxford. Dicţionar de Politică (1996/2001), traducere din limba engleză, Bucureşti, Univers Encicopedic.
Reprezentanţele diplomatice ale României (1971), vol. al II-lea (1911–1939), cu un cuvânt introductiv de Mircea Maliţa, Bucureşti, Editura Politică.
Vintilă, Horia (1963/1999), *Dicţionarul Papilor,* traducere din limba spaniolă, Bucureşti, Editura Saeculum I.O.
Vizita Sanctităţii Sale Papa Ioan Paul al II-lea în România. 7–9 mai 1999. Buletinul Agenţiei naţionale de presă „Rompres" (1999), Ediţie specială.

GLOSAR DE TERMENI ŞI ABREVIERI

AELS – Asociaţia Europeană a Liberului Schimb.

APCE – Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (CE).

CAER – Consiliul de Ajutor Economic Reciproc. Înfiinţat, la 23 ianuarie 1949, de opt ţări fondatoare, sub tutela Moscovei, pentru dezvoltarea planificată a economiilor acestora şi a colaborării dintre ele: Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, RD Germană, România, URSS şi Ungaria. Din 1961, Albania nu a mai participat la activităţile CAER. Au devenit însă membre alte state: Mongolia (1962) şi Cuba (1972). Pe parcursul anilor, şi alte state au încheiat acorduri de cooperare cu CAER în diferite domenii: Iugoslavia (1965), Finlanda (1973), apoi Irak şi Mexic. CAER a fost dizolvat la 28 iunie 1991, anul destrămării URSS.

CE – Consiliul Europei. Organizaţie politică interguvernamentală continentală, constituită la 5 mai 1949, la Strasbourg, pentru realizarea unităţii europene prin apărarea şi întărirea democraţiilor pluraliste şi a drepturilor omului.

Consiliul European – instituţie a Uniunii Europene, creată în 1974 ca instanţă interguvernamentală de orientare politică la cel mai înalt nivel.

Consiliul Nordic – organizaţie internaţională fondată în 1953 pentru promovarea cooperării economice între ţările nord-europene membre: Danemarca, Islanda, Norvegia, Suedia şi Finlanda (care a aderat în 1955).

EAPC – Consiliul de Parteneriat Euro-Atlantic. Structură creată în 1997, în locul Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic (NACC).

Grupul de la Vişegrad (V4) – organizaţie de cooperare formată din patru state central europene (Cehia, Slovacia, Polonia, Ungaria). Bazele acesteia au fost puse prin Declaraţia comună semnată la 15 februarie 1991, în cetatea medievală ungară Vişegrad, de către Vaclav Havel – preşedintele Cehoslovaciei, Lech Walesa – preşedintele Poloniei şi Josef Antal – primul ministru al Ungariei, prin care fondatorii se angajau să-şi acorde sprijin reciproc în procesul de integrare politică şi economică europeană.

NACC – Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic, structură creată la sfârşitul anului 1991, în contextul dezintegrării URSS, pentru stabilirea de relaţii noi, bazate pe dialog constructiv şi cooperare între membrii NATO şi foştii adversari din blocul comunist. După Summit-ul NATO de la Madrid (iulie 1997), NACC a fost înlocuit de Consiliul de Parteneriat Euro-Atlantic (EAPC).

NATO – Organizaţia Atlanticului de Nord. Organizaţie interguvernamentală creată la Washington, în aprilie 1949, ca alianţă militară unică pentru garanţii de securitate şi angajamente mutuale între Europa şi America de Nord. Ţările fondatoare: Belgia, Olanda, Luxemburg, Franţa, Marea Britanie, Danemarca, Islanda, Italia, Norvegia, Portugalia, SUA şi Canada. Pe parcurs, la organizaţie au aderat şi alte state: Grecia şi Turcia (1952), RF Germania (1955), Spania (1982), la care se adaugă extinderea, în trei valuri succesive, începând din 1999. România a devenit membru al NATO în 2004.

OSCE – Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa. Creată în anii '70 ai secolului trecut ca forum de dialog şi negocieri multilaterale între Est şi Vest („procesul Helsinki"), denumită iniţial Conferinţa pentru Securitate şi Cooperare în Europa (CSCE). În decembrie 1994, Conferinţa la nivel înalt de la Budapesta a decis schimbarea denumirii în Organiazaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa (OSCE).

OTV – Organizaţia Tratatului de la Varşovia (1955–1991). A fost înfiinţată la 14 mai 1955, la Varşovia, ca răspuns la crearea NATO, de opt state fondatoare: Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, RD Germană, Polonia, România, Ungaria şi URSS. Din martie 1961, Albania a încetat să participe la activităţile Tratatului, iar în septembrie 1968 a decis să se retragă din organizaţie. OTV a fost dizolvată la 1 iulie 1991, cu câteva luni înaintea destrămării URSS.

PpP – Parteneriatul pentru Pace (Partnership for Peace – PfP), iniaţitivă lansată de NATO, în ianuarie 1994, la propunerea SUA, prin care statele participante la NACC şi alte ţări din CSCE au fost invitate să se alăture unui program vizând creşterea încrederii şi a eforturilor comune pentru întărirea securităţii internaţionale.

UE – Uniunea Europeană. Forma actuală a evoluţiei construcţiei comunitare începute în 1952 (Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oţelului – CECO), urmată în 1958 de Comunitatea Economică Europeană (CEE). Uniunea Europeană (UE) a fost creată prin Tratatul de la Maastricht (1992).

UNESCO – Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Educaţie, Ştiinţă şi Cultură. Instituţie specializată a ONU, creată la Londra în 1946. România a devenit membră a UNESCO în 1956.

URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (1922–1991).

INDICE DE PERSOANE

Abdullah, rege 156, 162
Abe, Yoshio 217
Adenauer, Konrad 76
Adrian I, papă 140
Ahtisaari, Martti 9, 120, 132–133, 135, 197, 202, 210
Al Gore 174, 192
Albert, rege 155
Albright, Madeleine 15, 24, 28, 33, 43, 157–158, 164, 172–174, 176, 189, 196, 206, 229,237
Alcuin de York 141
Aliev, Heydar 78,188
Altermatt, Urs 237
Amato, Giuliano 49
Annan, Kofi 88, 156, 178
Antal, Josef 239
Anton de Padova, sfânt 62
Arafat, Yasser 155
Asmus, Ronald (Ron) 33, 35–36, 42, 237
Averescu, Alexandru, mareşal 125
Aznar, Jose Maria 74, 90

Baker, James 188
Barber, John, R. 237
Barrio, Barrio Julian, arhiepiscop 146
Bartolomeu I, patriarh ecumenic 67, 232
Băleanu, Emanoil 98
Beatrix, regină 155
Becker, Nikolaus 75
Beethoven, L. van 181,229
Benedict, sfânt 145
Berger, Sandy 188, 196
Berthelot, Henri M. 74, 83, 85
Biden, Joe 195
Blaga, Lucian 185
Blair, Tony 38, 74, 155, 189, 198, 206, 233
Bluche, Francois 238
Bobrikov, Nikolai Ivanovici 121
Boisdeffre, Pierre 76, 237
Bondevik, Kjiell Magne 119
Bossi, R. 128
Brâncoveanu, Constantin 63
Brâncuşi, Constantin 9, 214, 219–220
Brezianu, Barbu 128
Brooks, Peter 217
(di) Brozolo, Luigi Radicati 217
Brzezinski, Zbigniew 188
Bush, George 89, 155, 160, 178
Buşe, Constantin 238

Caetano, Marcelo 51–52, 55–57
Camdessus, Michel 192
Cantacuzino, Constantin, stolnicul 63
Carol cel Mare 7, 12, 137–145, 150, 152–153
Carpentier, Jean 153, 238
Carter, Jimmy 155
Cassidy, Edward Idris 67
Cato cel Bătrân 172, 196
Călinescu, George 63, 70

Cernomîrdin, Viktor 192, 202
Cezar 238
Chagall, Marc 220
Charles, prinţ 155
Chelsea, Clinton 228
Chevenement, Jean–Pierre 225
Chirac, Jacques 33–35, 38–39, 74, 78, 90, 155, 160, 193, 214–217, 220–223
Churchill, Winston 238
Cioran, Emil 220
Clark, Wesley 165, 174, 203, 206
Clinton, William Jefferson 5, 8, 12, 14–15, 21, 25, 27–28, 34–35, 39–42, 44–45, 88, 94, 97–101, 154–155, 158–162, 173–174, 176, 182, 189, 192, 198, 203, 205–207, 212, 227–228, 231, 235, 237
Coates, John 217
Coconaşu, Solomon 82
Comte, Fernand 238
Constantinescu, Emil 11, 13–19, 32, 34, 36, 42, 44, 46, 88–92, 94–106, 114–117, 129–132, 149, 154, 156, 160–162, 165–171, 174–192, 198–199, 202–207, 210–212, 214–220, 223–235, 237

D'Amato, Alfonso 90
Demirel, Suleyman 155, 227
Desiderius 140
D'Estaing, Valery Giscard 224
Dole, Robert (Bob) 90
Dollfus, Max 81
Dunca, Nicolae 98

Eanes, Ramalho 58
Echeverria, Miguel Angel Rodriguez 90
Ecobescu, Nicolae 238
Eginhard 140
Ehrnrooth, Casimir 125
Eizenstat, Stuart 187
Eliade, Mircea 185, 238
Elţîn, Boris 27–28, 39, 155, 160–161, 192, 205, 231
Eminescu, Mihai 64
Enescu, George 220

Ferdinand, Franz, arhiduce 210
Fischer, Joska 176
Fischer, Leni 74, 84
Florie, preot 63
Ford, Gerald 155
Francisc de Assisi, sfânt 70, 145
Frisch, Ragnar 118, 136
Fukuyama, Francis 184, 213, 238

Gaulle, Charles De 13, 76, 149, 221, 237
Gendreau–Massaloux, Michele 218
Ghica, Eugen 98
Ghica, Grigore, domnitor 63
Gingrich, Newt 95, 98–99, 101
Giraud, Michel 218
Goethe, Johann Wolfgang von 146, 181
Gomes, Francisco Da Costa 56, 58
Goncz, Arpad 19, 148, 150–151
Gonzales, Justo L. 238
Gorbaciov, Mihail 194
Grondhal, Kirsti Kolle 117
Guyon, Etienne 218

Haavelmo, Trugve 118
Haceaturian, Aram 229
Halevy, Efraim 157, 237
Harald I (cel Bălai) 111
Harald al V–lea 119, 136
Harun al Raşid, calif 143
Hassan al II–lea, rege 161
Haşdeu, Bogdan Petriceicu 128
Havel, Vaclav 19, 149, 193, 238
Herodot 149
Hesiod 149
Herzog, Roman 138, 148, 151
Hitler, Adolf 39
Hoeffel, Daniel 72
Holbrooke, Richard 92
Holsti, Rudolf 126
Hombach, Bodo 210
Horn, Gyula 79
Huntington, Samuel 184
Hussein Ibn Talal, rege 8, 12, 154, 156–162

Iacob cel Mare, apostol 143, 145–146, 153
Ibsen, Henrik 110, 136
Iliescu, Ion 29
Ioan Paul al II–lea, papă 13, 67–68, 146, 167, 198–202, 221, 238
Ionescu, Eugen 220
Iorga, Nicolae 6, 63, 70, 87, 92, 239
Ipsilanti, Atanasie 63
Irod Agripa I 153
Izetbegovici, Alia 210

Jospin, Lionel 79, 224
Juan Carlos, rege 155
Juncker, Jean Claude 18
Justinian 185

Kenan, George 28
Kennedy, J.F. 94, 178, 184
Klestil, Thomas 79, 155
Kohl, Helmut 34, 37–39, 138, 178
Kolbe, P. Maximilian 145
Koller, Arnold 79
Kollontai, Alexandra 124
Kucima, Leonid 100, 178
Kuusinen, O. W. 124

Lamartine, Alphonse De 75
Lantos, Tom 90
Lauder, Ronald 90, 178
Lebrun, Francois 153, 238
Lenin, V. I. 121
Leon al III–lea, papă 140–141
Lie, Trygve Halvdan 114
Lincoln, Abraham 97
Linden, Jurgen 151
Lucinschi, Petru 231
Ludovic al XVI–lea 141, 153
Ludovic cel Pios 142

Macedo, Helder 69
Maica Tereza (de Calcutta) 6, 46, 61, 70, 145
Maliţa, Mircea 238
Mannerheim, Carl Gustaf Emil 7, 109, 122–126, 134–135
Marcu, apostol şi evanghelist 69
Mareş, Nicolae 86
Mary McAleese 155
Masako, prinţesă 155
Maurras, Charles 225
Mayendorf, baron 128
Merri, Lenart 178

Micguel, John 92
Mihai I, împărat bizantin 141
Mihai Viteazul 126
Miloşevici, Slobodan 172–174, 177, 202–203, 205, 210
Molotov, Veaceslav 123
Montbrial, Thierry De 149, 224, 238
Montesquieu 149
Moses, Alfred 15
Mourao–Ferreira, David 69
Mozart, W. Amadeus 229
Mroz, John 178
Mubarak, Hosni 160
Mullejans, Hans 148
Musset, Alfred De 75
Mussinghoff, Heinrich, episcop 143–145

Napoleon (Bonaparte) 39, 141, 153
Napoleon al III-lea 220
Naruhito, prinţ 155
Netanyahu, Benjamin 155
Nicollet, Jacques 82
Nobel, Alfred 136
Nouzille, Jean 85, 237
Nunn, Sam 28
Nyberg, Frederik G. 125

Olav al V–lea 136
O'Neill, Alexandre 69
Otto I 139

Paasikivi, Juho Kusti 7, 109, 123, 129
Paiva, Cristovam 69
Pakula, Hannah 237
Paola, regină 155
Pascal, Blaise 62
Pepin cel Scurt 139
Perpessicius 128
Petre, Zoe 3, 16
Petrosian, Levon Ter 79
Picasso 220
Pius al VII–lea, papă 141
Plesnilă, Dimitrie 126
Pompidou, Georges 9, 214, 219
Pomuţ, George 97
Powell, Colin 26
Primakov, Evgheni 174
Prodi, Romano 35–36, 78, 231
Puiu, Visarion, mitropolit 134
Putin, Vladimir 161, 193

Rabin, Yitzhak 157
Ramsey, Gustav–Adolf 125
Rasmussen, Poul Nyrup 38
Regele Ferdinand 83
Regina Maria 82–83, 237
Regina Noor 157, 159, 237
Remond, Rene 150
Ries, Roland 72
Roman, Petre 29
Romano, Virginia 63
Rosapepe, James 16, 98, 100
Rubin, Robert 92
Rupp, George 92

Sadat, Anwar El 157
Sadoveanu, Ion Marin 128
Salazar, Antonio 51
Sandburg, August 107
Scalfaro, Oscar Luigi 49, 148
Schroder, Gerhard 155
Schweickart, Rusty 103
Scowcroft, Brent 188

Shalikashvili, John 26
Soares, Mario Alberto 46, 69
Sofia, regină 155
Solana, Javier 35, 165, 168, 174–175, 189, 203, 231
Sophie, ducesă 210
Soros, George 90, 179
Spinola, Antonio 53, 56–58
Stalin, I. V. 123
Stern, Adolph 95
Stoianov, Petar 175
Summers, Larry 187
Şevardnadze, Eduard 79, 92, 188, 228

Tallgren–Tuulio, J. V. 128
Tarschys, Daniel 79, 178
Teoctist, patriarh 66, 199, 201
Teodomiro, episcop 146
Tiberi, Jean 224
Tinbergen, Ian 118
Tito, Iosip Broz 172, 208
Titulescu, Nicolae 128, 183, 222
Torga, Miguel 69

Udovenko, Ghenadi 88
Ulhmann, general american 98
Ulmanis, Guntis 178

Văcărescu, Elena 237
Verdi, Giuseppe 229
Vesper, Iuliu 128
Vintilă, Horia 238

Walesa, Lech 27, 238
Weber, Max 163
Weizman, Ezer 155
Whitehead, John 92
Wirtz, Michel 148
Wisner, Frank 181
Wolfensohn, James 192
Woodward, Bill 237
Worner, Manfred 29

Zaharia, călugăr 141

LISTA FOTOGRAFIILOR DE LA ÎNTÂLNIRI ŞI REUNIUNI INTERNAŢIONALE

1-2. *11 iulie 1997.* Preşedintele Clinton la Bucureşti. Lansarea Parteneriatului Strategic dintre SUA şi România.

3. *New York, Institutul Est-Vest, 9 iunie 1998.* Preşedintelui Emil Constantinescu i se decernează premiul „Omul de stat al anului" (*Statesman of the Year*).

4. *Washington, 16 iulie 1998.* Cu Preşedintele SUA, William J. Clinton, la Casa Albă.

5. *2 septembrie 1999.* Primire la Bucureşti a senatorului Joe Biden (viitor vicepreşedinte al SUA în timpul mandatului preşedintelui Barack Obama).

6. *Washington, 15 iulie 1998.* Emil Constantinescu, primul Preşedinte al României invitat să se adreseze Camerelor reunite ale Congresului SUA.

7–8. *Washington, 25 aprilie 1999.* NATO la 50 de ani.

9. *Ismail (Ucraina), 4 iulie 1997.* Semnarea Actului Fondator al primei Trilaterale Regionale (România – Republica Moldova – Ucraina).

10. *Varna (Bulgaria), 3 octombrie 1997.* Cu Preşedinţii Suleyman Demirel şi Petar Stoianov, după semnarea Acordului Trilateral România – Bulgaria – Turcia.

11. *Bucureşti, 26 noiembrie 1997.* Cu Preşedinţii Leonid Kucima şi Aleksander Kwasniewski se pun bazele Trilateralei România – Polonia – Ucraina.

12. *Istanbul, 18 noiembrie 1999.* Întâlnire trilaterală pe probleme energetice, cu preşedintele Suleyman Demirel şi premierul canadian Jean Chretien, prilejuită de Summit-ul OSCE.

13. *Varşovia, 13–14 ianuarie 1997.* Întâlnire cu preşedintele Poloniei, Lech Walesa.

14. *11 noiembrie 1998.* Pe străzile Varşoviei, alături de preşedintele Aleksander Kwasniewski şi alţi şefi de stat, cu ocazia marcării celei de-a 80-a aniversări a independenţei Poloniei.
„Suntem parteneri şi nu concurenţi" va fi mesajul permanent al polonezilor pentru România în drumul spre NATO şi UE.

15–16. Doi intelectuali, prieteni şi interlocutori preferaţi: preşedintele Cehiei, Vaclav Havel (*Praga, 10 martie 1997*) şi preşedintele Ungariei Arpad Göncz (*Budapesta, 26 ianuarie 1998*).

17–18. La Conferinţa internaţională „Oameni şi religii", organizată de Comunitatea Sant'Egidio la Padova (*5 octombrie 1997*) şi la Bucureşti (*30 august 1998*).

19–20. La Bucureşti, cu Patriarhul Teoctist şi Sanctităţile Lor Papa Ioan Paul al II-lea (*9 mai 1999*) şi Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului (*28 octombrie 1999*).

21. *Luxemburg, 30 septembrie 1997.* Convorbiri cu premierul Jean Claude Juncker (preşedinte al Comisiei Europene din 2014), un foarte activ şi influent susţinător al integrării României în structurile europene. Consiliul European de la Luxemburg (13–14 decembrie 1997) adopta o decizie istorică: deschiderea drumului de integrare în UE pentru toţi cei 11 candidaţi central şi est-europeni, inclusiv România.

22. *Bonn, 16 decembrie 1997.* Cu Helmut Kohl, în biroul cancelarului federal, cu ocazia vizitei de stat în R. F. Germania.

23–24. Doi lideri europeni cu rol major în procesul de invitare a României să adere la NATO şi UE: premierul englez Tony Blair (*Bucureşti, 4 mai 1999*) şi preşedintele francez Jacques Chirac (*Elysee. 27 septembrie 1999*, cu ocazia vizitei de stat în Franţa).

25–26. Convorbiri cu premierul Norvegiei, Kjell Magne Bondevik (*Oslo, 26 octombrie 1998*) şi preşedintele Finlandei, Martti Ahtisaari (*Helsinki, 27 octombrie 1998*), în cadrul unui turneu nordic.

27. *Haga, 5 martie 1998.* Întâlnire cu Majestatea Sa Regina Beatrix a Olandei.

28. *Bucureşti, 20 septembrie 1999.* Primirea Majestăţii Sale Regele Harald al V-lea al Norvegiei.

29. *18 noiembrie 1998.* Popas printre militarii români ai forţelor KFOR din Bosnia, după o vizită în Slovenia.

30. *Istanbul, 18 noiembrie 1999.* Una din frecventele întâlniri cu Secretarul General al NATO, Javier Solana, prilejuită de această dată de Summit-ul OSCE.

31. *Helsinki, 10–11 decembrie 1999.* Moment astral în istoria României: Consiliul European decide invitarea sa şi începerea negocierilor de aderare la UE.

1–2. *11 iulie 1997.* Preşedintele Clinton la Bucureşti. Lansarea Parteneriatului Strategic dintre SUA şi România.

3. *New York, Institutul Est-Vest, 9 iunie 1998.* Președintelui Emil Constantinescu i se decernează premiul „Omul de stat al anului" (*Statesman of the Year*).

4. *Washington, 16 iulie 1998.* Cu Președintele SUA, William J. Clinton, la Casa Albă.

5. *2 septembrie 1999.* Primire la București a senatorului Joe Biden (viitor vicepreședinte al SUA în timpul mandatului președintelui Barack Obama).

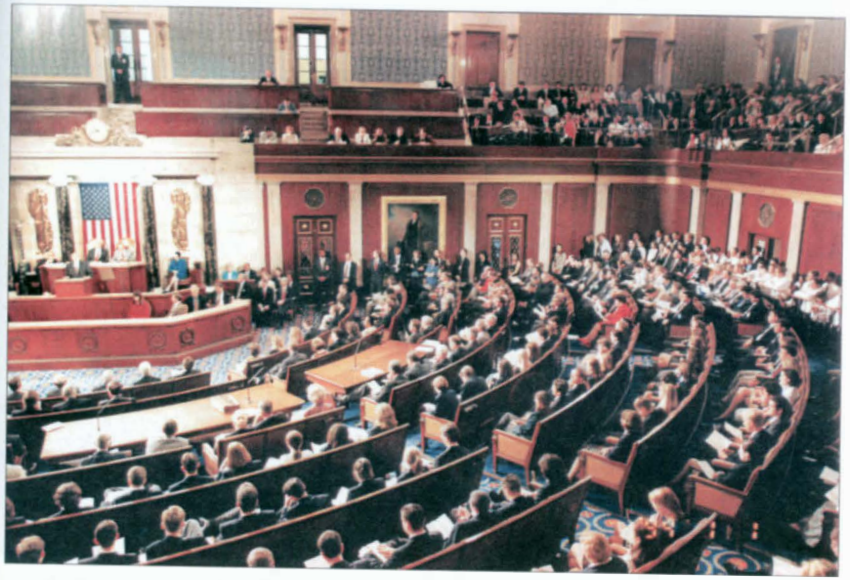

6. *Washington, 15 iulie 1998.* Emil Constantinescu, primul Președinte al României invitat să se adreseze Camerelor reunite ale Congresului SUA.

7–8. *Washington, 25 aprilie 1999.* NATO la 50 de ani.

9. *Ismail (Ucraina), 4 iulie 1997.* Semnarea Actului Fondator al primei Trilaterale Regionale (România – Republica Moldova – Ucraina).

10. *Varna (Bulgaria), 3 octombrie 1997.* Cu Președinții Suleyman Demirel și Petar Stoianov, după semnarea Acordului Trilateral România – Bulgaria – Turcia.

11. *București, 26 noiembrie 1997.* Cu Președinții Leonid Kucima și Aleksander Kwaśniewski se pun bazele Trilateralei România – Polonia – Ucraina.

12. *Istanbul, 18 noiembrie 1999.* Întâlnire trilaterală pe probleme energetice, cu președintele Suleyman Demirel și premierul canadian Jean Chretien, prilejuită de Summit-ul OSCE.

13. *Varșovia, 13–14 ianuarie 1997.* Întâlnire cu președintele Poloniei, Lech Wałesa.

14. *11 noiembrie 1998.* Pe străzile Varșoviei, alături de Președintele Aleksander Kwaśniewski și alți șefi de stat, cu ocazia marcării celei de-a 80-a aniversări a independenței Poloniei.
„Suntem parteneri și nu concurenți" va fi mesajul permanent al polonezilor pentru România în drumul spre NATO și UE.

15–16. Doi intelectuali, prieteni şi interlocutori preferaţi: preşedintele Cehiei, Vaçlav Havel (*Praga, 10 martie 1997*) şi preşedintele Ungariei, Arpad Göncz (*Budapesta, 26 ianuarie 1998*).

17–18. La Conferinţa internaţională „Oameni şi religii", organizată de Comunitatea Sant'Egidio la Padova (*5 octombrie 1997*) şi la Bucureşti (*30 august 1998*).

19–20. La Bucureşti, cu Patriarhul Teoctist şi Sanctităţile Lor Papa Ioan Paul al II-lea (*9 mai 1999*) şi Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului (*28 octombrie 1999*).

21. *Luxemburg, 30 septembrie 1997.* Convorbiri cu premierul Jean Claude Juncker (preşedinte al Comisiei Europene din 2014), un foarte activ şi influent susţinător al integrării României în structurile europene. Consiliul European de la Luxemburg (13–14 decembrie 1997) adopta o decizie istorică: deschiderea drumului de integrare în UE pentru toţi cei 11 candidaţi central şi est-europeni, inclusiv România.

22. *Bonn, 16 decembrie 1997.* Cu Helmut Kohl, în biroul cancelarului federal, cu ocazia vizitei de stat în R. F. Germania.

23–24. Doi lideri europeni cu rol major în procesul de invitare a României să adere la NATO şi UE: premierul englez Tony Blair (*Bucureşti, 4 mai 1999*) şi preşedintele francez Jacques Chirac (*Elysée, 27 septembrie 1999*, cu ocazia vizitei de stat în Franţa).

25–26. Convorbiri cu premierul Norvegiei, Kjell Magne Bondevik (*Oslo, 26 octombrie 1998*) şi preşedintele Finlandei, Martti Ahtisaari (*Helsinki, 27 octombrie 1998*), în cadrul unui turneu nordic.

27. *Haga, 5 martie 1998.* Întâlnire cu Majestatea Sa Regina Beatrix a Olandei.

28. *București, 20 septembrie 1999.* Primirea Majestății Sale Regele Harald al V-lea al Norvegiei.

29. *18 noiembrie 1998.* Popas printre militarii români ai forțelor KFOR din Bosnia, după o vizită în Slovenia.

30. *Istanbul, 18 noiembrie 1999.* Una din frecventele întâlniri cu Secretarul General al NATO, Javier Solana, prilejuită de această dată de Summit-ul OSCE.

31. *Helsinki, 10–11 decembrie 1999*. Moment astral în istoria României: Consiliul European decide invitarea sa şi începerea negocierilor de aderare la UE.

Ioan C. Popa, sociolog, publicist şi diplomat; a absolvit Facultatea de Filosofie, Secţia de Sociologie, Universitatea Bucureşti; doctor în sociologie (relaţii internaţionale); cercetător asociat la Institutul de Sociologie al Academiei Române; membru al Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România; autor de studii şi articole în antologii şi reviste de specialitate din România (*Magazin Istoric, Balcanii şi Europa, Sociologia azi*) şi Republica Moldova (*Analecta Catholica, Limba Română*); cărţi publicate: *Românii, Basarabia şi Transnistria,* două ediţii în limba română (2009, 2012), Fundaţia Europeană Titulescu, Bucureşti, şi o ediţie în limba rusă (Editura Prut Internaţional, Chişinău, 2010); *Mecanisme de putere ale regimului totalitar comunist în perioada bolşevismului. Impactul în Basarabia şi Transnistria* (Bucureşti, 2011); *Destine frânte. Pagini despre românii din Est (1917–1954)*, Editura Academiei Române, 2014.

Azi, când linia strategică care pornește de la Țările Baltice și coboară, pe frontiera răsăriteană a Poloniei și României, până în Turcia, a redevenit brusc extrem de semnificativă pentru securitatea europeană și euroatlantică, efortul politic și diplomatic al anilor Administrației Constantinescu, cei care au deplasat durabil granița NATO și UE de pe Tisa pe Prut, capătă un nou relief; evocarea din paginile acestui volum este cu atât mai importantă și ca document, și ca evaluare a rolului jucat de Președintele României în acei ani decisivi.

Prof. univ. dr. Zoe PETRE

ISBN 973-566-252-3

EDITURA ARTEMIS